

სახანაშვილი.

გუგუჩუნი

(სახანაშვილი).

გამოცემა დეტ. დ. ჯანაშვილის.

კუთანი

ლოგრაფია რედანციი журнала „Пастырь“ (П. Д. Гамбашидзе)

1891

წინასიტყვაობა.

საქართველოს წესწესობილებათა ისტორიადამ.

ეკლესიის მნიშვნელობა. საეკლესიო მამულები და ყმები. მამულების შეწირვა. თანამდებობის შემკვიდრება. საეკლესიო კრებანი. საერო კრებანი და მათი შედარება კრებასთან რუსეთში და ეგროპაში. მეფენი—ბერნი. მაქმადიანთაგან ჩვენი ეკლესიის დამოკიდებულება. ეკლესიის გავლენა.

ქრისტიანობის გავრცელებას სუყველგან გამოუკლებლად მოჰყვა საზოგადოების ზნეობითი ამაღლება, გაწმენდა სიბილწისაგან, მართლმსაჯულების გაძლიერება და ეკონომიურად გაუმჯობესობა: თუმცა წმ. სახარება აეალებდა მოაწმუნეთა მთაერობის მოაჩილებას, მაგრამ თვით ქრისტესივე მოძღვრებით კაცს ჩაეწერგა ლტოლვილება ძმობის და თანასწორებისადმი; გააპატიოსნა შრომა მეუშაკთა და ეალად მიუწყო სიყვარული, ნუგეშისცემა ღარიბთა და დაერდომილთა. ეკლესია, ქვეყნიური წარმომადგენელი მაცხოვრისა, თვალს ადევნიდა საზოგადოების ცხოვრებას, იფარავდა უსამართლოების მსხვერპლს,

II.

აძლედა თავშესაფარ ბინას, ბედით დაჩაგრულთ და თავის კანონებით არჩევდა და ბჭობდა საქმეებს ნაკლები მკაცრობით და სასტიკობით, ვიდრე ჩვეულებრივი მსაჯულნი. არამც თუ საეკლესიო კითხვები დაეთმო სამღვდლოების გასარჩევად, — თვით საერო საქმეებსაც მოჰკიდა ხელი სიმართლის აღსადგენად, საწყალთა დასაფარველად. რაც ევროპაში, ვიზანტიაში ანუ რუსეთში უთქვამთ ეკკლესიის მნიშვნელობაზედ, ¹⁾ იგივე ითქმის საქართველოს ეკკლესიაზედაც, რომელიც უფრო მედგრად იცაედა სარწმუნოებას და ეროვნობას. ეკკლესიებთან და მონასტრებთან დაწესებული იყო სასწავლებლები, სადაც იწერებოდნენ მომავალი საზოგადოებრივი მოღვაწენი. საღმრთო წერილი შეადგენდა ქვაკუთხედს მაშინდელი მკცნიერებისას. ამას მოწმობს არჩილ მეფე ²⁾; თავის ნაწერში «საქართველოს ზნეობა»:

რაც ვიცი საღმრთოს წიგნთაგან მაქვს სხვათ არა ვისგან გავიუო წმინდათა ბრძენთა წერილი არის ნათლისა ებგურა, სულ ნათალ თვალთა ხაგები, არ ურეგია აგური.

საქართველოს ეკკლესიის ისტორია დამისი დამოკიდებულება ანტიოქიის პატრიარხთან ცოტად თუ ბევრად შესწავლილია პლ. იოსელიანის და მღვ. დ. ჯანაშვილის მიერ (исторія груз. церкви, т. I и II. Иоселиани და ისტორიული სურათები. სასულიერო წოდება. მღ. დ. ჯანაშვილისა. «ივერია» 1882 წ.

¹⁾ haureut. h'eglize, et la feudalité t. VII. pariz. 1860. ср. чичеримъ исторія полит. учевій т. I м. 1874. საერო და სასულიერო პირთა შორის დაგა ირჩეოდა ჩვენში ეპისკოპოსის მიერ. крестъ. гр. ст. 71.

²⁾ «ივერია» 1885 წ. № 12, გვ. 77.

№ III- V). ამ კითხვას დაუბრუნდები შემდეგ და ახლა კი საჭიროდ მიგვაჩნია აღენიშნოთ, რომ თუმცა საქართველოს ეკლესია დამოუკიდებლად აღიარებული იქმნა ეპიტანგ გორგასლანის დროს (+ 499) და ფარმან მე VI მეცადინეობით (+ 557) «იუსტიანეს ნებართვით აღარა მოიყვანებდეს კათალიკოსსა საბერძნეთით, არამედ დასხდებოდეს ნათქავენი ქართველთანი»¹⁾, მაინც ანტიოქიის პატრიარხები აქამდის თავიანთ ტიტულში იხსენიებენ საქართველოს ეკლესიას, როგორც თავიანთ ქვეშევრდომს²⁾. ჩვენ ამ წერილში გვაქვს აზრად დაუკვირდეთ შინაურ წესწყობილებას საქართველოს ეკლესიისას გუჯრების გარჩევით და სხვა ისტორიული მასალების დახმარებით. ჩენი წერილი არ იქნება სრული და დამთავრებული, რადგან იგივე კითხვა შემდეგ უფრო დაწვრილებით გახდება საგნად ჩენი გამოკვლევისა.

ჩენი ეკლესია თავის მამულით და აქ დასახლებულ მცხოვრებლებით დამოუკიდებელი დაწესებულება იყო. ყოველი «ეკლესიის საქმე ყმისა თუ მამულისა» ეპისკოპოსების ხელში იყო. ეპისკოპოსი თავის სამწყსოში საპართლის აღმდგენი და მსაჯული იყო. სიტყვა-პასუხის მისაგებლად მოწვეული იყვნენ მოწმები და სარწმუნო წერილები ანუ ფიკი საქმის გარჩევისთვის მიჩნეული იყვნენ საჭირო საბუთებად³⁾.

¹⁾ ქართ. ცხოვ. I, 151. ep. Pl. Ioseliani. ист. груз. цер., 38.

²⁾ Древности Восточ. вав. II, стр. 217. о рукописи. сборникъ XVII в. ერთი გუჯრიდან სჩანს, რომ მ-XV საუკ. კიდევ იხსენიებდენ ანტიოქიის პატრიარხსა. церк. гудж., 103.

³⁾ ჩენი გუჯრები გვ. 19, 20.

მეფეს ეკუთვნოდა უმაღლესი ზედამხედველობა, ზრუნვა ეკკლესიის წარმატებისა და გაბრწყინებისა. მეფე ირაკლი მე-II-მ შეიტყო, რომ კაწარის წმ. სამების ეპარქია სარჩოდ არ კმარის ეპისკოპოსისთვის, ბრძანება გასცა კაწარის სამწყსო გაეყოთ შუა რუსთაელებს და წინა წმინდის ეკკლესიას «თავისის ნებისებრ» და მეფე¹ თვის მხოლოდ «მოეხსენებინათ» განაჩენი²). თუ მეფეს წილად ხვდა ზრუნვა მატერიალურად ეკკლესიის დამკვიდრებისა, კათოლიკოსს, როგორც უმაღლესს მწყემსს, ვალად ედო საეკკლესიო კანონების დაცვა, სასულიერო კითხვების ახსნა და განმარტება: თვით კათოლიკოსი თავმჯდომარე იყო «დიკასტერიისა», რომელ-ც განაგებდა სამღვდელთა და სასულიერო საქმეებს. კათოლიკოსს შეეძლო განკვეთა მღვდლისა, თუ იგი ხელდასხმულ იყო წინააღმდეგ საეკკლესიო კანონთა²). ანტონ კათოლიკოზი უჩვენებს თავის უფლების დასაცეველად კანონს „წმინდათა მოციქულთა შ, ანტიოხიისა ჰუ და ეფესიოსა ო“: ამის შესახებ „აი რას ვკითხულობთ ქართლის ცხოვრებაში“:

«ქრისტეს აქეთ მნი იქმნა კრება მეექვსე კოსტანტინეპოლისა შინა... ამის კრებისა მიერ ბრძანეს ესრეთ წმინდისა ეკკლესიისა საქართველოისა ივინ, რომელ არს წმიდა მცხეთა, რათა იყოს სწორ პატრივითა ეთარცა წმიდანი სამოციქულო კათოლიკე ეკკლესიანი, სპატრიარქანი. და იყოს კათალიკოზი ქართლისა სწორი პატრიარქთა თანა და აკურთხევედეს მწყხიდეს და განაგებდეს სიმართლით მთავარ ეპისკოპოსთა,

¹) გუჯრუბი გვ. 37.

²) გუჯრუბი გვ. 85—6.

მიტროპოლიტთა და ეპისკოპოსთა და სამწყსოსა თვისსა ქართლსა, გამოღმა-გაღმა კახეთსა, შაქსა, შირვანსა და მიდგით წაივლით მთისა მას ადგილისათა, სენანეთისა და ჩერქეზის სამზღვრამდის, სრულიად ოჯსეთსა და ყოველსა ზემო-ქართლ-სამცხე-საათაბაგოსა. მისთინ მიგვითელია საქართველოს ეკლესიანი მას მონებდენ და მის ხელ-ქეშ იყენენ და ჰსჯულოსა მისსა წრიდენ და მისგან იმწყსებოდნენ და მიგვიცემა ხელმწიფება შეკრვისა და განხსნისა, რომელი შეკრას კრულ იყოს იგი ცათა შინა და რომლი განჰხსნას ქვეყანასა ზედა ხსნილ იყოს იგი ცათა შინა ხოლო პირველითგან ანტოქიის კრებისა მიერ განპატროსნებულ იყო და ამ კრებისა მიერ დაგვიმტკიცებინა პატრიარქად. რამეთუ ნუ იქმნებინა მიტროპოლიტი, ნუცა ეპისკოპოზნი კათოლიკოზის შეუნდობრად, ხოლო უკეთუ ვინმე იკადროს კათოლიკოზის წინააღმდეგობა... ანუ დაიპყრას ეკლესია და ხარისხი ძალითა, კათოლიკოზის უკითხვად და შეუნდობლად ანუ იკურთხოს მეფე გინა მთავარნი, ანუ მთავარ-ეპისკოპოზნი და მიტროპოლიტ-ეპისკოპოზნი განიკეთენ. ხოლო ოდესაც ენებოს შემზადება და კურთხევა მირონისა აკურთხოს თვისსა ეკლესიასა »¹⁾).

ამ მოყვანილი სიტყვებიდამ საკმარისად ხჩანს, რა უფლება ანუ ხელმწიფება ჰქონდა კათოლიკოზსა

¹⁾ ქართ. ცხოვ. I, 171—172. თეიმურაზის ხელნაწერი აქას უმატებს, რომ ზუგდიდისა შიშის გამო გზა ანტიოქიაში შეიკრა, ამიტომ თეოფილაქტე პატრიარქმა ანტოქიისამ შეიწყნარა თხოვნა ქართველთა მოციქულთა და საეკლესიო კრებაზედ დაადგინა, რათა საქართველოს კათოლიკოზი დამოუკიდებლად აღვიარებულ იქმნას.

უმალლესი სასულიერო პირი, კათოლიკოზი საყურადღებო და შესანიშნავ საქმეების გასარჩევად იწვევდა. მთელ სამღვდლოებას და იმათ კრებაზედ ირკვეოდა ისეთი კითხვები, რომელნიც შეეხებოდნენ სრულიად საქართველოს ეკკლესიას. ამიტომ არა-იშვიათი იყო საეკკლესიო კრების მოწვევა ჩვენს ისტორიაში, როგორც რუსეთში და ევროპაში. 1).

დავით აღმაშენებელის დროს საეკკლესიო წესწყობილების შესაცვლელად მოწვეულ იქმნა სამღვდლოთა კრება. საქართველოს ეკკლესიას დაეტყო ზნეობითი დაცემა და გარყვნა: «სახლნი ღეთისანი ქვაბ ავაზაკთა ქმნილ იყვნეს და უღირსთა და უწესოთა, მამულობითა უფროს ვიდრე ღირსებით და გყრნეს უფროსნი საეპისკოპოსონი, არა კართა მწყემსებო შესრულნი, არამედ ავაზაკებრ ერდოთა შესრულნი». მათგან დაყენებული ხუცესნი და ეპისკოპოსონი წააგვანდნენ თავიანთი მფარველებს: «უსჯულოებასა წერთიდეს მათ ქვეშე ყოველთა... და მღვდელთაგან გამოვიდოდა ყოველი უსჯულოება და ცოდვა ამ წყლულების კურნებად». შესდგა კრება. საყურადღებოა, ვინ იღებდა მონაწილეობას კრებაში? კრებაზედ დაესწრნენ გარდა სამღვდლო პირთა საერო მეცნიერნიც, როგორც მოწმობს მატჩიანე: «სამეფოსა თვისსა კათოლიკოზნი, მღვდელმთავარნი, მეუღაბნოენი, მოძღვარნი და მეცნიერნი შემოიკრიბნა წინაშე მათსა... და მრავალ დღე გამოწვლილეთა და ფრიადითა შრომითა კეთილად გამოვიდეს და ყოველი ცდომილი განმართეს და

1) ЛАТВИНЪ, ЗЕМСКІЕ СОБОРЫ.

კეთილწესიერება ყოველითურთ დაამტკიცეს.¹⁾ უდიდსნი დაითხოვეს და შეაჩვენეს და ძეგლის საწმენოებისა აღწერეს თანახმად ათთორმეტთა კრებათაჲთა და დასაძინებელთა და ეპისკოპოსნი იღებენ მონაწილეობას. გიორგი მე- V ბრწყინვალეს (ძეგლის დადებაში²⁾). ესრედ წოდებული «კათოლიკოზთა კანონები» შესდგინენ აგრეთვე საეკლესიო კრებაზედ. გიორგი მე- III დროს (როსტომის ძმა) შესდგა სამღვდელთა კრება. «ქამებთა ამათ შინა, ვითარცა ვინილავთ იქნა განტევება ცოლთა, კლეა კაცთა და იღუმალ ტყვის ყიდვა და უჯერონი სჯულსა ზედა მრავალნი იმერეთსა შინა. ამისთვის შეკრბენ ქართლსა კათოლიკოზნი მალაქია, აფხაზთა კათოლიკოზნი ევდემოზ და ყოველნი ეპისკოპოსნი ესენი იყვნენ: ქუთათელი სიმან, გენათელი ანტონი, ქყონდიდელი, ბედიელი; მოქველი, დრანდელი ფილიპე, ცაგარელი. კოზმან, ხონელი. ზაქარია, ნიკორწმინდელი იაკობ, ჩაისელი კირილე. ამათ განაჩინეს მოქმედთა მათთვის ჯეროვანი შერისხვანი და დაწერნეს და შეაჩვენნეს მოქმედნი მისნი, ვითარცა გვაუწყებს აღწერილი მათი»³⁾. ჩვენძიერ დაბეჭდილა ბიქვინტას «გუჯარია»,⁴⁾ როგორც

¹⁾ გუჯრები. ბიჭვინტა.

²⁾ ქართ. ცხოვ. I, 211—212. ძეგლის წერა დაგვი აღმაშენებელისა ფრიად შესანიშნავი ნაშთია. ნახე „საქართველოს სამოაზნე“ გვ. 518—528. შეად. Иосифович. ист. груз. цер. გვ. 73 და ბაქრაქე. ვახუშტის ისტორია. გვ. 174—7.

³⁾ законы царя Вахтанга, გვ. 82, შენ. შეად. „ძეგლისდება“ მეფე გიორგი ბრწყინვალესი. ნ. უზნელისა: ტფილისი. 1890 წ. ვახუშტის ისტორია. გამოც. ბაქრაქისა გვ. 279.

⁴⁾ ქართ. ცხოვ. II, 196. н. д. I. გ. II, I, 265.

ლიც აესებს საეკლესიო კანონებს, აგრეთვე შემდგარია სამღვდელთა კრებაზედ თანადასწრებით კათოლიკოსთა: მალაქია, ედემონ, ეფთქიმი, მალაქია, მაქსიმე, ზაქარია, სიმეონ, დავით, ამ გუჯრის შესახებ ჩვენი აზრი წარმოვსთქვით შენიშენაში და ამიტომ აქ საქიროდ არ მიგვაჩნია განვიმეროთ იგივე.

საეკლესიო კრებაზედ ესწრებოდნენ მეფე, კათოლიკოსი, მიტროპოლიტი, არქიეპისკოპოსნი, ეპისკოპოსნი, მეუღაბნოენი, თაედნი, აზნაურნი, და ერის კაცნი. ამ გვარი საეკლესიო კრებანი იმერეთში ყოფილა 3, სამეგრელოში 1, გურიაში 1 და ქობულეთშიაც ერთი ¹⁾. გარდა ამისა სამღვდელთა იღებდა მონაწილეობას საერო კრებაზედაც. თამარ მეფეს რომ უჩვედენ საქმროს, თანასწორად მიიღეს შრომა კრებაზედ საერო და საეკლესიო პირთა ²⁾. კათოლიკოსი ესწრებოდა მეფის დაგვირგვინების დროს. მეფე კონსტანტინე ეკურთხა მეფედ თანადასწრებით ქართლისა კათოლიკოს-ეპისკოპოსთა; მთავართ, და დიდებულთა. აგრეთვე ეკურთხა მცხეთას მეფედ გიორგი მე. IX ³⁾.

მეფე ერეკლე I დროიდან საერო მმართველობამ შეარყია საეკლესიო წესდებულების დამოუკიდებლობა. მემატინე გვაუწყებს, რომ ამის ეპამდე არა იცვალბოდნენ კათოლიკოსი და ეპისკოპოსნი საყდართა თვისთაგან. ამან შესცვალა და დახსნა

¹⁾ Пурцеладзе. «значение гуджаръ» გვ. IV. (груз. цер. грамоты).

²⁾ ქართ. ცხ. I, 288.—5. 292.

³⁾ ibid. I. გვ. 372, 377, 425. II, 10, 21, 52, 80 და სხვ.

თვისნი კათოლიკოზად ღიასამიძე იოანნე (ნახე «გუჯრები» გვ. 24), მთავარ-ეპისკოპოსად ნაცლიშილი, თბილელად ყაფლანისშილი დომენტი, მანგლელად ჯაეახიშილი იოსებ ¹⁾). კათოლიკოზი უნდა ამორჩეულიყო სამღვდლოთა კრების მიერ, მაგრამ ჩვენმა მეფეებმა ეს ავტონომია მოუსპეს და თითონ ნიშნავენ კათოლიკოზებს: გორგომ დასვა კათოლიკოზად ნიკოლოზი, ერეკლემ (I) «განაყენა» იგი და დასვა იოანევე. ვახტანგმა (მე-VI) ისევ ნიკოლოზს დაუბრუნა კათოლიკოზობა ²⁾ ამ გვარმა მეფის საქციელმა გამოიწვია შეთქმულობა ეპისკოპოსთა და არქიმანდრიტთა და არ შეიწყნარეს ნიკოლოზი, «რამეთუ არს სოფლიერი და ევდემოს დაუდევს უმეცრება და გამორჩეით დაადგინეს ნებითა ვახტანგისათა კათოლიკოზად დომენტი ძე ლევანისა, ახლად მოსული რუსეთიდან ³⁾. ასეთივე ხასიათი მიეცა პატრიარხის ამორჩევას ვიზანტიაში კომნენების დროს: მეფის გამოცვლა იწვევდა პატრიარხის გამოცვლასაც ⁴⁾

თუმცა სამღვდლოება მეფის ხელმწიფების გავლენის ქვეშ მოექცა, მაინც იგი არ ჰკარგავდა მხედველობიდან თავის მოვალეობას, ამხელდა ცუდ ზნეჩვეულების შემოტანას და გარყვნილებას. მეფე დამიტრი თავდადებულის დროს მალაწოდებას შემოე-

¹⁾ ib. II, 68.

²⁾ ib. II, გვ. 62, 67, 71. უკად. АКТЫ кавк. арх. ком. I, 736.

³⁾ ქართ. ცხოვ. II, 71. უკადრე «გუჯრები» გვ. 7 უნიშვნა.

⁴⁾ ჩემი Визант. общество и греческая церковь въ эпоху комнеловъ.

პარა-ოკოლოდიანობა, ამის გამო ნიკოლოზ კათოლიკოსმა ამხილა მეფე დიმიტრი და სხვანი ამ ცოდვაში მონაწილენი და რომ ვერა გააწყობრა, ხელი აიღო თავის კათედრაზედ და სამაგიეროდ აკურთხა მეფის ჯვარის მტვირთველი აბრაამი, აგრეთვე ათონიდამ მოსულმა ბერმა ვასილმა გაჰკიცხა მეფე და თავადნი ქრისტიანული ზნის დარღვევი ათვის¹⁾ ეკლესია ცდილობდა ცრუ მორწმუნოების განდევნას იმ გეარადეე, როგორც ზნობის აღდგენას. საყურადღებოა ამ მხრივ აწ დაბეჭდილი „მკითხაობის მუხალგა“²⁾. მკითხავი პირობას აძლევს ნეკრესელს, რომ მკითხაობაზედ ხელი აიღო და თუ კიდევ მას მიხსენდება მის მკითხაობა ცეცხლში დაწვით დასაჯონ. ამ წერილის დასასურათებლად მოვიყვანთ «სჯულის კანონიდან წმ. იოანე მმარხველისა და მე-VI კრებისა», რომელიც იყო 680—682 წ. ეს სჯულის კანონი ნაპოვნია სტროევის მიერ რუსეთში და ახლა სამეცნიერო აკადემიის მუზეუმის საკუთრებას შეადგენს. § 53 ამ კანონებისა გვაუწყებს შემდეგ ეს: «სჯულის კანონს ეწინააღმდეგებიან ივინი, რომელნიც მისდევენ მისანთა და გრძნეულთა, ლეგონთა და ასისთაეთა, რომელნი ბედსა უთხოობენ, შობის დღესა და მარტის თვესა იზმნიან, კალანდობენ, შეულოცვენ; რომელნი არიან ღრუელთა მარტებელნი, ქერთა მურელნი და ბქასა მხედველნი; რომელნი მუცლით საუბრობენ და ცეცხლსა აგზნობენ, მსგავსად წარმათთა, სახლის წინ, ყრმათა სახტუნებ-

1) ქართ. ცხოვ. 416—418.

2) «გუჯარები» გვ. 80.

ლად; რომელი ითვისებენ საწარმართო სახელწოდებას, რომელ არიან: აპოლონ, არტემი, ბუჩი, გაცი, მაიმ, დაგეონ და არმაზ ¹⁾).

ეკლესიის წარუწევას შეადგენდა, გარდა ზნეობი თი ამალღებისა, მატერიალურად გაუმჯობესობა თავისი სამწყსოსა. მის მოვალეობად ითვლებოდა დაემყარებინა საზოგადოებრივი ძალღონით საერთო ეკონომიური კეთილწყობილება. საშუალო საუწყუნოებში შესდგა *corpus juris canonici* ²⁾ საეკლესიო კანონები იუსტინიანეს საერო კანონების მგავსად (*corpus juri*), რომლის მიზანი იყო განებორციელებინა ქვეყნად «სასუფეველი ცათა». თუმცა კანონისტები თვალსაჩინოდ ღარს აკლებდენ «ჩემის» და «შენის» შორის (*meum et tuum*) და უარყოფდენ სარჩოს ერთობას, მაგრამ წარუწეა ღარბისთვის, შემწეობა და დახმარება ნებაყოფლობაზედ არ იყო მივარდნილი: იგი აღვიარებული იყო მოვალეობად — *debitum legale*. შრომას, მეტადრე მიწის მუშაკობას და ხელოსნობას აყენებდენ მაღლა აღებ მიცემობაზედ, რომელიც ღეთისგან «აკრძალულია» *deo placere non potest*. ³⁾ ესეთივე შეხედულობა შეითვისა ჩვენმა ეკლესიამ ღარიბთა და დაერდომილთა შესახებ. დასავლეთ ევროპაში ეკლესია გახდა თავშესაფარ ადგილად ებინათა და უწყალო ხალხისთვის.

¹⁾ ბიკრაძე ვახუშტის ისტორია გვ. 143. Brosset Hist. d. la g. 1, 303, note. და ჩემი культъ огня и предковъ у грузинъ.

²⁾ исторія полит. экономіи. Дронтъ Ингрэмъ, пер. подъ р. проф. Луруса.

³⁾ Boches. geschichte deg National-oekonomie in deutschland, стр. 5.

საქართველოშიაც მონასტრები და ტაძრები ასახ-
ლებდნენ თავიანთ მიწა წყალზედ უთვისტომო, უმა-
მულო მოსახლკარეს. საბატონო ყმები იპარებოდ-
ნენ და გადადიოდნენ საეკლესიო მამულზედ, რად-
გან ეკლესია უფრო კაცობრიულად ექცეოდა, შე-
ლავათს აძლევდა ხარჯის გადახდაში, ანთავისუფ-
ლებდა ან მცირე გადასახადს ადებდა მამულის სა-
სარგებლოდ. თვით მეფენიც და ბატონებიც საეკლე-
სიო ყმებს ანთავისუფლებდნენ მომატებული ხარჯი-
საგან და ამით აიხსნება გლეხის სურვილი ეკლესიის
ყმად დაწერილიყო ¹⁾). შემძლებელნი პირნი აშენებ-
დნენ ეკლესიებს, სწირავენდნენ მაშულის მონასტრებს
და თითონ ანუ მისი ძმა, შვილი ყმად ეწერებოდნენ ²⁾).
ეკლესიის ყმა რჩება თავისუფალ მომქმედ პირად:
მას შეუძლიან მოწმად ყოფნა, ვალის აღება, მამუ-
ლის გაყიდვა ეკლესიის ნება-რთვით. ³⁾ ეკლესიის
მამულზედ სცხოვრებდნენ გარდა თავისნებით შეფა-
რებულთა, აგრეთვე ტყვედ ნასყიდი ანუ შესყიდული
მებატონისაგან. თუმცა ეკლესია უკრძალავდა ტყვეთა
ვაჭრობას, მაგრამ თითონვე მიიღო მონაწილეობა ამ
აღებ-მიცემობაში იმიტომ, რომ ეკლესიის მუარვე-
ლობის ქვეშ გლეხი დაიმედებულოყო თავის კეთილ-
დღეობაში და თავისუფლებაში.

ბატონები სამხლევარ გარეთაც ჰყიდდა ყმებს,
ეკლესია კი იფარავდა მათ. 1794 წ. შესდგა კრება,
რომელზედაც ეკლესიამ შეაჩვენა ტყვეთა გამსყიდ-

¹⁾ ჩემი «ბატონუობა» 53-6. შეად. «გუჯრები» გვ. 1-2,
26, 28 და 31.

²⁾ «გუჯრები» გვ. 3. цер. гудж. 19, 57.

³⁾ «გუჯრები» გვ. 5. крестъ. гр. 29, 56.

ველნი. ამ კრებაზედ დაესწრო ჯეკონდიდელი ბესარიონი, მიტროპოლიტნი გრიგოლი, ანტონი და სხ.; კრებამ აუკრძალა ტყვეთა მყოფელთ ქორწინება, ზიარება, დამარხვა. ამ შეჩვენებამ თავის შედეგი იქონია: დადიანმა პირობა მისცა, რომ ტყვეთა გამსყიდველთ მიტროპოლიტთა სასამართლოს გადასცემდა. ¹⁾ მაშასადამე ეკკლესია იყო მთარეელი ტყვეთა და საერთოდ საწყალთა. ერთხელ თავშეფარებული ტყვე, ეკკლესიას აღარ გამოეწირებოდა. ²⁾

ეკკლესიას მამულები ემატებოდა წლითი წლამდე კეთილმორწმუნეთა შეწირულობის წყალობით. ეკკლესია გახდა მეტად მდიდარი და შემქლებელი ბატონი, ძლიერი ფეოდალი, რომლის ძალღონე, ერთგულება საჭირო შეიქნა სახელმწიფოსთვის. ნოტკორის ეკკლესიას სწირავს მე-VII საუკ. მეუღლე არჩილ მეფის წამებულისა (+ 718) სოფლებს. მეფე ბაგრატ მე-III სწირავს სოფლებს ბედიის (აყდარს) ამის შეიღმა გიორგი I (1014—1027) რამდენიმე სოფელი შესწირა მცხეთას, სვეტიცხოველს. დაეით აღმაშენებელმა შესწირა გელათს მამული ლიპარიტით, უჭკიდროდ დაჩხნილთა. თამარ მეფემ მიუღოთა ეარძიის მონასტერს «მრავალნი და დიდროანნი სოფლები»; ამანვე შესწირა მონასტერებს «პალესტინეს და იერუსალიმს». ³⁾

¹⁾ Церк. гудж. 15, Кавказ. стар. III, 7—9. Дугев. записки по Мингрелии Р. Эристова. Уезд. ქარ. ცხ-გ. II, 71.

²⁾ «გუჯრები» გვ. 31.

³⁾ «ქარო. ცხ.» I გვ. 184, 211, 218, 248; 317—18; II, 71.

სხვა მაგალითებიც ბევრია ქართ. ცხოვრებაში მოყვანილი. ¹⁾)

მამული ერთხელ შეწირული ეკკლესიას აღარ წაერთმეოდა. ზემოთ მოვიყვანეთ მაგალითები შეწირვისა მატთანედან და თუ «გუჯრებს» მივიღებთ მხედველობაში, მათი რიცხვი გაორკეცდება. «გუჯრები შესანიშნავნი არიან მით, რომ იგინი გეხატავენ მიწის მფლობელობის წესს და რიგს. როგორც წინათაც გვითქვამს — უმაღლეს მიწის მფლობელად ითვლებოდა მეფე და შემდეგ ბატონ-პატრონი. გუჯრით ანუ სიგელით მიცემული ნაპოძები მამული თხოულობდა ამ დოკუმენტის განახლებას ახალ მეფის და ბატონის ხელით. ²⁾ აწ დაბეჭდილნი გუჯარნი ამ კითხვას ჰყენენ იმავე ნათელს. კათოლიკოზი დიასამიძე იოანე უმტკიცებს «იმავე წესით», როგორც ბატონიშვილს კათოლიკოზს გაერიგებინა «მანგლისის ეკკლესიისთვის». ამიტომ ხელმოწერილი კათოლიკოზი ანდერძად აგდებდა, რომ შემდეგ იმავე ხარისხს აღსულთ დამტკიცებინათ ძველი გუჯარი. ხშირად წყევლას უფლიან, ეინც მოშლის დადგენილს წესს. ამით აიხსნება ერთი იმავე გუჯარის დამტკიცება სხვა და სხვა დროს მცხოვრებელ პირთა შიერ. ნინო წმინდის გუჯარის დამტკიცებაში მონაწილეობას იღებენ წულუკიძე, ქუთათელი დოსითეოს, გაენათელი ეფთვიმე და სამივენი თანახმანი არიან მეფის განჩინებისა, სამივენი წყევლას უთელდინ,

¹⁾ ქართ. ცხოვრება II, 26, 71, III. ნახე ალექსანდრე გიორგის ძის შეწირულებანი I; 473—4.

²⁾ ჩვენი ბატონუბობა გვ. 57.

დინც ეს გასტეხოს, წმიდის სამებისაგან შეჩვენებულ
 ღი იყოს სულით და ხორციით. ამგვარივე ხასიათი
 საა ხონის გუჯარი. ¹⁾

გუჯარის გაახლება, მეფის უმაღლესი მამულის
 ყურისგლება შეადგენენ ფეოდალიზმის თვისებას. ერ-
 თი მხარე საეკლესიო დაწესებულებათა უახლოებს
 მათ ფეოდალურს წესწყობილებას. მე ვამბობ თა-
 ნამდებობის მემკვიდრეობაზედ. რამდენად მტკიცე იყო
 ეს ჩვეულება საქართველოშიაც, იქიდან სჩანს, რომ
 თვით შაჰაბაზი არ არღევს მიღებულს. წესს და
 შეიღს. თავის მამის თანამდებობას ფირმანით უმტკი-
 ცებს. ²⁾ ქიზიყის ასისტავს შერმაზანს ეძლევა თა-
 ნამდებობა საშვილიშვილოდ (ПОТОМСТВЕННО). მეფე
 ირაკლი მეორე ჩოლაჩაშვილს უმტკიცებს საუკუნოდ
 (НА ВЪЧНЫЯ ВРЕМЕНА) მამულს, ყმებს და თანამდებო-
 ბას. ³⁾ როგორც საერო სამსახური იძლეოდა მემ-
 კვიდრეობით, აგრეთვე სასულიერო თანამდებობაც
 გადადიოდა საშვილიშვილოდ. ოქონის მღვთისი-
 მშობელს ჰყავდა მემკვიდრეობითი დეკანოზი გარსე-
 ვანაშვილის გვარისა (НАСЛЕДСТВЕННЫЙ протоіерей).
 პაეღე მღვდელი სთხოვს მეფე გიორგის, რომ „მამის
 სამწყსო“ მიეცეს. მეფემ შეიწყნარა ეს თხოვნა და ნეკ-
 რესელმა «მოშლა და წინააღმდეგობა» მეფისა არ
 შონდომა. ⁴⁾ ამგვარად ჩვენი ფეოდალიზმი ამ მხრი-
 თაც გვაგონებს ცნობილს საშუალო საუკუნოებში

¹⁾ «გუჯრები» გვ. 24, 26, 30—1.

²⁾ Кресть. гр. 88.

³⁾ двор. гр. 9, 12.

⁴⁾ Двор. гр. 14 «გუჯ.» გვ. 14.

წესწყობილებას. სამს ხანას უჩვენებენ ფეოდალიზმის ისტორიაში: 1, მიწათმფლობელთა გაძლიერება და თავისუფალ გლეხთა ყმად გადაქცევა; 2, ფეოდალური წესწყობილება სახელმწიფოსი, ესე იგი დაყოფა დამოუკიდებელ სამთავროდ და 3, ფეოდალიზმის დასრულება, სამეფო უფლების გაძლიერება, ქალაქების განთავისუფლება. 1) საქართველოს ისტორიაში პირველმა ორმა ხანამ დიდს ხანს გასტანა და ისე შოესპო თავისუფლება, რომ გაცალკეებულ საძეფოების და სამთავროების შემოკრება, დასუსტებულმა სახელმწიფომ ვერ შესძლო. გაძლიერება მიწათმფლობელი არისტოკრატიისა— არაგვის, ქსნის ერისთავისა, მაჩაბლებისა და სხვათა, მოჰყვა არლიტიკურად გაყოფა სამს სამეფოდ და ხუთს სამთავროდ, 2) რომელნიც თავის ღზრივ დანაწილდა თავადაზნაურთა შორის. ამ მდგომარეობაში მოესპო საქართველოს საკუთარი მეფობა. ამით აიხსნება ის გარემოებაც, რომ საქართველოში არ მომხდარა ასრედ წოდებული «ქალაქთა მოძრაობა», არ წამოყენებულა მესამე წოდება - მოქალაქობა, რომელიც საფრანგეთში მეფის მფარველობით მოქმედებდა ბარონების წინააღმდეგ და ინგლისში ბარონების დახმარებით მეფის წინააღმდეგ. შედეგი ამ ერთობისა ის იყო, რომ საფრანგეთში განმტკიცდა განუყოფელი სამეფო უფლება და ინგლისში დამყარდა პარლამენტარული წესწყობილება ჯერ საშუალო საუკუნოებშივე. ეკვი არ გვაქვს, რომ დაახლოე-

1) Eichhorn. deutsche verfabugsgeschite. nerreus, La democratie eu france.

ა) გიორგი მე-VIII დროს († 1469).

ბითი შესწავლა საქართველოს ისტორიისა გამომკვლევლს დაანახებებს ისეთს მხარეს წარსული ცხოვრებისას, რომელიც უახლოვდება ევროპაში მომხდარ პროცესს.

თუ აიღებთ ძველს ჩვენს ისტორიას, იქ აღმოაჩენთ კვალს სახელმწიფო უფლებებისას. გარდა ზემო აღნიშნული საეკლესიო კრებებისა საქართველოში წინათ ყოფილა აგრეთვე საერო კრებებიც, რომელთაც ჩაუყარეს საძირკველი ევროპიულ კონსტიტუციას, წარმომადგენელთ მმართველობას. მძიმე და შესანიშნავი გარემოება საქართველოს ცხოვრებაში იწვევდა წარჩინებულ პირთა ერთად მოსაფიქრებლად და საქმის გა'არჩევად. ასფაგურ მეფეს არ ჰყვანდა შვილი—ძე, გარდა ასულისა. «მაშინ შეკრბეს ფოკელსი ერისთავნი ქაწთლისანი მცხეთას ქალაქსა სპასპეტისათანა, რომელსა ერქვა მაიყან» — და ამ კრებაზედ გადასწყვიტეს მირიან მეფის მოწვევა. 1) ბაგრატ მეფედ ქართლისა გამოითხოვეს «ყოველთა ღიდებულთა, ერისთავთა და აზნაურთა». 2) ვთქვათ, საეკლესიო ეს უჩველესი ისტორია ჩვენი ქვეყნისა, მაინც ერთი დასკვნა შეგვიძლიან აქედან გამოვიყვანოთ: მემატიანეს წარმოდგენილი ჰქონია, რომ წარსულში საყურადღებო საქმეები ირჩეოდა ფოკელსა და დებუდსათანადასწრებით. მემატიანე ვერ ხედავდა აწმყოში წარმომდგენელთა მმართველობას, ამიტომ მას არ შეეძლო თავის დროის შეხედულება გადაეჭანა ძველ დროების ისტორიაში, მაშასადამე ზემო მოყვანილი

1) «ქართ. ცხოვ.» 59.

2) იბ გვ. 208.

მაგალითები იმას მოწმობენ, რომ მემატრიანემ ტრადიციით, გადმონაცემი ცნობით, იცოდა მაინც წარსული წესწყობილება.

ჩვენ გვაქვს სხვა ისტორიული საბუთებიც, რომ ღიადი საქმეები ირჩეოდა არა ერის დაუკითხავად. ამიტომ ჩვენ მოვიყვანთ ისტორიიდან ისეთს მაგალითებს, რომელნიც უფრო დაქვემდებარებულნი ექვს გარეშე არიან. თამარ მეფის გახელმწიფებაზედ «ქარ. ცხ.» მოგვითხრობს შემდეგს: გიორგიმ, მამამ თამარისამ «შეიყარა უოკლით სამეფოთ თკისით... შეილი თამარ ნათელი და ბრწყინვალემაღ თვალთა, მეფე ჰყო თანადგომითა შატრიაჩქთა და უოკელთა ეპისკოპოსთათა, დიდებულთა, იმკრთა და აძკრთა, კაზირთა, სპასპეტთა და სპასალართათა და დასეა მარჯვენით თვისსა მეფე და დედოფალი შემკული და შემოსილი პირად-პირადად ფესვედითა ოქროვანითა ბისონთა და ზეზითა...¹⁾ და დაღვა თავსა მისსა გვირგვინი ოქროსა მის ოფაზისა, აღმკული იაკანითა და სამარაგდოთა მიერ ²⁾ და მდიდარნი ერისანი ლიტანიობდეს წინაშე პირსა მისსა და თვით მეფემან მფიცებელმან ერთგულობისა და ერთსულობისა მისისათვის... აკურთხა კურთხევითა აბრამიანითა». აქედან სჩანს, რომ მეფის ამორჩევის დროს საჭირო იყო დასწრება უმაღლესი სამღვდლოებისა, დიდებულთა, ევზირთა, სპასპეტთა, სპასალართა და მდიდართა ერისათა. შეადარეთ ამას, თუ გნებავთ რუსეთში ცნობილი კრე-

¹⁾ შეად. «სიზმარი» 3. ცხვლილოველისა თითქმის ამ გვარადვე სახაგს თამარის მორთულობას. «ივერია» 1891 № 207.

²⁾ «ქართლ. ცხოვ.» I გვ. 274.

ბანი Земскіе соборы, სადაც ირჩეოდა საყურადღებო სახელმწიფო საქმეები, ანუ თვით მეფის დანიშნა: въ 1584 г. происходилъ соборъ изъ митрополитовъ, архіепископовъ, епископовъ, игуменовъ, высшаго духовенства и всего дворянства 1) იოანნე მრისხანე შვილის, თეოდორეს მეფელ დასამტკიცებლად. შემდეგ კრებანი უკელ უზენებენ ამავე ხასიათს და წრეს ამომრჩეველთა. პროფ. კლიუჩევსკი უარჰყოფს 1566 წ. კრების კავშირს ძველს Вѣче-სთან. 2) პირველი იყო კრება ერ. წარმომადგენელთა პოლიკური ხასიათისა, მეორე (Вѣче) იყო კრება ქალაქში მცხოვრებელთ მაინც და მაინც ცირირუ-ს ჰქონდა დიდი მნიშვნელობა.

1598 წ. земскіѣ соборы-მა ამოიჩია მეფელ ზორის გოდუნოვი. კრება მოხდა პატრიახ იაკობის თავსმჯდომარეობით. კრებამ ამოიჩია მერე მეფელ მიხეილ რომონაეი 1613 წ. აქამდის კრებას ჰქონდა ხასიათი რჩევითი, ვეზრობითი (совѣщательный), მიხეილის დროს დასუსტებული სახელმწიფოსთვის წარმომადგენელთა აზრს მიეცა მნიშვნელობა დამფუძნებლობითი (учредительный). აქტები იმ დროიდან ჩვენამდე მოღწეულნი გვაუწყებენ შემდეგს: „государь съ отцомъ своимъ патріархомъ, совѣмъ освященнымъ соборомъ съ боярами и думными людьми и совѣми людьми Московскаго государства учинивъ соборъ о тѣхъ статьяхъ гово-

1) Латкинъ. земскіе соборы древней руси. спб. 1885. გვ. 85—9.

2) Рус. мысль 1890 г. январь.

прили... 1) შეადარეთ ეს ამონაწერი «ქართ. ცხ.» სიტყვეს შესახებ თამარის მეფედ აღვიარებისა: ერთი და იგივე წარმომადგენელთა დასწრებით სწყდება სახელმწიფო კითხვები. რასაკვირველია, არც რუსეთში და არც ჩვენში არ იყო მტკიცედ განწესებული რიცხვი საერო და სასულიერო ანუ სამთავრო წარმომადგენელთა. ამიტომაც ძნელია დაუპირდაპირდეს რუსეთის земские соборы და ჩვენი კრება ევროპიელთა პარლამენტს, საცა რიცხვი წარმომადგენელთა, მაგალითად, ინგლისში და საფრანგეთში 2) აღნიშნული იყო. ჩვენ ვუჩვენებთ მხოლოდ იმ ნიადაგს, რომელზედაც აღმოცენდებოდა საქართველოში კონსტიტუცია. ამით გვინდა გვეთქვა, რომ ხვენი მმართველობა არ წააგავდა აღმოსავლეთის საუფოებს და მოჩანდა კვალი წარმომადგენელთა მონაწილეობისა სახელმწიფოს განგებაში.

ჩვენ მივაქციეთ ყურადღება თამარ მეფის ამორჩიერ ხასიათს და არა ასთაგურ და ბაგრატ მეფეთა შესახებ ცნობებს, რომ მკითხველი უფრო დაქეშმაროტებით შეხედავს «ქართ. ცხ.» სიტყვას. თუ უძველესი ნაწილი საქართველოს ისტორიისა საექვეო და ჩვენი მატრიანე მე-XI—XII საუკუნოებში შემდგარი, 3)

1) ნახე კიდევ Сергѣевичъ: земскіе соборы. заграничнѣ исторія права госуд. московск. платоновъ, замѣтки по исторіи земскихъ соборовъ და სხვა.

2) guillot. tust. des origines du gouvern represent. firmanъ и стѣбсъ. опыты по исторіи англійской конститудіи. бралстъ, исторія американ. республ. ч. II.

3) ესრედ წოდებული სომხური ქრონიკა თავდება დავით აღმაშენებლის სიკვდილით 1125 წ. ამის დროს უნდა იყოს იგი ნათარკმნი ქართულიდან სომხურად.

მაშინ თამარ მეფეზედ ცნობა ხომ ისტორიულ ფაქტად უნდა ვაღვიაროთ და კრების ამბავი მივიღოთ ნამდვილ ცნობად. ამას არ ეწინააღმდეგება აღრიხ-დელი შეხედულებაჲ კრებაზედ და ისტორიული პრსპექტივით შეგვიძლიან იგუც საქეშპარტოდ ვცნაო, თუნდ კიდევ იყენენ ისეთნი პირნი, რომელნიც შეტბერდის კრებულის დაბეჲქედინა შემდეგ ექეს შეიტნენ «ქარ. ცხ.» სიქელოს სინამდვილემო.

მიუბრუნდეთ ახალი დროის ფაქტებს. რუსულან დედოფალი რომ გადაიცივალა (1247 წ.), საქართველო უქეფოდ დარჩა: ერთი დავითა გორკი ლამს შუალი დაიკარგა იკონიის საპრობილეშო და მეორე დავითი, ძე რუსულანისა ნოინეთ გავზაენეს ყარაყურუმში, თათართა სატახტო ქალაქში. 1) თურქებმა დარგებლეს ამ შემთხვევით და წამოვიდნენ საქართელოს ასაოხრებლად. 2) «ამ შუართთა შინა იყო ქვეყანა საქართველოსა შეკრახეს ფოკლნი მთავარნი საქართველოსანი თავსა კობცისასა, იმერნი და აშერნი. შანში, ეგარსლანი, დადიანი კოტნი, ვარამ გაგელი, ყვარყვარე, კუპრო შოთაჲ და ფოკელი ქუკახნი ქართველნი თარკელი გამკეკელი, სარგის თმოგველი, მესხნი და ტაოელნი იტყოდეს; რამე ყოთ, რამეთუ არღარა არს ნათესავი მეფეთა, რათა წინამძღვარ გექმნას და ვბრძოდეთ თათართა». 3) საქართელოს გჲქირებულმა მდგომარეობამ გამოიწვია ყოველთა მთავართა საქართველოსათა და წარმომადგენელთა სხვა და სხვა საქართველოს ნაწილებისა კრება თათ-

1) «ქართ. ცხ.» 1 გვ. 366—374.

2) ვახუშტი საქარაძის გამოცემა გვ. 235.

3) «ქართ. ცხ.» 1, 375.

რებთან ბრძოლისთვის მოსამზადებლად. ამ კრებაზედვე გადაწყვიტეს დაეთის, ლაშას შვილის მოძებნა და მეფედ დასმა. ერთს გარემოებაზედ უნდა მივაქციოთ კიდევ უურადლება. როცა ორივე დაეთი გამეფდნენ, მაშინ სიგელები ორთავეს ხელმოწერით მტკიცდებოდნენ. «მეცა მინახავს რომელ სიგელისათვისა სწერია მეფენი ბაგრატიონნი ნებითა ღეთისათა დაეთ და დაეთ. ¹⁾ შემდეგ კრების კათოლიკოზის აბრაჰმისა, და უოკელთა მთავართა მეფე დიმიტრი თაედადებულის დროს. ²⁾ (+ 1289). კრება უოკელთა დიდებულთა შეჭვიცებს ვახტანგს, ძეს დაეთ იმერეთისას ერთგულებაზედ. ³⁾

ამ საკითხის დასამთავრებლად აი კიდევ ჩამდენიმე მაგალითი. ზოგს ამათგანს მხოლოდ «ქარ. ცხ». გვერდით ჩვენებით მოვიყვანთ და ზოგს კი ამოვიწერთ. ეს კითხვა იმდენად საყურადღებოა, რომ ჩვენ არ გვინდა ამით გაეთათოთ მისი გადაწყვეტა. რაკი საეკლესიო კრებაზედ ჩამოვარდა ლაპარაკი, ამიტომ გავბედეთ საერთოდ კრებაზედ ბასი. ეხლა კი აი კიდევ მაგალითები მათ გარდა, რომელნიც საეკლესიო კრების მოთხრობაში აღენიშნეთ და დასამტკიცებლად უჩვენებთ მართიანეს ფურცლებს. ⁴⁾ ვახტანგ მე- V, ანუ შაჰნავაზმა აკურთხა ძე თვისი არჩილ მეფედ იმერთა «შემოკრებულთა „იერთა ნებითა». ძალღონე იმოდენა ჰქონდა ამ კრებას, რომ შეიძლოა მეფის

¹⁾ «ქარ. ცხ.» 1, 382. ვახუშტი გვ. 238.

²⁾ «ქარ. ცხ.» 1 გვ. 421. შეად. ილ. ჭავჭავაძის პოემა დიმიტრი თაედადებული.

³⁾ «ქარ. ცხ.» 1, 425.

⁴⁾ «ქარ. ცხ.» I, 431, 449, 450. II. 11, 21.

განდევნაჲ. «წარჩინებულნი და ერისთავნი შეიზრახნენ და არა ინებეს მეფედ თვისად ბაგრატ, ვინადგან განდგნენ სხეანიცა და გამოირჩიეს მუნვე მყოფი ერისთავთაგანი ანუ გამოკვლეული ჩენი ესე მეფის ალექსანდრეს ძის დიმიტრის ძე დაეით». აქ ჩვენ შევეტაკეთ საკითხავს, როგორი წესი იყო საქართველოში სამეფო ტახტის მემკვიდრეობის შესახებ? პასუხის მისაგებლად საჭიროა ცალკე წერილი და ეხლა კი ის კმარა ეიცოდეთ, თუ რა დიდი და შესანიშნი გავლენა ჰქონდა დიდებულთა კრებას. ¹⁾ ეს ასეც უნდა ყოფილიყო. ყველგან, საცა ფეოდალური წესწყობილება ყოფილა, მეფე არ ყოფილა აღჭურვილი განუსაზღვრელი უფლებით, იგი იყო თანასწორი თავის ქვეშევრდომ ვასალებისა (მთავრებისა). იგი იყო მხოლოდ პირველი მათში *primus inter pares*, და არა უფროსი. ფეოდალურ წესწყობილების გავლენით მეფეს ძალა დაადგა შეეკრიბა წარმომადგენელთა წრე (*etats generaux*) და მიეცა ის მტკიცე ხელწერილი მათ უფლებათა შესახებ, როგორც იყო *Magna charta libertatum* 1215 წ. იოანეს ინგლისელ ბარონებისთვის. ჩვენში ფეოდალი ძლიერები იყვნენ და არ იყაბულებდნენ თავიანთ განდევნას საპეფო საკითხვების გადაწყვეტაში. ეს საკითხაჲ იმდენად საინტერესოა, რომ მისი დაწვრილებით შესწავლა ჩვენს მოვალეობას შეადგენს. ჩემთვის კი აშკარაა, რომ ჩენი მეფის უფლება არ იყო განუსაზღვრელი, იგი იყო შეზღუდული სამღვდელთა და საერო მთავართა გავლენით და იძულებული იყო მოეწვია

¹⁾ უმათა ესე იგი საეროოდ ერის გავლენის შესახებ ნახე «გახტანგის განონები» § 2.

იგინი საბჭოდ, რადგან მათ დაუჟიკთხაეად ძალღონე ეერ შესძლებდა სამეფო საქმეებს გაძლოლისთვის. საქართველოს ფეოდალიზმის ისტორიაში მოსჩანს კვალი იმ წესწყობილებისა, რომელიც სარჩულად დაედო პარლამენტარულ მმართველობას. 1) ამას მოწმობს ვახტანგი. საქართველოში ბევრჯერ მომხდარა მეფეთა ისეთი დამდაბლება და შებოკვა, რომ „სახელი მეფე რქვევიათ, თორემ მართებული არა: უქნევინებიათ-რა, როგორც ყმათა სდამებიათ ისრე უსამართლებიათ და ურიგებიათ». 2)

მეფენი არამც თუ სწირაედენ მამულებს მონასტრებს, არამედ თითონაც იკვეცებოდენ ბერად. მეფის ჩამომავალნი, წარჩინებულნი თავადნი და აზნაურნი ხშირად სტოებდენ სოფლის ამოვებას და ეძებდენ სულის საცხონებლად ბინას უდაბნოში და მონასტერში. ამ ერთობამ ჩამომავლობისამ საერო და სასულიერო არისტოკრატისა დაიცვა საქართველო წარსულში ბერი ვაებისგან და შემდეგ უთანხმოებამ მათ შორის ბოლო მოუღო საქართველოს თავისუფლებას. ზოგიერთა ცნობების შესახებ მეფეთა მონაზონთა საქიროა მჭეიყვანოთ. გუარამ მამფალი «იქნა მონაზონი», მეფე ალექსანდრემ სახე მონაზონობისა შეიმოსა და უწოდეს სახელად ათანასე. კოსტანტინეს მეფის ძემ დაეითმა განიხილა სოფლისა სიმუხთლე, დაუტევა მეფობა და იქმნა მონაზონ 3). ამისმა ძმამ მეფე გიორგიმაც დაუტევა მეფობა და თვით შევიდა მო-

1) ნახე კიდევ «ქარ. ცხ.» I, 465. მეფის მოკვლა I, 472.

2) ვახტანგის კანონები § 2.

3) «ქარ. ცხ.» I გვ. 192, 474. II, 20.

ნასტერსა და იქმნა მონაზონ. მეფე ალექსანდრეს და შაჰბაზის დროს იყო ენკრატორტად და სცხოვრებდა ალავერდს. მეფე თეიმურაზი I გარდაიცვალა ასტრახადს «შემონაზვნებული და სქემოსანი». ¹⁾ საკმარისია კიდევ დავასახელოთ ანტონ I კათალიკოზი, ქარსლის ჰეფისა იასესი, ანტონ მეორე კათალიკოზი, ძე ირაკლი მეორესი, მიტრპოლიტი ვარლამ ერისთავი, კათალიკოზი იოანნე დიასამიძე, ოსებთარხნი შვილი, დომენტი ორბელი შვილი და სხვ. ²⁾ უმაღლესი თანამდებობა საეკლესიო იერარქიაში ეპირათ მთავართა და თავადთა ზამომავანთა ესენი ასრულებდნენ, გარდა საეკლესიო მოვალეობისა, აგრეთვე საერო საქმეებსა. ჰყონდიდელი მწიგნობართუხუცესად ინიშნებოდა. ³⁾ მეფეწულნი ეძლეოდით მათ საზრდელად. (ეს მოვალეობა წინაჲთ გავაღიორდა სპასპეტზედ). ⁴⁾ ვიზანტიაში ხშირი იყო ჩვეულება მეფეთა ბერად აღკვეცისა. განდევნილი მეფე ან ძალით, ან თავის ნებით ეფარებოდა მონასტერს. დედოფლები, თავდანებულნი თავიანთი გჳრგვეინოსან ქმართაგან, იგზავნებოდნენ მონასტერში. სენაკს იმ დროს საპურობილეს აღვილი ეპირა. ⁵⁾ (Всѣмъ рабовъ. Михайль Пселль):

რაკი მონასტრების უფროსნი და გამგებელნი იყვნენ წარჩინებულნი პირნი, ამიტომ მათ ეძლეოდით შეღავათი და თავისუფლება სხვა-და-სხვა ხარჯ-

1) «ქარ. ცხ.» II, 22. 3. 126.

2) გუჯარები გვ. 3, 724 და სხვ.

3) «ქარ. ცხ.» I, 293, 304.

4) «ქარ. ცხ.» I, 110, 112, 146.

5) Скабатовичъ Византійская церковь. Лебедевъ. Черты изъ Виз. жизни.

თავან სახელმწიფოს სასარგებლოდ. ან თავიანთ სუ-
ლის საოხად, ან მონასტრის და ეკლესიის საშსა-
ხურის დასაჯილდოებლად შელავათი ეძლეოდათ მე-
ფეთა და მთავართავან სამღვდლო იერარქიას. სა-
ეკლესიო გუჯრები ამას მტკიცედ მოწმობენ. ¹⁾
შელავათს აძლევენ ეკლესიას თვით მაჰმადიანნიც.
ნადირშაჰი ამტკიცებს კათოლიკოზად ნიკოლოზს
თანხმად ამარჩევას ვალის თეიმურაზის, სამღვდ-
ლოთი და თავად-აზნაურთა და უნიშნავს ჯამაგირს
1000 მ., რათა არ მოაკლდოს შაჰის სულისთვის
ლოცვა. შაჰი უბძანებს თავად-აზნაურობას იცნან
კათოლიკოზად ნიკოლოზი, ბეგლარბეგს და ქართ-
ველებს — მის პატივისცემას და ღირსეულად მიღებას.
(1742 წ.). ამავე გვარად თანახმად ხალსას ამარ-
ჩევას იმავე ჯამაგირით ამტკიცებს კათოლიკოზად
ანტონს, დისწულს ვალის თეიმურაზისას. შემდეგ
შაჰმა უწყალობა ანტონს კათოლიკოზს შესამოსელი
და ტანთსაცმელი. განსაკუთრებითი ფირმანით შაჰ-
ნადირი უნიშნავს საქართველოს ეკლესიის კათო-
ლიკოზს ყველა იმ სოფლებს, რომელნიც მას ეკუ-
თვნოდნენ, ნებას აძლევს კათოლიკოზის სურვილით
შეიკრიბოს და მოხმარდეს ეკლესიას მამულების
შემოსავალი. ამასთანავე უბძანებს *ВАЛІЮ КНЯЗЬЯМЪ,*
СТАРШИНАМЪ И ВСѢМЪ ЖИТЕЛЯМЪ იქონიონ პატი-
ვისცემა კათოლიკოზისა, ეკლესიის განგებელისა,
როგორც ამის შესახებ ყოფილა ბძანება ქართველთა

¹⁾ «გუჯრები» церк. грам. Пурцеладзе. Древности
Тифлиса Юсселиани, voyage archcologique და Inxiodu-
ction brosset. А҃ты, стр. 9 и 59.

მეფეთაგან. 1) აქედან სჩანს, რომ ჩვენი ეკსკლავიკალი და მოკიდებულება სპარსეთთან ისეთი ხასიათისა იყო, რომ თავისუფლება არ ესპობოდა საქართველოს შინაურ საქმეთა წარმართვაში. შაჰი ამტკიცებდა მას, რაც მიღებული იყო ჩვეულებით და რასაც ხალხი და თავად-აზნაურობა სამღვდელთურთ დაადგენდა. 2)

სულთან აგრეთვე ამტკიცებდა იცვალა ჩვენი ეკლესიის დამოუკიდებლობას. სულთან ახმედ 1726 წ. უბძანებს ისაკ ფაშას ტფილისის მმართველს, რომ, რადგან საქართველოს პატრიარხის დომენტის თხოვნა შესახებ გაქცეულ ყმათა დამყარებისა საეკლესიო მამულზედ არ იქმნა აღსრულებული აქამდის, დაუყონებლივ მიიღონ საშუალება რიგისა და წესებისა და ყმათა დაბრუნებისა კათოლიკოზთა სურვილით აქებრ ამავე დომენტის რეჯე ფაშა ამტკიცებს კათოლიკოზად და უბძანებს ქართველებს მის მორჩილებას. ერთი ფირმანი 1707 წ. 3) კარგად ასურათებს, რა დამოკიდებულება იყო ეკლესიის და საერო გამგებელთა შორის. ჩვენი კანონმდებლობის შეხედულებით კათოლიკოზი იგივე ხელმწიფეა სულისა, როგორც მეფე—ხორცისა 4) და ეკუთვნის სრული გამგებლობა ეკლესიისა. ამასვე მოწმობს ზემო მოხენებული ფირმანი: ჩვენი ბრძანება არის, სადაც საქათალიკოზო სოფლები და საყმო არიან

1) Акты Кавказ. археогр. ком. т. I, стр. 73—6.

2) Акты Кавказ. археогр. ком. I, 71—3. თავისუფლად მიცემული საჩუქარი შეიძლება. АКТЫ I, 85. შეადარე donation:

3) ვახტანგის კანონები § 25.

4) Акты I, 28.

სულ ერთობლივ... ისევ მისთვის დაგეინებებია და წყა
ლობა გვიქნა; აწ რაც სწავთოლოკოზო სოფლები-
საქმე იყოს უიზისოდ ნურა იქმნას და მის ხელითა და
მარიუათით გარიგდეს. მაშასადამე კათოლიკოზს
ეკუთენის არამც თუ საეკლესიო საქმეების გარჩევა,
არამედ აგრეთვე საეკლესიო ყმების და სოფლების
ბჭობა. ესრედ წოდებული მცხეთის შეილები ¹⁾ გვა-
გონებენ რუსეთის ისტორიაში ცნობილთ *перковные*
или богадѣльные люди!—ესენი ეკლესიას ეკუთვ-
ნოდნენ.

ეკლესია—მონასტრებს ეკუთვნოდნენ თავად-
აზნაურნი, გლეხნი ყმად შესრულნი და ნასყიდნი.
მაშასადამე ეკლესია—მონასტრები თავიანთი მამუ-
ლეით და ზედ დასახლებულნი ქვეშევრდომებით
წარმოადგენდა სახელმწიფოს სახელმწიფოში, რო-
მელსაც თავისი კანონები და წყობილება ჰქონდა.
ასე იყო რუსეთშიაც, სადაც ეკლესიას ჰყავდა თავის
бьяре, вольные люди, горожане. ქრისტიანობას-
თანვე ერცელდება აზრი ეკლესიის თავისუფლებისა
და მის იურიდიულად გაწყობისა. კათოლიკოზი
აღვიარებულ იქმნა უფროსად სამღვდლოებისა და
იმ პირთა, რომელნიც საეკლესიო მამულზედ სცხოვ-
რობდნენ. ²⁾ იგი იყო გამგებელი ეკლესიის შემო-
სავალ-გასავლისა, მამულის განაწილებისა, მსაჯული
საეკლესიო და საერო საქმეებისა თავის მოყმეთა
შორის. მას და არქიელს საერთოდ ეკუთვნოდა
«ნიშანი» ანუ სამკვიდრო, როგორც ახლა ჩვენ
ვეძახით. წილკნის «გუჯარი» საკმარისად მოწმობს,

¹⁾ broset. Iutraductionou CXXXVIII და სხვ.

²⁾ *Законы ватоплкосовы* შეად. აგრეთვე ვახტანგის
კანონი § 24.

რამდენად ცდილობდნენ სწორედ გაენაწილებინათ და კანონიერად გაღწევიტათ, რა შეადგენდა ნიშანს შეძლებისა და მდგომარეობის მიხედვით მთელი ნიშანი: «ცხენი შეკაზმული, გარდასახურავეი ორი, სუფრის იარაღი—ესენი წილკნელს მიაართონ. ქალი თუ მოკვდეს საწირავეი ნიშანი ტყავიანი ტალომა, კაბა, სარტყელი, ღილი, ბეჭედი, თავსახური, ორი გარდასახურავეი. 1)

თუმცა ექკლესია წააგავდა სახელმწიფოს თავის მცხოვრებელთა წევრებით, მაგრამ განსხვავება მათში კი საგრძნობლად მოსჩანდა. ექკლესია ქრისტეს მოძღვრებით აღჭურვილი ნაკლებიდ სასტიკი მებატონე იყო. ექკლესიის ყმობა ერჩიენა გლეხს. ვიდრე ბატონისა ანუ მეფისა. რაკი არ შეიძლებოდა ყველა ყმებს და უპატრონო—უბინაო პირთა ექკლესიის პირ-და პირ მფარველობით ესარგებლათ, ამიტომ სამღვდელელობა ცდილობდა შეემციკრებინა ის მძიმე უოელი, რომელიც ედო ყმას ბატონის გასაძლოლად. ექკლესიამ კეთილი გავლენა იქონია მებატონეებზე და ყმათა ბედის გაუმჯობესობაში, ამოჰკვეთა ტყვეთა ვაჭრობა, ღეთისთვის სასიამოვნო საქმედ აღვიარა ყმათა 2) განთავისუფლება და ამგვარმა მეცადინეობამ არ ჩაიარა უნაყოფოდ როგორც ევროპაში, რუსეთში, აგრეთვე ჩვენშიაც. ზნე-ჩვეულება შეიცვალა ქრისტიანობის გავლენით მთელს ხალხში. ამით დაიხსნება ზოროასტრის (აკესტირს) სწავლის შესუსტება საქართველოში და თანახმად საექკლესიო კანონებისა ქორწინების შემოღება ნათესაობისა არ

1) «გუჯრები» გვ. 41.

2) broset. lutrad. CXXXV—CXLIX.

შქონე პირთა შორის წინააღმდეგ ავესტისა, რომელიც თხოულობდა ნათესაეების დაკავშირებას ცოლქმრობით. 1) ეკკლესიამ იცნა ცოდოდ უკანონო მეუღლეობა, დაუნიშნა ჩაქოლვა იმ პირთ, რომელნიც სისხლით ან მირონით ნათესაენი იყვნენ და სცხოვრობდნენ უკანონო კავშირით. 2) ეკკლესიამ დამართა სასწავლებლები და მოჰფინა მამულს შუქი განათლებისა.

აქ დაბეჭდილი «გუჯრები» გადმოწერილია «საეკკლესიო მუზეუმის» გუჯრიდგან. ზოგიერთი კი გადმოეწეე ქ. გორში კერძო პირების საკუთარ გუჯრებიდან. სხვა-და-სხვა მიზეზების გამო ვერ მოხერხდა გადათვარიელება დანარჩენი გუჯრებისაც «საეკკლესიო მუზეუმში» და ამიტომ იძულებული ვიყავით დაგვებეჭდა ეს მაინც, რის მოსწრებაც მოვახერხეთ. არ მგონია, რომ დამენდუროს ვინმე, რატომ საერთოდ «საეკკლესიო მუზეუმის» გუჯრების გადათვარიელებას არ უცდი. ჩემის აზრით ერთმანეთში ამ „გუჯრებს“ დამოკიდებულება და კავშირი არ აქვთ და უნდა ვისურვოთ მხოლოდ, რომ დანარჩენი „გუჯრებიც“ ჩქარა იქმნან აღბეჭდილნი.

1) Ковалевскій. Законъ и обычай на Кавказѣ I, 153.

2) законы Вахтанга, стр. 141. Автъ 1549 г. за преступную связь съ лицами, находящимися въ естественномъ и духовномъ родствѣ, виновные имѣють быть побиты камешьями.

გუჯრები და სიგელები ძვირფასი ისტორიული განძია და მათი უყურადღებოდ დატოვება შეუნდობელი ცოდოა.

«გუჯრები» ჯერ «მწყემსში იბეჭდებოდა და ეხლა ცალკე წიგნად გამოიცა. ვალად ვრაც გულითადი მადლობა გამოვუცხადო «მწყემსი» ს რედაქტორს დეკ. დავით ლამბაშიძეს, რომელმაც იტვირთა «გუჯრების» გამოცემა.

ა. ხახანაშვილი.

გ უ ჯ რ ე ბ ი

ს ი ო ნ ი ს ა .

1553 წ. ¹⁾ ჩვენ ბაგრატუნთა ძეთა კურთხეულისა პატრონისა ალექსანდრესთა პატრონმან კონსტანტინე დაძმათა ჩვენთა ესე უკუნისამდის ჟამთაგასათავებელი წიგნი სიგელი და ნიშანი მოგახსენეთ თქვენ ყოელად

---

¹⁾ პლ. იოსელიანს თავის თხზულებაში „Древности Тифлиса“ გვ. 213 მოჰყავს შინაარსი ამ გუჯრისა, რომელიც დამტკიცებულია მეფის ხელის მოწერით. დ. ფურცელაძეს არ აქვს მოხსენებული ეს გუჯარი თავის წიგნში „Церковные гуджари“. პლ. იოსელიანი «პატრონს» კონსტანტინეს სთაგმნის «მეფედ» («грамота царя Константина»). მაგრამ ამ დროს 1525—1535 წ. მეფობდა გიორგი IX, შვილი კონსტანტინე მე-III და ძმა დაგით მე-VIII. მეფე კონსტანტინე 1533 წ., რომელსაც ვეფოვნის გუჯრის თარიღი «ქართლის-ცხვრებაში» არ არის ცნობილი. ეს «პატრონი» კონსტანტინე უნდა ყოფილიყო ჩემის აზრით შვილის-შვილი ალექსანდრესი, ძმისა მეფე კონსტანტინე მე-III და შვილი ალექსანდრესი, ძმისა მეფე გიორგი მე-IX. ამიტომაც გუჯარს ეს პატრონი კონსტანტინე იხსენიებს «ძეთა ალექსანდრესთა».

სულისა მოსახსენებლად და სადღეგრძელოდ ჩვენთვის და ცოდვით ჩვენთა შესანდობლად. და შემოგწირეთ მცირე ესე შემოსაწირავი ქალაქური ლიტრითა ორი ლიტრა სანთელი და ერთი ლიტრა საკმეილი ტალმი სან ესე ყოველ წელიწადთა უკლებლად მოგვხსენებოდეს და არა დაკლდებოდეს და არა შეგეცვალოს და არცაოდეს მოგეშალოს და დამაქციცხელნი ამისნი ღმერთან აკურთხნეს, დაიწერა სიგელი ესე ქო სა სმპ ხელთა ისიდორესითა.

ს ი ო ნ ი ს ა .

1634 წ. 1) მ: ნებიცა და შეწვენითა ღვთისათა ჩვენ ღედოფალმან პატრონმან მარიაჲმ ესე წყალობისა და თანახმობისა წიგნი გიბოძეთ თქვენ ქალაქს სიონთა ღვთის მშობლის ყმათა ასრე რომჲ ამას წინათაც ხელმწიფეთაგან თარხანნი იყვენით ახლა თბილელი და სათბილელი ყმა ჩვენ პირის სანახავად მოგვართევს აწე ჩვენცა გათარხნეთ და გაგათაეისუფლეთ რომე არაფერი არა საჩვენო და არა სანეფო და არა სათათრო სათხოვარი არა გთხოვებოდეს და არა მიზეზითა და არა უმიზეზოდ არც მოუჩავეს, და არც მამასახლისსა და მელიქსა და ვაცვალსა და გზირს და ვინ გინდა ვინ კარით ჩვენით წარვლენილნი იყენეთ ნურცავინ

---

1) ვლ. იოსელიანს შეცდომით ამ გუჯრის თარიღი აღუნიშნავს 1637 წლად. ქორონიკონი ტყბ=1634 და არა 1637 წ. (Исследования Тифлиса, გვ. 208; დ. ფრცველადის აღმკვეთი გუჯრულში ეს გუჯარი არ მოიპოება.

სასოსა და შესავედრებელსა ჩვენსა სიონთა ღეთის-
მშობელსა კურთხეულისა პატროსნისა მამისა ჩვენისა
თქვენ დაიდებთ ხელს რაჩიგადაც საყდარსა და თბი-
ლელს ეპრიანებოდეს იმ გვარად იმსახურებდეს. დაი-
წერა წიგნი და სიგელი ქრონიკონსა ტკვ (1634 წ.)

მარიაჲ.

ს ი ო ნ ა ს ა .

1666 წ. ¹⁾ ნებიტა: და: შეწეენითა: ღეთისათა:
და მეოხებითა: სიონთა: ღეთის: მშობლისათა:
ესე: წიგნი: მოგართვით: თქვენ: სიონთა: ღეთის:
მშობლისა: და შენ: ზედა: საქეთ: მპყრობელსა
თბილელ მსაფარ: ეზისკოზოზსა: იოსებს: ასრე:
რომე: კურთხეულმან: თბილელიმა: ელისე:
საყდრის: ალაგი: მიოდა: და: მე: აღეაშენე:
და: ჩემი ძმა: იმას: ვაყმე: და: მასუკან: მე:
ჯვარის: მამად: დამაყენეს: და მერმე: მე: ჩემი:
ძმა: აბდულმესი: ბატონს: ციციის: ვაყმე: და:
მე: იერუსალემს: წავედი: და: ის: სახლკარი:

¹⁾ იოსებ თბილელი თარხნიშვილი დიდ მოურავის ჩა-
მოძავლი იყო. მან დასწერა ლექსად ისტორია თავის გვარისა
(გამოსცა პლ. იოსელიანმა 1851 წ.) ელისე თბილელი გუ-
ჯარში მოხსენებული გვარად საგნაშვილი იხსენიება 1628 წ.
მის და იოსების შუა თბილელობდენ: ბერძენი კირიაყე და
გარნავა. ეს გუჯარი შესანიშნავია მით, რომ ქმას შეეძლო
ქმის ყოვლად გადაცემა ეკალესიისთვის. იოსების შემდეგ თბი-
ლელობდა სიმეონი და შემდეგ დომენტი მესამე, რომელიც
შეგვხვდება შემდეგ გუჯარში.

თქვენ: მოგაბარეთ: ამანათად: რომ: რაც: ქირა: აილოთ: ნაშენებისა: მე: შემინახოთ: საყდრის: წილი: და სამართალი: რაც: იყოს: თქვენი: დაიპიროთ: და ვინ: იცის: ჩემი: ძმა: იქ: ველარ: დაღვეს: და ჩამოვიდეს: თქვენ: ქირით: სახლკარი: საღმე: უშოვეთ: და იმ: სახლების: ქირისაგან: იმას: ქირა: მისცეთ: და თუ: მე: მოვიდე: ჩემის: ნაშენები: და თუ: მე: ვერ: მოვიდე: შენების: ნახევარის: ფასი: ჩემს: ძმას: მიეცით: და ნახევარი: სიონთა: ღეთის: მშობლისათვის: ჩემისა: სულისათვის: შემიწირავს: ჩემის: სულის: მოსახსენებლად: რომე: ბატონი: თბილელი: და სრულა: სიონთ: კერზო — კრებულნი: შანდობით: მამიგონონ: და თუ: ეპქარი: აიჩნთ: და გაჰყიდით: ნახევარი ფასი ალაგისა და შენებისა ჩემთვის: არის და ნახევარი სიონთა: მღეთის მშობლისა იყენს რაცა იყოს და თუ ბევრთ: და კარგად: გავყიდოთ: ორთავეს სარგებელია: და თუ არ ორმოცდა ათს თუმანსა: ქველს: ნუ: მისცემ: და ნახევარი ამისა: ფასი მე შამინახეთ: და ნახევარი და თქვენის: საყდრისა: და თუ რამ: მეტი: წამოვა: ჩემის სულისათვის: სიონთა ღეთის: მშობლისათვის: შემიწირავს: როგორაც ზემოთ გვითქვამ თბილელი და მისნი კრებულნი: მამიხსენებდენ: წირვაში და მადლობას მეტყუოდენ და ამ რიგათ აღსრულებდნენ აწე არის ამის მოწამენი და დამსწრენი ხელმწიფეს: ყმანი: გულ ფაშა შეილი: და ვით: და ღერა გრიგორაშვილები: მარტიროზა და მისი ძმანი და შანშეშვილი ხოსინა: და მისი შვილები: და სრულნი სუდრის ყმები ანბროსა:

შეილი: მაზარებელი, და ანბროს. და შეგლაკაშვი-
ლი. მამუკა. და. ბეგალა. ანტონა:.. და სრულ.
ერთ. პირად. სუდრის. ყმები. და. მემრე. ჩემი. კერ-
ზოს. სახლის. ფასი. რომე გაისუდროს. ნახევარი.
ანბროზს. ანბროსაშვილი. ალას. კალი. და. ნახე-
ვარი. ანტონამან. ალას. ვალი. ასრე. რომე. თუმ
ნის. თავსა. თეფში. ერთი. შაურას. სარგებელი
მომცენ. სანამდინ, ჩემი. თეთრი. მაგათის. ხელთა,
იყოს. და რაწამ ჩემი თეთრი მაიღომ. და სთხოვო.
მაგათ. უმიზეზად. მომცენ, და უკლებლად. თავისის,
სარგებლითა, არცა ვიცი. ღმერთმან, ნუ ქმნას, და-
კარგვა, და არც. წახდინა:.. რისმე. მეზეზისაგან. არა,
იყოს. რა. და. თუ. მაგას. და, ძმა. პირობა. არ
ჯათაეონ:.. ჩემის. კოდვის, მხლევლნი. იყენეს:.. ბა-
ტონი, და ყმანი, და. თუ. მართლად. ვაი.. გეარად:..
გათაენ:.. ამა პირობა, ღმერთმან, აღდეკრძელონ, და,
შაუნდნეს, და. წმინდათა, აღგილის. მადლი. შეა-
წიოს. ამინ. ამინ. ალასრულა, ესე. ძრსპ, ტზღ:..
ათ თოთხმეტსა. მაისასა.

ს ი ო ნ ი ს ა .

1727 წ. ქ. სახელითა სახიერისა არსებისა
დაუსაბამოსა მამის და ძისა და სულისა წმიდი-
სათა და შუა მღვდომლობითა ყოველად უბიწოსა
წმიდისა სიონთა მღვთის-მშობლისათა ესე უკუნი-
სამდე ქამთა გასათაეებელი მტკიცე და უცვალებელი
წიგნი და ნიშანი მოგართვით ჩვენ ორბელს სკილმან
ტფილელ ბოდნელ მიტროპოლიტმან დომენტამ და

ერთობილთ სიონთა ღეთის-მშობლის კრებულთ
თქვენ ღეთის მოყვარესა და მართლ-მადიდებელს
ამილახორს ბატონს გივს მას ჟამს ოდეს ალაოხრეს
ლექთა ტფილის ქალაქს სიონთა ღეთის-მშობელი
შემდგომად მათსა დაიპყრეს ქალაქი და ქვეყანა ქართ-
ლისა ურუშთა მაშინ პატრონობდა კეზირი ისაყ-
ფაშა ახალ ციხისა ბრძანებდა ფარმანი მასლოდა
ზონთქრისაგან სიონთა ღეთის მშობლის ტაძრის
ბეჯითად შექნა ინებეს ჩვენთა წმიდამ ღეთის-მშობელ-
მან თქვენი თაფი გამოგვიჩინა დამკსნელად ნუჯეშინის
მცემლად მოვედით ჩვენის კრებულის და დიდის
მწუხარებით თაფი გაწუნდით თქვენც ვინცა ვინ ქართ-
ველნი დარბაისელნი თანშემიჟარენით და ამის შე-
წენასა და ხსნას გულმოდგინეთ ეცადენით მიხედვით
ფაშასთან არზა მიაართოთ და დიდად თაფი გარდას-
დევით თითქმის დეტყვეება და ამოწუფეტა ირჩიეთ
და ამ საყდრის დაუნებელბა იმანც ყური მიუვდო
თქვენს მოხსენებასა ხელი აიღეს დიდად დაგამადღეს
და ფეშქაშიც მრავალი გაიღევით და საყდარსაც
შესწირედ, რადგან ამდენი სასყიდელი და კირნა-
ხული დასდევით ჩვენს მონასტერზე, ჩვენ სხაეფრიე
ვერას გემსახურებით და ეს პირობა მოგვიხსენებია,
რომე რადგან ახალკვირის შაბათს იყო ჩვენი გან-
საცდელი და საყდრის გამართმევის აშბაფი ისიე ახალ
კვირის წინა დღე შაბათი განვაწესეთ თქვენთვის
მოსახსენებლად. ამ დღის იქია ყოვლის წლინათვის
იმ შაბათს ჩვენ და ჩვენი კრებულნი ერთობილნი
ჟამს გიწირვედეთ თქვენდა თქვენთა შეილის შეილთა
დაუეიწყებლად მოვიხსენებდეთ ჩვენ ეს პირობა მო-
გვიხსენებია და რომელიც შემდგომად ჩვენსა ხარისხსა
ამას ზედა ტფილელობდეს მათთვისაც ასე ანდერძად

დავეიგდო და ნურც დაკლებდენ და თუ ვინმე ეს ჩვენგან საჩაოთლად გამწესებული მოხსენება და ანდერსი დაივიწყოს და მოშალოს იგიმცა მოიშლების კოელისა კეთილისაგან და ჩვენთა კოდეთა წილ იგმცა განაკითხვის დღეს სასჯელის ასახლო დამტკიცებულნი ამისნი ღმერთმა აკურთხნეს დაიწერა ხელითა სიონის დეკანოზის შვილთა ოსესითა: აპრილის 10 ქარონიკონს 1701¹)

მ. რომელიცა კურთხეულს დომენტის ტფილელს განუწესება მე ტფილელი ექეთიმე, ეამტკიცებ და აღვასრულებ და შემდგომად ჩემსა სხვანიცა ესრეთჰყოფდენ (ბეჭედი ტფილელი მიტროპოლიტის ფეთიმესი)

მ. ჩვენ ტფილელი მიტროპოლიტიმა თუშანიშვილმან ქრისტეფორემ ეს სუგელი ღეთის ნებით დაგამტკაცეთ. ძრისტმწმრკმ

---

¹, 1701—1727 წ. დ-მენტა მესამე ოსელიშვილი წოდებული თბილელ ბეჯანად კარგად ცნობილია როგორც წიგნების გამოცემელი, სკოლების მმაროკელი და თანამშრომელი მეფე ვახტანგ მე VI შემდეგ დომენტისა თბილელებად იყვნენ ნიკოლოზ მე III (1703 წ.), პავლე (1705) ანსენი I (1713) და ამ გუჯარში მოხსენებული ეფთიმე პირველად იხსენიება 1716 წ. ამის დროს შავთაძმა ააოხრი საქაროველო (1730) მე შემდეგ ეფთიმესი თბილელად იყო ათანასე ამილახვანი, რომელიც ეპისკოპოსი იყო ირაკლი მე II მიერ იმპერატორისა ელესანდრეიანს შემწეობის სათხოვნელად. ამის შემდეგ დაჯდა თბილელად ერისტეფორე თუშანიშვილი, (1762), რომელიც ამტკიცებს ზემო ბოყვანილს გუჯარს. მაშასადამე დომენტის და ქრისტეფორეს შუა სუუველა თბილელებას არ არ ყოფილა წარდგენილი ეს გუჯარი.

ეს წიგნი დავაგდე მე ჯვარის მამამ მელიტოზ ასე, რომ ეს ჩემი სასახლე¹⁾ თბილელის ხელში ჩაეაგდე გამიყიდოს ალაგი და ნაშენები; ნახევარი სიონთა ლუთის მშობლისა და ნახევარი ფასი მე ანტონასა და ამბროსას მიმიბაროს და ანტონამა და ამბროსამ ჩემი საქონელი მისარგებლოს სადამდი ჩემსა მოვიკ-თხვედდე და როდესაც გთხოვო ჩემი თაენი სარგებელი უკლებად მომაბაროთ.

ანტონასა და ამბროსასგან თამასუქი ამილია, ამის მოწამე და დამსწრე მე პეტრე ვარ.

ქ ა შ გ ე თ ი.

1775 წ. ¹⁾ მ. ლმერთმან ყოველად მოწყალის ხელმწიფის ჰირი მოსცეს სამარადისოდ თქვენს მლოცველს ქაშუეთის მღვდელს ფილიპეს. ახლა ამას მოვახსენებთ ყოველად მოწყალეს ხელმწიფეს: ციხეში თქვენი ნაბოძევი ხუთის ღუქნის და ერთის ოთახის ადგილი მართმეული იყო ეკკლესიისათვის, ჩვენ ავაშენეთ ჩვენის ხარჯით, ახლა მოქალაქეთ დააქციეს ორი, რომელიც დიდი იყო, სასახლეს შეუმატეს: სამი გზათ მოხედა, ორი ოთახის ადგილი, რომელიც კარგი ადგილი იყო, ის ნალბანდს ააშეაებინეს რაც მასალა ხე თუ აგური ქვა სრულ ამათ დახარჯეს ახლა იქითკენ

---

¹⁾ უთარილა.

²⁾ შენი შგნა. მეფე ადგენს. თხოვნა მღვდლის ფილიპე შესრულდეს. თუმცა არ არის ხელმოწერილი, მაგრამ თარიღი, რომელიც უზის გუჯარს, გვაძლევს საშუალებას მივაწეროთ ეს გუჯარი ირაკლი მეორეს (Бутковъ, материалы по истории Кавказа). ეს გუჯარი არ აქვს დაბეჭდილი დ. ფურცელაძეს.

აძლევენ ეკლესიას, რომელიც ზვირგ არის. ამის მეტი მამული არა აქვს რა, ამით ვინახავდი ეკლესიას, ოთხითვე არის, რომ დააქციეს თქვენმა მზემაცისკრად სამთელი არ მქონდა აქვითო თქვენთა სადღეგრძელოთ, წყალობას ვითხოვთ ეკლესიას თავის შამული დანებდეს. ნალბანდმა რომ ააშენა, წიგნშიაც ის აღილი სწერია.

თქვენი ბრძანებით თქვენს დროში ეკლესიას რომ სწერია ვის დროში მიეცეს ეკლესიასაც თქვენია მამულიც ნება ხელმწიფისაა. ამას ახლა ეს რომ წაერთოს, მერე სულ წაერთმევა ღმერთი გადღეგრძელებსთ, ეს დაუკარგავთ ეკლესიას თავის დანახარჯს მივცემ ნალბანდს.

მ. მელქოს ავეტიქ და ქეთ სუდებო, რომელიც ამ ეკლესიის მამულია აშენებული თუ აუშენებელი გამოგერთმევათ.

ამ მამულს რომ აშენებული დუქანი, რაც ქაშეთის მამული იყოს ამაზე მეტი მიეცით თორემ დაკლებას ნუ მისცემთ.

ალიწერა ლეინობისთვის (3) ქორ. უმბ ამის მამულში შენობა იყოს დუქნისა ის არ გამოეწირება უნდა მიეცეს თუ არ იყოს შენობა აშენებული დუქნები მიეცეს და მეტი იმათზე ჩვენ ბრალი აგვიყრია მეტი მიეცით. კარგა მეტი მიეცით ერთი სადუქნე კიდევ მეტი მიეცით ეკლესია არ დაეკარგოს კიდევ დაუშალე აშენება ავათაც შამეკიდა.

ქ ა შ გ ე თ ი ს .

1800 წ. 1) ქ. სრულიად საქართველოს მეფის ძეს მემკვიდრე რუსეთის ღენარალ ლეიტენანტი და კალაგერაიას დაგითვის ბრძანებით ჩვენ ქვემო აღმბეჭვდელნი დაესხელით ქაშვეთის წმიდას გიორგის ეკლესიის შეწირულის დუქნების საქმეზედ, რომ ფილიპე დეკანოზი და იმ დუქნების ამშენებელი ნალბანდის შეილები ლაპარაკობდნენ ფილიპე დეკანოზმა ერთი განაჩენი მოატანა ქორონიკონს შჯდ. ამ რიცხვის იანერის 113. და წეროლი მელიქისა და ქეთხულების დაბეჭდილი, ასე. სწერია მეჰმანარი მირზას დუქნიდამ მოკიდებული ფურნის დუქნამდინ, რომ ეს ფურნის დუქანიც ქაშვეთისა არის ნალბანდებს, რომ დუქნები აქესთ. აშენებული ისიც ამისიაო. რომ შეიქნა ნალბანდების დუქნით ხუთი დუქანი ნალბანდების შენობა თავისია მანამ ნალბანდებს ფილიპემ თავიანთ ნაშენის ფასს მისცემდეს ნალბანდებს ეჭიროს და ადგილის ქირა ნალბანდებმა აძლიოსო და როცა ფილიპეს შენობის ფასს მისცემს მაშინ აშენებული დუქნები ფილიპეს დარჩებაო მანამ სპარსნი დასწვევდნენ ფილიპეს შენობის ფასი არ მიუცია და ადგილის ქირა კი ურთმეცია ნალბანდისათვის, სპარსთ რომ დაწვეს ნალბანდის აშენებული სარდაფი სარ-

---

შენიშვნა. 1) დ. ფურცელაძეს ამ გუჯრის შინაარსი ორ სტრიქონში აქვს მოყვანილი (დერკოვ. гуджарц, გვ. 38). ჩვენ ვბეჭდავთ სრულად. საუურადღებოა ეს გუჯარი იმ მხრივ როგორ წოდებულა ამ გვარი კითხვა, როგორც აქ არის აღძრული. საქართლის წარმოების ისტორიას ჩვენში იგი აძღვეს ძვირფასს მასალას.

ძირკვლები სარდაფისა თუ კედლებისა აშენებული ყოფილა და სამი კედელიც ისევ აშენებული დარჩომილა ის სარდაფი და ღუქნები ნალბანდის ნასყიდის ჩამოქცეულის მასალით აუშენებია, ჩვენ კალატოზების ოსტატი და კალატოზი გავგზავნეთ პირველად როგორც ნალბანდებს აშენებული ჰქონიათ ხუთი ღუქანი და სარდაფი როგორც აშენდებოდა დაათასეთო ოც და ოთხ თუმნად დაათასეს ეს, სპარსთ რომ დაწვეს ჯერ ხომ დაშწერისა არ უნდა ჩაგვეგდო ამისთვის მაშინვე ფილიპე დეკანოზს თავისი დანახარჯი უნდა მიეცა მაგრამ რადგან ეკკლესიისა არის ნალბანდს ხეტყე და ოსტატების ხარჯი ჩაუტარეთ იქნება თოთხმეტი თუმანი ეს თოთხმეტი თუმანი იმ ოცდა ოთხს თუმანში რომ გამოვიდეთ დარჩება ათი თუმანი ეს ათი თუმანი ფილიპემ ოთხის წლის სარგებლით უნდა მისცეს ნალბანდებს რომ სარგებელი იქნება ოთხი თუმანი და რვა მინალთური. რომ შეიქნა თავნი სარგებელი თოთხმეტი თუმანი და რვა მინალთური. ეს თოთხმეტი თუმანი და რვა მინალთური ფილიპე დეკანოზმა ნალბანდებს უნდა მისცეს. ამას გარდა ნალბანდის შეილებს ეკკლესიის მამულზედ მიკვრით ბატონის ადგილშიდ რომ არის მეიდანნი იქ ერთი ღუქანი აუშენებია ოთახით და სარდაფით ეს ახალი ნალბანდის აშენებული ღუქანი და სარდაფი და ოთხი ეს ადგილი არ არის შეწირული მაგრამ ამ ადგილის ქირაში ფილიპე დეკანოზს ურთმეცია ნალბანდის შეილებისათვის ფილიპემ სია მოგვცა სამი თუმანი ცხრა მინალთური და ორი შაური დაეხარჯა ნალბანდის შეილებისაგან ეს ნალბანდის შეილებისაგან ბატონის ადგილში აშენებული ღუქანი ოთახი და სარდაფი ისევ ნალბანდის შეილებს

უჭირავსთ. ფილიპეს რომელიც შეწირულობის წიგნები უჭირავს ძველსა და ახალის შეწირულობის წიგნების ძალით. ეს ახალი ნალბანდის შეიღების ახალი დუქანი ოთხი და სარდაფი მეიდნის ალაგია, ეს ახალი შეუწირველი მეიდნის. ალაგი ნალბანდებს რომ აუშენებიათ, ესეც კალატოზების ოსტატს დაეფასებინეთ თოთხმეტ თუმნად დააფასეს, ეს ადგილი ხომ ბატონისა არის მაგრამ ვისაც ეს ადგილი დარჩება ნალბანდის შეიღებს დანახარჯი, და ფილიპესაგან გამორთმეული ქირა, სამი თუმანი ცხრა მინათულნი და ორი შაურცი იმან უნდა მისცეს და ნალბანდის შეიღებმაც ადგილის ქირა უნდა მისცენ. და ნება მის უგანათლებულესობის მეფის ძის მემკვიდრის დაეითისა აღსრულდეს. ივლისის 18 ქორ. 1735.

ქ. ჩუბან საქართველოს მემკვიდრე რუსეთის ღენერალ ლეიტენანტი და კავალერი დაეით ამას ვამტკიცებთ: ივლისის იდ. 35 (ბეჭედი დაეითისა).

- ქ. ამისი დამხედური ვაკ და დამსწრე თათოაშვილი.
- ქ. ამის დამხედური ვაკ და დამსწრე შამქარა მუშრობი
- ქ. ამისი დამხედური ღ დამსწრე ვაკ იოანე ბენტელავ.

ნიქოზისა.

1766 ქ. ყოვლად სამღვდელს ნიქოზელს ეფისკოპოსს დაეითს ხელს მთხევვა მოხსენდეს მერმე ვინცაჲინ თირის მონასტრის ყმანი იყენენ ამ წი-

ნამძღვარს აექსენტის უნდა მოუღვნენ თქვენც ყაღა-
ლა უყაით რომ მას მართებელად სიტყვას გაუგო-
ნებდენ თავის მონასტერში ეს ღვთის აპრობს ეინც
იმ მონასტრის ყმანი იყვნენ

ორ ორ სამ სამი მეთოფე რიგით ამათთა იქმნე-
ბოდეს რომ იმ ეკკლესიაში წირვა-ლოცვა არ გაწყ-
დეს დაიწერა მაისისი ქორონიკონს უნდ¹).

ირაკლი.

ნიქოზისა.

1783 წ. ყოვლისა საქართველოსა პატრიარხი
მეფის ძე ანტონი ლოცვა-კურთხევას მოგიწერ ბა-
ტონო ფავლენის შეილებო: მერმე ნიქოზელი რომ არ
დამარხეთ თავის ეკკლესიაშიდ და რაც რამ ჰქონდა

---

¹) უენი უენა. დ. ფურცელაძეს თარიღი უზის ამ
გუჯარსთვის 1706. ქორონიკონი უნდ=1766. ჩვენ ეს უკა-
ნასკნელი მივიღეთ და შევასწორეთ შეცდომა ბ. ფურცელაძისა.
გარდა ამისა არ არის მის მიერ მოკლედ გადმოცემულ გუ-
ჯარში მოხსენებული სახელი თირის მონასტრის წინამძღვრისა.
ჩვენ ეს სახელიც გაგარჩიეთ.

ნიქოზელი დავით მოხსენებულია გუჯარში 1777 წ.
(ნახე დ. ფურცელაძის გუჯარები, 92) ამიტომ შეცდომა დ.
ფურცელაძის შესახებ დავით ნიქოზელის უკან დაწევა 1706
წელს სწორდება მისივე გუჯარებით (გვ. 38). დავით ნიქოზე-
ლის შემდეგ ნიქოზელად დაჯდა იულიანი. შემდეგი გუჯარში
შეხება ამ ეპისკოპოსს.

წაიღეთ, რაც წაგილიათ ყველა ისევ უკან უნდა მისცეთ და რაც დაკარგულა, იმისი ზოგიანი პასუხი ჩვენ უნდა მოგვცეთ, ამისათვის რომ თქვენმა მსხელამ დაჰკარგა ¹⁾).

მეორე ესე, რომ ის ეკლესია როგორა გაქვსთ სასაფლაოდ მოცემული ან იმ ეკლესიის ყმათ თქვენი რა ჰსდებიანთ მეფეების წიგნი გექნებათ, ესეც უნდა შეგვატყობინოთ, როგორც ძველთ მეფეთაგან განწესებული არის: ისე უნდა აღსრულდეს. რატომ არ უნდა გქონდესთ წიგნი, თქვენ საიღამაც გამოხვედით და როგორც მანდ შეხვედით, ეს ხომ ძველი აშბავი არ არის, არც სამასი წელიწადია და არც ოთხასი. ჩვენ დია კარგად ვიცით, რომ თქვენ დიდის გუარისაგან ხართ გამოსულნი და ფაენისილამ მანდ ერედეს გასულნი და დასახლებულნი და სასაფლაოდ როგორ მოგცემიანთ ნიქოზის ეკლესია, და ან ნიქო-

---

¹⁾ შენიშვნა. ეს გუჟარი არა აქვს დაბეჭდილი დ. ფურცელაძეს. ორ ნაირი მნიშვნელობა აქვს ამ გუჟარს: ჯერ ეკლესიისთვის და შემდეგ ფავლენის შვილების გვარისთვის. კათალიკოზი ბრძანებს, რომ ფავლენის შვილები ფაენისილამ გამოსულან და დასახლებულან ერედეს. ამიტომ საეჭვოა მათი უფლება ნიქოზის ეკლესიაზედ და ვერ მიითვსებენ მას, როგორც სასაფლაოს. „სახუთები“ მეფეების ამ კითხვის გადაწყვეტაში ფრიად სასარგებლო იყო. ამიტომ კათალიკოზი ანტონ თხოულობს გუჟარს ნახობებს ლუარსაბ I და სვიმონ მეფეებისაგან. ლუარსაბ I ჰყავდა ცოლად თამარი, ქალიშვილი ბაგრატ მესამისა, იმერეთის მეფისა. გარდაიცვალა მეფე ლუარსაბ 1558 წ. სვიმონ მეფე დაიბადა 1537 წ., იგი იყო შვილი ლუარსაბისა და ქმარი ნესტან ლარეჯანისა. ლევან კახეთის მეფის ქალისა. † 1608 წ.

ზის ეკკლესიის ყმათ. თქვენი რა ჰსდებიათ, ან დიდის ლუარსაბ მეფის წიგნი გექნებათ, ან იმეს მამისა და ან სვიმონ მეფისა, ამის ზევითი კი აღარაფერს იქმნება და ან მეფეს სვიმონს აქათ მეფეებისა. ან განარენი გექნებათ ვისიმე და ან ოქმი, გვიჩვენეთ ის წიგნები და ან ერთი სარწმუნო რამ საქმე გვაჩვენეთ, რომ გული დავაჯეროთ და ისე მოგვეცესთ. ოცდაათი დღე პაემანი მოგვიცია, თუ ამ ოცდაათს დღეში საბუთი არ მოგვეტანეთ, მასუკან კეშმარიტი და სწორე სამართალი იქნება. მაისის 11. წელსა წ.ლ.კმ.

კათოლიკოზი ანტონ.

ნ ი ქ ო ზ . ო . ს . ა .

1785 წ. მისის უწმიდესობის დეკასტირიას, ნიქოზელი იულიოს უმაღლესად მოეახსენებ:

ნიქოზელი რომ მიცელილიყო, მათის უწმიდესობის ბრძანება ჰქონდა ურბნელს დამარხვისა დაემარხა, და რაც ეკკლესიის წიგნები ჰქონდა, ყველა ერთს ზანდუხჩაში ჩაეწყო, დაებეჭდა, და ოთახში შეენახა, მეორეს კვირას მოსრულ იყო ფავლენის შვილი თეიმურაზ, და ის სახლი გაეტეხა და ზანდუხჩა წიგნებით წაეღო, მათს სიმაღლეს, და მათს უწმიდესობას ჩემს პირველს ეპისკოპოსობაში ჯერ იქ არ მივსულეიყავ, თავი ვაწვიენე, და ოქმები მიბოძეს, ამისი რომ ფავლენიანდო, და ანუ სხვადო, რაც ნიქოზლის წიგნები, და ან სხვა რამე წამოეღო სრულ ყველაყა უკლებლივ მიაბარეთო. ეთხოვე, და არ მომცეს, შარშან სწინ ვიახელ. აქ მათს უმაღლესობას

ბას მოსახსენებლათ, და ის წიგნების ზანდუხჩაც ბქ
ვაახელი კიდეე მომატყუეს რომ მოგცემთო, და არც
მაშინ მომცეს. ამას გარდა ნიქოზლისაგან მამულე-
ბის განაჩენები ღამხელა, ბატონს არზა მიეართვი, და
იასაულად ამილახვარი ზიბოძა, რომ ხელი აუმართე,
და ეკკლესიას თავის მამულები მიაბარო, აღასრულა
ეს. ბრძანება ამილახვარმა, და ის მამულები მომაბარა,
'როდესაც სთელის დრო მოვიდა,' გამოვიდა რევანზ
ფაეღენის შვილი, და მოსაკრეფი ვენახი წამართვა
და მეც ავად მომეპყრა, იმისმა მსახურმა კრნალამ შიგ
ხმლით ღამკაფა, და ხელიღამ სისხლი მადინა. მეორეს
კვირას იესე ფაეღენის შვილი გამოვიდა, და ჩემი ღე-
კანოზი მომიგზავნა რომ ჩემი ყმა, და მამული არი-
სო, და უბრალოდ ნურვის აწუხებო, ამაზედ ლაპა-
რაკი მოგვივიდა, და ისე წარვიდა: მერე ნოემბერში,
თეიმურაზ ფაეღენის შვილი მომიხდა შინ უშვე-
რის სხვას რიგით ლანძღვით ავად მომეპყრა, ამანაც
კიდეე ეკკლესიის მამულისათვის ¹⁾.

განაჩენი ხელში მიპყრია: ჩემის კაცისაგან ერთი
ცხენი ვიყიდე ცამეტ მინალთუნათ. ერთი წელიწადში
მყვანდა, ის ჩემი კაცი ფაეღენის შვილის კაცებმა
შეაგულიანეს შინ ღამე შემომიხდნეს, მოაპარენეს
და კახეთში გააქციეს, მას უკან ის ჩემი კაცი ისევ

³
¹⁾ შე ნ ი შ გ ნ ა. ნიქოზელი იულიანი იხსენიება გუ-
ჯარში 1766 წელსაც (Д. Пурделадзе. церков. гуд., 92).
ეს გუჯარი კი არ აქვს დაბეჭდილი დ. ფურცელაძეს. ეს გუ-
ჯარი ნათელს ჰყენს, რა დამოკიდებულება არსებობდა ფაეღე-
ნის შვილების და ნიქოზლების შორის. სამართლის წარმოები-
სათვისაც იგი შეადგენს საყურადღებო მასალას. მოპასუხენი
(აქ კარზედ სამართალში უნდა მოიყვანოს).

მოვიდა დეკანოზი და ერთი სხვა კაცი მიუგზავნე, ჩემი ცხენი ესთხოვე, არც ცხენი მომცა და არც თეთრი, და წინააღმდეგი სიტყვებიც შემომთვალა, მეც სამართლაზღონ დაეხსენ. ამ ჩემის კაცის მიწა მოვახვნეინე სანახევროთ, და არც ეს დამანება; წაეყვანა შუალამისას ფაულენ სშვილს კაცი და დავეთეს; შევიტყე ჩემი ბიჭი გაუგზავნე, და ავად მოჰპყრობოდა, შევიტყე ბიჭის ავად მოპყრობა მეც გაველ, და მშვიდობიანი სიტყვით ველაპარაკე; არც ისმინა; და უშევრის სიტყვითაც გამლანძღა. ორიოდ ჯოჯო შემოვკარ, გამომეცალე მეთქი, არც გამომეცალა, ხელი მკრა და კიდევ დამჩხება, ახლა ამ მოწყალეებას ვითხოვ რომ სამართალში გაგვალაპარაკოთ, ან ფაულენიანი რას მემართლებოდნენ, და ან ის ჩემი კაცი, ჩემი დანაშაულიც მოიკითხეთ, და იმათიცი, და თუ ამისი მოწყალეება არ დამემართება, ჩემი იქ გაძლება არას გზით არ შეიძლება: ნოემბერს, 28 წელსა ჩლპმ. 1705

ქ: ჩვენი ბრძანება არის ნინიაუ. მერე ამ არზით ნიქოზელი ფანეელის შეიღებს და იმათ კაცს და ერთს თავის ყმას ამ არზით ასე რომ უჩივის ეგენი აქ კარზე სამართალში უნდა მოიყვანო, და რაც დავით ნიქოზლის დანარჩომი წიგნები ფაულენის შეიღებს წაეღოს ეგ უკლებლად აქ ჩამოიტანე. ამახ ნუ დააგვიანებ ეს ასე აღასრულე.

დეკემბერს, ია ქორ. უმზ. ზ დღესასწაულების წინ უნდა ჩამოიყვანო.

1655 წ. (თავში აკლია) მკყობელი მკონებელმა ხელმწიფემან პატრონმან როსტომ და თანამეცხედრეან ჩვენმან დედოფალთ დედოფალმან პატრონმან მარიამ ესე ქამთა გასათავებელი წყალობისა წიგნი და ნიშანი გიბოძეთ თქვენ ჩვენსა ერთკულსა და თავდადებით ნამსახურსა ყმასა ბარათაშვილს ბატონს ურბნელს ზაქარიას, მას ქამსა ოდეს მოგადეგით კარსა და საწინამძღუროს გვეჯენით, ვითაც საურბნელო მამული ცოტა იყო და ვერა ჩიგბოდით და გიბოძეთ მკონისა ღეთის-მშობლის საწინამძღურო და თქვენს სახელზედ მოგიმატეთ ამ წესითა, რომე რაც ქრისტეფორეს ჰქონებოდეს უკლებლივ თქვენთვის გვიბოძებია ყოელის კაცისაგან უცილებლად ვინ იცის თუ ჩვენს სამსახურზედაც იტყუოს რამე ქრისტეფორემან და სიმტყუყაე რომ მოჰხდეს მაშინაც აღარ მოგიშალოთ და კიდევ გაგითაოთ გქონდეს და გიბედნიეროს ღმერთმან ჩვენსა ერთგულად სამსახურსა შინა აწე გიბოძეთ კარისა ჩვენისა ვიქალა-ვეზირნო და სხევანო მოსაქმენო თქვენცა ასრე გაუთავეთ და მის დროში ნურავინ მოუშლით დაიწერა ბრძანება და სიგელი ესე მას. ტმზ მარიამობისთვის ზ (7) მისად გათავებისად თავდებად თავად მოგიცემია დაუსაბამო ღმერთი და ყოველნი მისნი წმიდანი ზეცისა და ქვეყანისანი ხორციელნი და უხორცონი.¹⁾

როსტომ მარიამ (ხელჩართულად არის მოწერილი).

უ რ ბ ნ ი ს ი ს ა .

1786. შოვლად სამღვდელთა უფალო ურბნელო იუსტინე თავდების სია მღუთის-მშობლის ეკ-

---

შ ე ნ ი შ გ ნ ა .¹⁾ დ. ფურცელაძეს გუჯრუბში მოყვანილია შინაარსი ამ გუჯრისა (გვ. 25).

კლესიის მორჩეობა, როგორც მისის სიმალლისაგან და მისის უწმინდესობისაგან თქვენ გაქვსთ ბოძებული ამავე რიგად ამათს ბრძანებას ჩვენც გომტკიცებთ, რომ ყოველსავე ამ ეკკლესიის საქმეს ყმისას თუ მამულისას თქვენ განაგებდეთ სამართლიანის საქმით რომ ამის მამულზედ და ყმაზედ თუ უსამართლო მოინდომოს ვინმე, რომჭლსაც თქვენ ვერ შეიძლებდეთ ჩვენ შეგვატყობინეთ ჩვენის ოქმით და იასაუღით გარგებდე ეკკლესიის შესამატს, ეცდებოდეთ, რომ იმის შემოსაეალს გაუფრთხილდებოდეთ წლისა და წლის თავს ან რაც შემოვიდოდეს, ან როგორც დაინარჯებოდეს ამ მონასტრის დეკანოზიც და გლეხი კაცნიც თქვენი მორჩილნი და სიტყვის გამგონიუნდა იყვენ, ვინც ამისი მორჩილნი არ იქმნებით რიგიანის საქმით ჩვენი საწყენი იქმნება თიბათვის მ (5) მას შოდ ამას გარდა ამას გაფრთხილებთ, რომ ყოველსავე მაგ ეკკლესიის შემოსაეალს უნდა ჩვენ შეგვატყობინებდეთ რომ როგორც რიგი არს მაგ ეკლესიას ჩვენ და თქვენ ისე უნდა მოვიხმაროთ. ¹⁾

(ბეჭედი: «დედოფალი დარეჯან»).

უ რ ბ ე ლ ი .

1795 წ. ხუცისშვილს მოსეს ღვთის მსახურის მეფის ძის იულიანისათვის არზი მიერთმევიანა კვირაცხოველის მნათეობის საქმეზედ მის უგანათლებუ-

---

შენიშვნა. ¹⁾ ეს გუჯარი საყუყადლებოა მით, რომ ურბნელს ეძლევა განტება როგორც ეკკლესიური და მამულ-ყმების საქმეებისა. გუჯარში მოკლედ დასახელებულია, რისი უფლებაც აქვს ურბნელს და რაც შეადგენს მის მოკალეობას. ეს გუჯარი დ. ფუჭტელაძის წიგნში რე არის დაბეჭდილი.

ლობას მათის უწმინდესობისათვის მოეხსენებინა სამართალი თქვენ უსაჯეთო და მათ უწმინდესობას დიკასტირისათვის ებრძანებინა, რადგან ურბნელის სამწყსო არის და ეკკლესიის საქმეა წიგნი მიუწერეთ იმათი ეპისკოპოსია და ელცადს მოიკითხოს და სამართალი იმან უსაჯოს, მე ღკრად ცოდვილმა და ყოვლად უღირსმან ურბნელს ეპისკოპოსმა იუდეოს ჩემს ეკკლესიაში მოვიყვანეთ ხარებაზეილი გიორგი მღვდელი და ხუცისზეილი მოსე ელაპარაკეთ წინაშე ღეთისა ხუცისზეილი ამას ჩიოდა ძველად კვირაცხოველის მნათეც მე ეყოფილვარო და დღესასწაულზედაც ხატიც მე მკერიაო შემდგომად ხარებაზეილი მიუგებდა: მართალია შენც მნათე ეყოფილხარო, ხატიც გკერიაო და მეც შენი ძმა ეყოფილვარო და მნათეობაც მკონიაო დღესასწაულზედ ხატი ხან შენ გკერიაო და ხან მეო ამათი ლაპარაკი დიად უძღური და შეუწყნარებელი სიტყვა იყო, ორისაე მხარს სამართალმა მოწამე მოსთხოვა და წერილებიც ორთაე ძველი წერილები მოგვიტანეს, რომ ხუცისზეილი ღეთის მსახურს ბატონიზეილს ხორაზზეს კვირაცხოველის ეკკლესიისათვის შეეწირა და კვალად ხელმეორედ ბატონისზეიდს ლუარსაზს ვახტანგს და დაუთ მირზას შეეწირათეს შეწირულების წიგნები მხოლოდ ხუცისზეილებს აცხადებდა და ხარებაზეილის გვარობის ხუციანრის ძის კი არას აცხადებდა. ხარებაზეილს ნუგზარ ერისთავი. სითარხნის წიგნი აქვს და იმ ეკკლესიის მნათეობას უცხადებს და სითარხნეს ხარებაზეილს. სამართალში საბუთი მოქონდა, რომ შენი სახლის კაცი ვარ და ნათესავიცაო ხუცისზეილი მიუგებდა: შენ ხუციანიძე ხარ და მე ხუცისზეილიო. ამათმა ლაპარაკმა

სამართალს ექვი მისცა და დააფიქრა სამართალმა სარწმუნო მოწმები და წერილები სთხოვა და ფიცი ამ სამში ერთი უნდა ეშოვნა და პეიმანი ერთი კვირა დაუდევით ამ ერთ კვირაში ეს მოწმები უნდა ეშოვნა. ამაში ერთი თვეც გამოვიდა და ვერ იშოვნა და ზოგი ერთი ეშოვნა და ზოგნი ერთნი სარწმუნონი ვერ იყვნენ და სამართალი ამ მოწმობას ვერ ერწმუნა რომ აქეთ იქით მხარეს მოწმობა იყო. შემდგომად ხუცისშვილმა მოწმობის წერილი სამართალს მოართო რომ სამლუდელათა და კეთილშობილათა და მდაბიურათა ერთა ღეთის ფიცით და ხემწიფის შემცედლობითა ემოწმათა და კვალად ამ წერილებს ვერ ვერწმუნე მოვედ შინა მოუწოდე სამლუდელათა კეთილშობილათა და მდაბიურათა ერთა დიდის შრომით და ღვაწლის დადებით გამოვიძიეთ ღეთის მოწმებითა ამ მოწმებმა ხუცისშვილს ასე უმოწმეს, რომ ძველად ამათა მამა პაპათ დღესასწაულზედ ხატი ამათ სკერიათო და ჩვენც ასე გვინახამსთ ამათი დავა არც ძველად თქმულა ამ ხატზედ და არც ჩვენ გვინახამს და არც გაგვიგონია რადგან ძველიდგანაც ამ ხუცისშვილებს სკერია დღესასწაულზე და ეხლაც სამართალმა ხუცისშვილებს მისცა რომ დღესასწაულზედ ხუცისშვილებს მოსეს თივლორეს და იოსებს უნდა ექიროთ ხატი თეინიერ მამულისა შემდგომად ნუგზარ ერესთავის წერილი აცხადებს და მოწმებიც სარწმუნო კაცნიც მოსდევენ რომ ხარებაშვილიც კვირაცხოველის მნათე ყოფილა სამართალმა მნათეობილამ ვერ გამოიყვანა როგორც მამა-პაპათაგან ძველად განწესება ქონიათ დღესასწაულზედ კანონისებრ ხარებაშვილი ისე უნდა ¹⁾ იმ-

შენიშვნა. ¹⁾ ეს გუჯარი შესანიშნავია იმ მხრივ, რომ გაპდევს მასალას აღკადგინათ სამართლის წარმოება საქართველოში: სარწმუნო წერილები, მოწმები და ფიცი სამართლის აღსადგენი საბუთები უოფილანთითონ კითხვაც მნათეობაზე საუუწადლებოა. ივლიანი მეფე გიორგი მე-XII-ის. დ. ცურცვლამქსარაქსდაბეჭდილი.

ყოფებოდეს და დღესასწაულზედ სამლოცველოს ჩვე-
 ულებისაებრ გაიყოფდენ შემდგომად მათის უწმინ-
 დესობისა დიკასტირიას ებრძანა კვირაცხოვლის ეკ-
 კლესიის შეწირულობის მამულები ვისაც აქუნდეს
 უნდა გამოიძიო და ეკკლესიას თავისი მამულები
 უნდა მიაბარო ყმასეჭიროს თუ გარეშე კაცთა რომ
 ეკკლესიის კანონისაებრ ღალაკულუხი თუ სდებიათ
 სრულებით უნდა მიეცეს და არ დააკლონ ჩვენ წე-
 რილით სარწმუნო კაცთაგან გვეუწყა ეგ ეკკლესია
 დარღვეულა, დაიქცევა სადმე თავის შეწირულობი-
 საგან არც ღალა ეძლევა არც კულუხი არც ყმათა-
 გან და არც სხვათაგან ამ გვარი საქმე ღიად უკა-
 ნონო არის და წმინდათ მამათ კანონი ღიდათ ცო-
 ღედ სწერენ რომელმანც შეწირულება კანონისაებრ
 ეკკლესიას თავის განწესება არ მისცეს ჩვენ ასე გან-
 გესაჯე წინაშე ღუთისა. შემდგომად ჩემსა რომელ-
 ნიც უპირატესნი მობრძანდეთ წმინდის სტეფნის ეკ-
 კლესიაზედ სუფევდეს თქვენცვე ასევე დაუმტკიცეთ
 რათა თქვენიცა განსჯილი კეთილად განაგოს ღმერ-
 თმან და რომელიცა თანა გვედო ყოფად ეყავით მე
 ყოვლად უღირს გლახაკს ხუცეს პანტელეიმონ დე-
 კანოზი ესწერ მათისს ლქორონიკონს შპბ.

უუძახლესთ მდაბალი უაკლად უღირსი ურბნელი
 ეპისკოპოზი ონსელი

ურბნისის განდელაკი ამ განაჩენის თანახმა ვარ (სიმონ)
 მე მიწმუნებოდი გოგია მოურავი ამ განაჩენის
 თანახმა ვარ (გიორგი)

მე დავითის შვილი ასლამაზი თანახმა ვარ ამ გან-
 ხიანებისა (ასლამაზ)

მე თაგუელი შვილი ზურაბ ამ განაჩენის თანახმა ვარ (ზურაბ)

მე გაბრიელ მღვდელი ამ განაჩენის თანახმა ვარ (გაბრიელ)

მე მღვდელი მღვთისკარ იმ განაჩენის თანახმა
 ვარ (მღთისკარ)

მე მამასახლისი თათრის შვილი ტეტის ამ განაჩე-
 ნის თანახმა ვარ †

ურბნისის ეკლესიის გუჯარების სია.

ხეობის შემოწირულობის სიგელი. სადგრისა და ბაგინეთ გუჯარეთისა, იოანე ბატონის შვილის ოქმისა ქაშეთის გლეხების გუჯარი. ივანე თევდორეს შვილის შემოწირულობის წიგნი. ბატიყელიფას შვილის შემოწირულობის წიგნი. კიდეე ბატიყელიფას შვილის წიგნი. მეფის ვახტანგისაგან გაახლებული გუჯარი. ოქონის საწინამძღვარის წიგნი. ქალაქის მოურავისაგან მთის შემოწირულობის სიგელი. ხანის შვილის და სხვა გლეხების გუჯარი. კიდეე ხანის შვილის წიგნი. კიდეე ხანის შვილის ნასყიდობის სიგელი. ჩქოსის გლეხების შემოწირულობის სიგელი. ნონასვეტის წიგნი წინუბანს გლეხების შემოწირულობის სიგელი ღალა კულუბის ოქმი და განაჩენი. ჩქისული მიწების ღალის ოქმი. სამანდაკლეს შვილის შემოწირულობის წიგნი ტანისხიდელეების მოცემული ღრამის წიგნი. ნიქოზის ეკლესიის წიგნები.

ნიქოზის ეკლესიის მამულების განაჩენი. ამავე მამულების გარჩევის წიგნი. ამისივე ოქმი და განაჩენი, ნიქოზელებისაგან ღალის მოცემის ოქმი. ნიქოზის შემოწირულების გუჯარი, ოთხის კომლის კაცი შემოწირულების წიგნი. ღომსაძეების შემოწირულების წიგნი.

დეკანოზი ბლადარინი შაქარია. ¹⁾

---

¹⁾ მამაცოკი † 1830 ხოლყრის დროს.

1699 წ. 1) ქ: ნებითა და შეწევნითა ღმრთისათა ჩვენ ქრისტეს ღმრთისა მიერ კურთხეულმან ყოვლისა საქართველოსა მკურთხეველმან ქართლისა კათალიკოზმან დიასამიძემ პატრონმან იოვანე ესე მტკიცე წიგნი და სიგელი გკადრეთ და მოგახსენეთ თქვენ პატიოსანსა სამეფოსა საყდარსა მანგლისისა ღმრთის მშობელსა და თქვენსა საჭეთ მპრობელსა მანგლელ ეფისკოპოზს ჯავახიშვილს პატრონს გაბრიელს მოგეცით სამწყსოდ, რაც პატრონის აბაშისა და დავითის კერძი ძამული არის აზნაურშვილი და გლეხნი მთასა ანუ ბარსა უკლებად კიდევ მას ზედა მოგიმატეთ ალგეთს გაღმართი გაგისამზღერეთ ვაკე ღრისთაჲი გუდარეხი ცოვრეთი გარისი ვარხოვნა კრეფა ლიპნი უგუდეთი გოგას გვერდი და ახალ დაბა და მას ზედათი ქციასა და ალგეთს შუა მიტანებით მანგლისის გარეშემო ორი ოძისი და კველთა კიდევ თქვენდა დმანელს სამწყს ოზედ სარჩელი შაგქონდათ და ბატონიშვილს კათალიკოზს გაესამზღერა და გაერიგებინა და ჩვენც იმავე წესით დავამტკიცეთ რომელიც ბატონიშვილს კათალიკოზს გაერიგებინა. ეს ასრე გაგითავდეს და არა მოგეშალოს არა ხელმწიფეთა და დედოფალთაგან და არა შემდგომად ჩვენს კათალიკოზთა და ეფისკოპოზთაგან გქონდეს და გიბედნიეროს ღმერთმან ჩვენსა და კათოლიკე მცხეთის საყდრისა სამსახურსა შინა: დაიწერა წიგნი ესე თვესა მაისსა ოც-და-ექვსსა ქორონიკონსა ტპზ ხელთა მგალობლის იორამისათ. (ბეჭედი)

შენიშვნა. 1) შინაწესი ამ გუგუჩისა მხილველ. თურ-ტელაძის წიგნში.

უ რ ბ ნ ი ს ი ს ა .

1807 წ. ყოვლად უსამღვდელოს ურბნელისათვის და წმ. სტეფანეს ეკკლესიისათვის ჩვენ ერთობ-რივ ტინის ხიდელთ მიგვირთმეგია სამს წელიწადში ერთხელ შემკვიდრესმ ერთი კოდი და ხიზანმა — ნახევარ კოდი დრამით, როდესაც თქვენ კაცს გვიბოძებ მოგართმევთ. იანვრის 20 ქორონიკონს . 222. 1)

მე თვალქლუას შეილი მანუჩარ ვსწერ, რომ ამ სოფლის მოხელეც ვარ და მოგართმევ სრულებით.

მ ა ნ გ ლ ი ს ი ს ა .

1713 ნებითა და შეწევნითა ღვთისათა 2) მამისა ძისა სულისა წმიდისათა წმიდის იოანნე წინასწარ-შეტყველისათა წმიდისა იოვანე ნათლის მცემლისათა წმიდათა ყოვლად მახარებელთა და ყოველთა მოციქულთათა ამათითა მოწმობითა და თავდებობითა ჩვენ ღთის მიერ კურთხეულმა დიდად სახელოვანის და წამებულის მეფეთ მეფის გიორგის ნამსახურმა და ყანდარსთან ნახლმან საკეთ მპყრობელ მმართველმან მანგლელ მთავარ-ეპისკოპოზმა დოლენჯის შეილმა ბატონმა არსენ ესე საბოლოო სითარხნის წიგნი

შენიშვნა. 1) ეს გუჟარი არ არის დაბეჭდული დ. ფურცელაძის წიგნში.

შენიშვნა. 2) ეს გუჟარი დ. ფურცელაძეს აქვს დაბეჭდილი ორ სტრიქონად.

გიბოძე თქვენ მანგლისელებს მოყალნებს: ღალის სითარხნეს გვეჯენით ვისძინეთ აჯა დ. მოხსენება თქვენი და ღალა ამოგეკეთეთ და ერთის ღლის ხენა და ერთის ღლის ხენა დაგადევით გაესინჯეთ ღალა არ ფერი არა შემოგევიდოდა სულ თარხნებს მამულები შემოეყიდნათ ხარჯლის მეტი სარგებელი არა ქონდათ, ამ ერთის ღლის ხენის უფრო სარგებელი ქონდა, იმისთვის ღალა ამოეკეთეთ. ვინცა ვინ ხარისხსა ამას ზედან დაბძანდეთ თქვენც ასევე დაუმტკიცეთ ვინცა და რამანცა ეპისკოპოსმა ხელყოს შლად ამისა მისის სახისაგანამც შეიშლებოს და რისხავსცა მას ღმერთი ყოელისა მწყრობელი უხილავი მიუწდომელი და გარე შემოუწერელი ყოელნი მისნი წმიდანი ზეციერი და ქვეყნიერი ხორციელნი და უხორციონი მიეცეს სული და ხორცი მისი ცეცხლსა მას უშრეტსა ბნელსა. მას გარესკნელსა. მუნ იყოს მას ზედან ტირილი და ღრჯენა კბილთა და... ჩემთა ცოდვათა თვის განკითხვის ეს ღალა ამ. მანგლისის გარეშემ ამოგეკეთეთა თვინიერ არათუნასოფლოარში ვინც ხნეიდენ აქაურა. კაცი იმის ღალას მოსცემდებ ამისი დამტკიცებელი ღმერთმა დაამტკიცოს მმლელი ღმერთთან შეშალოს თავის სახისაგან ქარონიკონსა ქრისტეს აქეთ ათას შეიდას და ცამეტსა თვესა მარტსა ოც-და-ცხრას დაიწერა ბელათა მგალობლის ბეჭასითა:

ლარგვის მონასტრისა.

1761 წ. ¹⁾ ჩვენ ერისთავებან დავით, ძემან იესესმა მოვახსენეთ და წყალობა გიყავით თქვენ ჩვენ ჩვენს სასუება ლარგვის მონასტრის არქიმანდრიტს, ღირს მამას გერმანეს ამ მიზეზით, რომ რადგან სიყრმიდგან მანდ გაზდილიყავ და დიდი ჭირნახული გქონოდა მაგ წმიდა ეკლესიაზედ და შენს არქიმანდრიტობაში ხელეყავო მაგის ახლად ახშენებად და ახლის საძირ-კველიდამ ვიწყეთ და აღვაშენეთ და დიდა სარჯელი და მუშაობა გარდინადე. საფლავიც შიგავე გიბოძეთ პატარა ნათლის მცემლის ეკლესიაში გარჯისა და ჭირნახულობის სამეკეთოდ და სხვა წინამძღვარი ნურც ვინ იკადრებს და არც იქნება და ნულარც ვინ მოინდომებს, ნურც ვინ ჩვენნი შემდგომნი ერისთავნი. შიგნით მაგ საყდარში დამარხვინებენ და გარეთ დიდს საყდარში უკანა სვეტებს უკან ჩრდილოეთის მხარეს დამარხოდენ საწინამძღვროს საფლავის ალაგად ის განგვიწესებია ნებითა ღვთისათ. ასე დავამტკიცეთ: თვესა აგვისტრისა: იმ: ქორონიკონს ჩღჟა.

---

1) დ. თვრტყელაძეს ლარგვისის მონასტრის გუჯრები ან დაუბეჭდა. «სამეგურას ჩრდილოეთ არს მონასტრის ლარგვისსა, წმიდის თევდორქისი, აღმოსავლით უდის კსანი, სამხრით ჭურჭთის წყალი. უკუნებათა შკმკული ყოვლითა, აწ სურცის სამარჯ». (გეოგ. ვახუშტისა გვ. 230).

უ ი ნ კ გ ი ს ი ს ა .

1688 წ. 1) ქ: ნებიტა: და: შეწვენიტა: ღეთი'ათა
მეოხებიტა: ყოვლათ: წმინდისა:....

და: ყოვლათ: წმიდატა: ღეთისათა: ზეცისა: და
ქვეყანისათა: ხორციელთა და უხორცოთათა: და
მეოხებიტა: წმიდისა: ნიკოლოზისათა: ესე: უკუნისამ-
ღე: ჟამთა: და: ხანთა: გასათავებელი: სამეკიდრო:
და: საბოლო: წიგნი: გიბოძეთ: ჩვენ: ფანასკერტელმა:
ციცი: შეილმან: პატრონმან: ციციმ: ბიძაშეილმან
ჩვენმა: ედიშერ: ძმამ: ან: ჩვენმან: პაპუნამან: და:
სეხნიამა: შენ: ფელქრის შეილს: მამულასა: დათუ-
ნასა: პაატასა: და ოთარასა: და ბერსა: გოდერძის:
შვილთა: და მომავალთა: ყოველთავე: სახლისა:
ოქვენისათა: ასრე: რომე: ეენახი: წმინდის: ნიკო-
ლოზისა: გქონდათ: და ბატონი: ბიძა: ჩემი: დივან-
ბეგი: ვახტანგ: ჩამოვიდა: შუა: და ბატონი: მამიდა
ჩემი: თამარი: და: ჩემი: და: დარეჯან: ჩამოვიდენ:
შუა: და: მათის: შუა: მავლობითა: წმიდასა: ნიკო-
ლოზს: შეგწირეთ: და: პირის: ბეგარა: ამოგიკვე-
თეთ: რომე: პურის ბეგარა აღარ: გეთხოვებოდეს:
არა: სხვა: ჩვენი: სათხოვარი: აღარა: გთხოვე-

შენ. 1) ხვედურჭეთის დასაქლეთით არის მონასტერი
ჟინცვისს, წმიდის ნიკოლოზისა, გუნბანთიანი, დიდ
შკენიკად ნ:შენი, მალაღსადგილსა ზედ. ზის წინამძღვა-
რი, ამის სამხრით მთას შინა არს საკურს მონასტერი
უგუნბათო... (გეოგრაფია ვახუშტისა, გვ. 202).

ცნო ცნობაშვილი მოკლულ იქნა მტრების-
გან გიორგი მე-XI მეფობაში (1675—1688)
(ქართ. ცხოვ.) II, 56 7.

ბოდეს რა: წმიდის: ნიკოლოზ-სათეინ: შეგვიწირავ-
ხართ: ჩვენდა საოხად: და: წარსამართებლად: და:
მამისა: და: დედისა: ჩვენის: სასულიეროდ: და: მო-
სახსენებლად: ესე: ასრე: გაგითავდეს: და: არაოდეს:
არ: მოგეშალოს: არა: ჩვენგან: და: არა: სხვათა:
ჩვენთა: ნათესაეთა: და: მომავალთაგან: ვინცა: ამის:
და: შლად: და: ქცევად: ხელუოს: ჩვენთამცა: ცოდვა-
თათვის: იგი: განიკითხვის: დღესა: მას: დიდსა: გან-
კითხვისასა: ხოლო: დამამტკიცებელი: ამისნი: ღმერთ-
მან დამტკიცოს: არიან: იმისნი: მოწმენი: სახლთ:
უხუცესი: ბუნათი: შეილი: როინ: მოლარეთ:
უხუცესი: ალექსიძე: რამაზ: უზნაძე: ლომი: და:
ერთობილნი: ჩვენი: აზნაურ: შეილეზი: დაიწერა:
წიგნი: ესე: შეწირულებისა: ხელით: კარისა: ჩვენისა:
მდივან მწიგნობრისა: ბედის მწერალის შეილის:
იესესითა: ქორონიკონსა: ტმ 1682 წ.

გ რ ა ი ს ჯ გ რ ი ს ა .

1800 წ. ღმერთმან ბედნიერის ხელმწიფის ქირი
მარადის თქვენს მლოცველს გორიჯერის დეკანოზს
ბარელომეს მოსცეს. ჩემო ხელმწიფეც თქვენის ბრძა-
ნებით გორიდამ ორი კაცი გორისჯერის ციხეში
იღვა, ახლა ლაშკარნი ვისებ სანი უნახავთ ნაკობ-
ში დაუწერათ ეს ორი კაცი. იმისი შენახვა საჭი-
როც არის და ქვეყნისაც შესამატია და ამისი შენახ-
ვაც თქვენგანაც წყალობა სჭირდა, ახლა ნება
თქვენის უმაღლესობისა ასრულდეს, მაისის 14
ქორონიკონსა უმც.

ჩენი ბრძანება არის ლაშქარნიფისებო გორის-
ჯვარის ყმა რაც მორიგეთა სწერა გორისჯვარში
უნდა იდგნენ. ამათ ნაკლებში ნუ დასწერთ. მაისის
ამ კორონიკონსა უმც.

რ უ ს თ ა გ ი.

1651 წ. 1) მ. ჩენ ლუთიე გვირგვინოსამან მე-
ფეთ მეფემან ხელმწიფემან პატრონმან რუსტომ და
თანა მეცხედრემან ჩენმან დედოფალთ დედოფალმან
პატრონმან მარიამ პირმშომან და სასურველმან ძემან
ჩენმან პატრონმან ლუარსაბ ესე მტკიცე და უცვა-
ლებელი საბოლოოდ გასათავებელი წიგნი და სი-
გელი გიბოძეთ თქვენ ჩენთა ერთგულთა და წესის
ებრივ ნამსახურთა რუსთველს პატრონს ზაქარიას
მას ჟამსა ოდეს მოგვიდევით კარსა და ერთ ლთები-
სა ერთ უფლებისა ლუთისა დიდებულისა და წმი-
დისა სამების მამულის წიგნის გაახლებას და გუვა-
ჯენით ჩენცა ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი
და მოკითხული გიყავით და ძუელნი გუჯარიც გი-
ნახეთ რა ზიგადაც ამას წინად ძუელითგან ხელმწი-
ფეთ გაერიგებინათ საყდრისა მამულის საქმის ჩუენცა
იმავე წესითა ჩენდა სადღეგრძელოდ ასრე გაგითარ-

1) გუჯარის გაახლება ჩხე ჩემი პატრონებმა სა-
ქათველში გვ. 11—12. ეს გუჯარი და ფურცე-
ლაქეს არ აქვს დაბეჭდილი. რუსთავი, რომელ არს ბო-
სტან ქალაქი. (გახუმტი, გეოგრაფია, 180). შეად.
«ქართ. ცხოვ.» გვ. 10.

ხნეთ რომე არასუერი საჩვენო სათხოვარი და გამო-
საღები თქვენის საყდრის ყმას არა ეთხოვბოდეს რა
ერთის ლაშქარ წადირობისა და საურისაგანაც არ
გეთხოვს და ვერც ქურდის მკებნელმან ხელი დაი-
ღვას რა რიგადაც ძუელის გუჯარში ეწეროს ჩვენც
იმ რიგად გაგვითაყვებია აა წე გიბოძე კარისა ჩვენისა
ვექილ ვეზირნო და სხუანო მოსაქმენო ვინცა ჭინ-
იყენეთ და ანუ ღღეს წაღმა იქნებოდეთ თქვენცა
ასრე დაუმკვიდრეთა და ნურაოდეს ნუ მოუშლით
და შეცილებით თუნიერ შეწვენისა და თანა დგო-
მისაგან კიდე ვინცა და რამანცა კაცმან ადამის მო-
ნათესავემან ამის შლად და ქცევად ხელყუს მასმცა
რისხავს თავად და უსაბამო ღმერთი ყოველნი მისნი
წმიდანი ზეცისანი და ქვეყანისანი ხორციელნი და
უხორცონი დაიწერა და ნიშანი ესე ქორონიკონსა
ტლთ ხელითა კარისა ჩვენისა მღივან მწიგნობრის
თუმანიშვილის ბირთუელისითა აგრეთვე რა რიგადაც
ამას წინად ხელმწიფეთაგან სახელისა ლუთის მშობა-
ლის მამულისაც ნამეკობრევი შესჩნვოდეს და მი-
სი ჯურუმი საყდარს შესწიროდეს ჩვენც იმავე წესით
დაგვიმტკიცებია სამეკობრო რაც წესი იქოს პატ-
რონს უნდა რომე მიეცეს და თუ სხვის კაცის ნა-
მეკობრევეს საყდრის ყმათზედ გამოჩნდეს ერთისათვის
ორი პატრონს უნდა რომე მისცენ და სხუა რაც
საზღუარი გამოვიდეს ისიც საყდარს უნდა რომე მი-
ართონ და ამ საქმით გარიგდეს და არც ტყვე ეთ-
ხოვბოდეს საყდრის მამულსა. (ბეკელი)

რ უ ს თ ა ვ ი.

1302. ბრძანება ¹⁾ საქართველოს სამოქალაქო მმართველთაგან თაეალო ზურაბ ორბელიანო. ყოვლად სამღვდელთა მროველთა მიტროპოლიტმ იუსტინემ მმართველობას შემოსიიელა ჩემის ეკკლესიის ყმანი სამართლიანს ღალაკულუხს არ გვაძლიევენ და არც მიხენენ, ამ მოხსენების დასამტკიცებლად მეფის ირაკლის და მეფის გიორგის ოქმები წარმოაყენა რომ უნდა ღალაკულუხი აძლიეონ და უხნან. სანატრელთ მეფეთ ბრძანებულისანებრ გწერთ ერთი მართებელი კაცი გაგზავნე ღალაკულუხი მოაცეზინე და როგორც ბრძანებულია ისე სამს დღეს უხნან რომელიც ურჩი იქნება იმათ გარდახდებათ, ვითარცა ბრალეულს. იანერის კზ ქორონიკონს შშ 490+1312=1802.

Генералъ Маіоръ Лазаревъ.

თავადი ბარათოვი
თავადი იოანნე ჩოლოკაევი
თავადი სულხან თუმანოვი.
თავადი ეგნატი თუმანოვი.

---

¹⁾ საინტერესოა ბატონუმობას ისტორიისთვის. დ. ფურცელაძეს არ აქვს დაბეჭდილი.

ნ უ ს თ ა გ ი .

1809 ¹⁾ ნებიტა და უეწევნიტა ლეთისა ესე ამი-
 ცხილგან უკუნისამდე და საბოლოოთ გასათავებელი
 უხერხო და უმიზნო წყალობის წიგნი დაგიწერე და
 გიბოძე მე ბატონმა შენმა აბაშიძემ: გიორგიმ შენ
 ჩემს ფრღულს ემას მიქილა ბუაძეს და შენს ძმას
 სვიმონას ასე: შინა მყავდა და ჩემი კაცო სვიმონიკ
 ქიმაძის ქალი შეგრათვე ცოლათ და შენც და იმ
 შენმა მოყვარეჲც პირობის წიგნი მოსაგეთ და ასე
 წიგნი და პირობა მოძიცია როცა მოსახლობა
 შეიძლო და დაეესახლო შენ ჩემგან არც ნასყიდობა
 გეთქვას არც ღორი და არც ქერივი და ობოლი
 არც საკვერავი ჩემგან დაგედვას გეთხოვოს: თუ
 თქვენ ჩემი ერთგული და სამსახურის მორჩილი იქნე
 არც ჩემგან და არც ჩემი შვილი და მომავლისაგან
 არც თქვენ და არც თქვენს შვილსა და მომავალს
 არ მოეშალოს ვინც და რამაც ძემან კაცისაჲნ ეს
 ჩვენი მოცემული წიგნი შეგიშალოს ისიც შეაშლება
 სჯულის ქრისტიანობისაგან მასამც რასხამს მამა ჭე
 და სული წმიდანი ზეციერი და ქვეყნიერი არიხ ამისი
 გაბრძე და მოწამე მკლდელი და ივანე, პეტრე და
 ქიმაძე ივანე და გოგია ქუცურაძე მე აზაშაძემ თუ-
 მურაზს დამიწერია და მოწამეცა ვარ ამისი აღიწერა
 ქანვარს (აქეთ ჩძთ) + +)

შენიშვნა. ¹⁾ რუსულად წერია «руставели». სიკუ-
 რადლებო ბატონეძობას შესასწავლად.

თბილის მონასტერი.

1786 წ. ქ. ბატონის შვილის იულიონის მაჩაბელო ამილახვარო კეთილ სასლოვანო ლუარსაბ, მერე ამის ყოვლად სამღვდელთაგანის თირის მონასტრის ყმანი აბარია მისის უმაღლესობისაგან და მისის უწმიდესობისაგან და როგორც იმათი, ოქმში უცხადებს, რაც მონასტრის ყმანი არიან, იმათ დიდულობა აქვს უკლებლად უნდა გამოურთვა და მოსცე ვასყიდული მამულები არის ივერიაც უქირავს იმის ღალა და კულუხიც უკლებლად უნდა გამოურთვა და ეკლესიისათვის მოაბარო, როგორც ბატონის ოქმები და განაჩენი უცხადებდეს. თიბათვის მმ ქორონიკონს შპდ.

რაც მონასტრის შეწირულება არის იმისი ღალა უნდა უკლებლად აართვა და მოაბარო.

თბილის მონასტრისა.

1799 წ. ქ. მეფის ძე იოანე გიბძანებთ, რომელნიც თირის მონასტრის ყმანი ხართ: მერმეთ თქვენ ხომ ყოვლად სამღვდელთაგანს პროველს აშარი ხართ და რომელიც თქვენგან წესებულის სამსახური არის იმას კი არას. ემსახურებით სადმე ეს დიდთ უპართებელი არის რომელიც თქვენ დებულება გაქვს სამსახურის უკლებლად უნდა ემსახურეთ, თორემ ისაულით დაგიპრობით და ეს უფრო ურიგო იქნება და სჯობს აღარ შეაწუხოთ და ემსახურნეთ შეძლებით და რიგიანად თორემ გადაგხდებთ, იცოდეთ. მაისის (იბ) ქორონიკონს შპზ.

თ • რ • ს •

1796 ღმერთმან ბედნიერის ხელმწიფის ძის იულონის ჭირი მოსცეს მათს მონას ზიზიაშვილს გაბრიელს მერმე ამას მოეახსენებო. 1)

მე და ევემია შვილი ღვიმელი მამუკა ეენახზედ შეჩიოდით და მე მებოძა სამართლით იმისი ხელ წერილით მოგართვით წინამძღერის დაწერილი, ახლა კიდეე ის ჩამოსულა, მე აქ არა ვახლდი თქვენს სამსახურზედ ვახლდი, ოქმი ვიბოძებიათ ვალახა (ვლახა?) დავითაშვილზედ, ახლა რისიც ვიგრაო იყო, ის ჩემი ეენახი იმას ვაძლეე და არ მაძლეეს, გვედრები ლუარსაბ მაჩაბელზედ ერთი ოქმი მებოძოს, რომ იმან მოგვარიგოს უწინაც არ ვახლდათ იასაული ნიადაგ თქვენის თავის წყენა არ შემოძლიან მაისის იმ ქორონიკონს უკდ.

მაჩაბელო მალახვარო ლუარსაბ მეგრე ამ არხით ზოზიაშვილს გაბრიელს ასე რომ მოუხსენებია ესე და ამის მედავე შენ ვაარიგე სამართლიანის საქმით და თუ შენ ვერ ვაარიგო, ორივე ჩვენს სამართალში გამოგზავნე და ჩვენ მოვარიგებთ მაისის იმ ქორონიკონს უკდ.

შენიშვნა. 1) უმაღლესი ინსტანციაზ სასამართლოში თვით მეფე და მეფის შვილები იყენენ რეისის დასავლეთ მარს დჯანის წყაღა. ეს გაქოსდის თიერის მონასტრი-დამ წარსულს მთას, დის ჩრდილოდამ სამხრით ერთვის მტკვარს ჩრდილოდამ (ბეოტ. ვასუშტისა, გვ. 260).

ბ ო ლ ნ ი ს :

1779 წ. ქ. 1) საქართველოს კათოლიკოს პატრიარქის მეფის ძის ანტონის იმედო ვინცა ვინ ბატონას მონღელები იყენ და ან ბოლნი საყდრის ყმანი იუნეთ მღვდელნი ქართველნი გამსჯელნი თუ მათნი მკტიდრნი და ან მოსულნი იყენეთ, როგორათაც მეფეს ეხატანგის დროსა და ან ჯუმათლის ბოვნილის დროს ბოვნილის ხელში ყოფილი, და ან საყდარს სჭეროდეს ისინი არც ერთი არ მოიშლება ბიძა ჩვენმა მეფეთ მეფემ თეიმურაზ და ჩვენცა ყოველად სამღვდელთს მთავარებისკოპოზს ტიმოთეს უბრძვით და დაუმტკიცეთ თქვენც ბატონი მონღელები დაანებეთ და საყდრის ყმათაც ბატონყმობით მოუღებეთ და მსახურით და რომელიც ჯუმათლის ბოვნილს უკანა მამული ან გასყიდულა და ან გაცეფულა ემთავითარებისაგან ოსმალსა და ყიზილბაშობის დროსა, იმისი ღალა და კულოუხი ყველა საყდარსა და ბატონს ბოვნილს უნდა მიყრთივას თუ ასე არ დაემორჩილებით ხორციელად მეფეს გაგიწყრომებთ და სულ იქრად ჩვენ გადაგახდევინებ ივლისის მ ჩლმთ

(კათოლიკოს ტიმოთე.)

კ ა წ ა რ ა ს წ მ . ს ა მ კ ო ა ს .

1765 ქ ჩვენ ირაკლი მეორემან მეფემან ქართლისა კახეთისა და ყოველისა საქართველო მსამან

შენიშვნა. 1) დ. თურქული ქის მოქუჯის ამ გეგრას მანაარსი. ვახუშტი ბოლხისს ქართლის აღწერაში უხუცესებს («გეოგრაფია», 144).

და მამან ჩვენმან პატრონი პატრიარქმან ყოელისა საქართველოსამან. მანესაჯეთ წმიდის სამებრის კაწარის ეპარხია, რომ ერთის ეპისკოპოსისათვის სარჩოდ საკმაო აღარც სამწყსო და აღარც ყმა და მამული იყო: ამისთვის ებრძანეთ რომ წმიდის სამებრის ეკლესიის სამწყსო ყმა თუ მამული სადაც იქოს რუსთველისა და ნინო წმიდის ეკლესს ახ ვაყუოს დრომდის და ან რაც თვითან სამეღლებ რამ გაეკუთვინოსთ ეკლესიისათვის და შეეწიროსთ, და ან სხვას ვისმე რამე და ან სამებრის ეკლესიის სახელზედ შენაწირი სადმე რამ იყოს და სამებელა დარჩომ აღეს ესენი ყველა. შოელად სამღვდელომ რუსთველმა დომენტომ და ნინო წმიდამა საბამ მრ წილად გაიყონ თავისის ნებისაებრ და მასუკან მოგეაქსენონ. დაიწერა: ჩლმე წელსა თთვესა აგვისტოს: 101 დღესა ქათოლკოსი პატრონი (ირაკლი მეფის ბექელი).

მ. ჩვენ ორისავე საქართველოს უფლისწული ბატონის შეილი ზიორგი ამ ბატონის მეფის მამის ჩვენისა და ბატონის ზიორგის ჩვენის პატრიარქის ბრძანებას ეპიტკიცებთ მარტის 11 ქორონიკონს უნდ (ბექელი ზიორგი ბატონის შეილისა).

მ. ჩვენ ბატონის შეილი ლევან ამ ბატონის მეფის მამის ჩვენის და ბატონის ზიორგის ჩვენის პატრიარქის ბრძანებას ეპიტკიცებთ მარტის 11 ქორონიკონს უნდ. (ბექელი მეფის ძის ლეონისა).

ს ა მ თ ა ვ ი ს ი ს ა .

მე-XVII საუკ. წყალობითა მღვთისათა კათალიკოზა ქართლისა ამაღახვარას მე ნიკოლოზ, დავსდებთ საუკუნოდ მოხსენებასა ნეტართა და ლეთისა მსახურთა მეფეთასა, რომელთაჲ ინებეს შეწირვად ეკკლესიისა სამთავისისა ხატის ლეთაებისათვის და მაზედა მჯდომარისა ზოხიმე სამთავნელისა ნეტარმან მუფემან გიორგი, მამამან ალექსანდრე მეფისამან, ¹⁾ უსიტყვი სოფელი მამული დიდი ნაქონი დიმიტრი ბაგრატიონისა რომლისა სახელი იყავნ კურთხეულ; ხოლო შეუდგა ალექსანდრე კეთილსა კვალსა მამისა თავისისა გიორგი მეფისა, მეფემან ალექსანდრემ და შექმნა ჯვარი დროშად წინამძღვარი ცხოვრებისა და წამმართებელი მეფობისა, თვისისა პატივად და წინასამძღლოდ დიდისა მღვდელ მთავრისა დროშად სამთავისის ეპისკოპოზისა, ამანვე მიუძღვნა კანდელაკი იოელ აზნაური და სახასო თავისი სოფელი დიდი ნადარბაზევი, და ყოვლითურთ ათავისუფლნა მაშინა მკეიდრნი ხარკისა და ყოვლისა სათხოვრისაგან; ხოლო ამანვე მიუძღვნა ხუთასი კირმანეული წელიწადის დასრულებასა შინა, ზოხიმე მღვდელ-მთავარსა სალოცველად მეფობისა თვისისა და საოხადსულთა, ხოლო მსასოებელი წარმოემართის რა ქართლად ანუ აღმოსლვითა გინა დასლვით ფერხ შიშველი ჩავლის აღმოსლვის თაყვანის მცემელი ეკკლესიისა, ხატისა მღვთაებისა, აქენდა სასოება პატივისცემა დიდისა მღვდელ-მთავრისა სამთავნელის ზოხიმესი; ჰყვარობდა

¹⁾ გიორგი მე-VIII (+ 1489) და მე მისი ალექსანდრე.

კეთილსა ქრეულობასა და პატივისცემასა ეკლესია-
თასა, მეფე გიორგი, რომელმაცა შიართვა ძღუნად
წმიდასა მამასა შიოს სასოსა თვისსა ღიღითა გუჯ-
რითა სახასო სოფელ ოკამი, მეშველანი ღიღნი
გლახნი ღიღისა მქონებელნი მამულისანი, მოხელენი
და მოღვაწენი და შემწენი ღიღისა მონასტრსა
მღვიმისანი გვედრებით წმინდანო მღვდელ-მთაფარნო
და წინამძღვარნო მეფეთა ამათ კურთხევით მოიხსე
ნებდეთ, და გლახთაცა ამათ პატივით შეიტკობდეთ
ერთგულობისათვის და მოხელეობისათა;—

წარეწერე ხელითა ჩემითა კათალიკოზი ნიკოლოზ.

ქეშმარიტის პირილამ თვით საკუთარის ნიკო-
ლოზ კათალიკოზის ამილახორის ძის ხელით დაწე-
რილის გუჯრის პირილამ გაღმოვწერე რომელიცა
სწერია წმინდის შიოს მღვიმის მონასტრის გულსა
შინა ოც-დაცხრას იენისს პეტრე პავლეს სურათი
ზურგზედ არცარა მომიმატებია და არცარა მომიკლია
უფალმან უწყის; წმიდის შიოს მღვიმის მონასტრის
არხივანდრიტი და წინამძღვარი ნიკიფორე.

ამისი ასლი ქეშმარიტი პირი ენახე თვით კათო-
ლიკოსის ნიკოლოზის დაწერილი შევამოწმე და

უმეტ ნაკლოდ ორი აღმოწერილი ჭეშმარიტი არის იკორთის არხიმანდრიტი გამალიელ.

ჭეშმარიტია ეს ზემო აღმოწერილი თვით ჩემის თვალთ ენახე კათალიკოსის ხელით დაწერილი უმეტ ნაკლო არის ამ მონასტრის ბერი მღვდელ-მონაზონი გრიგოლ.

მე იოელ მღვდელ-მონაზონი ეწერ როგორც ზემოთ არქიმანდრიტი გამალიელ და მამა გრიგოლ აგრეთვე იოელ.

მე თვით თვალთა ჩემითა ეხილე ჭეშმარიტად კათალიკოსის ხელით ნაწერი უმეტ ნაკლებო არის ამა-მონასტრის ბერი მღვდელ-მონაზონი. ათანასი ამილახვარის ძე.

შენაშენა. ეს გუგარა უთარალა, აქ ხუცესული კათალიკოსი ნიკოლაუს ამ-დისკუს-ს-სე და-ქდა-კათო-ლიკოსად შემდეგ დოქტორსა (ქ. 1675). გიორგი თეოდო-ტის მეფობაჲ. (ქართ. ცხოვრ. გვ. 56). ვლ. იოსე-ლახს არ ჭეგს მოხსენებუდი ეს კათალიკოსი თავის თხუხულებაჲ «Древности Тифлиса. დ. ფურცელაჲს ეს გუგარა არ დაუბეჭდა. შესანაშნავი აქ ერთი და იმავე გუგარას შემოწება. სხვა-და-სხვა შერათა ხელ-მოწერით.

წ ი ჯ ნ ი ს ა .

მე - XVIII. იელიანს ხუცესს... ღრამა კოდი ერთი კომლზედ. თუ საკანონო იყოს რამე, როგორც ზემოდ დაგვეწეროს, ი ე განაკანონეთ.

მკადიჯვარს წინამძღვარი თან წილკნელი თუ სარჯულაეზედ დავილოდეს თავის მონასტრიდამ მკადისჯვრის წინამძღვარი კრებულებით შემოსილი მოეგებოს ერთი ღლე მასპინძლობა—სახუცო ხარი და მარჩილი, თუ წინამძღვარი მოკედეს საწირაფი ნიშანი, გარდასახური ცხენი და იარალი, სუფრის იარალი თასი—ესეები წილკნელს მიართონ.

ბურღია შეილები, სახლის უფროსნი კაცნი ან მოხელენი მოკედეს ვინმე ან მეუღლენი მათნი კაცზედ მთელი ნიჭაში, ცხენი შეკაზაული, გარდასახურაფი ორი, ერთი თვისი, ერთი წილკნელისა. სუფრის იარალი, თასი - ე ენი წილკნელს მიართონ. აგრეთვე ქალი თუ მოკედეს საწირაფი ნიშანი ტყავიანი ტალომა¹, კაბა სარტყელი, ღილ , ბეჭედი, თავსახური, ორი გარდასახურაფი, ერთი თვისი, ერთი წილკნელისა. თუ სხვა რიგი უმცროსი მოკედეს ან უცოლშვილო იმას ერთი საწირაფი მიართონ.

სოფლის კაცმა ღვლელს ერთს ღლეს ჩაყენება ხარი ღ, მარჩილი კომლზედ ღრამა კოდი ერთი, ერთს ღლეს ჩაყენება. მსახური თუ მოკედეს—საწირაფი ცხენი და იარალი, აგრეთვე მსახურის ცოლი თუ მოკედეს საწირაფი მიართონ, საკანონო თუ იყოს რამე, როგორც ზემოდ დაგვეწეროს ისეგამოართვით.

1) ტალომა—ფართო სამოსელი ბეჭედიანი (ს. ს. ორბელიანი. ლექსიკონი გვ. 297).

მუშლთუტოტ კარელთ ღედელს ¹⁾ ერთს ღღეს ჩაყენება, ხარი და მარჩილი სოფლის კაცს ერთს ღღეს მასინძლობა, ღრამა კოდი რთი კომლზედ, მსახური; თუ ვინმე მოკედეს საწირავი ცხენი. იარალი აგრევე მსახურის ცოლს ერთსაწირავი, საკანონო თურომ იყოს, რაც ზევით დაგვეწეროს, ის გამოართვით.

ბენაფერის არათანაშვილებს ღრამა არ აძევთ. არათანაშვილებს სახლში უმფროსი კაცი მოკედეს თუ ღედაკაცი კაცზედ საწირავი მთელი ცხენი და იარალი, ღედაკაცზედ ერთი საწირავი და ერთი ნიშანი ერთს ღღეს მასპინძლობა ღევებს, ერთს ღღეს ჩაყენება, ხარი და მარჩილი, საკანონო თუ რომ იყოს, ზევით დაგვიწერია ისე გამოართვით.

აოდის კარის ღედელს ერთს ღღეს ჩაყენება, ხარი და მარჩილი სოფლის ერთს ღღეს ჩაყენება, ღრამა კომლზედ კოდი ერთი; მსახური თუ ვინმე მოკედეს საწირავი ცხენი და იარალი, აგრევე მსახურის ცოლს საწირავი, საკანონო თუ რამ იყოს, ზევით დაგვიწერია ისე გამოართვით.

ზოგილარს წიწილაშვილებს მთელი ნაშანი ცხენი და იარალი ²⁾ ორი გარდასახურავი ერთი წილკნელის ერთი თავისი, აგრევე იმათი მეტულენი რომ მოკედენ საწირავი ნიშანი ტყავი ან ცალომა კაბა, სარტყელი, ღილი, ბეჭედი, თავსახურავი, ორი მოსახურავი ღედელს. ერთს ღღეს ჩაყენება, ხარი და მარჩილი, სოფლის კაცს ერთს ღღეს ჩაყენება,

1) ღედელი აწერება მუდამ ასო მოკლებით; თავში არ უზის მ.

2) და იარალი აწერება ასე „ღარალი“. ეს სიტყვა არის დაწერილი ესრედა წოდებულა მღერეგრათეაში ქ. მლო. გრათეით: რჩი ასო ერთად მოჭეკულა და შეკრთებულა.

ღრამა კომლზედ კოდი ერთი; მსახური თუ მოკვდეს საწირავე ცხენი შეკაზმული 1). თუ მსახურის ცოლი მოკვდეს ერთი საწირავე მიართონ, საკანონო თუ იყოს, როგორც ზევით დაგვიწეროს იმ რიგად გამოართვით.

სთერისუბნის ღვდელს ერთს დღეს ჩაყენება, ხარი და მარჩილი სოფლის კაცს ერთს დღეს მასპინძლობა, ღრამა კომლზედ ერთი (დანარჩენი როგორც ზევით არის მოხსენებული).

ჯიგრაშენს ქვათარძეები. სახლის უფროსი კაცი თუ მოკვდეს ან მეუღლენი მათნი კაცზედ მთელი ნიშანი. ცხენი შეკაზმული ორი წილკნელისა ერთი თვისი. სუფრის იარაღი, თასი წილკნელს მიართონ. ქალს საწირავე ნიშანი ტყავი ან ტოლომა, კაბა, სარტყელი ღილი, ბეჭედი, თავსახურავე ორი წასახურავე სახლის უფროსი რომ არ იყოს, ან უცოლში იღო ის რომ მოკვდეს იმის ერთა საწირავე მიართონ 2) წილკნელსა, სოფლის კაცს ღვდელს ერთს დღეს ჩაყენება, ხარი და მარჩილი, სოფლის კაცს კომლზედ ღრამა კოდი ერთი. მსახური თუ მოკვდეს საწირავე ცხენი შეკაზმული, აგრევე მსახურის ცოლი თუ მოკვდეს ერთი საწირავე სოფელს ერთს დღეს ჩაყენება, საკანონო თუ იყოს როგორც ზემოდ დაგვიწერია ისე გამოართვით.

მელოვანს ღვდელს ერთს დღეს ჩაყენება. ხარი და მარჩილი, სოფლის კაცს ერთს დღეს ჩაყენე-

---

1) შეკაზმული—შეკაზმილი.

2) მიართონ—მართვან (ა—ო, როგორც თქვლი—თაღი. კვ:მღა—გოდღი.

ბა კომლზედ ღრამა კოდი ერთი; მსახურზედ საწირაეი ცხენი შეკაზმული, აგრევე მსახურის ცოლი თუ მოკედეს ერთი საწირაეი, საკანონო თუ რომ იყოს, როგორც ზევით დაგვეწეროს ისე გამოართვით.

მსოფრისს რატისშვილი თუ მოკედეს ან მეუღლენი მათნი თუ კაბენს დაემარხნენ მთელს ნიშანს საგთაენელი გამოართმევს ერთს გარდასახურავს და საწირავს წილკნელს მიართმევენ, თუ თელოვანს დაემარხა მთელს ნიშანს წილკნელი წაიღებს, სამთაენელს ერთს საწირავს და ¹⁾ ერთს გარდასახურს მიართმევენ. ღედელს ერთს ღდეს ჩაყენება ხარი, მარჩილი სოფლის კაცს აზნუშვილებს ერთს ღდეს მასპინძლობა კომლზედ ღრამა კოდი ერთი მსახურზედ საწირაეი, ცხენი შეკაზმული. თუ მსახურის ცოლი მოკედეს საწირაეი რაც შეეძლოს საკანონო როგორც ზევით დაგვეწეროს ისე გამოართმევთ.

რა ეამს არაგვის ერისთვის მამულში სარჯულავზედ წილკნელი შებძანდეს, იხმოს მაჰამთავარი მირზაშვილი, ჯვარის მტვირთველთ საყდრის კრებულნი, ორმოცნი ცხენოსანი მსახურნი მიბძანდეს არაგვის ერისთავთან ღუშეთს, არაგვის ერისთავი და მეუღლე მათი საწოლის კარს მიეგებნენ წილკნელს ხელი მოჰკიდონ ცოლქმართა დორსა ²⁾ და ქეჩაზედ შუა დაიწვიონ დადის პატივითა დახედენ არაგვის ერისთვის კარი საყდარს. წილკნელს არ მოიხსენე-

---

1) და ხშირად იწერება მხოლოდ ერთი ასოთი «ღ» შენიშვნა. 2) დორი—ზურგის მოსაყუჩებელი ბაღალა. (ს. ს. რაბელაიანის ახსნა).

ბენ, ბატონი კათოლიკოზი უნდა მოიხსენიონ თუ წილკნელი იქ ერისთავთან ბრძანდება წილკნელის პატივისათვის მათ თანავეობით მოიხსენებენ. ერისთვის სასაფლაოზედ წილკნელი უნდა მოიხსენიონ. არაგვის ერისთავი ან მეუღლენი მათი თუ მოკედეს უწილკნელოდ ვერ დამარხვენ. ამათი ნიშანი მთლათ რომ არა აკლდეს რა ყველას ბატონი კათოლიკოზი წაიღებს. წილკნელს საწირავს და ნიშანს წასახურავს მისცემენ აგრევე თუ არაგვის ერისთვის შვილები ქართველის ბატონის მოხელენი იყენენ და მოკედეს იმათი ნიშანიც როგორც მართველია ისიც ბატონის კათოლიკოზისაა. წილკნელს საწირავს და ნიშანს წასახურავს მისცემენ.

უსახელო არაგვის ერისთვის შვილი ან უცოლო რომ მოკედეს თუ შეუძლია ბატონს კათოლიკოზს საწირავს მიართმევენ, თუ არა და ვერან გამოეკიდება, წილკნელისა არის მთელი ნიშანი და ერთი წასახურავი.

ახალუბანს ღვდელს ერთს ღღეს ჩაყენება, სახუცო ხარი და ცხვარი, სოფლის კაცს ერთს ღღეს ჩაყენება კომლის თავზე ღრამა პინა ერთი, ქერი ლიტრა ერთი, მსახურზედ საწირავი თუ მოკედეს ცხენი შეკაზმული, წსახურის ცოლი თუ მოკედეს საწირავი მიართონ, საკანონო უზიარებელი თუ მოკედეს, მოჰკითხვით ჰქენით: თუ ღვდელს არ ეზიარებინოს საუზიარებელი ხარი ერთი, თუ პატრონს ჰქონდეს დანიშნული იმას გაშობათვი საკანონო ხარი ერთი და თუ ჯვარდაუწერელს თუ ვისიმე კაცი შემოაკედეს საკანონო ხარი თორმეტი.

მისაქციელს ღვდელს ერთს ღღეს ჩაყენება ხარი და მარჩილი, სოფლის კაცს ერთს ღღეს მასპინძლო-

მაზას ოსიტაშვილები თუ მოკვდნ ან მეულ-
ლენი მათნი კაცხედ მთელი ნიშანი ცხენი შეკაზმუ-
ლი. ორი საწირავი ერთი წილკნელისა, ერთი თა-
ვისი. აგრეთვე მათის ცოლების საწირავი, ნიშანი,
ტყავი, ან ტოლომა, კაბა სარტყელი, ლილი, ბე-
ჭელი, თავსახური წილკნელის მიართონ. თუ უმც-
როსი 1, იყოს იყოს ან უცოლო ერთი წასახურავი
და ერთი საწირავი წილკნელისა. ხუცესს ერთს დღეს
ჩაყენება ხარი და ცხვარი, სოფელს ერთს მასპინძ-
ლობა, კომლზედ ღრამა პინა ერთი, ქერი ლიტრა
ერთი მსახური თუ მოკვდეს ცხენი შეკაზმული და
ან 2) მოხელე კაცი საწირავად ცხენი შეკაზმული
იმათ მეუღლისა ერთი საწირავი, რაც შეეძლოს. სა-
კანონო რაც ზევით დაგვიწერია.

საშაბუროს შაბურიშვილის სახლის უფროსნი
კაცნი თუ მოკვდნ ან მეულლენი მათნი კაცხედ
მთელი ნიშანი, ცხენი შეკაზმული, ორი წასახურავი
ერთი წილკნელისა, ერთი თავისი. სუფრის იარაღი,
და თასი. აგრეთვე მათის მეუღლისა საწირავი ნი-
შანი ტყავი ან ტოლომა, კაბა, სარტყელი, ბეჭელი,
თავსახურავი მთლად ორი წასახური. ესენი წილკ-
ნელს უნდა მიართონ. თუ უმცროსი კაცი, ან უცო-

შენაშენა. 1) «თუ უმცროსი» გუჟარში იწერება
ასე «თუმცროსი». აქაც-ჭაპლოგრაფიას. ორი ერთხმო-
ვანი ასო ერთად მოქცეული ერთება თუ ერთით თა-
დება სიტყვა და მეორეთი იწეება სხვა სიტყვა (თუ
უმცროსი=თუმცროსი).

2) (და ან) იწერება უჟარში (დან). ჭაპლოგრა-
ფიას: ორი (ა) ერთად მოქცეული. „ა“ და „უ“
მით მოყვანილი (უ) გძლად გამოათქმის.

ლო მოკედეს ან მეულლენი მათნი, რაც შეეძლოს საწირაეი და ერთი წასახურაეი წილკნელს მიართონ. ხუცესს ერთს დღეს ჩაყენება ხარი და ცხვარი, სოფელს ერთს დღეს ჩაყენება კომლზედ ღრამა პინა ერთი ქერი ლიტრა ერთი. მსახური თუ სოფლის მოხელე კაცი თუ მოკედეს საწირაეი — ცხენი შეკაზმული. აგრეთვე მათის მეულლისა რაც შეეძლოს ¹⁾ საწირაეი მიართონ. საკანონო ზევით რაც დაგვეწეროს ისე გამოართვით.

ბშარაძეს ღედელს ერთს დღეს ჩაყენება ხარი ცხვარი. სოფელს ერთს დღეს მასპინძლობა საკომლოზედ ღრამა პინა ერთი, ქერი ლიტრა ერთი, მსახური ან სოფლის მოხელე თუ მოკედეს საწირაეი — ცხენი შეკაზმული აგრევე მახურის ოლის საწირაეი რაც შეეძლოს. საკანონო რაც ზევით დაგვეწეროს იე გამოართვით, გოლდაშვილის თუ სახლის უფროსი კაცი თუ მოკედეს ან მეულლენი მათნი კაცზედ მთელი ნიშანი ცხენი შეკაზმული, ერთი წასახური, აგრევე მათის მეულლის ტყაეი, ან ტოლომა, კაბა, სარტყელი, თავსახური ერთი, წასახური წილკნელს მიართონ.

ბედორნის დეკანოზს ერთს დღეს ჩაყენება, ხარი და ცხვარი ამიტომ აძევს სახუცო საყდრის შემოსავალი, ყმაც ჰყავს იმისი ღრამა არ ძევს. თვით ძღვენი და საკანონო თუ იყოს რამე, როგორც ზევით დაგვეწეროს, ისე გამოართვით, აგრეთვე სხვათა ღედელთა.

---

1) «შეკედოს» გუჟარში იწერება «შეკდოს». აქაც ქმლოგრაფიას: ორი «ე» იწერება ერთ «ე»-დ, რომელიც გამოითქმის გძღად.

არაგვის პირს ღედელს ერთს ღღეს ჩაყენება, სახუცო კარგი ხარი და ცხვარი. სოფელს ერთს ღღეს ჩაყენება, ღრამა კომღზედ პინა ერთი, პური, ქერი ღიტრა ერთი. მსახური ან სოფლის მოხელე თუ მოკედეს კარგი საწირავი და ცხენი შგეკაზმული. აგრევე მათს მეულღეთა რაც შეედღოს საწირავი. საკანონო რაც ზევით დაგვეწეროს ისე გამოართვით.

არანის ზანღუკღები: სახღის უფროსი კაცნი თუ მოკედენ, ან მეულღენი მათნი კაცზედ მთელი ნიშანი, ცხენი შგეკაზმული ორი წასახურავი ერთი წილკნელისა, ერთი თავისი. აგრეთვე მათის მეულღის ნიშანი ტყავი ან ტოღომა, კაბა, სარტყელი, თავსახურავი ორი, წასაურვი უნდა წილკნელს მიართონ. თუ სახღის უმცროსი იყოს, ან უცოღო ერთს საწირავს მიართმევენ ერთს წასახურს ბატონს წილკნელს. არანის ღედელს ერთს ღღეს ჩაყენება, ხარი და ცხვარი. სოფღის კაცზედ ერთს ღღეს ჩაყენება, კომღზედ თითო პინა პური, თათო ღიტრა ქერი, მსახური ან სოფღის მოხელე თუ მოკედეს საწირავი ცხენი შგეკაზმული, აგრევე მათის მეულღისა რაც შეედღოს ერთი საწირავი მიართონ. საკანონო რაც ზევით დაგვეწეროს ისე გამოართვით.

მთვალისკღის ღედელს ერთს ღღეს ჩაყენება ხარი და ცხვარი. სოფელს ერთს ღღეს ჩაყენება კომღზედ ღრამა პური პინა ერთი ქერი ღიტრა ერთი. მსახური თუ სოფღის მოხელე თუ მოკედეს საწირავი ცხენი შგეკაზმული აგრევე მათის მეულღის რაც შეედღოს საწირავი მიართონ. საკანონო რაც ზევით დაგვეწეროს ისე გამოართვით.

აღევს ღვდელს ერთს ღღეს კარგი მასპინძლობა, სახუცო ხარი ორი, ცხვარი ორი კომლზედ, ღრამა შულო ერთი, ქერი ლიტრა ერთი. მსახური თუ მოკედეს ან სოფლის მოხელე საწირავი ცხენი შეკაზმული, აგრევე იმათი მეუღლისასაც შეეძლოს ერთი საწირავი მიართონ. საკანონო რაც ზევით დაგვეწეროს ისე გამოართვით. ამას ზევით წილკნელს ხელი არ აქვს. მირზაშვილს ¹⁾ ქსანზე საქმე არა აქვს, არც ანანურს ზევით მთაში.

ჩვენ ფრიად კოდესლმან და ყოელად უღირსმან წილკნელ ეფისკოპოსმან წილკნის ღეთის მშობლის სამწყსოსა გუჯარი მე დაეაწერინე ბატონას შვილას კათოლიკოზას დომენტის ბძანებითა ასე რომე ქსანზედ რატიშვილმა საწირავად დაგვახატია (ვ. წავედით. ქსანში ჩამოცვიედა ერთი ხელი წირვის იარაღი, იერი სხვა რამ საქონელი და წილკნის ღეთის მშობლის სამწყსოს იქ დამეკარგა გუჯარიც. დიად დიდს შევიწროებაში ჩაეარდი იმ გუჯრის დაკარგვისათენ, დიად დიდი ხნის ნაკურთხი ეფისკოპოზი ეყავე ჩემი ეკლესიის სამწყსოს აბავი (ე. ი. ამბავი) და რიგი ვიცოდი. აზნაურშვილს რა ედვა, მსახურს რა ედვა ან სახუცო, ან ღრამა რა ედვათ. ბევრი ნაკლებიც დავსწერე აგრემც .

იორს ღვდელს ერთს ღღეს ჩაყენება, ხარი და ცხვა ი სოფელს ერთს ღღეს მასპინძლობა კომლზედ ღრამა პური პინა ერთი, ქერი ლიტრა ერთი, მსახური თუ მოკედეს ან სოფლის მოხელე საწირავი, ერთს ღღეს მასპინძლობა, საკანონო რაც ზევით დაგვეწეროს ისე გამოართვით. მამა მთაყარს აბაზი.

¹⁾ ე. ი. მირზაშვილზედ.

აშს ღედღელს ერთს დღეს ჩაყენება ხარი და ცხვარი, სოფელს ერთს დღეს მასპინძლობა კომლზედ ღრამა; პური პინა ერთი, ქერი ლიტრა ერთი. მსახური თუ მოკედეს, ან სოფლის მოხელე საწირაფი საკანონო რაც ზევით დაგვეწეროს ისე გამოართვით.

ქველს ღედღელს ერთს დღეს ჩაყენება, ხარი და ცხვარი სოფელს ერთს დღეს მასპინძლობა კომლზედ ღრამა პური პინა ერთი, ქერი ლიტრა ერთი. მსახური თუ მოკედეს ან სოფლის მოხელე საწირაფი მიართონ. საკანონო რაც ზევით დაგვეწეროს ისე გამოართონ.

ღუშეთს კობიაშვილები, თუ სახლში უკროსი კაცი ან მოხელე მოკედეს ან მეუღლენი მათნი კაც ზედ მთელი ნიშანი — ცენი შეკაზმული, სუურის იარალი, თასი წასახური ერთი, წილკნელისა ერთი თვი ი ერთი. დედაკაცზედ ნიშანი ტკაფი ან ტოლომა, კაბა სარტყელი, ლილი, ბეჭედი, თავსახურაფი და წასახურაფი, ესეფი წილკნელს მიართონ. თუ სახლის უკროსი კაცი ან უცოლო მოკედეს ან მეუღლენი მათნი ერთი საწირაფი, ერთი წასახური მიართონ ღუშეთის ღედღელს ერთს დღეს ჩაყენება, ხარი და ცხვარი. სოფელს ერთს დღეს მასპინძლობა კომლზედ ღრამა პური პინა ერთი, ქერი ლიტრა ერთი. მსახური თუ მოკედეს ან სოფლის მოხელე საწირაფი და ცენი შეკაზმული დედაკაცზედ რაც შეეწლოს ერთი საწირაფი მიართონ აკანონო იყოს რამე როგორც ზევით დაგვეწეროს, ისე გამოართვით.

ჭალაშვილები ან წილკლიშვილები სახლის უფროსნი ან მოხელენი თუ მოკედეს ან მეუღლენი

მათნი კაცზედ მთელი ნიშანი—შეკაზმული ცხენი
ორი წასახური, ერთი წილკნელისა ერთი თავისი,
აგრეთვე იმათის ცოლების თუ მოკედეს ნიშანი ტყა-
ვი ან ტოლომა სარტყელი, ღილი ბეჭედი, თავსა-
ხური ორი, წასახური წილკნელს უნდა მიართონ,
თუ სახლის უმცროსი ან უცოლო მოკედეს ან მე-
უღლენი მათნი ერთი საწირაფი და ერთი წასახური
მიართონ.

კარჭიაშვილები 1)

არღუნს ღედელს ერთი: დღეს ჩაყენება, ხარი
და ცხვარი. სოფელს ერთს დღეს ჩაყენება. კომლ-
ზედ დრამა. პური პინა ერთი, ქერი ლიტრა ერთი.
მსახური თუ მოკედეს ან სოფლის მოხელე საწირა-
ფი—ცხენი შეკაზმული. აგრეთვე იმათი ცოლების
საწირაფი, როგორც შეეძლოს საკანონო როგორც
ხეით დაგვეწეროს, ისე გამოართვით.

ბაზალუთს ჩდალელიშვილი. სახლის უფროსი
კაცი თუ მოკედეს. ან მოხელე, ან მეუღლენი მათ-
ნი: კაცზედ მთელი ნიშანი—ცხენი შეკაზმული ორი,
წასახურაფი ერთი, ერთი წილკნელისა, ერთი თავი-
სი, აგრეთვე იმათი მეუღლენი რომ მოკედენ საწი-
რაფი ნიშანი ტყავი ან ტოლომა, კაბა, სარტყელი,
ღილი, ბეჭედი თავსახურაფი ორი მიართონ. თუ
სახლის უმცროსი კაცი მოკედეს, ან უცოლო, ან
მეუღლენი მათნი ერთი საწირაფი და ერთი წასახუ-
რაფი წილკნელს მიართონ. ბაზალუთს ღედელს
ერთს დღეს ჩაყენება, ხარი და ცხვარი. სოფელს
ერთს დღეს ჩაყენება. კომლზედ დრამა პური პინა
ერთი, ქერი ლიტრა ერთი. მსახური თუ მოკედეს

---

1) ამ გვარის გარდასახადი არ არის ჩამოთვლილი.

ან მოხელე სოფლისა საწირავე—ცხენი შეკაზმული. აგრეთვე მათის ცოლებისა რაც შეეძლოსთ საწირავეი მიართონ საკანონო თუ რამ იყოს, როგორც ზემოთ დაგვეწეროს ისე გამოართვით.

ჭალურტს ღედელს ერთს დღეს ჩაყენება, ხარი და ცხვარი. სოფელს ერთს დღეს მასპინძლობა. კომლზედ ღრამა - პური პინა ერთი ქერი ლიტრა ერთი. მსახური მოკედეს თუ ან მოხელე საწირავეი ცხენი შეკაზმული. აგრევე იმათი ცოლები რომ მოკედენ რაც შეეძლოს საწირავეი მიართონ. საკანონო თუ რამ იყოს, როგორც ზევით დაგვეწეროს ისე აიღვიეთ.

მზნისკლს ღედელს ერთს დღეს ჩაყენება, ხარი და ცხვარი. სოფლის ერთს დღეს ჩაყენება კომლზედ ღრამა - პური პინა ერთი, ქერი ლიტრა ერთი, მსახური თუ მოკედეს ან სოფლის მოხელე საწირავეი— შეკაზმული ცხენი. აგრევე თუ მათი ცოლები მოკედენ რაც შეეძლოსთ საწირავეი მიართონ წილკნელსა. საკანონო თუ რამ იყოს, როგორც ზევით დაგვეწეროს, ისე გამოართვენ

ბრეპისხევეს ტვირშვალები მიქელასშვლები. უფროსი ან მოხელე თუ მოკედეს ან მეუღლენი მათნი კაცზე მთელი ნიშანი - ცხენი შეკაზმული, ორი წასახურავეი ერთი წილკნელსა, ერთი თვისი. აგრეთვე მათის მეუღლისა— საწირავეი ნიშანი ტყავი ან ტოლომა, კაბა, სარტყელი, ლილი, ბეჭედი, თაესახურავეი ორი, წასახურავეი წილკნელს უნდა მიართვენ. თუ სახლის უმცროსი კაცი ან უცოლო მოკედეს ან მეუღლენი მათნი ¹⁾ ერთი საწირავეი და

¹⁾ იგულისხმება მხოლოდ უმცროსი კაცი. ანა კეუთხის მხოლოდ სიტყვა «ან მეუღლენი მათნი», რადგანაც უცოლას არც მეუღლე ეყოლებოდა.

ერთი წასახურავი წილკნელს მიართონ. გრემისხეცს ღედელს ერთს დღეს ჩაყენება, ხარი და ცხვარი. სოფელს ერთს დღეს მასპინძლობა. კომლზედ ღრამა პური პინა ერთი ქერი ლიტრა ერთი მსახური თუ მოკედეს, ან სოფლის მოხელე საწირავი — შეკაზმული ცხენი აგრეთვე მათის შეუღლოსა რაც შეეძლოს ერთი საწირავი. საკანონო თუ რამ იყოს, როგორც ზევით დაგვეწეროს, ისე გამოართვით.

ბრწინას ღედელს ერთს დღეს მასპინძლობა ხარი და ცხვარი სოფელს ერთს დღეს მასპინძლობა, კომლზედ ღრამა პური პინა ერთი, ქერი ლიტრა ერთი. მსახური თუ მოკედეს ან სოფლის მოხელე საწირავი ცხენი შეკაზმული, აგრეთვე მათი ცოლები რომ მოკედენ რაც შეეძლოს საწირავი მიართონ საკანონო თუ რამ იყოს, როგორც ზევით დაგვეწეროს, ისე გამოართვით.

ბენესმანს ღედელს ერთს დღეს ჩაყენება, ხარი და მარჩი. სოფელს ერთს დღეს მასპინძლობა. კომლზედ ღრამა პური პინა ერთი, ქერი ლიტრა ერთი. მსახური თუ მოკედეს ან სოფლის მოხელე საწირავი ცხენი შეკაზმული, აგრეთვე მათი ცოლებსა რაც შეეძლოს საწირავი მიართონ საკანონო როგორც ზევით დაგვეწეროს, ისე გამოართვით.

შაშას ღედელს ერთს დღეს ჩაყენება. ხარი და მარჩილი. სოფელს ერთს დღეს ჩაყენება, ღრამა კომლზედ პური პინა ერთი, ქერი ლიტრა ერთი, მსახური თუ მოკედეს ან სოფლის მოხელენი საწირავი ცხენი შეკაზმული; აგრეთვე მათი მეუღლენი თუ მოკედენ, რაც შეეძლოს საწირავი მიართონ თუ საკანონო იყოს რამე რაც ზევით დაგვეწეროს, ისე გამოართვით.

დუღურის შეილები. სახლის უფროსი ან მოხელე თუ მოკედეს ერთი ნიშანი რაც იყოს. ცხენი შეკაზმული, ერთი გარდასახური წილკნელს მიარ-

თონ, აგრეთვე მათის მეუღლისა საწირავი ტყავი ან ტოლომა, კაბა, სარტყელი. ლილი ბეჭედი მიაართონ.

ჰინკანი არაგეს გალმა ესახლა. რახან არაგვის გალმა ესახლა ბატონის კათოლიკოზის სამწყსო არის ემთა ვითარებისაგან და აეის დროსაგან არაგვის გალმა დასახლდა წილკნელის სამწყსოში ჩვენ და ბატონ კათოლიკოზს ცილობა და ლაპარაკი შეგვექნა სამართალში. წილკნის ღეთის მშობლისა იყო წილკნელმა რომანოზ ბატონს კათოლიკოზს თავი აღარ აწყენა, დაეანებეთ და წილკნელის მამამთვე რებს ყინკანთან ხელი არა აქვსთ. ეს გუჯაროც მაშინ დაიწერა.

ანანურს ზევით ძვეს გარდა — ისე წილკნელს. ათორმეტაგანის მოქცეული არის. რა ხან წმინდის აბაზის შეილნი შექნ ლიყენენ იმათი ეფისკოპოზი ეინცავინ წილკნელი ყოფილან იმათი სამწყსო ყოფილა მცირედ მცირედ ქრისტიანობა შამოუკლიათ ხუცესი და დიაკონი დაუღვინებიათ წმინდის ნათლისღების შეილობა გამრავლებულა არაგვის ერისთავი არაგინ ყოფილა. იმის მოქცევაში ერისთავთ თვინიერ შაბურაშვილის მეტი, იმას ჭერია დახალი საერისთაო ანანურს ზევით მთიულეთს, წილკნელისა არა ედვა — რა. ჩვენ ფრიად ცოდვილმან და ყოველთა კაცთა უნარჩევსმან წილკნელ ეფისკოპოზმან რომანოზ გვიბძანა არაგვის ერისთავმან ზაალ და მწყსა და კეთილათ გარჯულვა ჩვენც არ უღებ ვიქმენით ბრძანებასა მწყემს მთაერისასა, რომელმან ბრძანა წარვედით და მოიბოწაფენით. და შემდგომი ამის წარვედით და შეუღვეგით კვალსა ისე მამად მთაერისასა და მივედით მთიულეთსა მცირე რამ ქრისტიანობა იყო და არც ხუცესი, არც ქრისტი-

ნობა და არც ნათლის ღების შეილობა მართ 1) არ ეწოდებოდა, ისევ კერპის ბზგავსი იყვნენ. არც მართალი ნათლის ღება იცოდნენ, აღსარება სრულიად არ იცოდნენ, არც მარხვა იცოდნენ, თვინიერ ღიდ მარხვის მეტი. ფრიადითა კი-ითა ვაღეაწყ ზოგი ერისთვის ძალი მქონდა შემწეთ. 2) ზოგი ნებით მიიციენ. აღსარება ემბაზით ნათელა გავაჩინეთ, წმინდას ზიარებას ერის კაცს მისცემდა საღე ღვღელი და ერის კაცი საღე აზიარებდა. ესეც ამოკვეთეთ. ერის კაცს ღვღელი საიდუმლოს არ მისცემს — თითონ ღვღელმა უნდა აზიაროს ერის კაცი. ჩვენ რომანოზ წილკნელი ზაალ ერისთვის ღროს მთიულეთში სამჯეო ეყოფილვარ, 3) საყღები ვაკურთხეთ იქაურს ღვღელს სახუცო თითო ფუნი დავღევით ერისთაემა და ჩვენ სახუცო დავოფალი არ აქეთ იქაურს ღვღელს. ორი ღვღელისა, ორს ფუნს მოქცემდენ -- ერთია ერისა. ათი ღვღელი რომ გაჩნდეს მთიულეთში სახუცო ათი ფუნი გამაართეთ. ჩემობას ორი ხუცესი იყო იქაურს ხუცესს მამამთავრისა არ ეღვათ რა, არც ერისკაცხელ დამა ეღვათ, არც ეფისკოპოზის წირვა თუ თვისის ნებით არ უნდოდათ. ახალი მოქცეული იყვნენ იმიტომ ვერა საეფისკოპოზო გამოსაღები ვერა დავადეთ რა. ვინც ჩვენ შემდგომად წილკნელი ბრძანდებოდეთ ეცადენით კეთალად მოქცევასა და სწავლა და სარწმუნ-

1) ძათ.

2) რამდენამე სიტყვა ასო ნაკლებად იწერება: შმწე (=შემწე) მამამთავრებს (მამამთავრებს) და სხვ.

3) ჩვენ... «ვეოფილვარს» და ახა «ვეოფილვარს».

ნოება განამრავლეთ, ეკკლესიის და ეფისკოპოზის სამსახური ისწავეთ, თორემ ღმერთი ეფისკოპოზის ხელით გამოიძიებს თავის სამწყსოს საქმეს ასე ბრძანებს სახარებასა შინა ასწავებლით და ჰოდძელებით თქვენცა ამცენით ერთხელ—ორჯელ და ბევრის გზისაც და ვინც თქვენი სიტყვა არ შეიწყნაროს, განიყარეთ მტვერი ფერხთა თქვენთაგან და უბრალო იქნებით. ნინოს მოქცეული ყოფილა, მასუკან იქ წილკნელი ყოფილა. ძველს გუჯარში საეფისკოპოზო სათხოვარი, არა სახუცო, არა დრამა არ ეწერა, არც ჩვენ დაეადეთ.

მსანზედ ირტოზას კარინთები. თუ სახლის უფროსი კაცი ან დედაკაცი მოკედეს კაცზედ მთელი ნიშანი ცხენი შეკაზმული. ორი წასახურავი, ერთი წილკნელისა, ერთი თავისი. აგრეთვე დედაკაცზედ საწირავი ნიშანი ტყავი ან ტოლომა; კაბა, სარტყელი, ღილი, ბეჭედი ორი, წასახურავი წილკნელს მიართონ. თუ სახლის უმცროსი მოკედეს ან უცოლო, ან შეუღლენი მათნი ერთი საწირავი და ერთი წასახურავი მიართონ. ირტოზელს ღვდელს ერთს დღეს ჩაყენება, ხარი და ცხვარი. სოფელს ერთს დღეს მასპინძლობა. კომლზედ დრამა ერთი შელო¹⁾ ქერილიტრა ერთი. მსახური თუ მოკედეს ან სოფლის მოხელე საწირავი ცხენი შეკაზმული აგრევე მათის ცოლები რაც შეეძლოს საწირავი მიართონ. სკანონო თუ რამ იყოს, რაც ზევით ეწეროს, ის გამოართვით.

მძისს ღვდელს ერთს დღეს ჩაყენება, ხარი და ცხვარი. სოფელს ერთს დღეს მასპინძლობა.

1) შელო — ნასთასბოკელი (ს. ს. ორბელიანის ახსნა).

კომლზედ დრამა შელო ერთი, ქერი ლიტრა ერთი. მსახური თუ მოკვდეს — საწირევი ცხენი შეკაზმული, სოფლის მოხელესაც აგრევე მათს ცოლებს რაც შეეძლოს საწირაევი მიართონ. საკანონო რაც ზევით დაგვეწეროს, ისე გამოართვით.

თაელორაშვილებს იმათს ცოლებს საწირაევი აქვეთ დრამა ან აძვეთ. საკანონო თუ რამ იყო, როგორც ზევით დაგვეწეროს ისე გამოართვით. მოხელეთ განწესება.

ხოფას წინამძღვარი ვინც იჯდეს, თუ მოკვდეს სწირაევი ცხენი შეკაზმული, ნიშანი წილნელს მიართონ. ომფორის ¹⁾ მელარეს ჯვარის მჭირაევი აბაზი ღვთაებოს კურთხევაზე.

ახალ გორს დეკანოზს ერთს დღეს ჩაყენე²⁾ ხარი და მარჩილი. ქართველს კაცს თითო ძღვენი, მსახურს საწირაევი ცხენი შეკაზმული, აგრევე იმათი მეუღლის ერთი საწირაევი დრამა კომლზედ თითო შელო, ქერი ლიტრა ერთი. საკანონო თუ რამ იყოს რამე, როგორც ზევით დაგვეწეროს ისე გამოართვით. სომხები. მაგისტანა კაცი თითო ძღვენს მიართმევს და თითოს შაურს.

ახალს სოფელს, ერთს დღეს იმათი მეუღლის დრამა მსპინძლობა, სახუკო ხარი, ერთი მარჩილი ერთი მსახური თუ მოკვდეს ან მოხელე სოფლისა საწირაევი ცხენი შეკაზმული. კომლზედ დრამა შელო ერთი, ქერი ლიტრა ერთი, საკანონო თუ რამიყოს რაც ზევით დაგვეწეროს ისე გამოართვით.

---

¹⁾ სიტყვიდამ «მელორას»... ასევე სკდ. თ არის მოწერა ვ. ი. მელარეს მქნაღია.

იკოთს ფიცხელაურები სახლის უფროსნი კაცნი ან მოხელენი თუ მოკედენ ან მეუღლენი მათნი კაცხედ მთელი ნიშანი შეკაზმული ცხენი, ორი წასახურავი ერთი წილკნელისა, ერთი თვისი. სუფრის იარაღი და თასი. აგრეთვე იმათი მეუღლისა საწირავი ნიშანი ტყავი ან ტოლომა, კაბა, სარტყელი, ლილი, პეკედი. თავსახურავი მთლად ორი წა სახურავი ცხენი წილკნელს უნდა მიართონ. თუ სახლის უმცროსი ან უცოლო მოკედეს ან მეუღლენი მათნი ერთი საწირავი და ერთი წასახურავი მიართონ. ღვდელზე ეტს დღეს მასპინძლობა ხარი და ცხვარი სოფელს ერთს დღეს მასპინძლობა, კომლზედ დრამა შელო ერთი, ქერი ლიტრა ერთი. მამამთავარს და მსახურს ან სოფლის მოხელე თუ მოკედეს საწირავი ცხენი შეკაზმული აგრევე. იმათი ცოლების საწირავი რაც შეეძლოთ. საკანონო თუ რამ იყოს, როგორც ზევით დაგვეწეროს ისე გამოართვით.

ქარინთის ღვდელსა და სოფელს ერთს დღეს მეუღლის ერთი საწირავი. საკანონო თუ რამ ჩაყენება, სახუცო ნახევარი ხარი, დრამა კომლზედ შელო ერთი, ქერი ლიტრა ერთი. მსახური თუ მოკედეს ან სოფლის მოხელე საწირავი... იმათი იყოს (როგორც ზევით დაგვეწეროს, ისე გამოართვით). ¹⁾

შენიშვნა. ამ უკანასკნელა სიტყვებით თავდება ეს აზრად საინტერესო გუჯარი. სამწუხაროდ მას თავი აკლია და ბოლოც. იგი უნდა უაფილიყო მეტათ გძელი და თავის შინაარსით ერთის მხრივ შეგვიძებდა «დასტურდამ:დას». ეს გუჯარი დაწერილებით მოგვითხ-

მე- XVII ს. შ: ნებითა ღეთისათა: მამისა ძისათა დაგვიყენებია ჩვენ ერისათვის გიორგისა თან მემაცხედრემა ბატონის შვილმა ელენესა და ასული-სა წმინდისათა არსება ღებულისა დაუსაბმოსა და უსრულებელისა ღეთისა მამისა დათან არსისა და თან მოსყადრისა პირელა საუკუნოსი თა შობილსა მამისაგან ღეთისა ძისა და ყოველად წმიდისა ცხოველსა მყოფელისა ერთა არსისა და სულისა წმინდისათა რომელთა იგი მეუფეება და უფლება და

რონს წილჩულის უკების გარდასახად, როგორც დასტურლამალია სამეფო და სადედოფლო ილქებჩუდ. თურადიული ენაც კი ამ თრევე შეიძლება ნათესაი მეტად წაგაკის ერთმანეთს. გარდა ამისა, ეს გუჟარა სპეუტადღებოთა ქრისტიანობის გავრცელების ისტორიისთვის ჩვენ შიდაუფა ხალხებში. შალა ანაკუ ერისთავს და რომანოზის წილჩულობაში მთავარი ჯერ გადვიტურები უფთავან, ისტორია იქ ქრისტიანობის შეტანს თრიად საინტერესო და ძვირფასი ნაწილია ამ გუჟარა.

ამ ნამოთვლადი სოფლები ჯიგრაშინი. თელავისა და სიგ. მოისსიერებთან კახუშტის გეოგრაფიაში. (ნახე appendix I-re liste des vilages du kartle ex du cakhexh) საჭიროდ არ დაკინახეთ საინთალო მოგვეყენ სა ამოწერადი ცნობები, ჩვენი ბატონი შეკლას გეოგრაფიიდან, რადგან სახელების მეტის თითქმის სხვა ცნობას არ იმდეკა გუჟარში მოხსენებული სოფლების შესახებ.

დამტკიცებით ვერ ვიტყვი, რა დროს უნდა ეკუთვნოდეს ეს გუჟარა. დაახლოებით კი შეგვიძლია დაუწავთ თარიღი, რომელიც, სამწუხაროდ, აკლია ამ გუჟარს, რადგან ბოლო მოგვეყენი ამ გუჟარში იხსენება «ბატონიშვილი კათალიკოზი დომენტი». სპე

ელმწიფება ერთა არსისა და განუყოფელა და არა
ა-სა მათა შორისა განყოფა თეინიერა მიზეზი სა-
განთა რომელთა მიერა იქმნესა აღნაგანი აღებულა
და არსანი არისა და ხილულანი და უხილავნი შექმ-
ნულა რომელანი იყო და არსა და იყოსა ყოელად-
ვე რომლისა სუფევისა არა არსა დასასრულა მეოხე-
ზითა ყოელად უხრწნელისა და ყოელად უბიწოსა

კათალიკოზი გევანდა სახელწოდებული «დომენტი».
პირველი დომენტი 1520 წ. მის დროს ტფილისი
აიღო შაჰ ისმაილმა. ეს დომენტი ბატონიშვილი არ
იყო. მეორე, მე ქაიხოსროსი, ქართლის მართლმად-
იყო კათალიკოზად მე-XVII საუკ. იგი იხსენიება რა-
დენსაჲ გუფ რში 1671 წლადის (цер. гуд. стр. 110).
ამ დომენტი ბატონ შვილი დროს კიციით შაჰ ანაგ-
ვის ერ. სთაყის, რომელიც მოიკლა თავის ძმისწულისაგან
1660 წ. ეს ის შაჰი უნდა ყოფილიყო, რომელიც
რომანოზ წიღერეას შეკლავდა ჩყენი გუჯრას მოწმობით
ქრისტანოზის გავრცეებას შათში. ამჲვე რომანოზს
უბრძნა კათალ კოზმა დომენტამ შეედრინა ახალი გუ-
ჯარი; რადგანც წიღერეა დაჰყარა იგი ქს. ნშა. ამ ეს
ორი ისტორიული პირი გვამდევს საბუთს მაკაწიროს
ეს გუჯარი მეჩვიდმეტე საუკუნის მეორე ნახევარს.

(შაჰ ერ. სთაყისე სახე «ქართლის ცხოვრება» გვ.
64 და შკმ.) რაც შეეხება მეორე დომენტის იგი იწო-
დებოდა ტფილისის ბელარსად, ცხოვრობდა მეთვრამეტე
საუკ. და არ ეკუთვნოდა ბატონიშვილებს, ამ დროს
(ქართ. ცხოვრებამ არ იცის შაჰ ანაგვის ერისთავი).
ჩემი მოსაზრებით აქ მოხსენებული დომენტი უნდა
იყოს მეორე დომენტი კათალიკოზი ჩამომავლობით
ბატონიშვილი ქაიხოსროდამ.

ყოვლად ბრწყინვლისა დედოფლისა ჩვენისა ღეთისა მშობლისა მარად სა ქალწულისა მარიამისათა რომლისა მიერა ხორციითა ვსახებულა იქმნა პირელა საუკუნოთა და ქამათა შობილი მამისაგან ძე და სიტყვა ღეთისა რომლისა მიერა დაიხსნა წყვეა პირველისა მამისა უჩნებისა მიერა მოწვივანული დაგრდა გარფენილი ყოველთა ზედა შვილთა მისათა რომლისათა მიერ, დევ მტერობა დაყოა მშვიდობა ცასა და ქვეყნასა ძრიელბრით, შეწვენითა ცხოვლისა მყოფლისა ძელისა ცხოვლისა ჯვარისა პატიოსანისათა რომელსა ზეა განიპყრნა მეუფემან დიდებისამან ქრისტემანა ღმერთმან უხრწნელნი მხალაენი თვისანი რომელსზედა დაითხია ყოველთა რომელთა გულთა წმიდა მყოფელი სისხლი და განმაწმენდელი ცოდვათა სოფლისათა წყალი თან მღვთმშობითა წმიდათა უხორცოთა ზეცისა განწესებულა ცხრა არეეთა ცხრა თვე და ასათ ურულოთა მცელა მართებელთა ცხოვრებისა ჩვენისათა წმიდათა ანგელოზათა მთავარანგელოზთა მიქელა და გაბრიელიათა შეწვენითა და მეოხებითა წმიდასა წინასწარმეტყველისა წინ ბორობედისა და ნათლისა მცემელისა.

ნაშობთა დედათა უზესთაესისა წინ მარხობისა იოვანესათა და ძეთა ქალწულისა ძეთა ქუხილისა დაუფიროს და ძმდ უწოდებულისა მავერსასა მასა სუფლოსა მიმყარდან მოხილისა საყოველისა მოწაფისა მაცხოვრისა ქალწულა მახარებელისა ღეთისა მეტყაველისა იოვანესითა მეოხებითა წმიდათა ყოვლად ქებულთა ათორმეტთა ყოვლისა საოფლისა მამწირებელთა დითა ქადაგთა ღეთისა სიტყვისათა რომელთა ბადინთა მოძღვრებითა მათიდა მოიბდუნე-

სა ყველანი ნათესაენი პეტრე სასუფეველისა ცათ
კლიტეთა მპკობელისა და პაულე სამცამდე აღ-
წვეწულისა ღუსმენელთა სიტყოთა მასმენელისა პი-
რად ქრისტესა სახელდებულისა დასახათ მყისა შორ-
ბანეთა მათათა სამეოცდა ათათა მოწათეთა წმინდა-
თა წინას წაჭმეტყველთა და ღეთისა მახილველთა
შორიოგანე ქრისტესა ღეთისა სემითა მათსწავე
ბელთთა მეოხებითა შეწვეწითა თან მდგომარეობითა
ყოველთა წმიდათა ღეთისათა ხორციელთა და უხორ-
ცოთა ასრე რომე დაგვიყენებია ჩვენ ერისთავსა გი-
ორგის და ბატონის შვილს ელენეს ჩვენისა სული-
საჯივის მეაღეთა ჩემის ძმებისა ზაალ ერისთავის რე-
ვაზის მაკითხეთა ლუარსაბისასა და ქაიხოსროსითა
(ჩვენთენ) ოთარისა დიშკრისა პაპუასი ზურაბისათა
ჩვენთენ შენდრობას იტყოდეთ და შვილთა ჩვენ-
თათენ შენდობა, დღეგებლობას გამარჯვებას იტ-
ყოდეთა ოველს სულძან შვილი უნდა გარდაგნდი
დესა ოთხსა კოკას ღვინოს სამის კოდის ნამცხვრს
პურს ერთი საკლავი სვილვი ძროხა ერთი ცხური
ორს მღვდელის მისის, სანთელ საკმეველითა ჟამს
აწირვინებლეთა დაღს შაბათს გარდინდიდე ყოველმე
და ვაჟის ძის შვილი ნათლის ღების დღეს ოროღს
კოდს პურს სამს კოკა ღვინოს სამს სამს ცხუარს
სახორცესა და რვას გიორგობისთვის ცხრასა თვესა
ორ ოღს ხუცესა მისისა სანთელ საკმელითა ჟამს
აწირვინებლეთა კიდევ ბანცური ნინია ტირძისისა
მოურავი ენკენისა თვესა ერთი დღე რომე იღვას
ერთს ლიტრასა და ნახევარ ჩარეკ სანთელს ნახევარ
ლიტრა საკმელს ერთ ჩარეკ ბამბას და ერთისა თოხ
ლითა და მისისა პურითა და ღვინითა ჟამს აწირვი-

ნებდენ და ამასაც იმ დღეს მოიტანდნენ წლითა წლამ-
დი ხეველთა ღამეთა დეკანოზი სანთლებს დაანთებ-
დესა და კმევედესა სასაფლაოზედა რომელიც ამოსწ-
ყდეს და მის მამულზედ დასახლდეს სახრა კაცი ის-
რვესა გარდინდიდესა არა ეთხოვებოდეს რა ერთისა
საყრისა და მსახურობის მეტი რომელმაც ესა წიგნი
ამიერთა უკუნისამდე შაშალოს ანუ ჩემს სახლის
კაცმან ანუო ხელმწიფემა ანუ დედაკაცმა და ანუ
სახომა კაცმა რაც ამაში წმიდანი სწერია პირველად
ღმერთი და მერვე ყოველნი მისნი წმიდანი ხორცი-
ელნი ზეცისა და ქვეყანისანი ვინც ესეა წიგნი და
სიგელი შეშალოსა რისამც დაუსაბამო და დაუსრუ-
ლებელი ღმერთი მამა და ძე და სული წმიდა და
ყოველად უბიწო დედოფალი ღვთისა მშობელი მა-
რადისა ქალწული მარიამა შენმცა ექნების ძროღა
ეკლისა კეთრი გეზისა ცოცხლივ დანთქმა და თან
მირონისა შიშთეილი იულობა დიასკარისი მიზეზდა
მაც დახლებისა მესადრვე წყევითა იგი ფსულმუნნი
ნურა რათამც სინანულითა იქმნებისა ხსნა სულის
მისისა ვინც ჩვენ ესე წიგნი და სიგელი შაგვიშა-
ლოს ჩვენ ერისთავს გიორგის და ბატონისა შეილსს
ელენესა ჩვენითამც ცოდვითა განკითხვითა მას მეო-
რედა მოსვლის რაც ამაში წმიდანი სწერია ვინც
მოგვიშალოს შამც იცველებისა რჯული მისი ქრის-
ტიანობისაგან და სულიმც მისი ნუმც იხსენების ჯო-
ჯოხეთისაგან ვინც ესე სიგელი არ მოგვიშალოს
ამა სოფელსამც გექნებისა შეილითა და თვითა გა-
ხარება და დღეგრძელობა და მასა გრძელისა საუკუ-
ნესამაც ღმკვიდრებისა სული მისი სამოთხესა რო-
დესაც ეს წიგნი დაძველდესა დეკანოზი ახალს გარ-

დაწერიანებდესა და ბეჭედსაც ისევე დასევებდესა ვინც ამას შლა დაუწყოს ამა წიგნს უჩვენებდეს და ნურც დაიკარგებისაა ვინც დეკანოზი იქნებოდეს თუ კარგად ესა სამსახური ქნა რაც ამის წმიდანი სწერია ამათისამც მადლითა დილეციბი და თუ ავად გემსახურო: ამათისიმც მადლით დაწყველები და ცრულიმც იქმნებით მარდლითა.

შ ე ნ ი შ ე ნ ა . ეს გუჟარა იმდენად შესწორებულ იბეჭდება, რომდენადც საჭიროა ეს აზრის გასაგებად. ეს გუჟარი შესანიშნავია მათ, რომ სიოვანი ასოები გამოტოვებულა იქ, სადაც საჭიროა და ჩართულია უადგილო ადგილას. გარდა ამისა, სიტყვები „რომელი“, და იწერება „რომელ“ „რომი“, „დ“. გასაცნობლად გუჟარის ხასიათისა მოგიყვან ორსამ ადგას შეუცვლელად და გაუსწორებლად «სამის» კოდის გმცხვრს შუკს, ერთი დსკლავი ძროს, ერთი ცსუკი... სნთელა სკმეკველითა უმს აწირკენებდეთ დიდს შბთს, გარდინდიდეთ... სმასმს ცსუკს... დმისის შუკითა დღვინითა... წლითი წლამდი... ვინც ესეა წიგნი მაშელოსს რესხმცა დაუსხმო ღთსა. ასე ვარჩევ ამ ადგილს: სამის კოდის გამოცხვარს შუკს, ერთი დასაკლავი ძროსა, ერთი ცხვაკი... სანთელი—საკმელითა უამს აწირკინებდეთ დიდს შაბათს, გარდინდიდეთ... სამსამს ცხვარს და მისის შუკით და ღვინითა... წლითი წლამდი... ვინც ესე წიგნი მაშელოსს რისხმცა დაუსაბამო ღმერთი...“...

ინი გიდეკ ერთი ადგილი: „ნება და შეწევნითა... ვუკრისა პეტროსნისათა, რომელს ზედა განიპურნა მეუფემან დიდებისამან ქრისტემან უხრწნელანი მკლავისი თვისანი... დათხია უოკელთა სისხლითა. ასე მესმის: ნებათა და შეწევნითა... ვუკრისა პეტროსნისათა, რომ-

შელსა ზედა განაპყრნა მეუფემან დიდებისამან ქრისტე-
მან უხრწნელნი. მკლავნი თვისნი... და დათხია ეო-
კელთათვის სისხლია.

ენის მხრივ შესანიშნავია სიტყვები: ცხური==
ცხვარი; სური==აური; სახა==სახასო==შაშლა==შემ-
ლა; ეკლად==ეოკლად; წინწამეტყველი==წინასწარმე-
ტყველი.

გუჯარს ბოლო აკლია, ამიტომ დრო, რომელსაც
იგი ეკუთვნის არ შეიძლება აღნიშნული იქმნას. პალე-
ოგრაფიულ მ.ს.ა ხასიათი იგი 16—17 საუკუნ. უნდა
იყოს. ამ აზრს ამტკიცებს აქ მოხსენებული ისტორიკო-
ლი შარი. გიორგი ერისთავის თავის რამდენიმე ძმით
ცნობილია „ქართლის ცხოვ.“ მასს ჭეკელა ცხკა ძმა,
როგორც ამ გუჯარშიაც კვითხულობთ. ზოგის სახე-
ლები „ქართ. ცხოვ.“ იცის: ზურაბ, რევაზ. ზოგისა
კი არ იცის, თუცა მათ ცოლებს ასახელებს. ეს გუ-
ჯარა აკლებს ამ ნაკლს ჩვენის მატონისას. გიორგი
ცოცხალი იყო ჟერ კიდევ 1610 წ.

წ ი ლ ქ ნ ი ს ა .

1736 წ. ნებითა და შეწვევითა მლთისა ესე
ქამთა და ხანთა გასათავებელი მტკიცე და უცილე
ბელი საბოლოოდ გამოსადეგი წიგნი და სიგელი შე-
გიწყალეთ და გიბოძეთ ჩვენ იესიან დავითიან სო-
ლომონიან ბაგრატიონმა მეფეთ მეფემა პატრონმა
ქართლისა და კახეთისა ხელმწიფემ მეფე ალექსან-
დრემ თქვენ მუხარანის ბატონის შეილს ქრისტეფო-
რესა ასე რომე მიხველ კარსა დარბაზიზაისა ჩვენსასა
გვიჯენით მაგალისის მაგლელობა ჩვენც ვისმინეთ

აჯა და მოხასენება შეგიწყალეთ და გიბოძეთ აროდეს არ მოგეშალოს არა ჩვენგანა და არა შემდეგათა შეფეთა მეპატრონეთაგან ქონდეს და გიბედნიეროს ღმერთმან ჩვენს ერთგულობაში სამსახურშიგან გიბძანებ კარისა ჩვენ ვეზირ ვეკილნო და ვინცა ვინ კარისა ჩვენი მოხელენი იყვნეთ ეს ბძანება და ნიშანი ესე სიგელი თქვენც ასე დაუმოკიცეთ ნუ მოუშლით დაიწერა ბძანება და ნიშანი ხელთა კარისა ჩვენის მწიგნობარი მდივანი მუშარიბი ბაინდურას შეილი ავთანდილისითა დაიწერა მარტის 20 ქორონიკონს ±24 (ბეჭედი) (წილკნისა 1).

წ ი ლ კ ა ნ ი .

1747. ჩვენ ფოცხვერმა და შეილმან ჩვენმან მამუკამ და გივმა ესე მეჩალვის წიგნი მოგართვით თქვენ ჩვენს ბატონს არაგვის ერისთავს ჯიმშერსრომ ჩვენის მართლმადიდებლის ხემწიფე მეფის ბატონის მეფის ერეკლესაგან ბძანება გქონდათ და ჩვენი მაკურთხეველი წილკნელი მამიყვანეთ, რაც მთიულეთში სახუცო იყოს სამს წელიწადში ერთი ძროხა მოგართათ თუ ამას იქით ჩვენ... უზიარებელი და უნათლოლო მოკკლათ საკანონო მოგართვათ, თუ სამწყსომ უარი გვიყოს, სამართალი თქვენ გვი-

---

შენაშენა. 1) დ. ფურცელაძეს მოჭეკის მ. ნ. აკსი ამ ბუჭრისა.

ყოთ... მე ჯიმშერ ერისთავს ასე გამიროგებია:
რამდენი ღედელი იყოს იმთენი ძროხა მოგართოს
ქრისტეს შორის ქორონიკონს ულ: 1)

წ ი ლ კ ა ნ ი .

1792 ქ. ბატონიშვილი ვახტანგი გიბძანებ ბო-
ქაულთხუცესო ბეჟან. მერე ყოელად სამღვდელღოს
უფალს წირკნელისათვი ქაისხვევლთ ღრამა სახუცო
და რაც საეპისკოპოზო სამსახური არის უნდა მიერ-
თმევიანათ ჩენნი ოქმოც ჰქონდათ და უიდევ დაუგვი-
ანებიანთ და არ მოუციანთ. ახლავ უნდა დადგე და
როგორც რიგი არის ღრამა სახუცო და საეპისკო-
პოზო რაც იყოს უკლებრივ უნდა მოაცემინო მა-
გათი ეპისკოპოზი ეს არის და მას უნდა. რაც რიგია
მსახურონ და დამორჩილნენ და ეკლესიებიც აკურ-
თხებინონ ეს ახლავ ბეჯითად უნდა გაარიგოთო,
ჩენნი საწყენი იქნება. ნოემბრის 9 2) ქორონიკონს
(უკ 1792) ქრისტიანე არ იქნება უფისკოპოზო და
მაგათ ხომ ამის მეტი ეპისკოპოზი არა ჰყავთ და

1) ეს გუჟარი ასურათებს იმ მდგომარეობას ქრის-
ტიანობისას, რომელსაც წარმოადგენს ახლაც მთებში
მცხოვრებელი საზოგადოება. მთავრობა კრიმის ში-
შით ეტუობა, ცდილობდა დაემუარებინა ქრისტეს რწუ-
ლი მთიულეებში. ამ გუჟარი გუჟარები წილკნელისა კადეკ
გესდებიან. დ. ფურცელაძე თარიღი უზის 1719 წ.

2) დ. ფურცელაძის არქივს დაბეჭდილი ეს გუჟარი.
შენიშვნა. აქც—რწულზე მიდრეკილების შესახებ არის
დაწერილი გუჟარი. დ. ფურცელაძეს არ დაუბეჭდა.

ამას უნდა ემსახურონ ხომ თავსაც დაიდეს და თავ-
ლებიც მისცეს თუ ხუცესი თუ მაგათი ამხანაჟი თუ
სხვა სოფლები ემსახურებიან, ეგენი რაღა არიან
(ბეჭედი)

წ ი ლ კ ნ ი ს ა .

1881. ჩვენ ღვთიე აღმატებულმან ღვთიე დამ-
ყარებულმან იესიან დავითიან სოლომონიან პანკრა-
ტიონმან ძემან ცხებულის საქართველოს მეფის თე-
იმურაზისამან და კახეთის არაგვის მპყრობელ მქო-
ნებელმან მეფეთ მეფემან და თვით ხელმწიფემან პა-
ტრონმან ჰერეკლემ თანამეცხედრემან ჩვენმან ქრის-
ტეს მოყვარემან დედოფალთ დედოფალმან პატრონ-
მან ანნამ და პირმშომან სასურველმან ძემან ჩვენ-
მან — სულმან ვახტანგ და საყვარელმან ბიძაშვილმან
ჩვენმან ბატონისშვილმან ასანშირბამ ასე და
ამ პირსა ზედან რომე ჟამთა ვითარებისაგან ანანურს
ზევით არაგვის ერისთავს მთის ადგილებში აღარ
შეეშვათ (წირკნელი) და რჯულსედაც მადრეკილი-
ეგნენ და მობძანდით თქვენ მუხრანის ბატონისშვი-
ლი ყოვლად სამღვდელო წირკნელი მიტროპოლი-
ტი ქრისტეფორე, დაგაყინით). სამწყსოსა თქვენსა,
ვითარცა ძველთაგან თქვენი უფილიყო და გუ-
ჯარშიაც ძველთაგან მთა და ბარი თქვენი სამწყსო
ყოფილიყო და ჩვენც ხელახლა წყალობა გიყავით
თქვენი სამწყსო მთიულეთი კიდევ გუდა მაყარი,
ხანდო ჰერთალი ამათ სახუცოს ერისთავები იღებდ-
ნენ დიდი უწყსო და უპართებულო იყო და რჯუ-
ლის ურიგობა. ჩვენ ახლა თქვენის მონასტრის წილ-

კნის ღთის მშობლისა დიდისა ეკკლესიისა მკდომარეს წილკნელს შეგვიწირავს რაც რომე მთისა აღგილებიდამ სახუცო გამოვიდოდეს თქვენს მამათმთავარს მიებარებოდეს და მამათ მთაყარი თქვენ მოგართმევდეს არ მოგეშალოს ჩვენგან და არცა შეზღომათა ჩვენთა მეფეთა მეპატრონეთაგან აწე მიბრძანეთ კარისა ჩვენისა ვეჟილ ვეჟილნი და ყოველნი მესაქმენი ჩვენნი არაგვის სახლთხუცეს და მოხელენო. თქვენც ასე დაუმტკიცეთ და ნუ მოუშლით. დაიწერა სიგელი ესე ხელითა კარისა ჩვენის მდივან მწიგნობართ უხუცესისა ოთარისათა თვისა იენისსა ლ (30) ქორონიკონს ულდ (ბეჟედი); (ერეკლე) გვერდით: ჩვენ ქართლისა კახეთისა და სრულიად საქართველოჲსა კათოლიკოს პატრიარხი და ალავერდელი მიტროპოლიტი ძე სანატრელისა ხელმწიფე მეფისა ირაკლი მეორისა ანტონი ვამტკიცებთ მიტროპოლიტობისა ამის წერილსა აპრილის 3; წელსა ჩჲა 1801.

კათოლიკოსი ანტონ.

შ ი რ მ დ გ ი მ ი ს ა .

XVII ს. 1)

ან ამათითა თავდებო-
ბითა მინდობითა და შუამდგომელობითა და თანა-
შემწევობითა ესე აგარაკისა შეწირულობისა მტკიცე
და შეუცვალებელი წიგნი და სიგელი გკადრეთ და

1) თავი აკლია. დ. ფურცელაძეს ბუჭკებში ეს ბუჭარი კერ კნახკა.

მოგახსენეთ ნებისთა ლეთისათა ჩვენ იესიან დაეითიან
სოლომონიან ბაგრატიონიანმან აფხაზთა რანთა
კახთა სომეხთა შარვანშა და შირვანშისა და ყო-
ველისა აღმოსავლეთისა და საქართველოსა თვით
მპყრობელ-მფლობელმან მეფეთ მეფემან პატრონმან
გიორგი და თანამეცხედრემან ჩვენმან დედოფალთ
დედოფალმან ჰატრანმან თამარ და ძეთა ჩვენთა პა-
ტრონმან ლუარსაბ და პატრონმან დაეით შენ მცველ-
მფარველო და დიდო ხელისა მპყრობელო ჩვენო-
მამო მამათაო წმინდაო შიო რომელი ეგე აღმო-
ბრწყინდი ვითარცა მათიები შუა მდინარით ასურეთი-
სა და მოიწიე ქვეყანასა ამას ჩვენსა და არა ეცა
ხორცთა შენტა განსასვენებელი არამედ ეძიებდა აღ-
გილთა ფიცხელთა და განუსვენებელთა და დაემკვი-
დრე უდაბნოსა ამას მღვიმისასა და დიდთა მათ მო-
ღვაწებათა შენტა მიერ მრავალნი სასწაულნი აღას-
რულებენ ვიდრე ხორცთა და შინა იყავ და შემდგო-
მათა მიცვალებისა და დიდთა სასწაულთა მოქმედებ
წლითი წლად ნაწილთა შენტა აღმოცენებითა სო-
როთა მაგით სამარხოსათ თითოელსა ასათა შენ-
თაგანსა წარმოგვეცემ შენდასადიდებელადა და ჩვენდა
შეერლომით და ამბორის ყოფით სავედრებელად და
ნუგეშინის საცემლად: ხოლო ჩვენ ვიგულებთ და
გულის მოდგინეთ და გამოძიება ეყავთ და პირველი-
თგანცა თქვენი ყოფილიყო ჟამთა ვითარებისაგან
თქვენსა უდაბნოსა აღარა ჰქონებოდა და მრავალნი
ჟამნი გარდასრულიყვნეს და ჩვენ სასოებით და სი-
ყვარულით მინდობილმან ცვა ფარვათა თქვენთამან
აღუძრნა სურვილი მცირისა ამის ზღენისა შემო-
წირვად გკადრეთ მოგახსენეთ ოკამიმეშეელაანი მა-
თის სამართლიანითა მთითა, ბარითა, ველითა, ვე-

ნახთა, წყლითა, წისკელითა, სახნავეთა და უხნა-
ვეთა სათიბრითა და უთიბრითა ყოველითურთ უნაკ-
ლულოდ და უკლებლად და ყოველის ადამის მონა-
თესავეისაგან მაუღევეარ შემოუსარჩლელად ასრე და
ამა წესითა ვინგინდავენ მღვიმის წინამძღვარნი იყე-
ნეთ ყველიერის შაბათსა ჩვენთვის ქაშსა სწირავდენ
სამით მღვდლითა და ერთის მთავარდიაკვნით თორ-
მეტსა კოკას ღვინოს დახარჯევდეს, ერთს კაბიწს
პურსა, ოთხს ორაგულსა, ოცსა ლიტრა ფიცხულსა
მისის საურწყოთა და რაცა სანთელი და საკმელი
მოუნდებოდეს და რაცა მონასტრის წესი იყოს იმ
რიგად კარავა ღებული ალაპი გარდაიხდებოდეს და
არავეისგან არმოგვეშალოს შეიწირე მცირე ესე ზღვე-
ნი ოკაჰ სოფელი მეშუელანი მათის სამართლიანი-
თა ყოველითურთ უკლებლად და ხელ შეუშალოდ
მეფობისა ჩვენისა წარსამართებლად და ჩვენთა ცო-
დეთა მოსატყეებლად და ძეთა ჩვენთა საღღვრძე-
ლოდ ცე წმინდო მამო შ:ო გვედრები გვეცევედ
გვეფარევედ ხელი აღგვიპყარ და შეგვეწიე და გვიხს-
ნენ ყოველთავე ხილულთა და უხილავთა მტერთა-
გან და ესრე სახედ შემოგწირეთ ვითარმედ საჩვენო
სათხოვარი და გამოსაღები არა ეთხოვებოდეს რა არა
ღალა არა კულუხი არა საბალახე არა კოდის პური
არა ულაყი არა საჯინიბო არა მეორემაეთაგ ნ და
ვინგინდავენ კარით ჩვენით წარელენილი მოსაქმენი
იყენეთ არავეისგან არა ეთხოვებოდეს რა თენერ
ლაშქარ ნადირობისაგან და სათათროსა საურისაგან
ვიდე ესე ვითარის შეწირულობითა წიგნითა და
სიგელითა ამით გკადრეთ მოგახსენეთ და დაგიმტკი-
ცეთ აწე ვინცა ნახოთ სიგელი და ბ-ძანება ესე

ჩენი შემდგომად ჩენსა მომავალთა მეფეთა და დედოფალთა სახლისა ჩენისა განზგეთა ეფიროთა დივანთა მწიგნობართა და ყოველთავე კარით ჩენით წარელენილთა მოსაქმეთა და საქმით მოქმედთა დიდთა და მცირეთა ერთობილთა დაუმტკიცეთ და ნუ ვინ უშალავთ მტკიცედ ბრძანებულსა ამას ჩენს თვინიერ სიმტკიცისა და თანადგომისაგან ვიღე და ვინცა ამა ჩვენგან შეწირულსა ოკას მეშუელაანთა მაცილობელნი ვინმე იყვნეთ ანუ სიგელი ვქონდეს სიგლითა ამი გაგვიცუდებია და მტკიცე ოდენ ესე არს აწე ვინცა და რამანცა გვარმან კაცმან მეფემან ანუ დედოფალმან კათალიკოზმან ანუ სხვათა ეპისკოპოზთაგანმან გინათუ ქორებისკოპ ზმან ანუ სამღვდელლოთა დასთაგანმან ანუ თუ თაეადმან დიდებულმან აზნაურმან და მსოფლიოთა კაცთაგანმან გინათუ სჯულის გარდამავალმან სარკინოზმან ანუ მწვალებელმან ცასა ქვეშე მყოფმან ძემან კაცთამან ხელყოს შლად ქცევად და შეცულად შეწირულისა ამის ჩენისა შერისხლი შენა, ღმერთო დაუსაზამო მამაო ძეო და სულო წმინდაო და შენ უმეტესად ზეშთა. ¹⁾

---

¹⁾ ევანგელები მოსსენებული მეფე გიორგი უნდა იყოს გიორგი ქუთუთბეგის წოდ. გურგენსანად (შაჰნავაზად). ცოლი მისი თამარის † 1683. შაჰნავაზადის გუჯარი უნდა ებუთქინადეს მე-XVII საუკ. დასაწყისს. (ქართ. ცხ.) გვ. 16 და შემდ.

1804 წ. ასურთა ათ ორთა მამათა შორის მზეებრ საჩინოო, საკვირველო საკვირველებათაჲ; მრავალთა მოქმედო, ზენათა საქართველოთა განმანათლებლო, და ქვეშე მღვიმით ეარსკლავთა უბრწყინეალესო მნათობო, ღირსო შიო, მამათა მამო ეყაე ესე განზრახვად შენდა სახელითა შენითა უდაბნოსა შინა შეკრებულთა წმინდათა მამათა და ძმათათვის მე მონამან და მსასოებელმან შენმან ბუკყიაშვილმან იოანემ, და მეუღლემან ჩემმან დავით გაბაშვილის ასულმან ნინომ შემოგწირეთ ათი თუმანი თეთრი. რათა წლითი წლად სარგებლობდეს თუმანი თვეში ორ შაურად ვინაიღვან უმეტეს განეახშება არა ჯერ იყო ათის თუმნისა მის სარგებელი იქნების ხუთი აბაზიცა ოთხად განიყოს, რომლისა მეოთხედი იქმნების ხუთი შაური ზუთშაბათსა დღეს ვინც მწირველი იყოს, რომელიც არს ზემო ეკკლესია დიდი მღვთის მშობლის მიცვალებისა იქ იწირვიდეს და იძას მიერთმეოდეს ერთი შაური სანთლის საკმლის ფასად და ერთი აბაზი საწირავად და ცოდვათა ჩვენთა შესანდობელად და სოფელსა ამასა შინა კეთილად წასამართებელად. მეუღლისა და შეილთა ჩემთა კეთილად დასაცველად სწირვიდეს მას ხუთშაბათს მწირველი და ეგრეთვე მეორესა, მესამესა და მეოთხესა კვირიაკესა ხოლო თეთრი იგი ათი თუმანი ნურცა წარეგების სხვად რადმე რათა არა განწყდეს წირვაცა ჩემთვის თეთრი ესე მიმირთმევიეს მონასტრის შენისა წინამძღვრისა და მართებელისა ყოელად ღირსისა მამისა არქიმანდრიტისა და მუნყოფთა მღვდელ მონაზონთათვის, რათა მისცენ ვეჟილსა ერთსა და თთვე და თთვე ¹⁾ მიიღებდნენ სარგებელ-

¹⁾ ეს გუჟარი დ. ფუნტელაძეს არ აქვს დაბეჭდილი. გუჟარში სწერია «თვე».

სა და ვედრებასა მას ჩემსა აღასრულებდნენ უკეთუ რომელმანმე ვერაგობამა კერძო ან მუნით ანუ ჩემ კერძო მოშალოს შეწი^რულება ესე და წირვა ჩემთვი^ა იგიმცა შეიშლების სახისა თვი ისაგან და ნობოხოდონოსორის და თერდატის მსგავსად დაისჯების ²). ხოლო დამამტკიცებელნი ამისნი კურთხეულ იყავ მადლითა შენითა დაიწერა ხელითა მდიენის მალაღმის იოსებისათა, თუ ვინიცის ქამთა ვითარებისაგან, რომელიც შეწირულების სიგელი დამიდვია და წმინდის შიო მღვიმის მონასტრისათვის სიგელი მიმირთმევე^ა თუ ის დაიკარგოს ქამთა ცვლილებისაგან ამ წე^რილმა უნდა იპოვნოს და ჩვეულებისაებრ წირვა და ლოცვა უნდა განაახლონ იანერის ია წელსა ჩუბ ქორონიკონს შუა

ბეჭედი. მოურავა იოანე.

შიო მღვიმისა.

კეთილ მორწმუნეს და განათლებულესს ჩვე^ს მოყვარეს მეფის სძალს ქეთეთუანს

ღვთისა დედისა მსასოებელსა უმოწყაელსა ხელმწიფესა

1802. წმიდის შიო მღვიმის მონასტ^რის არხიმანდ^რიტი და ჩემთანა ესე ძმანი გლახაკნი ბერნი მა^კად მლოცველნი თქვენი უმდაბლესს პატივისცე-

---

2) შეადარე «ქართლის ცხოვრების» მოს.ხრობა 1) 13კან^სხედ.

მას და ქრისტეს ღვთისა მიერ ლოცვას მოგახსენებთ, და წმიდისა ამის მონასტრის მღვდლსა მფარველად თქვენსა უგანათლებულობას მოუძღენით. უგანათლებულესო მეფის სძალო, ქრისტეს მიერ გიბაროდენ ვინადგან სასომან შენმან წმიდამან მონასტერმა იწყენ განათლებად და აღორძინებად, რომელსა შუა ძმათა სიმრავლე დაემკვიდრება მარად მლოცველად ოჯახისა თქვენისა; უმოწყალესო ხელმწიფა, ვინადგან აღრითვე სწყალობდი სასოსა ამას შენსა მონასტერსა, რომელსაც ჰქადაგებენ ნაქმნი თქვენნი, აწ გთხოვთ მონასტერიცა და ჩვენიცა სიგლახაკე ახალსა მოწყალებასა. ესე არს ღ^ღო მოწყალებისა მეფის სძალო, ნუ ჩვენთვის უფროსლა სახელისა თქვენი სათვის ჰყავ მოწყალება სამლოცველოდ მეფის ძის იოანესდა. და სადღეგრძელოდ ბატონის შეილის გრიგოლისად ცხენისა მოწყალებისა გვედრებით, ცხენისა ბოძებასა გთხოვთ, რომელიცა ამჟამად ფრიად საჭიროდ გვესახმარება მოჩვენასა პუ^პ-ისასა კვალადცა გვედრებით ღვთისათვის და არ უძულებულს კაცთ ვიდრე ჩვენი, ანუ ჩვენ მონასტერსა შეწიე არა ჩვენა გთხოვთ მოწყალებასა უფროსლა წმიდა მამა წიო და თქვენი ესე წმიდა მონასტერი ვინადგან თქვენ იცით მოწყალებისა წყაროდ დაუწყველელად და ხეთის მსახურისა დიდებულისა ოჯახისაგან რტოსა ზედა დაეითნისა დამყნილად. ამისთვის ჰი^იველ ყოველის თქვენ გთხოვთ მოწყალებასა რომლისათვისაცა გა ახელით ბერი მონასტრისა იერო დიაკვანი ძმა ჩვენი სერაპიონ და მქონეელი მათის უწმიდესობის მოწყალებისა წერილისა, გთხოვთ მუხლ დადგმით ცხენის მოგების მოწყალებასა და სასოებითაცა კეთილ მორწმუნებისაგან თქვენისა მივილოთ მოწყალება,

და დავითებით ჩვენ და მონასტერი ჩვენი საუკუნოდ მლოცველად ქრისტეს მოვეარე გვაშისა თქვენისა მეფის ძის იოანესა და საყვარელისა ძისა თქვენისა გრიგორლისა 1802 ¹).

მრავალ კრძალულებით გაგიბედავთ მოხსენებას გლახაკი ბერი წმადის შ.ო მღვიმას მონასტრისა და უკრძალულებად მოგახსენებთ მონასტრის მმ.თა სავსება.

რ უ ი ს ი ს ა.

აღწერა რუისის სობოროს ეკლესიის შეწირულების წერილთა:

ძალაქს სასახლისა და მღებრიშვილის შეწირულობის წერილი ათაბეგის შემოწირულობა სოფლისა ბებნისისა ვასიტაშვილის შეწირულობის სიგელი ოქმებისათ მეფის ვახტანგისაგან სითარხნის სიგელი—მეფის ერეკლეს ოქმი დაფანტულის კაცებისა—ივანე ციციშვილისაგან შეწირულების სიგელი—პაპუნაშვილის დავითის შემოწირულობის სიგელი—გივიაშვილების პირობის მოცემული წიგნი—დავით ბატონი-

---

¹) ეს ქეთიკანი უხდა იუკეს შირკელი მეუღლე გიორგი ძე—XII. იგი იყო თავად ანდრონიკაშვილის ქალი. 246 в др. Бутковъ. Матеріалы для исторіи Кавказа II, 157.

შვილისაგან რუისს სამღებროსა შეწირულების სიგელი — ავალიანთა და დიასამიძიანთ ოქმი მამულის (სამს) საძღვრებისა — გიორგი ამილახვარის მამულის შეწირულების სიგელი — შვილის ოქმები მეფის გიორგისა და სოფლის მოწმობა შვილის ოქმი იასაროჯის ოქმი — ჩხიკვაძეების შემოწირულობის სიგელი — დეკანოზი ზაქარია მამაცოვი.

რ უ ი ს ი ა ს ა.

1801 წ. მათის დიდებულობის ბრძანებით საქართველოს მემკვიდრე და მართებელი დავით მოგიწერ მაჩაბელო ზაზავ მერმე სანატრელმა პაპა ჩვენმა და მამამა ჩვენმა თავდებისა მღვთის მშობლისა ყმა და მამული ყოვლად სამღვდელს ბროკელს იუსტინეს შიბარა და ჩვენც ამას უბოძეთ იმის ყმასა და მამულზედ თვალყური გეკვიროს და უბრალოდ სხვა ბერი არაეინ შეუშვათ, ვისიც უნდა ოქმი მოგიტანოს და ამას უნდა აქსახურო იმის ყმა და მამული მარტს ქარონიკონს შპთ ჩვენ გვესმის რომ ამისი ყმანი არ ემორჩილებიან და არც ემსახურებიან თურმე ავად შეეპყარ და ის რომელიც ბატონყმობის რიგი იყოს ისე უნდა ამსახურო: ¹⁾ (ბეჭედი).

---

¹⁾ დაკითხი თავის თავის მმართველად უწოდებს, კიდრე საქართველოს ბუღი გადაწუდებოდა რუსეთის სახელმწიფო გროველად იწოდებოდენ რუის საბჭოში ეფასკოპოზები.

ნ ე კ რ ე ს კ ლ ი.

ვასწორებ კითხვას

1767 წ. მკითხაობის მუჩილგა.

ესე წიგნი მოგართვი მე მკითხაე შარიაამ თქვენ ბატონს ნეკრესელს ასე რომე მკითხაეი ეიყავ და ჩქენის ვართაჲეტისაგანაც საკანონო დამედო და ხელი ავილე კითხაობაზე და ეს წიგნიც თქვენთენ მამართმეეია ამას იქით თუ ჩემი მკითხაობა კიდეე მოგხსენდეს ცეცხლში დამწეით. არის ამისი მოწამე სულ ერთობლიე ლომის ციხელნი და აქ ფეიქარი კირაკოზა, მეწისქვილე ეაეაზა და მე ანტონას დამეწერა და მოწამეც ვარ. დიწერა აპრილის ია (11) ქარონიკონს უნე (1767).

ნ ე კ რ ე ს ი ს ა.

1775. ეს წიგნი მოგართვი მე გიორგი იმერელმა. მერუზიძემ რაჭელმა თქვენ ყოვლად სამღვდელოს დოქითეოს ნეკრესელს. თქვენ მოგეხსენებათ თავის ადგილ ცოლი... გაუშეი, მაგრამ ბოზობის მიზეზით გაუშეი. თუ სხვას მიზეზით გამეშოს და ბოზობის მიზეზით არ გამეშოს, ქრისტეს წინა უენ პასუხი მოგცე. მე არაშელოძე მიქელა იმერელი ვარ ამისი მოწამე, რომე ეს სიტყეა ჭეშმარიტია და ორმა ამისმა მეზობელმა მეჩიტიშვილს, პაპანაცეალსაც ასე

შემომფიცეს: მართალია, რომე ბოზობის მიზეზით გაუშვა. მე ანტონა სომეხს დამიწერია და მოწამეც ვარ ამათი სიტყვისა, დაიწერა ღვინობისთვისა, ,ა' ქორონიკონს შებ. 1)

ნ ე კ რ ე ს ი ს ა .

ძ რ ი ს ტ მ ა ლ ჰ ს დ ბ ა .

შოსითეოსს.

1785 წ. ზათის მალალს ყოველად სამლუდელოებას ნეკრესელს ჩემს მოწყალეს მამას უფალს და მეუფეს.

ბრიფილე წინამძღვარი დიდის სასოებით და მდაბლად თაყვანის-ცემით ჩემს მწყალობელს წმიდას

შენ. 1) ეს გუჯარი საყურადღებოა მით, რომ ხდის ფარდას კერძოს ცსოკრებას, გუაჩეკნებს ზნეობის მდგომარეობას მე - XV III საუკ. ამ ცნობებს გერკობოულობთ ჩვენს მატიაზე და ამიტომ საზოგადოების სურათის დასახატად ფრად სანტეკესონა არაან ამ გვარი ხელთნაწერი. სწანს, ცოლის ღალტი მეტად დიდი ჩირქი იყო ჩვენი ხალხისთვის, რომ იგი მიზეზად ხდება ცოლქმართა გასაშორებლად. ამასვე გვამტვიცებს კანონები მეფე ვახტანგ VI. მაშასადამე ეს გუჯარა თანხმად იფრინდიფლი ნაშთისა სიმართლით გვიხატავს წმინდა მხარეს ჩვენი ხალხისას.

ნეკრესელი დოსითეოს კარგად არის ცნობილი ჩვენს ისტორიაში. რამდენიმე გუჯარმა იგი იხსენიება. გათოლიგოზი იოსები 1762 წ. უგზავნის მას დადგინებას ქესახე ეკლესიის მოწყობისა და სამღვდელთების მოქმედებისა. (ნახე დ. ფურცელაძე. Церковные гуджарп, 40).

ჩვენ მიერ დაბეჭდილი გუჯარი არ იპოება დ. ფურცელაძის წიგნში.

მარჯვენეს ვემთხვევი და მათს უწებელს მშვიდობით და სიმრთელით გებას. ვითხოვ ღვთისაგან წიგნი მოგეწერათ და ბარტყულა გებოძათ: რომლისაჲც მეტანით მადლობა მიირთუი ჩემგან მეუფეთა წმიდართა და რომელიც საყვედურები მოგეწერათ ისინი თვითელ აღმომკითხულელთა გულის ხმა ვჰყავთ რომლისა პასუხნი ესრეთ მოგხსენდესთ: ყოვლად სამღუდელო მეუფეთა მე მწიგნობართ უხუცესობით არას დროს არაეისტების მიმიწერია წიგნი და არცა ვარ მწიგნობარწინამძღუარს ვიწერები და ვარცა ძადლითა თქვენითა. ფაშაანისა რომ მოგეწერათ იმის პასუხნი მცხეთელებმა ასე მოგახსენესთ: თუ სვეტს ცხოველს მძლავრობით და უსამართლობით სხვანი არ ართმევედენ მამულს და ყმას. სვეტი ცხოველი არაეის რას ართმევსო ღია დიდის ხნით განწესება ზრის კახეთისა და მეფეთაგან ძუელადვე გუჯარებით დამტკიცებული რომ რომელიც სოფელი საკუთარი ყმა და მამული არის კახეთში სვეტის ცხოველისა სამწყსოც სვეტის ცხოველისა არის ასე რომ სხვა ეპისკოპოსი ვერ შეეცილება ფაშაანი მიწა და წყალი და იქ მსახლობელნი კაცნი საკუთარნი ყმანი არიან სვეტის ცხოველისა თუ არა ეს გვიბრძანეთო თუ საკუთარნი არიან მამ სამწყსოც სვეტის ცხოველისა არის: თუ ამას ბრძანებთ, ალაზანს გაღმა რადგან არის ნეკრესლის სამწყსოაო. ვერის ხევი საღლა არის, ვგონებთ რომ ალაზანს გაღმა, უფრო ფაშაანს ზევით არის, და შილდის მახლობელიც არის, და საკუთარნი ყმანი და სამწყსონი არიან სვეტის ცხოველისა მართალია რომელნიც საზიარონი არიან მეფისა და კათოლიკოზისა, ვითა საგარეჯო, ხოდაშენი, კალაური, გურჯაანი ესენი საზიარონი

არჩიან და ძმისთვის სხვისი სამწყსონი არჩიან, ესე იგი წინო წმიდელისა და რომელნიც საკუთარნი ყმანი არჩიან სვეტის ცხოვლისანი სამწყსონიც სვეტის ცხოვლისანი არჩიან ესე იგი იმითი ახაშენი ვედის ხევი და ეს ფაშაანი ამასაც მოგახსენებენ ჩვენ ბატონმა ნეკრესელმა დაგვინიშნოს და ხელი დაგვიდუას რომ ჯიშითი და ახაშენი და ვედის ხევი რომ საკუთარნი ყმანი არჩიან სვეტის ცხოვლისა. ვისი სამწყსონი არჩიან ან ამათი ეპისკოპოზი ვინ არის. არხიმანდრიტმა სტეფანემ თქვენს ყოვლად სამლუდელობას მდაბლად თაყვანის ცემა და ხელს მოხვევნა მოგახსენა მოკითხვის მადლობა მოგახსენა და ქრისტეს აღდგომის დღესასწაული მოგილოცათ ღია შეუძლოთ იყო წიგნის პასუხი კი ვერ მოგწერათ ეს მეოთხე თვეა რომ სულ ავად და შეუძლოდ იმყოფება.

თუ ესენი საკუთარნი ყმანი და სამწყსონი არჩიან სვეტის ცხოვლისა მაშ ფაშანიც რადგან საკუთარი ყმა და მამულია სვეტის ცხოვლისა სამწყსონც სვეტის ცხოვლისა არისო. აქ ჩამოსვლა გიბრძანებიათ ჩამობრძანდით იმისი უწმიდესობაც აქ ბრძანდება, და ჩვენც აქ გახლავართ გეპრიანებათ გუჯრით გველაპარაკეთ გუჯარი გექმნებათ, გეპრიანებათ სიტყვით ორისავე ყაბული გვაქვსო:

იორდანეს შვილის ქერავისა დედაკაცისა ასე მოიხსენიეთ ჩემგან წინაშე ლეთისა სწორე და ქეშ-მარიტი.

იმის სიმაღლეს ციციშვილი მანუჩარ და ამერეჯიბის შვილი გამოუგზავნა იმის უწმიდესობასთან და დედაკაციც თან გამოეტანებინა და ებრძნა. მე ვიცი ნეკრესელი ამას მწამობს რომ მითომ მე ამ დედაკაცს უდგელ. რომელიც განაჩენი აქუს მღივან-

ბეგებისაგან მიცემული და ჩემგან დამტკიცებული. მე ის წიგნი ამიღიაო. ეპისკოპოსნი შეჰყარეთ და მღივან ბეგებიც თან დაისწართ და როგორც თქვენ უსჯით წინაშე ლეთისა, და სამართალს უზამთ მეც იმ სამართლის თანახმა ეიქმნებიაო. იმ ორთავე კაცთ შეჰყარეს ეპისკოპოსნი და მღივან ბეგებიც მოიყუანეს და ის დედაკაციც წარმოაყენეს და ალაპარაკეს. თითონ მღივან ბეგებმა წიგნები დაუსინჯეს და სასმენელად ყოველთა წარიკითხეს და ასე ბრძანეს რომ ამ წიგნების მოშლა და დარღუევა არა თუ ჩვენგან, ქვეყანაზედ შემსოლდეს კაცისაგანაც არ შეიძლებაო. თქვენმა მადლმა რომ განაჩენის პირიც თითონ მღივან ბეგებმა გამიკეთეს და დამაწერინეს:

თქვენის ყოველად სამლუდელოებისაგან მე ამას ვითხრე რომ თქვენის მამობრივის მოწყალებისა და სიყვარულისაგან დაგდებელი ვიყო, და თქვენის შშვიდობის ამბავ მიბძანებდეთ. აპრილის 29. წელსა ჩღჰმ 1785 მეუფეო წმიდაო თქვენის ყოველად სამლუდელოებისაგან რა საკადრისი იყო ასე უწყალოდ მხილება შერისხვა და განკითხვა დიკასტირიასა და დიკასტირის მსაჯულებისა ასე უსამართლოდ და დაუნაშავებლად ჯერ სწორეს შევიტყობდი და თუ ბრალეულად აღმოჩნდებოდნენ ან მიზეზნი შეიქმნებოდნენ რისამე, მაშინ რაც მხილება და ყვედრება და განკიცხვა გებრძანათ ყოველისავე თანა მღებ იქმნებოდნენ, და თუ არა და რა მართებული იყო ასე მხილება და შერისხვა.

მ. ფაშაანისა რომ კათოლიკოზისა თქვენი მონა წინამძღუარი ყმაც არისო და სამწყსოცაო. ¹⁾

ბეჰელი («ტრიაფილი»)

---

1). დოსითეოს ნეკრესელი რამდენჯერმე იხსენება გუჯარებში. ეს გუჯარები აქვს დაბეჭდილი დ. ფურცელაძეს, საინტერესო გითხვას შეეხება და ამიტომ ფრთხილად საინტერესოა იგი.

მსეც მოგახსენესთ მცხეთელებმა, მოიკითხეთო შიგნით და გარეთ კახეთში, გაღმა და გამოღმა მქარში ერწოსა საგურამოსა და სხუაგანა. თუ სადაც საკუთარი სოფელი არის კათოლიკოსისა, სამწყსოც კათოლიკოსისა არ იყოს, თითონ ერწოელნი დღეს ახმეტას სახლობენ საკუთარნი კათოლიკოზის ყმანი და სამწყსარნიც კათოლიკოსისანი არიან. ეგ ფაშანი ჩვენ ხომ არ შეგვიწირავს, ღია დიდის ხნით ძველათგანვე სახასოთ დადებული და შეწირული მამულია მეფე თანც და გუჯარებით დამტკიცებული, თუმც მემკვიდრენი ამოსწყდნენ და გაფუჭდნენ. მაგრა ხიზანი მიგვიყვანია სვეტის ცხოელის მკეთარი ყმები დაგვისახლებია და სამწყსოც სვეტის ცხოელისა არის მანამ აქ ჩამობრძანდებოდეთ, ჩვენგან ასე მოიხსენეთ.

ნ ე კ რ ე ს ი ს ა .

1788 წ. საქართველოს პატრიარხი მეფის ირაკლი მეორის ძე ანტონი მოგიწერ ყოველად სამღვდელოვ ნეკრესელ ეპისკოპოსო დოსითეოს: მე დიდად მიკვირს შენის მეცნიერებისაგან, რომ საქართველოს მამათ მთავარს სამწყსოს შემოსცილებიხარ, და ჩვენის ყმისა და სამწყსოს ვეძის ხვეელის ასაბა შეილის დიაკონის დავითის თავის მღვდელად ხელი დაგისხამს, როკორ მოგსვლია, რა მიზეზია, ან ვისის ბრძანებით გიქნია უნდა მომწერო დაქერიებული იყო, და მწყემსი აღარ უჯდა, იმისის უწმინდესობისაგან განწყესებული და იმის სიმაღლისაგან დამტკიცებული დიკასტირია ხომ იყო, და ესენი განა-

გებდენ სამღვდელთა და სულიერის საქმეებსა, რატომ ამათ არ დაეკითხე. და ამათის წიგნით არ აკურთხე, და თუ ამ ჩემს კათოლიკოსობაში იყო, ჩემს უკითხავად როგორ გაჰბედე ჩემის სამწყსოს მიტაცება, ორგზითვე დიდი უკადრისი საქმე გიქნია, და წინააღმდეგომი წმიდათ მამათ კანონით თუ შენი სამწყსო იყო, ნეტარა ხსენებულმა ბიძა ჩვენმა იმის უწმიდესობამ დიაკონად ხელი რათ დაასხა, და თუ შენი სამწყსო არ იყო, ვინა ხარ, ან რა კადნიერება გაქვს შენ ჩემს სამწყსოზედ, რომ ჩემს კათოლიკოსობაში სამწყსოს შემომეცილე, და ჩემს დიაკონს ჩემს უკითხავად მღვდელად ხელი დაასხი: მე ასეთს ქვეყანაში ვარ ნამყოფი. რომ იქ შენისთანაებისაგან ამგვარს კადნიერებას ვერ ეწყობიან, და ვერც დასთმობენ. და ვერც მე დავსთმობ ვერც შენგან, და ვერც სხვათაგან. და არც ჩემს ღრმში ამისთანას უროგობას ვისზე ვაქნევიან: მე კარგი პასუხი მაქვს შენთვის მოსაწერი ამისთვის მაგრა ამ ღროებაში დია მოუცლელად ვარ, და ჩემაგიერ პასუხის მომცემად კმა არს შენდა, კანონი წმიდათა მოციქულთა, შ; ანტიოქისა, ოქ. და ეფესოსისა კო. და იქილამ ჰსენობ ყოველსავე მე არა რა პასუხი გცე ამის მეტი; მე ეგ მღვდელი დავით კანონისაებრ მამათასა მღვდელობიდან განმიკვეთია, ახლავ გამოუტყდენ, რომ ნულარა სწირავს, და ნულარცარას იმღვდელმოქმედებს; ვითა ცხარი განჭრილი სამწყსოსაგან თვისისა და სხვისაგან მომღობი ხელის დასხმისა, ახლავ შეატყობინე რასაც წამს ეს ჩემი წიგნი მოგივიდეს, დაყოენება არ უნდა ამგვარს მამათ კანონის წინააღმდეგომს საქმესა: დეკემბრის იწ. წელსა ჩლკც.

კათოლიკოს ანტონ. 1)

1) დ. ფურცელაძეს შეცდომით აქვს მოწერილი ეს ბუკარი 1785 წ. (იხ. Церк. Гудж. 43)

ბ რ დ ბ ი ს ი. 1)

1777. ლმერთმან ბედნიერის ხელმწიფის კირი მოსცეს კახეთის იჯარადარს კურდღელაშვილს და-
 ვითს. ბოდბეში სამღებრო ხომ შეწირულია და იმას-
 თან ხელი არა მაქვს და რომელიც სომეხი საბოდ-
 ბლოში ვაჭრობენ, ბოდბელი იმათ ბაჟს არ მაძლევს.
 ჩემო ხელმწიფევე შფოთის მოხდილ კაცი გახლავარ
 ბოდბელიც აქ გახლავსთ და მთელი ქიზიყიცა მოი-
 კითხეთ და ეს ჩუენი საქმე გარიგეთ ლმერთი გაგი-
 მარჯვებს რომე კახეთის იჯარადრის კურდღელაშვი-
 ლსა. ეპისკოპოსის წყევლის დიად მეშინიან იენი-
 სისს იბ (12) ქარონიკონს შლ). (ბეჭედი. ერეკლე!)
 465 + 1312 = 1777 მოწერილი აქვს: მღვდლოვ
 უფალო ბოდბელო დავით. მისივე წმიდესობა ჩუენი
 ძმა პატირარხიც აქ ბძანდება გადმობძანდით და ეს
 საქმე და სამართალი გარიგდეს.

ბ რ დ ბ ი ს ი.

- 1615 ყოვლად სამღვდლო ბოდბელი ვასილი.
- 1592 ყოვლად სამღვდლო ბოდბელი მათეოს.
- 1642 ყოვლად სამღვდლო ბოდბელი დიასამიძე.
- 1721 ყოვლად სამღვდლო ბოდბელი ზაქარია.
- ყოვლად სამღვდლო ბოდბელი ანოფრე.
- 1673 ყოვლად სამღვდლო ბოდბელი ციციშვილი
ნიკოლოზ.

ამ ყოვლად სამღვდლოთაგან მიცემული წიგ-

---

1): ნახე წინა გუჯარა ამავე კითხვაზედ. დ. ფურც-
 ტელაქეს არ აქვს დაბეჭდილი.

ნი მებაჟობისა აქვს ბალიშვილს პაატას. თუ ინებებს მისი სიმაღლე მიერთმევა. აგრევე აქვს ხევის, ქევის, ხევის მებაჟობისა. ¹⁾

1754 წ. მომებარა მე საამიშვილს ზაალის ყმას ბარძიშს ბატონის ბოდბელისაგან ორი თუმანი თეთრი ზაზას გამოსახსნელი. სექტემბრის ძღ. ქორონიკონს უნბ. ²⁾

ა ნ ა ნ უ რ ი.

1776 წ. ბატონისშვილი არაგვის საერისთაოს მშეობელი ლეონ გიბძანებ სახლთხუცესო ფარემუზ ნაზირო გოგიაე და ერთობით საერისთაოს მოხელენო და ჩვენგან გაგზავნილნი მოსაქმენი რომელნიც იყვნენ ყველას ეს ჩვენი ბძანება ასე გქონდესთ შეტყობილი რომ რომელი კაცი ამ სიაში სახელდობრივ სწერია ანაურთა ღეთის მშობლის შეწირულნი არიან ამათთან ხურა კაცს საქმე ნუ გაქვსთ და

---

¹⁾ დ. ფურცელაძეს ჩამოთვლილი ჭყავს ბოდბელები მე XVIII საუკ. გასულამდე. ზემს გუჯარში მხლად ზემო მოყვანილი ბოდბელები ამოვიკითხე. ის თარღი დაუსკი, რომელიც დ. ფურცელაძეს აქვს აღნიშნული. ბოდბელი ონოფრე არ იპოება დ. ფურცელაძის დაბეჭდილ გუჯარში. არც არას მოყვანილი ცნობა მებაჟებზედ. ზემს ეს ცნობაც საყურადღებოდ მიგვაჩნია.

²⁾ აქ გკონებ ტყეობიდან ან ყმობიდან გამოსახსნელ ფულზედ უნდა იყოს დაზარაკი. დ. ფურცელაძეს არ აქვს დაბეჭდილი.

ნურცა რას საჩვენო სათხოვარში ნურას ფერში ნუ გარეკთ რაც რომ გუჯრით ეკლესიის სამსახური აძესთ იმას უკლებრივ უნდა მსახურებდნენ ლაშკარ ნადირობის გარდა ჩვენი სამსახური ამათ არ აძესთა რა და არც ჩვენ ამათ ემსახურებთ, თუ ვინიცობაა რამდენსამე წელიწადში ერთხელ საქართველოს საქვეყნო ხარჯი სხვა ეკლესიის შეწირულობა გლებკაცთაც გარეკენ იმ ხარჯში ესენიც თავიანთ შეძლებით უნდა გაერივნენ. ამას გარდა თუ სახელდობრივ მირჩევთ ჩვენგან არ ეთხოვება რა არას მოხელეს და მოსაქმეს ამათთან საქმე არა აქესთ რა და ვერცარას გამოართმევენ ამათთან ნურც არავის სამოურაო აქესთ ვისმე ხელი. ყველამ ასე იცოდეთ თუ ვინმე ამ ჩვენს ბძანებას გარდახდით და ესენი საჩვენო სათხოვარში გარიეთ ღიდათ გარდაგახდევინებთ და ჩვენის შეცოდების მსგავსადაც გარდაგახდევინებთ და თუ ვინმე ამათში ამოწყვეტილიყოს იმათი მამულაც ეკლესიისა არის რომ იმისი საჩვენოთ მოხმარება არ იქმნება ეს როგორც ვებძანებია ასე უნდა აღასრულოთ და თუ ვისმე ამათზე და ან ამათ სამოურაო საქმეზე სამართლიანი სიტყვა გქონდეთ ჩვენ მოგვახსენეთ და პასუხი მოგეცემათ სამართლით. დეკემბრის 30 ქორონიკონს უმდ. (ქვეით სწერია შემდეგი:)

არავის საერისთაოს წმინდის ღეთის მშობლის ტაძრისათვის ანანურს ძეკლთაგან რაც შეწირულობა ჰქონდა გუჯრით და ხელ ახლა მათის სიმალის სრულიად საქართველოს მეფეს მეორის ირაკლისაგან დადებულის გუჯრათ გაახლებულიყო. თვითეულათ სახელდობრივ ამას ქვემოთ სწერია. ანანური მთით, შარით, წყლით წისკვილით ბალით სახნაეი. უხნაეით

აქვე როსტია ნადირასალირა ნუნაშვილი სადისშვილი
შედოსშვილი გიორგი ბასილაშვილი პაპუნა ზაქარიას
შვილი იაევანე და ხოსიტა გიგოიძე და დათუნა გი-
გოიძე ბერი თამაზა და გოჩიაშვილი. ქარის ხევის
შედუკამენი მამიტა მისის მამულითა ბიჭიკა მისის
მამულითა კიდევ ერთი კომლი მამული ნარიმანას
შვილი ბერი ფსაძე პაპა თავისის მამულით და სახ-
ლის კაცებით ოქროს შვილი, ბერის შვილი, დემე-
ტრე შლაგიძე, ნინიკა მისის მამულით. ჰამს ოთხი
კომლი კაცი, ერთი გეთისშვილი პაპუნა მისის სახ-
ლის კაცებით კოდისშვილი გოჩია მისის სახლის
კაცებით მესამე სულაბერიძე აბრამა მისის სახლის კა-
ცებით და მეოთხე შაქაქური შატატა ესენი მითთ
ბარით სახლით და კარით ჭურმარნით, კალოსაბმლით
სახნავით ველით და ვენახით წყალ წისქვილით სა-
სამართლოს ქალით სათიბით და სამართლიანის
სამძღვრით. ¹⁾

პრაგვის პირს ინაშვილი მღვდელი მახრობე-
ლი ქვემო ხანდავს ურია ქუთათელი იოსებ და ქუ-
თათელი იაკობ და პაპუნა მათის მამულით რისაც
შქონებელი იყოს და ერთი ვენახი ნაზირის შვილი
ნახვიდა და მისი შვილი გოდერძა ქარის ხევის ბრა-
ტული ლანძის შვილი ბერი, აქაკს ზოდოკე მღვდლის
დებულობა ბანცური ლთისაეარ ბერი ხელუზაური
ბუჩასშვილი ლომი თავის სახლის კაცის ბაბარაძე
მღვდელი იაკობ. სარიმავლის ნაქონი ვენახი გრი-
გოლისშვილი ჰქონდა და ახლა ჩვენ ისევ შევწირეთ.

ბატონისშვილი ვახტანგ გიბძანებ იასაულო
მერპე რომელიც ბრძანებები სანატრელს ჩვენს ძმას

¹⁾ გუჯრის ტახტების შესახებ ნახე წემა «ბატონ-
გობა საქართველოში» გვ. 11—12.

ბატონის შვილს. ლეონს ამ წერილით განუწყესებია ანანურთა მღვთის მშობლისათვის შენ ახლავ უნდა დადგე და ასე (დასე) აღუსრულო და გარიგო მარიამობისთვის ქორონიკონს უმ, ამისი გაურიგებლობა და აღუსრულება ღღვის იქით არა საქმით არ იქნება. ¹⁾

უდაბნო ნათლიმც.

1738. ქ. ესე მცირელი შესაწირავი შემოგწირეთ ჩვენ ჩოლაყაშვილმან საღთო ხუცესმან გივმან თქვენ პატრიოსნის სულისა ჩვენისა მეოხს უდაბნოს ნათლის მცემლის ასე, რომე თქვენი საკადრისი არა არის რა და ქვენად შესაწევნელად, სულისა ჩვენისა სახსრადღა, მტერთა საძლეველად სახლთხუცესი მე მოვიდოდე ყოველს წელიწადს ათისთავსა მოგართმევდეთ და არას დაგავალებდესთ, სანამ ცოცხალი ვიყვნეთ არას დროს ეს ჩვენს სიცოცხლეში არ მოგიშალათ ღვთის შეწევნით. ქორონიკონს უკპ აპრილის მ:.

მ. მე გრიგორლსაც რაც შემიძლია ასე გემახურო ვინემ ცოცხალი ვიყო ქორონიკონს ულ.

ნათლისმცემლისა.

1764. მ. ჩვენ ყოვლისა საქართველოსა და აღმოსავლეთისა კათოლიკოზ პატრიარქმა მეფის ძემ ანტონი ესე წიგნი მოგართვით ჩვენ სასოხს მრავალ მთის მონასტერს ნათლისმცემელს და მის წინამძღ-

¹⁾ ეს გუჯარა დ. ფურცელაძეს აქვს დაბეჭდილი.

ვარს სიმონს ¹⁾ და მათს კრებულთა რომ ჩემს ძმას მეფეს ირაკლის მათს სიმაღლესაც გაეროებინა და ჩვენ სამლოცველად და საგარეგოდამ ჩვენის სარგოდამენ წელიწადში ორი საპალნე ღვინო მოერთმოდეს ნათლის მცემლის მონასტრისა და ოცი კოდი პური ჯი-მითიღმე ჩვენის კოდის პურიდამენ მოგერთმოდეს ამის მიზეზისაგანა რომ დიახ ავის დროსა და ლეკის აორე-ბისაგან დიახ საქმე გასჭირებოდათ თქვენს მონასტრისა და მას შინა მდგომთა კრებულთა და ეს ჩვენგან მორთმეული მცარედი შესაწირავი ყოველს წელიწადს უკლებლად მოკერთმოდეს. დაიწერა წელსა ჩქა და თვესა ივნისსა მრ-სა დღესა.

კათოლიკოსი ანტონი.

მ. ჩვენ ყოვლისა საქართველოს კათოლიკოზ პატრიარქი მეფის ირაკლის ანტონი ამ წერილს ჩვენ-ცა ვამტკიცებთ თებერვლის 3.

კათოლიკოზ ანტონ.

ნათლისმც. უდაბნო.

1779 მ. ჩვენ საიმერეთოს მეფის ძემ ალექსანდრემ ეს წიგნი და პირობა მოგერთვით ნათლის მცემლის უდაბნოს მამასა წმინდას ეფთვიმე ასე რომ მე მანამდის ჩვენ ცოცხალი გახლდეთ იმ მონასტრის

შენიშვნა. ¹⁾ დ. თურქულაძე არ იხსენიებს წინამძღ-ვარს სიმონს და მაზიუსს, რომელმაც აიძულა კათოლიკოსი ანტონი შესაწირავი მიერთშია მონასტრისათვის (დერ. გუდჰ. გვ. 73).

მადლით და თქვენის მადლით ნიადაგ წელიწადს ას მარჩილს თეთრს და ან ერთს ჯორს და ან ერთს იაბოს ამას უნაკლულოდ მოგართმევდეთ ხოლმე ჩვენის საოხათ და ხორციელის ხსენის საკურნებლად რომ მარად სასოება გვაქვს და დიდებულ, მონასტერში და თქვენის სიწმინდეზედ თქვენც ჩვენი მლოცველნი ძლევის მიმართ მავედრებელი უნდა ბძანდებოდეთ თქვენის კრებულთითურთ როგორადაც თქვენგან ნაბოძები წიგნი გვიცხადებს და ჩვენგანაც ნიადაგ წელს ეს ზემო ხსენებული მოსახსენებელი მოგერთმევათ ა აგვისტოს ბბ ქორონიკონს (შაზ.)

მეფის ძე ალექსანდრე. ¹⁾

იოანე ნათლ. მცემ. მონასტერო.

1689 წ. ძ: ნებითა და შეწევნით მღვთისათა ჩვენ მღივანბეგმან ბარძიმმცირე ესე შესაწირაფი მოგართვი და წლითი წლად მოგახსენე სულისა ჩვენისა სახსრად და დღეთა ჩვენთა კეთილად წარსამართებლად იოვანე წინა მორბედ უფლისაო მონასტერსა თქვენსა და ვინც იქ შეკრებულნიყვენ ჩვენგან მიერთმეოდეს ყოველს წელიწადს ოცდა ხუთი კოდი პური სამი საპალნე ღვინო ხუთი ლიტრა ზეთი ორი ლიტრა სანთელი იქ მდგომნი მწირველნი ვინც მღვდელნი და მთავარ დიაკონნი იყვენ თორმეტ საუფლოდღეს ჩვენდა სასულიეროდ და სადღეგძლოდ ქამს სწირვედენ და ამათ საწირავს ცალკე მივართვამთ იანერის ა ქორონიკონსა ტოზ (1689). ²⁾

¹⁾ შინაარსი ამ გუჟარისა მოჭუავს ღ. ფურცელაძეს.

²⁾ შინაარსი ამ გუჟარისა იხილე წიგნი ღ. ფურცელაძისა.

გ რ ე მ ი ს ა .

1800 წ. მათის უმაღლესობას ბედნიერისხელმწიფის წინაშე მოსახსენებელი მათის გრემისა მლოცველის გრემის კარის ეკლესიის პავლე მღვდლისა. მე რომ გახლდი ჩემი სამწყსოსაც მამის ჩემის სამწყსოც მიეცით. ამას გვედრები უსამწყსო გახლავარ ნეკრესელზედ ერთი ოქმი მებოძოს რომ მამის ჩემის სამწყსო მამეცეს დეკემბერს მ ქორონიკონს შპს (1800) ჩვენ ყოვლად სამღვდლო ნეკრესელი ამ ბრძანებას რომელიც მის უმაღლესობას მეფეს გიორგის უბძანებია ჩვენ მათის მლოცველისათვის ამისი მოშლა და წინააღმდეგობას არც შეგვიძლიან და ხელსაც ვაწერ დეკემბრის მ ქორონიკონს შპს (1800) ნეკრესელი. ³⁾

³⁾ მეფის გიორგის ბძანებით ნეკრესელმა ეკლესია და მისი უმეობე პავლე მღვდელს უბოძა, რადგან პავლეს მამას სჭერია იგი. აქ ვხედავთ ერთს შემთხვევას შემკვიდრებით თანამდებობის გადასვლისას. შეად. წერს. გრ. გვ. 88 II двор. გრ. გვ. 9, 11, 12, 14. და ჩემი «ბატონუბოძა საქართველოში» გვ. 120. ეს კითხვა იმდენად საყურადღებოა, რომ საჭიროდ მიგვაჩნა მას ცალგე წერილი უძღვანათ.

დ. ფურცელაძეს ეს გუჯარი ზრ აქვს დაბეჭდილი.

ხოლო კვლად ჩუქეთის წალს ზეით აღაზანს ერთკის საბუე-გრემის წყალი, გამომდინარე დადოეთსა და ამას შორის ეკვასს და მომდინარე გიორგა წინანი მდინარენი: ამ წყალზედ არს გრემი, რომელ ქმნეს ქალაქად ქორონიკონსა 1466, შემდგომად განდგომილებისა კახთა მეპატრონეთა და მეფედენ მუნ... (კახუშტი, გეორგია გვ. 316.

მანდ ჩვენს ეკკლესიაში უნდა იყოს და იმყოფებოდეს ყმაც ჩვენი არს და ეგ ეკკლესიაც და მანდ გაგიწესებია და სამწესოც უკლებათ უნდა მოსცე. რაც რომ ამის მამას სჭეროდეს. დეკემბრის 6 1810 წ.

გ რ ე მ ი.

1800 წ. ქ. ჩვენი ბძანება არის ნაზირ დავით მერმე გრემს ჩვენი კარის ეკკლესია რომ არის, მაგ ეკკლესიის წინამძღვარი არის დეკანოზი ხელაშვილი გიორგი ერის და მაგ საყდარში ყალიშათ პეტრე მღვდლის შვილი არის სხვას საქმე არავისა აქეს ეგ პეტრე მღვდლის შვილი პავლე მღვდელი უნდა იყოს მთიბათვის 8 ქორონიკონს უძს. შენ რომ მოგეწერა ეს იმისი პასუხი არის კურთხეული მეფის გიორგის ოქმა დავით მაყაშვილთან მიწერილი. —⁴⁾

თ ე ლ ა ვ ი ს ა.

1790 წ. როდესაც მათმან უმაღლესობამ მეფემან საქართველოსამან ირაკლი მეორემან ინება და წინამძღურობა მიბოძა თელავის კარის ეკკლესი-

---

⁴⁾ ეს გუჯარი შეადგენს მეფის ბძანებას პეტრე მღვდლის თხოვნაზედ. თავის განკარგულება მეფეს მოჭყავს სისრულეში ნაზირ დავით მაყაშვილის შემწეობით. ჩვენი უმაღლესი მთავრობის საქმის წარმება იხატება.

დ. ფურცელაძეს არ აქვს მოუკანილი ეს გუჯარი. ზოგან და ზოგან მცირედი შესწორება შეგვაქვს გუჯარში, რაღა იგი დამახინჯებულია ბნელი ადმინისტრაციული ენით.

ისა და გრემის ეკკლესიისა იმის წინა წელიწადს იმ კარის ეკკლესიაში იმყოფებოდა მღვდელი იოანე ხირსელი მეფისაგანვე დადგინებული სოფლის საცთურით (?) აიღო ხელი და ისევ თელავს კარის ეკკლესიის კრებულთან ეკკლესიაში განწესდა იოანე მღვდელი ხირსელი, დარჩა ის კარის ეკკლესია უმღვდლოდ. მაშინ მიბრძანა მისმან უმაღლესობამან წინამძღვარო გრიგოლ ეცადე და ერთი მღვდელი დაუდგინე ამ ეკკლესიასაო მე ბრძანებისაებრ გულსმოდგინე ვიქმენ და აღეასრულე გპოვე პატიოსანი მღვდელი პეტრე პირველ მრხდომელი იყალთოს ეს ბატონის ბრძანებული გამოგიცხადე და შენც ინებე აიყარე შენის ცოლით და შეილით და ყოვლის შენის საცხოვრებლით მიხეელ და იმ ეკკლესიაში დასდეგ. ეკკლესიის წირვა და ლოცვა განუწყესე და რომელიც მღვდელობის წესია ისე მსახურზედ ეკკლესიისა, ამ ეკკლესიის გაუკეთებინე მევე ბარძიმფეხხუმი ვეცხლისა თორმეტის თუმნისა და დავსდგი სადიდებლად ჩვენის ხელმწიფისა რადკან შევიქენ შენის იქ დაყენების მიზეზი და შენც გულს მოდგინე იქმენ. ამი'თვის ეს წერილი მოგეც თუ შენს სახლში სამღვდლო კაცი არ აღიხოცოს ის ეკკლესია არ გამოგერთოს მისის უმაღლესობის ბრძანებას გარდა. აგრევე არცა სხვათა წინამძღვართაგან. და რაც იმ ეკკლესიის შემოსავალი აქვს არცარა საქმე იმისთანა აქვსთ სხვათა ეს წიგნი მტკიცედ მომიცია მე კარის ეკკლესიის წინამძღუარს გრიგოლს: პეტრე მღვდელი შენთვის და შეილთათვის ოკდომბერს ზ (7) ქორონიკონს უმღ (1790) (ბეჭედი) ქ. როდესაც კურთხეულმა მეფე გიორგიმ კარის წინამძღვრობაში გიბოძა მაშინ ეს წერილი ამ პავლე მღვდელმა წარ-

ზომიყენა გრიგოლ წინამძღვარს მიეცა ეს წერილი მეც ამისი თანხმა შევიქენ რომ ამ პაელე მღუდლის მეტს მღედელს იმ ეკკლესიაში საქმე არაეისა აქეს. ამისი არის კურთხეულთ ჭეფეთაგან ნაბოძები და ჩვენც როგორც იმათ უბოძებიათ ის ბრძანება აღგვისრულებია. იელისის 4 (20) ქორონიკონს შკს (1800) (ბეჭედი)

კახის წინამძღვარი ელეგთერ (?)

ჩვენ მეფე სრულიად საქართველოსა ირაკლი მეორე ვამტკიცებთ ¹⁾ ამ წიგნსა გიორგობისთვის 16, 1794 წ. ჩვენ ბატონისშვილი იულონ ამ წიგნსა ვამტკიცებთ რაგვართაც წინამძღვარს გრიგოლს დაუყენებია და შემდგომ მათს უმაღლესობას დაუმტკიცებთ ჩვენც ისე დაგვიმტკიცებია და დაგვიყენებია ამ ეკკლესიაში სეკლემბრის 13, 1795 წ. (ბეჭედი)

1793 ქ: ღვთით მათის ღიდებულების ყოვლად მოწყალის ხელმწიფის ჭირი მისცეს თქვენს სამარადისოდ მლოცველს თქვენს საცოდავს მოხუცებულს წინამძღვარს თეოდოსის: უმოწყალესო ხელმწიფეო რა მადლობა მოგახსენო ესე ვითარცასათეინ მოწყალეებისა ყოვლად სურვიელ ვიყავ საფლავისა ჩემისა და აწ მებოძა. ღმერთმან ყოველთამან აღიღოს და აღამაღლოს კეთილ მსახური სიმაღლე თქვენი ვითარღაერთ და კონსტანტინესი ღვთის მოყვარეო მეფეო თუ ღოდო აშენდება და ჩვენ მზა ვიყავით ვიღრე

¹⁾ დ. ფურცელაძეს არ დაუბეჭდია ეს გუჯარი.

ერთობა მრავალთა ქმნულთა ზედა, და ყოველთა აგებულთა ზედა, რაიცა ყოველთა ღმერთთა ზესთა ღმერთ არს, და ყოველთა ერთთა ზესთა ერთ არს: და რომლისადმი ყოველთა ზოგადთა და კერძოთა შინა, და უქმთა უშეთა სხეულთა შინა, არსთა ძერთა გრძნობათა შინა, და მსიტყუთა სულთა და გონებათა შინა, თვისისა საწყურისა ერთობა და შექმობა ილაღადება მყოფობისა და ცხოველობისა წადილი აღსახმილდება, და ელვა სურვილისა ზესთ ვთერისა, და ზესთ სამყაროსა და თვით მათ ძალთა და საყდართადმი, მიეფინება: მის საუკუნოსა ძალისათა და ზესთ საუკუნოსა ძალისათა რომლისა ხედვადი ქმულთა პირველ ქმნისა და ვიდრე აღსასრულადმი არსთა განზომადა და განზრახვადი უმჯობესსა ჩვენსა წინაით განაგებდა: და რომლისა მიმართ დასაბამობით და საკუთრებით და ტომობით ვიდრე მე ჩენი, და ჩენთანავე დაუმდაბლებელითა თანა დაგლახაკებითა თანად ჩენთანა ღირსაცა მამადი მომახსენეო ილოცვიდა სიტყვად შენიო რომელ არს მასწავე ნებაი შენიო, მან ჩვენცა მოგუახსენა მონათა, თანა დგომითა დედისა ქალწულისა და ჩენისა ვიტყვი მომკუდრისა ბუნებისა შორის ძალად უკუდავებისასა მოქმედებად მომყვანებელისა მარიამ საკნოსა სძლისათა: ხოლო შეწვევითა ყოველთა ხილულთა და უხილავთა მტერთა საძლეველისა ჯუარისაითა ესე აღჩევა და კეთილად განჩევა განუგეთ და განუწესეთ ჩვენ ლუთივ ცხებულმან მეფემან ქართგელთამან თეიმურაზ, და ძემან ჩვენმან მეფემან კახთამან ირაკლიმ და ყოვლისა სა-

ქართველთა კათალიკოზ პატრიარხმან იოსებ: 1) ოდეს მოკლებითა კეთილისაითა, და განმრავლებითა სიბოროტისაითა ცოდვათა ჩვენთა მიერ მოაკლდეს და შემკირდეს და რომელნიმე სამარადისოთ აღობრდეს წმიდანი ეკლესიანი: და განმრავლდეს უსჯულოთი მიერნი ჩვენსაზე დაობრება და ტყუეობა მწარე მას ჟამსა ქვეყანასა კახთასა ფრიად მოკლებული საეპისკოპოსო დაუშენი ეკლესია ჭერემლისა სრულიად ოხერ და შენებულება ტაძრისა დაქცეულ და ყოფლად უკაცრულად იმყოფებოდა: რამეთუ მრავლათ ჟამითგანვე, პირველ ჩვენსა წარტყევილ და მოობრებულ იყო: და ჩვენ მას ეკლესიასა შინა ეპისკოპოსი მისი თვისსა საყდარს- ზედა მჯდომარე არაგვეხილვა: ხოლო შემოსაველნი და რაიცა სარგო მის ეკლესიისა თვისსა აღგილსა და სამწყსოსათა შინა აღილებოდა, სრულიად ცუდათ წარეგებოდა არც მის ეკლესიისა წარსამატებლად და აღსაშენებელად წარეგებოდა, არცა მისთვის დაიმარხებოდა: და ვინაიდგან ესე ესრეთ იყო აღშენებასა და განახლებასა მისსა, ფრიადი ჭირი და სახმარი უბმდა, და ესე არა ძალ გვედგა და უსჯულოთა მტერთა მარადის ზედა მოსვლისა და ბრძოლისაგან, მას შინა სამლუდელოთა ანუ საეროთა მკვიდრობაი, არა იქმნებოდა: ამისთვის ესე ესრეთ განვიზრახეთ და განვაწესეთ, რათა ეკლესიისა შემოსაველნი ეგრეთვე ეკლესიათა შეეძინებოდეს და ცუდად არა წარეგებოდეს: და ამის მიზეზი-

1) ამ დროს მღ. იოსებთან არ ქუაეს მოხსენებული კათალიკოზა იოსებ (6 древн. Тифлиса) იოსები იყო კათალიკოზად სოლომონ I დროს იმერეთში. აგი იხსენება გუგუარში 1774 წ.

სათვის სამთა ეპისკოპოსთა თვისსა ეკლესიასა შინა მყოფთა და შენთა და განკარგულთა განუწაწილეთ და ყოველივე საჭერებლოი, რაიცა შემოსაველი იყო სამათ განუყავით ვითარცა აქა აღგვიწერიეს, და მის საეპისკოპოსოსა სოფლისა და სამწყსოთა გამოსაღებთა და დრამათა და ყოველთავე საჭერებლოსა გამოსაველთა ესე ეპისკოპოსნი აღიღებდენ, და თვისსა ეკლესიასა ახმარებდენ და მათს ზედა წარაგებდენ: გარნა ესეცა განჩინება და ბრძანებაი და გვიძს რათა ეამი თუცა მოიწიოს და ოღესცა ინკობს მეუუემან ჩვენმან კრისტემან და მოწყალებათ მოხედუა ყოა და მშვიდობა მოჰყინოს რომელ მას ეკლესიასა შინა თვისსა ეპისკოპოსსა დადგრომა და მას შინა მკვიდრობაი ძალ ეღვას, თვინიერ ყოელისა სიტყვისა და ყოელისა ცილობისა თვისი მამული და სამწყსო და რაიცა შემოსაველი და სარგო მისი იყოს ყოველივე მის ეკლესიისა ეპისკოპოსსა მიეცეს უკლებად და უცილებელად. და უსიტყველად. ხოლო სამთა ამათ ეპისკოპოსთა ამა ალავერდელსა, ბოდბელ მიტროპოლიტსა და ნინო წმიდელსა მიეცა სამწყსო საჭერებლოც ესენი: უფალს ამა ალავერდელს ენდრონიკა შეიღს ნიკოლოზა ერგო სამწყსო საჭერებლონი სოფელი კონდოლი სრულიად: სოფელი კირის ხევი სრულიად: სოფელი წინანდალი სრულიად: და სამწყსო და თავადის შეილი მამუჩის შეილები: და ამას გარდა კიდევ სოფელი ველის ციხე: უფალს ბოდბელ მიტროპოლიტს ენისელთ მოურავის ძეს იოანეს ეგო ქკრეპლის სამწყსო სოფელი ვეჯინი სრულიად: თავადის შეილის ერასტის შეილებითა: და სოფელი ფხოველი სრულიად: თავადის შეილის მოურავის შეილებითა და სოფელი ხიარი სრულიად: თავადის

შვილის ზურაბის შეილებითა: და ამას გარდა ქოდა-
ლა და მელაანი: . უფალს ნინოწმიდელს ტუისსვილს
საბას ერგო ჭერემლის სამწყსო კალაურში თაგადის
შვილები ვაჩნაძეები თავეთის ყმითა: და სახასო ძეელ-
თაგანვე ნინო წმიდლისა არის: და ამას გარდა სო-
ფელი ურიათ უბანი სრულიად: სოფელი ჩუმლაყი
სრულიად და სოფელი ზევანი თაგადის შვილას ჯან-
დიერიოთა და გურჯანში მარტო თაგადის შვილების
ყმა და სახასო ძეელთაგანვე ნინო წმიდლისა არის:
ამას გარდა სოფელი კოშკი: და სოფელი დარჩიეთი:
და სოფელი ჯალაბაურა: და სოფელი შიბლიანი:
წელთა ჩლწ. ქარონიკონს უმმ 445. თვესა აპ-
რილსა იმ რიცხვსა. ¹⁾

1758 წ. ქ. ჩვენ კახთა მეფემან პატრონმან
ირაკლი, ვიგულსმადგინეთ და განვაჩინეთ დაუშენი
ჭერემის ქალაქ ეკლესია, და საჭერემლო მთა და
მალნარი ყოვლად სამლუდელოს ნინოწმიდელ მიტ-
როპოლიტს საბას მიუწყალობეთ: ვიღრე ეამადმდე
აღშენებისა მისისა; რათა შემოსავალსა მის მთისასა,
მხოლოდ ნინო წმიდელი აღიღებდეს და თვისსა ეკლე-
სიასა ახმარებდეს. და სხვანი ეპისკოპოსნი არაფერ
იყვნენ. მაცოლობელ მისა, ესოეთ დაგვიმტკიცებინს
წელთა ჩლწ თვესა თებერვალსა იმ. ქარონიკონსა
უმმ. (ბეჭედი ირაკლისა).

---

¹⁾ ჭერემი სპეკს კახეთში (კახუშტას გეოგრაფია,
314) ამ საბაზედ იხილეთ დ. ფურცელაძის წიგნში
გუჟარები.

1779 წ.: ჩვენ ყოვლისა ზემოისა საქართველოისა მეფემან უფლისა მიერ ცხებულის მეფის თეიმურაზის ძემან ირაკლი მეორემან და ძმამან ჩვენმან ყოვლისა ზემოისა საქართველოისა მამათ მთავარმან მეფის ძემან ანტონი ვბრძანეთ და განვაწესეთ და დაეწერეთ ბრძანება ესე შენდა მომართ ყოვლად სამღვდელლოო ნინო წმინდელ მიტროპოლიტო, უფალო საბა, ვინათგან ძუელთა გუჯრებთა შინა ეკლესიისა შენისათა მეფეთა წინაპართა ჩვენთა მიერ ბოძებულთა ესრეთ წერილ იყო ვითარმედ დოდოს რქის მონასტერი ყოვლად სამღვდელოს ნინო წმინდლისათვის მიგვიბარებიაო სხვას ხელი არაფისა აქვსო, გარდა იძისა ვინცავენ ნინო წმინდელი იყოს, და ოდეს კოდეთა ჩვენთათვის უმკვიდრო იქნა და დაიცალა მონასტერი დოდოსი, მისი მამული და ყმა და სამკაული ყოველივე თქვენ მოგებართ. ხოლო ჩვენცა განვაწესეთ და დავამტკიცეთ ესე დიდსა გუჯარსა შინა ჩვენ მიერ შენდამი ბოძებულსა, და ვინაიდგან არა მცირელი ზრუნვა გაქვენდა მონასტერთათვის უდაბნოსათა, ვითარცა მწყემსსა და მაკურთხეველსა და მოურნედ ზედა მდგომარებსა მათსა მოხველ აწ და ვედრება ჰყავ ჩვენდა მომართ რომელ დავით გარეჯის მონასტერი იწრო ყოფასა შინა არსო, სახმართა ნივთთა საჭიროებისაგან და ჩემდა მობარებული დოდოს მონასტრის ყმადა მამული მათ მიაბარეთო, აშენებამდე მონასტრისა მის. ჩვენც მოხსენებამი შენი კეთილად ვრაცხეთ და მივაბარეთ მოხსენებამი შენითა დავით გარეჯის მონასტრის არქიმანდრიტს გერმანეს და კრებულსა მის მონასტრისასა, დოდოს მონასტრის ყმა და მამული, გარდა ბრძანე-

ბითა და განწესებითა ამით ვითარმედ ოდეს ინებოს
ღმერთან და მადლითა მისითა კვალად აღმართოს
და აღშენდეს მონასტერი დოდოსი ჩვენ მიერ ანუ
სხვათა მიერ, და ყოველივე რაც იყოს მონასტრისა
მის ყმადა მამული მყისთანად გამოებაროს ბრძანე-
ბითა ჩვენითა შენ მიერ გინა შემდგომთა მოსაყდრე-
თა შენთა მიერ დავით გარეჯის არქიმანდრიტს და
კრებულთა და ყოველივე მიეზლოს დოდოს მონას-
ტერს დაუკლებელად, გარნა აწცა ნუ მოაკლებ ზე-
ღამხედუელობასა მონასტრისა მის მამულსა და ყმასა,
რათა ძალდატანებით და უსამართლოდ მსახურებით
არაეინ შეაწუხოსთ. ხოლო აწ მალალ ღირსო დავით-
თო გარეჯის არქიმანდრიტო გერმანე ეინაიდგან შენ-
და რწმუნებულ არს თანამდებობისაებო დოდოს მო-
ნასტრისა ყმისა და მამულის მოურნეობას ნუ დააცა-
დებ ხოლო ბრძანებანი ესე ჩვენნი ეგვენ მტკიცედ
უმერყად და პირუტყველად, სანამდის წმინდის დო-
დოს მონასტერი ¹⁾ აღშენდებოდეს. ესრეთ უნდა
ეგოს. დაიწერა ბრძანება ესე და განწესება ხელითა
კარისა ჩვენისა მდივანგ მწიგნობრის თუმანიშვილის
სულხანისათა მთიბათვის ამ, ქარონიკონსა შაზ.

ნინო წმინდა.

1795 წ. მთავარ ეპისკოპოზმა ანტონიმ უჩიე-
ლან მანობა ქუთათელადეს. შენს კაცებს ჩემის ეკლე-

შენიშ. ¹⁾ სამს სტრკიქონში გადმოცემულია შინაარსი ამ
გუჯრისა დ. ფურცელადის წიგნში. თარიღი 1778 წ.
შეცდომა უნდა იყოს, რადგან შაზ=1779.

ნინო წმინდა სძვეს სამს ეკრსზედ საგარეუოდან.

სის სანთელი ემართათ ბეგრათ, და ბატონმა მეფემ ბოქლონი მიბოძა, და მისი პირით გთხოვე და შენ საჩხუბრად მოინდომე, და რადგან ეკლესიას თავისი ბეგარა სანთელი არ მოართვი ამისთვის ეკლესიისაგან შესლად დაგაყენე, და შენ არ შეიგონე, არც შემომეხვეწე და არც შენდობა ითხოვე და ამაში შეიღი თვე გავიდა და აღდგომას ნინო წმიდელი იოანე იყო ჩემთან, და მძლავრებით შედი ჩემს ეკლესიაში, და დეკანოზმა რომ დაგითხოვა, ლეკურით შეუტევე და კარში გამოაგდებინე და იმ დღეს წირვა დათმობინე, და მის შეილებს სიკუდილის დაპირდი, და შენგან ეკლესიაც გატეხილი მაქუს, მღვდელთ მთავარიც გალაზულა და დეკანოზიც, და ბეგარაც წართმეული მაქუს და ეს საქმეები მკირს შენგან, ეს საქმე ნინო წმიდელს წერილით დაემტკიცებინა, რომ მახობამ სწორეთ ასე ქნაო: დეკანოზი მოძღვარი არის მახობასი, და შეჩვენებით თქუა სწორეთ ასე იყოფო ეს საქმე; და ეგრეთვე პასარიონ მღვდელმა დამტკიცა, და ამათან სხვა სამღვდლო კრებულიც მოვიდნენ და ისინიც ასე მტკიცედ ემოწმნენ: და აწ ჩვენ ასე გავაჩინეთ, რადგან ორი მღვდელთ-მთავარი და მისი მოძღვარი, და სხვათა სამღვდლო კრებულიც ესრეთ ემოწმებთან და შეჩვენებით ამტკიცებენ. ამასთან სხვა სიტყვა დაური ყოველივე ტყუილი იქმნება. მღვდელთ მთავრის შეურაცხების, და დეკანოზის და ეკლესიის წინა აღდგომობის, და კვლად ეკლესიაში გახველით და ქადაგების გარდასახადი ამას არ შეგძლებოდა, და ესეოდნის დანაშაულებისათვის შევამოკლეთ, და ყველათ ხელათ უნდა მიეცეს მახობა მთავარ ეპისკოპოსს, სახორციელო სამართალი ჩვენ

ამის მეტი ვერ შეეძელით, და სასულიეროთ თვით
განაწესონ: წულუკიძის წყალობას და მინაცემს გარ-
და: თავისის ყოფით მიეცეს მახობა მთავარ-ეპისკო-
პოსს: ოკტონბრის: ძმ. ქრისტეს აქათ, ჩღმე = 0:0

მ. მეფე იმერეთა მეორე სოლომან დაეთიანი
ვამტკიცებ. ნებითა ღეთისათა.

მეფეთა მეფე სოლომან.

მე წულუკიძე კაცია. ამა მათის უმაღლესობის
მეფის მღივან ბეგების განჩინებას ვამტკიცებ და თანა
მოწამე ვარ და ჯერ მიჩნს და მორჩილ ვარ ამა ზე-
მო წერილისა აღწერილისა.

(ბეჭედი წულუკიძისა.)

მ. ყოელად სამღვდელო ქუთათელ მიტროპო-
ლიტი: დოსითეოს ვამტკიცებ წიგნსა ამას და ვინც
ეს გასტეხოს წმიდის სამებისაგან შეჩვენებული იყოს
სულით და ხორციით:

(ბეჭედი)

მ. ყოელად სამღვდელო გაენათელ მიტროპო-
ლიტი ეფთვიში ვამტკიცებ წიგნსა ამას და ვინც
ეს გასტეხოს წმიდის სამებისაგან შეჩვენებული იყოს
სულით და ხორციით.

(ბეჭედი)

ყოელად სამღვდელო ჯუმათელ მიტროპოლიტი
მაქსიმე ვამტკიცებ წიგნსა ამას და შევაჩვენებ ვითა-
რცა ეშმაკსა ამა წიგნისა გამტეხსა. ¹⁾

(ბეჭედი)

---

¹⁾ ამდენი მიტროპოლიტების დამტკიცება უჩვენებს
კითხვის დიდს მნიშვნელობას. ეს გუჟანკი დ. ფურცელა-
შეს არ აქვს დაბეჭდილი.

მ გ რ ე თ ი.

1812 წ. თქვენ, ბატონს ჩემს ყოვლად სამღვდელლო მთავარ ეპისკოპოსს ანტონის, ეს წიგნი მოგართვი მე თქვენმა მონამ გოგია ქუთათელაძემ. ასე ვითარისთვის, რომ შენი კაცის დავით ქუთათელაძის შეილი ვიყავ ნაბიჭვარი, და სამართლით თქვენი ვიყავი. მაგრამ წულუკიძეს ვახლდი და შემდგომათ მამა ჩემი და ბიძა სემი მიქელა უბედლოთ გადავიდა და მერმეთ გვედრე, და ჩემი თავი თქვენ და თქვენს ეკლესიას მოვენდევო და კვლად გვედრე, მამი ჩემისა და ბიძი ჩემისა სულობის მოგებას და თქვენ წყალობა მიყავით და მიბოძეთ. და აწ მე ასე წიგნი მოგართვი რომ დღეის იქეთ ყოველავე, რათა ჩემი შეძლებით თქვენი და თქვენი ეკლესიის ერთგული და მოსამსახურე ვქმნე და არც თქვენ მგტი ბატონი მინდოდეს და რაც ბეგარა მამაჩემს და ბიძაჩემს ემართათ, და დავთარშიაც სწერია, არც ის დავიცა და მხიარულებით მოგართვათ. და თუ ამაში მატყუარად გამოვიჩნდე, როგორც ბატონის წინააღმდეგს ეკადრებოდეს, ისე შემრისხე და ჩემს ყოვლისაგან გამაყენე. არის ამისი მოწამე და გამრიგე დავითა წულუკიძის მოურავი, ბეოცანა წერეთელი, და თვით დავითის დოსტურით, და გამოგიგზავნით. გარიგდა ეს ჩემი საქმე, და მე მღვდელი მონაზონს ლორთქიფანიძეს დამიწერია. ქარონიკონს ჩჰიბ (1812) ნოემბრის 11 (9)

---

2) ეს მთავარ ეპისკოპოსი ცნობილად ისტორიკოსი. ნახე ჩემი შენიშვნა ხონის გუჯრისა. იგი იყო ქუთათელად და შემდეგ დაინიშნა კათოლიკოსად (H. A. e. A. II, 2. 88).

ხ ა ხ უ ჯ ი ს ა .

1739 წ. მ. ნებითა ღეთისათა და შეწეენითა წმიდისა ღეთისმშობლისათა ძლიერებითა, პატიოსნისა და ცხოველსყოფელისა ჯეარისათა, წმიდათა ზეცისა ძალთა მთაეარ ანგელოზთა და ყოველთა ზეცისა ძალთათ წმიდისა წინასწარმეტყველისა და წინმარბედისა ნათლის მცემლისა იოანესითა და იოანე ქალწულ მახარებელისათა და წმიდათა წინასწარმეტყველთა, მოციქულთა, მღვდელთ-მოძღვართა, მოწამეთა მამათა და ყოველთა ღეთისა სათნო ყოფილთა წმიდათათა ამათ ყოველთა წმიდათა ზეცისა და ქვეყნისათა ხორციელთა უხორცოთათა შუამდგომელობითა ჩვენ ცუა ფარვით ღეთისათა შანდობილჰაიესიან: დავითიან: სოლომონიან პანკრატიონმან მენფეთ მეფემან ღეთისა მიერ ცხებულმან აღექსანდრემ გკადრე და მოგახსენე მცირე ესე შემოსაწირი შენსასოსა სიქადულს მცველსა და მფარველსა, განმადლიერებელსა, აღმამალლებელსა და მტკიცედ დამამყარებელსა ჩემსა ხახულისა და გელათისა წმიდასა ღეთის მშობელსა უდროობით გამონაწირი ჭიჭინაძე და მეტის შეილების მამული ბევრს არგოშეილებს დაეპყრათ და აწ ეს ჭიჭინაძენი ჩვენ შემოგვეხეიენენ ავდექით და მაგიერი ჩვენ მისდა სანაცულოდ მივეცით და ეს ჭიჭინაძენის მამულნი ისევ წმიდა ხახულისა ღეთის მშობელს მიუძღვანეთ და შეეწირეთ და მათსავე მემკვიდრე მებატრონეთ მოვეცით ჭიჭინაძე და მეტის შეილებსა ბევრსა ხუცესს თუ ერისგანსა შეიწირე შენ ყოვლად პატიოსან ხახულისა ღეთის მშობელო და ნაცუალ გვაშე აქაცა და მერმესაცა მას საუკუნესა ამინ გქონდეს და გიბედნიეროს ღმერთმან

ხახულისა ღეთის მშობლის სამსახურში და ჩვენს ერთგულებაში არ მოგეშალოს არცა ჩვენგან და არცა შემდგომთა ჩენთა მეფეთა და მეპატრონეთაგან: დაიწერა ჩვენისა გარდასულისა ათ ცხრამეტს იენისის ოთხსა მას აქე ათას შეიდას ოცდა ცხრამეტსა.

ჩაწერილ არს კომიტეტსა შინა საეკლესიოსა ჩუღვ წელსა №. 137 1).

გ ა ნ ე თ ი.

1797 წ. ძ. 2) შენ დიდებულადედოფალო და ცათა მობაძაოგაენათისა და ხახულისა ღეთის მშობელო, ჩვენ ცვა თარვათა შენთა მინდობილმან და მსასოგებელმა. სადიდებლოდ იმერეთა მეფემან მეფეთამან ბემან აწი-ღისამან მეორემან სოლომან დაგითანმა ესე მცირე და მწელილებრივ შეწირულობის წიგნი მოგართეით-ესრეთ და ესე. ვითარად რომ. პირველათ. თქვენს. შეწირულს. ადგილზედ. მანდივარს. და თუა მხეიძე დასახლებულიყო და მას მერმეთ კურთხეული. ბიძა ჩემი კათოლიკოზი იოსებ დასდევებოდა. და იმ. მხეიძის. იმ ადგილ მამულზედა. კათოლიკოზის იოსებისთვის ხარზედ შამოფეცია. რომ დენიმე კაცით და იმ ფიცს ეწია ამოწყვეტილიყენენ და რომელიმე კი-

შენიშვნა. 1) თუ ეს ალექსანდრე მესუთია, რომელიც 1730 წ. გარდაიცვალა ჩვენი ისტორიის ცნობით, მაშინ აქ დასმული თარიღი (1739) შეცდომაა. თუ ალექსანდრე სოლომონ I-მე არის მოხსენებულო, ეს შეუძლებელია, რადგან ეს უგანასკნელი ალექსანდრე დაიბადა 1760 წ. ოცდაცხრამეტას მაგვირად, იქნება ოცდაცხრა უნდა იკითხებოდეს, მაშინ ალექსანდრე მე-V იქნება.

შენიშ. 2) დ. ფურცლამკეს არ აქვს დაბეჭდილი ეს გუჟარო.

დევ მორჩენილიყენენ. მოვიდა წინამძღვარი მხეიძე მოსე. შამოგეხვეწა. და. რომელსაც. ეს წერილი აცხადებს. ყოველივე. ისრე მორე მოგვახსენა. და გამოგვიტყდა გავსინჯეთ. იმ. ადგილზედ. ველარაყუარეთ. თავისი გლეხის ბეგარათ. ხახულისა ღეთიმშობლისათვის ძინაქონათ. და ვერც. ის. მოვშალეთ. და ახლა. იმ. მხეიძიანთ. შამოგეიწირავს. მღედელი. მხეიძე. მხეიძე იოანე. და მისი. ბიძაშვილი თავისი ცოლშვილით თავისი სახლკარით. ადგილმამულით თავისი. ყმით და რასიც მქონებელი. იყონ. უკლისათ. სრულებით თქვენთვის. შამოგეიწირავს. თქვენ. და. თქვენს ეკლესიაზედ მდგომს. გაენათელს. გამსახურებდენ. მის. გლეხს. რომელიც თქვენი (შეწარ). შესაწირი ემართოს. თქვენ. მოგართმევდეს. და სამსახურით. თავის ბატონს. მხეიძეს. ემსახურებოდეს შეიწირე. და ნაცულად გვაგე მადლი და მიოხ მექმენაქა. და მას მერმესა. აწლამი უკვე. ეს. მხეიძე. ყოველს. აღდგომას. და ამალლებას. ჩვენთვის. აწირეინებდეს. ჩვენთვის განსაძლიერებელად წარსამართებელად. და სული საოხად. და უკეთუ ვინმემძლავრებით. რისხეთა. შენით. და ამოუწყვეიტეს საყვარელნი და სასურველნი. და მას. რისმხვა. ღეთისა მიერი და სახლსა მისსა და შეილთა მისთა და იყენ წყეულს. აქა. და მის მერმესა. ხოლო დამამტკიცებელნი და დამბეჭედელნი ამიინი. კურთხეული იყენენ. სულიითა ღეთისათა. ამინ. ბრძანებისა. ამის. ჩვენისა გამრიგედ. და მწამდე წულუკიძე. გიარგი. კიკინაძე. ნიკოლაოზ. აღიწერ. ხელითა. მეფის. კარის მღედლის. გრიგოლაშვილის იესესითა ქრისტეს აქეთ: ჩლშხ მარტს ბ

გ ე ლ ა თ ი ს .

1776 წ. ქ. ჩემი ლეწა ღლე და ღამე ეს იყო რომ რათგან გელათს ღიაცენათ ვეკურთხე მღედღლად ვეკურთხე და მღედღლმთავართ რაც რამე ყოველივე გელათისთინ მინდოდა და კიდევ შემინწირავს რომ რაც გალაფანი შემოვადლე ის დახურვა მინდოდა. აღისუბანი თხალთაწყარო ღიბრადქეები დაეიხსენი ღიღლ ღიღი ხნის დაკარგული და შემინწირავს ქუმბურ ღიძენი ერთობით ყველა ღიღის ცღით და თერთრით მიყიდია ყველა მუხურას კიდევ ოკრიბას გვენეტაძენი. რაქას კვაშხითი და საწულიკიძო ღიღლ მრავალით ქამიღამ დაკარგული ამოვიყვანე რომელოც ჩენს დაეთარში ეწერა ჯეარისას და კვაშხიეთის გლტეხები და მამულ აღღილი ყველა ამოვიღე ჩუნეში და უძღლური ორივე საფიცრით გაცემული იყო და ამოვიყვანე სრულგებით ჩემი სარჯელით. რონს სულაქველიძენი სამი გლტეხი დაკარგული იყო და ამოვიყვანე. კორიშს გლტეხები ამოვიყვანე. ამას გარდა საცა იყო დაბნეული ან გლტეხი ან მამულ აღღილი იყო და შევიტყვე წიგნით ყველა ამოვიღე ზოგი თეთრით და ზოგი ცღით და სარჯლით. გღმა საერისთოში ორი გლტეხი ჯანელიძეები ამოვიყვანე: ქუტირს საკანდელაკო კაცები დაკარგული იყო და ამოვიყვანე და მის პატრონს მიეეცი და საგელათოთ გავხადე ისევე. ამას გარდა ვაქრები ორი ურია მთაშა და მისი ძმები მოძღვარი კიდევ ქუთაისიღამ გამოვიყვანე მათი ცოლშვილით და გელათს შევწირე დაეითა და მოშიკა მეფე სოლომანმა შესწირა. ისრავლა და ამისი ცოლშვილი იაშვილმა მთავარ ეპისკოპოსმა მაქსიმემ შესწირა გელათს. ბაბალია მისი

კოლშეილით—აბრამია და მისი ძმა მათის კოლშეი-
ლით. ყეზერა და მისი კოლშეილი. ხანანია და მისი
ძმა მათის კოლშეილით. კოციკა და ორი მისი ძმა
მათის კოლშეილით. შამოელა და მისი შვილი ახალ-
ციხელი კაცი კოლშეილით. წითელი დავითია ურია
მის ძმა და მათი კოალი: ესენი ყველა სიყმაწვილიდამ
დაეიხსენი და ამოვიყვანე და გელათს შევწირე. სიძე
პატარა ურია ობოლი კიდევ გელათს შევწირე. და
მისი ძმა და მათი კოლშეილი: მეორე შალომია (შ) და
დიაკონი მათის კოლშეილით საგელათო ამო-
ვიყვანე და გელათს შევწირე. ქუთაისადამ გამოყვა-
ნილი დავითელა სომეხი ელისბარაშვილი და მისი
კოლშეილი. ორი გლეხი თეოდორეძე. ჯინჭეველა-
შვილები ორი ძმა მათის კოლშეილით. თანდარეი-
შვილა გწორგელა, დავითელა პაპაშვილი მესხისა და
აფლიანისაგან დაეიხსენი. მიქელიძა ლოპიძის სახლის-
შვილი. თეოდორე კალატოზი. წვერიანაშვილი ორი:
ძმა ნიშნიძენი. კაიხოსრო. მამედისშვილი. კანკაძე
და თუნიაკა. კვირია (კელია) კლიაშვილი ნაყიდი ნი-
ნიკასგან დაეიხსენი. დავითელა ქვარიანი. ¹⁾ მღებარი
გორდეზაშვილი და ბერიკელა და პეტრია გორდეზას
ძმა სიმონ გულაშვილი ჩხარის ნამოსახლი—და კიდევ
სიმონ გულაშვილი: შერაცს შვილები ესენი საყდრის
იყვენენ და ახალციხილად მოვიყვანე. გიორგი ინაკა-
ვაძე და მისი კოლშეილი ოთხმოც ფლურათ ვიყი-
დე. მეფე ალექსანდრეს შეწირული: გიორგი ელია-
შვილი იყო და მერმე კიდევ გაუჭირდა და თეთრით

შენიშვნა. ¹⁾ ყმების გასყიდ გამოასყიდვა კარგად იხს-
ტება ამ გუჯარში, რამდენიმე კეჟოვნის დიდი სოფლა-
მონ მეფის დროს.

მე დაეხსენი. მისი ძმისწულები შეწირული იყო და გაუჭირდა და კიდევ მე დაეხსენი თეთრით. ვარდანეიშვილი ოტიელა. ჯოხიები ორი მოსახლე ხუცისი და მისი ძმა ორივე ქარათხაძემა თარაძისშვილისაგან ეიყიდე და გელათს შეეწირე აქიმიშვილები ორი ას მარჩილათ ვიყიდე: გიორგელა მურთაღის ძმა ოცდახუთ მარჩილათ ვიყიდე. გიორგი ბერძნისშვილები ოთხას სამოც მარჩილათ ვიყიდე ამირან მესხისაგან ექენი ყველა გელათისთენი შემიწირავს და ვინც ეს ჩემი ნაღვაწი და მოყვანილი გელის ეკლესიას გამოსწიროს შეჩვენებულა (იყვეს) იყოს ამან:.

დაიწირა ქარონიკონს ქრისტეს აქეთ ათას შეიდას სამოცდა თექვსმეტს და თევსა მათსს ცხრას:.

ნიკორწმინდა.

მე - XIX საუკ. ლ: კაცო: ღეთისაო: და სარწმუნო განძგეო და მწეო: ქრისტეს საიდუმლოთაო: და საუნჯეო: მადლთა მათ. სულისა წმინდისათაო: და მნათობო ყოელისა: სოფლისო: ქებულო: მღვდელთ: მთავართა: შორის. მქადაგებელო ყოელად წმიდისა: სამებნაო: რომლისა: სახელები. სასწაულთა. ურიცხეთა განითქვა: ყოველთა ცის კიდეთა: დიდებულო: მღვდელთ. მთავარო წმიდარ ნიკოლოზ ჩვენ ცვა ფარვათა. შენტა. მინდობილმან და მსასოებელმან: უდიდებულესმან: და უაღმატებულესმან: ყოელისა. საძმეკეთოსა: დედუფაღი: დედუფაღმან: დადიანის ასულმან: მარამ: ენებე: და გულს: მოდგინე: მსახურება: წმინდისა ტაძრისა: შენისა:

სახელსა შენსა ზედა აღშენებულისა: ნიკოლოს: წმინდა: და შემოგწიჳე ჩვენთვის. სათავისათოთ. დადებული წულუკიძის: ძე. კაცია თავისის: საცხოვრებელით: 1) ანუ: რომელიცა: ჩენსა: უწინარეს: მეფეთა: და დედოფალთაგან წყალობად: უბოძებია: და ანუ ჩვენ შიგ: და ანუ. თავისი. შრომითა უღვეწია და უყიდნია: ადგილი და მამული და ყოველივე მონაგები, მისი სასახლე: საფლავ სამარხი: ტყე: და მინდორი: თავისის წყლით: და საწისქვილოთი: საძებრითი: და უძებრით. სამართლიანის საზღვრით: და ყმანიცა მისნი: სხვაკას: კვირიაკეს. შვილი. რამაზიკა მისი. ძმა გიგილა: და მისი ბიძაშვილი კვირია. მიჩანა და სვიმონა. ბედელაძე. ოთიკა: მისი ძმა დავითიკი: და მეჭყვას შვილები: გიგუნა და ნასხუნა: ხიმშს: შოშიკას შვილი კაცხა გოგსიაშვილი დათითიკას შვილები თავისის. ცალშველით სახლკარით: ადგილ მამულით, ტყით. ველით სათიბით: საყაანით: საფლავ სამარხით: საწისქვილოთი: და ყოველით მათით. საცხოვრებელით. ჩისაც. მკონებელნი არიან: საძებრით და უძებრით სამართლიანის საზღვრით მათთანა ევნახი უფლისაშვილის. სეული და სხვაცა ყოველივე: რომელიცა ხელითა თვისითა. მოუგია ვითარცა. დავთარიცა მისი აცხადებს: ესრეთ და ესე ვითარად რომელ: დიდთა ჳირთა. და განსაცდელთა. შინა აღთქმა. აღეთქვა. შეითვის. წმიდაო ღვთისაო: ნიკოლოზ და ვითარცა შემძლებელ: იყავ ეგრეთ გეხანა კაცი იგი განსაცდელისა მისგან: და ვინათგან: უშვილო იყო და და ინება ძისა: საცხოვრებელისა

1) ამ საგუნის დამდებში კიდევ სწიროდენ კვლევისას უმკბს.

თენისისა და თენისისა შეწირვა ეკლესისა შენისა
საქეთ. მყობელი ყოელად. სამღვდლო: ნიკოლოზ
წმიდელ: ა. ხიეპისკოპოსი: სოფრონიოს: და ეისმი-
ნეთ ვედრება მისი და ჩვენცა ქეშმარიტითა დავთრი-
თა: დაუმტკიცეთ წმადსა ეკლესიასა შენსა: რა-
მელნიცა. აღწერილ არიან: წიგნსა ამას შეიწირე:
და მოიქნინმწელილე: წმიდაო მღვდელთ მთავარო
ნიკოლოზ მცირე ძღვენი: ვითარცა შეწირა შენმიერ
ქადაგებულმან მაცხოვარმან ორნი იგი მწელილნი
და ნაცულად გვაგე მადლი მთარელობისა შენისა
მრჩომთაშას: ცხოვრებათა ჩვენთა ხალო: უკეთუ
ვინმე ინებოს მამრმან ანუ მღვდრმან დიდმან ანუ
ხცირემან ანუ ჩვენსა შემდგომან დედუფალმან შლად
წერილისა ამის და ესე ჩვენ მიერ შეწირული მიმ-
ძლავრს ეკლესიასა შენსა: ეყავ მის შურის მეძიე-
ბელ: ქრისტეს: იესოს: წინაშე დღესა მასა საში-
ნელსა. მართალ მსაჯულო მისისა ოდეს მოვიდეს
განსჯად აღამიანთა და ამასცა სოფელსა შერისხენ
დაუხეთქენ ძლიერად კვერთხითა: მღვდელთ მთავ-
რობისა შენისათა თავსა მისა: და წარმოაგდებინენ:
ორთავე თვალთა გუგანი: და ამოუწყვიდნენ ყო-
ველნი საწადნი და საყვარელნი: ხალო ქვეყანასა
მისა ნუმცა მიეცეს ცვარი ზეკათ რათა არ მასცეს
სიპოხე საზრდელად: არამედ განიკაფოს შიმშილითა
შეილნი და სახლეულნი მისნი კვალად საზრდელ
სასმელი მისი იქცეს გველად: სამსალოდ: და სინხლად
ძღარბისად ყოველსად. იყუნ წყევასა და შეჩვენებასა
თანამდებ ათ ორთა მოციქულთასა შეიღთა კრება-
თასა და ოთხთა მსოფლიოთ: პატრიანთასა ხალო,
დამამტკიცებელნი და მკითხველ და მბეჭდელნი ამის.

ნი: იყავნ კურთხეულ კურთხევა ეით აბრამითითა ამინ. აწ იქმენ ამა წერილიაა მოწამე: ბიძა ჩემი წულუკიძე გიორგი: მოძღვარი ჩენი მღვდელი იშხნელი ნიკოლოზ კილეთითა ერთ უხუცესა. ჩენი ნიჟრადე ზურაბ აღიწერა ხელითა: იშხნელის გრიგოლისათა. ქარონიკონს ჩ:ჰ:ზ: ოკდომბერს (ბ) ამა მიხეზისათვის ყოველს მარიაჰობას ნიკოლოზს წმადის ეკლესიის მასაუდრე ნიკოლოზს წმინდელა ვინც იქნას საუკუნოდ ჩენი მწირეელი იქმნას თავისის კრებულით რომლის ხელშიდაც გამოეშალოს ჩენის ცოდვის მაგიერ განიკითხოს სიცოცხლეში ცოცხლისთვის და მეძრე მიცვალებულისათვის საუკუნოდ.

ჩენ ყოელად უსამღვდელოეს ქუთათელ მიტროპოლიტი დოხოთეოს ვამტკიცებ სიგელს ამას ვინცაინ შლად ხელჰყოს ვწყევ და შევაჩვენებ ზეგარდმოისა მადლისა და მათ მაგიერად ჩენდა მოცემულთა ხემწიფებად.

ჩენ თავადნი და მდივან ბეგნი იმერეთისანი ჩიჯავაძე ვახუშტი, ჩხეიძე როსტომ, აბაშიძე როსტომ, ლორთქიფანიძე ოტია, ამა ჩენისა დედუფლისა დადიანის ასულისა მარიაშის მიერ მოცემულის სიგელს ემოწმობთ დაეასვამ ბეჭედსა ჩენსა.

შენაშენა. ამ საუკუნის დამდეგს ქუთათელად იყო დოხოთეოს. ეკზარხოს თეოფილაქტეს დაუხვდა იგი ქუთაისში იმერეთის სამღვდლოებით. დედოფალთ დედოფალი მარიაშ იყო ბეჟდუკ სოლომონ მე-II. იგი იყო ქალი კაცია დადიანისა. † 1841 წ. ბეტერბურგში.

1814 ქ. მკა შვიდ წილ უძლეველო, მხნე მხედარო უფლისაო, და მოწამეთა მთავარო წმინდარო ბიორგი ხონისაო ჩვენ ლეთისა მიერ აღმატებულმან დიდებულმან თავადმან წულუკიძემ სვიმონმან ბერძს ძემ და კვალად პირმშომან ძემან ჩემმან ბერძან და სხვათა ძე და ჩემთა ერთობით, ვინებეთ და ვიგულის მოდგინეთ მკირედი რაიმე მსახურება წმინდისა და ცათა მობაძვისა ტაძრისა შენისა ესრეთ რომ ადამიკა მუთათელაძე პირველად თქვენის ეკლესიის ყმა ყაფილიყო. და ბატონს დიდს მეფეს სოლომონს ალექსანდრეს ძეს მამის ჩემის ბერძს წულუკიძისათვის ებოძა თავის ადგილ მამულით და გლეხით და კიდევ ყვანდა და შემდგომთ ჟამთა ვითარებისაგან ის ადამიკაცი გარდაიკვალა და მერმეთ დიდის სენისაგან მისი შვილეთი ყველა დაიხოცა ერთი შიშა მღვდელის მეტი. მას მერმეთ იწება მისმა ყოვლად სამღვდლოებამ უფალმა მთავარ-ფუისკოპოსმა ანტონიმ და ეს მღვდელი და მისი მამის სეულობა ვედრებით გეთხოვა თავის ეკლესიისა თავის და ჩვენ ნება დაერთევით და შემოგწირეთ ეს შიშა მღვდელი თავისი შვილებით და თავის მამის სეული სრულიად ადგილმამულით და ყმით და მათი ადგილ მამულით თვინიერ ამ ერთის კაცის ივანია ლეინცაგის მეტის და მისი მომავლის მეტით სრულიად ეს ზემოწერილ შეწირულმა ხელმეფულად შენის ეკლესიისათვის განმისაკუთრებია. შეიწირე წმინდარო დიდო მოწამეო ბიორგი და ნაცულად ამისა გვამე მადლი შენი დამჩომი ცხოვრება ჩენი კეთილად წარმართე და დაგვიფარე ყოველთა განსაცდელთაგან მეუღლით ძით და ასულით. ამისდა ნაცულად ყოველს წელს ამალ-

ღების დღესასწაულზედ თქვენის ეკლესიის კრებულ-
 ნი დევანოზი და ჯვარის მტვირთელები ქამს გვი-
 წირვიდნ და მოგვიხსენებდნ და როცა ეპისკოპოსი
 სწირავდეს ისიც ნაწილს დაგვიდებდეს ან ვინც და
 რამანც ძემან კაცისამან. მეუფემან ანუ დედუფალმან
 უფლის წულმან კათოლიკოსმან თავადმან აზნაურმან
 დიდმან ანუ მცირემან სამღვდელლომან ანუ საერომან.
 წიგნისა ამას შლად ხელყას და შეწირულებისა ამის
 მოსასპობად ისევე შეიშლების სჯული ძრისტიანობი-
 საგან მანამც არისხავ დაუსაბამო ღმერთი და ყო-
 ელნი მისნი წმინდანი ზარციელნი და უხორცონი
 წყვეულ კრულ და შეჩვენებულ იყოს წმინდის სამე-
 ბისაგან ათორთა მოციქულთაგან. შეიღთა კრებათა-
 გან რაზთა პატრიარქთაგან და სრულიად აღმოსავ-
 ლეთის ეკლესიისაგან. ხოლო დამატკიცებლნი ამის-
 ნი აკურთხნეს უფალმა კურთხევითა მით მბრამ
 ისაკ და იაკობისითა. და კაცთაგან არის ამისი მო-
 წამე წულუკიძე სეხნია. ხონის მოურავი წერეთელი
 შარსადან. სარდალი ძაიხოსრო (1). და ესრეთ ბეჭ-
 დითა ჩემითა ვამტკიცებ წერილსა ამას. და ბატონის

1) გვარად წერეთელი უნდა იყოს. ნახე გუჯარი
 მრავალძალისა.

შ ე ნ ი შ. აქც რკპიჩ დამტკიცებას გხედავთ, რა-
 გორც აღმოსავლეთ საქართველოში. დ. თურცეღაძეს
 ეს გუჯარი არ აქვს დაბეჭდილი. აქ მოხსენებული მი-
 ტროპოლიტი დოსითეოს ცნობილია ასტორიაში. მან
 და ექვსმა სხვა ეფისკოპოსმა მისცეს ნება ჟუკისწყარისა
 დაკით, აჩჩილ მეფის შვილს (ძმა სოლომონ მეფისა),
 როცა იგი 16 წლისა იყო, თუმცა საეკლესიო კანო-
 ნები ამას უგმამლაგდენ. ამ ექვს ეფისკოპოსთა რიცხე-
 ში ერთია ანტონ არხიეპისკოპოსიც.

მეფე სოლომონის წყალობის წიგნიც მომირთმეცია თქვენის ტაძრისათვის. დაიწერა წელთა უფლისათა: ჩუიღ დეკემბრის: ია. და ხანის დეკანოზის, ძეს მღვდელ მანაშონს ან ჯვარის მტვირთველს. მასილს. დამიწერია და მოწამეც ვარ წერილის ამის:—

ძ. ჩვენ ყოელად სამღვდელო ქუთათულ მიტროპოლიტი დოხითეოს. ეამტკიცებთ წერილსა ამას, და შემშლელსა და გამტეხსა ამ წერილისასა ესწყევთ და შეეაჩვენებთ ჩვენდა მოცემულთა ხელმწიფებითა.

ძ: ჩვენ ყოელად სამღვდელო მთავარ-ეპისკოპოსი ანტონი. მის მალალ უბრწყინვალეების წუდუკიძის სვიმონის ბერის ძის შეწირულობის წერილსა ამას ეამტკიცებთ, და შემშლელსა ამისსა ესწყევთ და შეეაჩვენებთ. ზეგარდამო ჩვენდა მოცემულთა ხელმწიფებითა. და ჩემის ეკლესის დეკანოზი და ჯვარის მტვირთველი ბრალსა ქვეშე იყენენ. თუმცა არა აღასრულონ ყოველწელ ამალღებას თქვენთვის წირვაც და მოხსენება: წელთა: ჩუიღ: დეკემბრის: ძთ.

ჭ უ . თ ა ფ ი ს ა .

1795 წ. ჰი შენ ზენაისა დედოფალი ცათა და უერცელესო საყდარო მეუფისაო ადგილო წმინდაო ღრუბელო ნათლისაო კვერთხო მოსიანო კიბეო ქვეყანით ცად აღწნილო რომელსა ზედათ დაისაყდრაო თა სწორმან მამისა და სულისამან სიტყვამან მამისამან და შენგან უთესლოდ ხორცთ შესხმოთა აღიყვანა ბუნება ჩვენი და დასვა მარჯვენით მამისა ამისთვის მეცა მინდობილი და ყოელითა აზრითა ჩე:

მითა შენდამი სასოებასა დაძღვები ს'რულიად იმერეთა მეფეთ მეფე მერე ლავითიანი, სოლომან და ერთ ხორცი ჩემი ლადიანის ასული დედუფალთ დედუფალი. მარიაჲ ყოელითა სურვილითა და სასოებისა დადებითა აღვიმსთობ შენდამი და შეეცდრები ძლიერსა და უძლურსა შეწენასა შენსა მუთჲფსა ლეთის მშობელო და გაკადრებ წელიებსა. ამას შესაწირავსა ესრეთ. რომ მრავლის ჟამიდგან სოფლისა შფოთთა და მიმოკეთებათაგან ჯვარისას თქვენი შეწირულნი გლეხნი და მამულნი გამოეხვით და შიფიანთ დაეყრათ და ეკლესისა თქვენისათვის სახმარად არა რაი იყოდეს ვიქმე შეწენითა შენითა ლეთის მშობელო მეფედ და დავი პარტახტი სამეფო მოიწია წინაშე ჩვენსა წინაო პატროსა და სავანედ სულისა წმიდისა განკუთვნილი ყოელად სამღვდელო მუღათელ მიტროპოლიტი ღოსითეოს და პირველთა მეფეთა მიერ აღწერილ გუჯარ მოიღოს მეფეებისა ჩვენისა წინაშე ეიხილეთ ამ გლეხებისა თქვენისა ეკლესიას შეწირვას ცხად ყოფდა და ის გლეხნი და მამულნი შიფიანთ გამოეართვით და თქვენის წმიდის ტაძრისათვის დაეადევით შემდგომად ჟამისა მის ესცანთ იმ შიფიანებს თავის შესაფარავი და სარჩო გზა არსად ეპოვებოდა მრავალთა მწუხარებათა შინა იყენენ და ის ყოფიანები რომელიც ჯვარისას მამული გლეხნი ყავსთ სამართლიანის საზღვრით წმიდასა ტაძარსა შენსა შეესწირეთ შიფიანის მის თვალის შვილი შიფიანი დავით შიფიან იესე შიფიანი ბიორგი ბუჭუა შიფიანი შვილი შიფიანი მაქუჩა და ბუჭუა შიფიანი შარემოზ შიფიანის ბაკიჩას შვილი სიმონ ამათი შეწირულობა ესრეთ განგვიწესებია, რომელიც შენის წმიდის ეკლე-

სიის შეწირულს მამულს იხმარდნ ჯარისას, ისენი შენის წმიდის ტაძრისათვის შემიწირავს და რომელთაც სხვათა ადგილთა განთვისებით დასდგენი სამეფო სამსახურებსა შენსა იყენენ. შემდგომად ამის ეს ზედა აღწერილი შიფანები თავისის ცოლშვილით თავისის ადგილ მამულით თავისის ნაკლებით გლეხებით ჯვარისას რაც მამისად პაპის სეულნი გლეხნი ან მამული აქვსთ იძიანათ თქვენის წმიდის ტაძრისათვის შემიწირავს შეიწერე შენ ზეცათა და ქვეყანისა დედუფალო და ნაცულად მაგი მადლი მფარველობისა შენისა აქასა დაძუნანისა მას საუკუნესა. აწითგან წარღმანთეიც და რომელთა მეტ მეფედა ანუ დედუფალთა უფლისწულთა თავადთა ანუ აზნაურთა სიგლისა ამის შლად და დარღვევად ხელს ჰყოს შერისხენ შენ დედუფალო კვერთხითა დედუფლებისა შენისათა და წარმოადგებინენ ორნივე გუგანი თვალთა მისთანნი ხოლო დამამტკიცებელნი და მჭიშრედ დამბეჭედელნი ამისნი, აკურთხენ განამტკიცენ კეთილ შვილიერებთა და ყოელითა საქმითა კეთილითა ამა წერილის მოწამე საალთ უხუცესი წერეთელი ზურაბ წულუკიძე ბიორგი და სხვანი ერთობით კარისა ჩემისა დიდებულნი დარბაზის ერნი აღიწერა ყოელითა შიკინაძის ნიკოლოზისათა წელთა უფლისათა ჩქშშ (მაისს ბ ბეჭედი: მეფე სოლომონისა).

სოლომონ (ხუცურად) ¹).

შ ე ნ ი შ. სოლომონ I † 1782. სოლომონ მე-
II გარდაცვალა ტრაპეზონდში.

მრავალ ძალი.

1809 წ. ქ. წყალობითა თვით ყოველად არსი-
სა სამებისათა შუა მდგომელობითა შეიღ წილ უძ-
ლეველისა მხედართ მოწამის ძლიევა მოაილის ბი-
ორგისათა ჩვენ მეფე ყოელისა იმერეთისა იესითა
დავითით სოლომონიან ბაგრატიონი მეფე მეორე
სოლომონ, და თანა ერთ ხორცი ჩენი დედუფალი
დადიანის ასული მარიაჲ. აღვიძვრით სულიერითა
სასიკებითა და განრყენილის საქმეთაგან დაგლახაკე-
ბულის წმიდის ბიორგის ეკკლესისათვის ვანვაჩინებთ
სამარლო ზრუნვასა აღსაშენებლად იმის ტაძრისა
რომელისა არს უკანონოებისაგამო დაგლახაკებულ
(ზედ წოდებულ მრავალ-ძალი). აწ ჩვენ იძულებული
მეფეებრივისა მოხარისხეობითა დავსწვრთ წერილსა
ამას ეკკლესიითვის ესრედ: ეინაიდგან წმიდა ეკკლესია
ესე იყო ჟამთა ვითარებისაგან უწინამძღვრო და
მემრე ჩვენ ვიზრუნეთ, რა განგეეწესნა მასა ზედა
წინამძღვარი და დავადგინეთცა მაგრა უთანხმოებამან
ხალხისამან და უმეცრებამან უძვირესი და უშრეტესი
შფოთი აღძრა ჟამსა მას და ჩვენ გარდმოვაყენეთ წი-
ნამძღვარი იგი და აწ კეთილად არა დაუტევეთ ზრუნ-
ვა მის ეკკლესისათვის და ეკკლესია ესე მრავალ ძა-
ლისა სახელც ზედა წმინდის ბიორგისასა აღშენებუ-
ლი თავისის ყმით, რომელიც იყო პირველ საერისთო
და მერმე სამეფო მივეცით ძმასა ჩვენსა ყოველად
სამღვდელო მიტროპოლიტს დავითს (გვარით წერე-
თელს) რადგან ებარა უკრს მონასტერი მისგამო ესე-
ცა ვარწმუნეთ ყოველს კაცთაგან უცილოდ და ყო-
ველთა წერილთაგან უწინაღმდგომოდ დავსდებთ ვალ-

სა ამას რომელ ამკობდეს ყოვლითურთ ეკკლესიასა ამას და შეაჩევედეს ხალხთა სიტკბოებით ყოვლად სამღვდელთ ესე მსახურებასა ამის ეკკლესიასა, რათა არა იქმნას აღძვრა ბოროტი ხალხისა შორის უძვირეს პირველისა, და თავისის საკუთრის სოფლით, რომელიც არა უჭირავს წერეთელთ ნაწილი მრავალ ძის სოფლისა და ანუ სხვათა აზნაურთა ეადლევეთ ყოველთაგან უწინაღმდგომოდ ვითარცა მას სოფელს ეგრეთვე გლახთა რომელიცა სხვასა სოფელსა შინა არს მის ეკკლესიასა საუკუნოდ საწინამძღვროდ გვიბოძებთან ამის ყოვლად სამღვდელთსათვის და ვინცა გამსწნდეს ამა წერილთა დამარღვეველი იყოს წყვეულ კრულ და შეჩვენებულ სამარადისოდ წმიდის სამებისაგან ათ-ორთა მოციქულთაგან შეიღთა წმიდათა კრებათაგან და ყოველთა წმიდათა ლეთისაგან: ხოლო დამამტკიცებელნი სასმელნი ამისნი აკურთხნენ უფალმან არიან ამა წერილისა მოწამენი თაყვანნი ჩვენნი საღთხუცესნი წერეთელი ზურაბა, სარდალ წერეთელი ქაიხოსრო ¹⁾, მეღვინეთ უხუცესი სეიპონ და სხვანი ერთობით ჯარისა ჩვენისა გამგენი აღიწერა წერილი ესე ხელითა გრიგოლ წერეთელ საღთხუცის ძისათა ქორონიკონს აქეთ ჩქო დეკემბრის თთვეს კდ. ²⁾

¹⁾ ეს ქაიხოსრო იხსენება აგრეთვე ხონის გუჯარში.

შ ე ნ ი შ გ ნ ა ²⁾ მრავალძალი სძევს რაჭაში. ბარის წულის ასირას. წმ. გიორგის ეკკლესიაში იხსენება ხმალი, შეწირული I შაჰაბაზის მიერ. (Вакрадзе. Кавказъ въ Имяхъ Христіанства, გვ. 104). მე გადმოძევს ზედწარწერა მრავალ-ძალის ეკკლესიისა, მაგრამ იგი არ არის სრული და არ შეგვიძლიან ვსთქვათ. ვის ეკუთვნის. აი ეს ზედწარწერები: «ქ. წმ. გიორგი მრავალ ძალო შეიწყალე მონა შენი და უღირსი, წინაშე ღვთისა ქველ ექმენ, დღესა მას სასჯელისასა მეონე შენსა გიორგის». შეიძლება ეს ის გიორგი ფალავანდიშვილი იყოს, რომელიც ამოკითხა ბროსსემ ქვაზედ.

მკა ასულო შეენიერო იოვაკიმის ნაყოფო, სი-
ტკობითა აღსაესეო, ანნას რტოეო გარდაფენილო,
სოლომონის ვენახო, ქაო მეწამულო, დილის ყვა-
ვილო დაბადებულთა, სურნელ მყოფელო, იესეს
კერთხო, დიდებითა აყვავებულო, იუდას ბრაბანო,
ყოველთა დაბადებულთა სამკაულო, იაკობის კიბეო
ზეკად აღმართებულო, ისაკის ვარლო უბიწოებით
აღყვავებულო, აბრაჰამის კერთხო დიდებით აღმო-
ფრჩუნილო სემის ¹⁾ დასაბამო, ნათესაეთა მშვიდო-
ბიანოეს სულისა სამოსელო, შეასა ნათელო და
მწუხარებისა უჩინო მყოფელო, ადამის სამოთხეო,
პირმეტყველო, ლეთისა მამისა მხოლოსა წინაშე გა-
მოჩჩეულო და ძისა მხოლოსა პირველო საუკუნეთა
მამისაგან დედად ქალწულობით უთესლოთ მშობე-
ლად ვანწესებულო და სულისა წმიდისა ტაძარო სა-
მებისა წმიდისა ცნობისა მომატყუებელო, რომელმან
ერთსა სამებისაგან შეიწყნარე რა უალრესო ყოველ-
თა ბუნებათა ჰშეე ძე მხოლოდ შობილი ულმობე-
ლად და უხრწნელად. შენ გარდამოიყვანე ქვეყნად
ღმერთი და აღიყვანე ადამ ზეკად, შენ აღამალლე
ბუნება ესე დაცემული და დასუ საყდართა ლეთაეტი-
სათა, რა ქაშს აღსახენ ღმერთსა ბუნება ადამისი და
შეე ღმერთი და კაცი ორთა ბუნებითა. ამასთვიცა
მიილო. რომლისა იგი მიღებად გული ულქმიდა ადამს.
შენ მშვიდობა ჰყავ, შორის ქვეყნისა და ცათა სის-
ხლოთა ძისა შენისათა. შენ დალიხსენ, მტერობა იგი
პირველი, რომელიც იყო შორის ანგელოზთა და

¹⁾ სელი (ს. ს. რაბელაიანის ახსნა), მკვიდი, გინა
სახელ დიდი, გინა განსკენება.

კაცთა, რა ქამს იქმენ ცაჲ ქვეყანასა ზედა და მიწისა ზეცათა შინა, შენ ღრუბელო ნათლისა, რომელმან ცუარ სიხარულისა და ცუარი ცხოვრებისა და ცუარი სიტკბოებისა, აცურე და აღავსე ქვეყანაჲ ურწყეელი ნაყოფითა მრავალ ფერიითა, რომლისგან განძლომად სურის ყოველთა დაბადებულთა მიღებად ტკბილთა მათ ნაყოფთა: ლეთის მეცნიერებისათაჲ, შენ ხარ ცაჲ სულისა ბრწყინვალეებისა, რომელსა ზედა გამობრწყინდა ვარსკელაეი იაკობისი და სიბნელე ღამისა მის უმეცრებისა. და ხსნა და ნათელი დიდებისა მისისა გუახილვა ეზოთა უკანასკნელთა. შენ საყდარო ცეცხლისა ფერო... , შენ ვარსკელაეო მესო სულისა ცაჲსა აღმობრწყინებითა და ეტლო მეუფისაო წიეთისაგან მიწისა ბუნებითა.

მოდგამობითა ბრწყინვალედ შემზადებულო, შენ ხარ ტაკუი ¹⁾, იგი დიდებული, რომელმან ლმერთაჲ იგი მანანა და იხიე. და ყოველნი ხილულნი და უხილავნი სიტკბოებითა აღავსენ: უფროს ბუნებითა მხედველთა შენ ხარ სინათლე იგი ოქროსა, რომელსა ზედა ვიხილეთ ნათელი იგი დაუსრულებელი, რომელი განმართლებს ყოველთა კაცთა მომავალთა სოფლად და თვით გიმხილა ღგიეს მოუკლებელად და შეუცვალებლად ტაძრის მაგის სიწმიდისსა ლადეე შეგმზადა სოლომონ. დამტყენელი და უტყენელისა არსთა შობადისა სიტყვისა ლმერთსა და ძველ ოდესმე მოსესაგან. მოგასაცვა კარვად სამეუფოდ ყოველად წმიდაო, ცათა უტყენელისა დამტყენელო.

ბიჭვინტისა ლეთის-მშობელო! კაცობრივისა ეინაცა სიღრმისგან სიმდაბლისა ვიჯერებებე აღმოთქმად რასამე ძალისა ებრსა უფროს ღუმილისა; რომელი ხარ სკიპტრა-გვირგვინი მეფეთა დიდებაჲ. პორ-

¹⁾ მომცრო ჭურჭელი ღვინისა (ს. სულხან ორბელიანი-ახსნა).

²⁾ „ც“-ს სატა გხვდები, გწერ კვ'-დ; კვ'-ს—, კი'-დ. აქ სამაგალითოდ მოვიყვანე სიტყვა: სუც (სგ).

ფირთა შებელი, სუტ²⁾ ინდელმათ დაცემულთა აღმამართებლო და ლალთა დამამხობელი შენდამი მსასოებელთა მე მოწყენილთა მათ ცუა-ფარეა-შეწვენა წარმართებთა თქვენთა მიერ სკიპტრა ჰარფინისა და გვირგვინისა მპრობელმან აფხათა და ქართველთა მეფობისამან, რანთა, ქანთა და სომეხთა მეფეთა განგე და ყოვლისა აღმოსაველეთისა და ჩრდილოეთისა ორისავე ტახტისა და სამეფოსა ჩვენისა შეწვენითა თქვენითა მტკიცედ ფლობით მპრობელმან მეფეთა მეფემან მეფემან დიდმან ბაგრატ რათამცა ღირსი და სამართალი მსახურება ჰყვით აურიცხველისა წყალობისა თქვენისა ჩვენდამო, რომლისა სიმრავლე უფროს სამრავლესა ვარსკვლავეთასა და სიერცესა ზღვათასა.

ბარნა ზღვისაგან მკადრე წუტთსა უნდოსა ამას და მცირესა ძღუტნსა გულის მოდგინებით შეეწირავთ და სიღრმით სულისათ ეხმობთ. დედოფალო ნუ საზომისად, არამედ ვითა. მცირისაგან დიდი აბრაჰამისაგან ისაკი, ვინათგან განგება შეუწყალებლობითა ძისა შენისათა არსებად მოსრული. კვალად არს და განმრავლებაცა მოკლებად შეუთქს. ამას და ნარსისა წესისაგან და არს საჯერო ყოფად ვიჩინეთ წმიდისა ტაძრისა თქვენისა და სამკვიდრებელისა და საძევისა ჩვენისა დიდისა და ცათა მობაძევისა ზესთა არსისა საყდრისა დიდისა ემბაზისა ბიჭვინტისა მცირისა და კნინისა შეეწირავ. 1) გ ყოვლად წმიდაო და თვალებისგანცა ანგელოზთასა მიხედვად შეაძრწუნებელო და მიურულეებელო მცველ-მჟარველო წარმმართებელო მეფობისა ჩვენისაო ბიჭვინტისა ლეთის მშობელო. ბკადრეთ და დაედევით და მოვანსენეთ

1) შეეწირავ-ის მაგიერად იკითხება შეეწირავ.

ესე საკვირველ და შესაძრწუნებელი იადგარი, ²⁾ ვითა საშინელისა და ცათა მობაძაეისა: დიდსა საყდარსა ბიკვენტისასა გეკადრებოდა, ვითა არაენ ღირს არს. ოქვენისა საყდრისა, მამათა, ძმათა დეკანოზთა და მეტრაპელეთა, ძანდელაკთა, ჯვარის მტვირთველთა ³⁾ და სახლთა საყდრის შეილთა ⁴⁾ და შემოსამხლერიტოთქვენთა მამულთა და სოფლითა გლეხთა და ქალაქთა ⁵⁾ შიგან შემწირულთა არა ხელი შევიდოდეს; არცარა ეთხოვბოდეს, არცა ბაჟი და არცარა გამოსაღები არას შეკოდებისთვის არა გარდაეხდებოდეს კიდევან კათოლიკოზისა.

მსე რაცა გვიბრძანებია როგორაცა არაენ ღირს ვართ ამათსა შეცვალებასა არცა მეფენი არცა დედანი-მურიელი, არცა ათაბაგ აშირ სპასალარი, არცა მრისთაენი და დიდებულნი, არცა თაეადნი და აზნაურნი, და არცა გლეხნი. და აწ ამას მოგახსენებთ ყოველთავე დიდთი და მცირეთა — ნუმცა ვისგან კადრებულთა დიდისა და ზესთა აღმატებულისა საყდრისა ბიკვენტისა ძმათა და საყდრის შეილთა წინამძღუარ — დეკანოზთა. ძანდელაკ-ჯვარის მტვირთველთა, მეტრაპელეთა ომფორის მოლარეთა. და სახლთა

²⁾ იადგარი სხვათა ენათა, ქართულად სახსენებელი ქკეან (ს. ს. ორბელიანის ახსნა).

³⁾ ჟუარ მტვირთველობა ცალკე თანამდებობა იყო, ხშირად გვხვდება ეს სიტყვა გუჯარებში.

⁴⁾ «Церковные люди» რუსეთში.

⁵⁾ ეგვესიებს ქალაქების ეკუთვნოდნენ, როგორც მაგ. რუსეთში (6. Ключевский. «Боярская Дума».

საყდრის შეილთა მამასახლისთა, მესტუმრეთა და ხე-
ვის თაეთა, ნაცვალო ხელის უფალთა და სახლთა
მოხელეთა. აგრევე გკადრეთ ჩვენ მეფემან მეფეთამან
მე მეფე დიდმან ბაგრატ თქვენ საშინელსა საყდარსა
ბიჭვინტისა ლეთის მშობელსა გკადრეთ და შემოგ-
წირეთ მცირე ესე დაკნინი შესაწირავე საძვალე ჩენი
სახსრად სულისა ჩენისა დღესა მას განკითხვისასა.
ბელათის საყდარი სადღეღოფლო წმიდის ბიორგის
ასის კუამლის კაცითა რაჭას სოფელი ბარი, სასახ-
ლე და მონასტერი ერთის აზნაურის შეილითა ჩი-
კვაიძითა და ოცდაათი კუამლის კაცითა, ტყითა,
ველითა, მთითა, წყლითა, საძვებარითა და უძებარი-
თა. აგრეთვე მონასტერი ციხისა ლეჩხუმს საჩხეური
წუგნა ქურბლუვი ოცდახუთის კუამლის კაცითა.

შეჩის ბურჯანაძენი რვა კუამლი კაცი, ნავენა-
ხეის სასახლე ოცდა ათი კუამლის კაცით, ზრუდო
საფეხვით შიშურას გამოღმა ქალის თაეი სოფელი
მუთათის სოფთა წმადის საყდარი ექვსის კუამლის
კაცითა, შიმასახაროს სასახლე თორმეტის კუამლის
კაცითა მე დ ე მ ო ნ კათოლიკოზისა ნასყიდი და ბი-
ჭვინტისა ლეთის მშობლისა შეწირული.

ქვალადცა გკადრეთ და მოგახსენეთ ჩვენ მეფეთ
მეფემან ბიორგი შენ საშინელსა ბიჭვინტისა
ლეთის მშობელსა შემოგწირეთ ჩენი ნასისხარი ხოშ-
ტიბელა სასახლე თორმეტის კუამლის კაცითა ჩუნებს
ათი კუამლი კაცი და მივეცით ლალიძეს ბიორგის ჭ
შეეკენით საყდრის შეილად შემოგწირეთ შენ საში-
ნელსა ბიჭვინტისა ლეთის მშობელსა. აგრევე ჩვენ
მეფეთ მეფემან ძემან თაი მურაზ შემოგწირეთ ხონს
და ქუხს ოცი კუამლი კაცი. ქვალადცა გკადრეთ ჭ

მოგახსენეთ ჩვენ ღადიან მან პატრონმან შამთამან და ძემან ჩვენმან პატრონმან ლეონ ღადიანმან და ძეთა ჩვენთა ღადიანმან პატრონმან ბიორგი და ღადიანმან პატრონმან შამია თქვენ საშინელსა ბ. ღ. ¹⁾ მანთხოჯის სასახლე და მონასტერი ორმოცის კუამლის კაცითა და ერთის აზნაურის შვილითა ჩატიანთა წყლითა, ველითა, სანადიროთა შესავლითა და გამოაველითა, საძებრითა და უძებრითა ჰიქთ უბანი მთავარანგელოზის მონასტერი თორმეტის კ. კ. ²⁾ ეკურისპირის ნაქანვი სამოცის კუამლის კაცითა, ხოირა წმ. ბიორგის ეკლესია ოცდახუთ კ. კ., წამხარს მამეკრეალია. სასახლე სუბეში სოფელი მუხარი აზნაურის შვილებითა ოცდაათის კ. კ., ტყაურუს მეთევზე და მენავტე ბადგია ჰურია და დიდთა მარმარის კარის ეგვიპტა და ჩხუნბურა. აგრეთვე აფხაზეთს ბიჭვინტის გარემო სოფელი: აითარნე, პრუხა და ჩაბიწა, აითარნეს მთა და ზეთის ხილაენი. აგრევენ გკადრეთ და მოგახსენეთ ჩვენ ბურიელ მან პატრონმან როსტომ და ძემან ჩვენმან ბურიელმან პატრონმან ³⁾ ბიორგი თქვენ თქვენ ს. ბ. ღ. ხიბულა მონასტერი მთავარანგელოზისა სასახლე ორმოცის კ. კ., ტყითა, წყლითა, ველითა, შესავალითა და გამოსავალითა, საძებარითა და უძებარითა და ბურიას ოცის კ. კ., მუცხანა და ხევი ერთი კ. კ., სალუქაძე თემირაზი.

1) «საშანელსა ბიჭვინტას ღეთის-მშობელსა» შესამოკლებლად ამის შემდეგ დაეწერ მოკლედ, დასაწყასი ასოებით: «ს. ბ. ღ.»

2) «კუამლი კაცი» დაეწერ მოკლედ «კ. კ.»

3) «პატრონი» იწერება ამ შემთხვევაში «ბატრონი».

ამას გარეთ სამეფოსა და საღადღიანოსა და საგურიოსა შინა ვინცა ვინ თავადი კაცი მოკვდებოდეს თავი ნიშანი კათოლიკოზს მიეცემოდეს და ბატონების ეკლესია კათოლიკოზის საკურთხი არის, სამწყსო ლიხსა და კაფას შუა და რუსეთს სამზღვარსა და ჭანეთს შუა.

აჲ ამას მოგახსენებთ ყოველთა დიდთა და მცირეთა ნუმცა ვისგან კადრებულ არს დიდისა და ზემთა აღმატებულისა საყდრისა ბიჭვინტისა ძმათა და საყდრის შვილთა თემთა და ქვეყანათა და აგარათა მტერობა და შეცოდება. და ვინცა ამას საშინელსა საყდარსა შესცოდოს და უფარყოს ღმერთი და წარწყმიდოს სული თვისი და გატეხოს და შიგნით საყდრიდამ რამე გაიტანოს, თუ ის კაცი მეფისა იყოს სახასო კაცი და მამული, რასდენაცა განაყოფა იყოს მათითა მამულითა საყდარსა მათთაროს სახასო კაცი სხვისა მეფისასა ვერას ვიტყვი რას, ამისათვის საყდარი მათი არის. და თუ დიდებულთა ანუ თავადისა, ანუ აზნაურთა ყმაძან გატეხოს და მოიპაროს, წამოდგეს იმა მეკობრისა ბატონი თორმეტითა მისითა სწორითა კაცითა და ოცდა ოთხითა მისითა სწორითა მეკობრე ექვსმან აზნაურმან გლეხმან უნაზნოდ ფიცოს უცოდინალობაჲ მეკობრის ბატონისა. თუ ფიცოს მეკობრისა ბატონსა არას ემართლების და გამტეხი მისითა მამულითა და განაყოფითა საყდარსა მოახსენოს და თუ ვერა დაიფიცოს, რასაცა მამულისა მქონებელი იყოს იგი საყდარსა მოახსენონ და მეკობრე და მეკობრისა ბატონი ძელს მისცენ. და

თუ გარეთ ზღუდეს შიგნით რამე გაიტანოს სამისა თაედისა სისხლი მისითა წინ წასაძღუენითა საუპტივოდ საყდარსა დაეურვოს. და თუ ზღუდეს გარეთ ახლოსთაგან ზარისა ხმაჲ ისმოდეს რამე წაიღოს გინა პირუტყვი ანუ სხვა რამე წაიღოს ორისა თაედისა სისხლი საყდარსა დაეურვოს მეკობრობით ქნას გინა მძლავრობითა ანუ ნატაცებითა.

და აწ ვინცა გინაჲ დიდებულმან ანუ თაედმან ანუ აზნაურმან კათოლიკოზსა აგნოს ანუ საცემად წაიღოს ¹⁾ ორმოცდა ათი გლები საყდარსა დაეურვიოს და კათოლიკოზსა ორი სისხლი დაეურვოს დიდითა შეხუეწითა. მინცა, რომლისა გინდა ძმათაგანსა სცეს ანუ შინა ჩაუხტეს ანუ ხელითა შეიპყრას ანუ პირდარ აგნოს ექვსი გლები საყდარსა დაეურვოს და ორასი ათასი თეთრი იმას დაეურვოს. და თუ ვინმე ძმათაგანი ანუ საყდრისა შეილი მოკლას ოცი გლები საყდარსა დაეურვოს და ორი სისხლი იმას დაეურვოს, ვინცა კათოლიკოზისა ჯოგი გატეხოს ექვსასი ათასი ძველი თეთრი საყდარსა დაეურვოს. მინცა ამას ზემოთ საყდრის შეილნი და მოხელენი სწერიან მათი ჯოგი გატეხოს ათი ათასი თეთრი საყდარსა დაეურვოს და ორი ათასი იმას დაეურვოს დიდითა შეხუეწითა და ნაძარხი უკლებლად შემოექციოს. მინცა კათოლიკოზის გამოგზავნილი კაცი გაცარცვოს ათი ათასი თეთრი საყდარსა დაეურვოს, ოთხი ათასი იმას დაეურვოს.

მინცა ზურგით მზიდავი ხარი და ან სეფე ხა-

---

¹⁾ თუ წაიჭიოს (?)

რი ¹⁾ წაიყვანოს თერამეტი ათასი თეთრი საყდარსა დაეურევოს- შინცა მოხელეთა გაგზავნილი კაცი გაცხრცევოს ოთხი ათასი თეთრი საყდარსა დაეურევოს და ორი ათასი იმას დაეურევოს. შინცა ქვერა ევისკოპოზსა სცეს ანუ შეიპყრას, ანუ ავად ავინოს, ანუ უპატიობა რამე ჰკადროს თორმეტი გლეხი საყდარსა დაეურევოს და სამასი ათასი იმას დაეურევოს. მუ გლეხი იყოს რომელმან ჰკადრა მისითა მამულითა საყდარსა დაეურევოს. შინცა კათოლიკოზსა ყმა, მსახური მოკლას ექვსი ათასი თეთრი საყდარსა დაეურევოს და სამასი ათასი სისხლად და თხუთმეტი ათასი სანახშირედ იმათ დაეურევოს. და რანიცა საყდრისა მოხელენი არიან, ვითარცა საყდრის შეილთა სწერია იმავე წესით იმათ დაეურევოს. შინცა საყდრის მოინალე ²⁾ კაცი მოკლას შეიდასი ათასი თეთრი საყდარსა დაეურევოს, ოთხასი ათასი სისხლად და თხუთმეტი ასი სანახშირედ იმათ დაეურევოს. ³⁾

და ვინც ბიჭვინტის გარემო სოფელი და გლეხი სიდგან ზარისა ხმა ისმოდეს, ვატეხოს ანუ დაარბიოს, ანუ ნახირი გაუტეხოს ექვსასი ათასი ძველი კირმანაული თეთრი საყდარსა დაეურევოს და სამი ათასი იმას დაეურევოს. სახლნი რანიცა აგარანი და

---

*) იხ. «მწეუმსი» № 13, 1891 წ.

1) ს. ს. ორბელიანმა არ იცის ეს სიტყვა.

2) აქედან იწყება ის ადგილი, რომელსაც აქვს დადი მნიშვნელობა ზენი საეკლესიო განხილების შესწავლისთვის.

3) საუერადღებო ეს ადგილი სამართლის წარმოების შესასწავლად.

სოფელნი მეტოქი მონასტერი და ქალაქი სწერიან იმათ შინა მსახლობითნი გლეხნი, მსახურნი და მონალე ვინცა მოკლას, ექესასი ათასი თეთრი საყდარსა დაეურვოს და სამასი ათასი თეთრი სისხლად და თხუთმეტი ათასი სანახშირედ იმას დაეურვოს.

მინც სოფელი და სოფლის კაცი დაარბიოს, ორასი ათასი თეთრი საყდარსა დაეურვოს და ორი ათასი ორი ათასი რასდენიცა გლეხნი იყენენ იმათ დაეურნონ და ალაფი უკლებლად შეაწიონ და რასაც მიზეზისთვის მიხდომოდენ, ისი გაუტუდდეს. და თუ მომხდომი მოკლან სისხლი და სანახშირე გაუტუდდეს. და ეინც ჯოგი და ნახირი გაუტეხოს ოცდა ათი ათასი თეთრი საყდარსა დაეურვოს და ორი ათასი იმათ დაეურვოს. მინცა ეკკლესია გაუტეხოს ოთხი სახლი დაეურვოს. მინცა ცული წაუღოს ბიჭვინტის საყდრის ყმასა თუ ხუცვი იყოს ორი სახლი დაეურვოს და თუ ერის კაცი იყოს ერთი სისხლი სრული დაეურვოს. მინცა ქალი დაუგდოს, სრული სისხლი დაეურვოს.

მინცა ვენახი დაუკაფოს საყდარსა და საყდრის ყმასა ოცდა ათი ათასი თეთრი საყდარსა დაეურვოს და ათასი ვისიცა ვენახი იყოს იმას და რისათვის უყო ისი გაუტუდდეს. აგრევენ ეინცა წისქვილი გაუტეხოს. მინცა ბიჭვინტის საყდრის ყმის მეჯინიბე, ანუ მესადილე, ანუ მწყემსი სცეს ანუ გაცარცუოს ათი ათასი თეთრი საყდარსა დაეურვოს, ათასი ვისიცა იყოს იმას. და თუ ეინცა მეკობრობით¹⁾ რამე მოიპაროს ოცი ათასი თეთრი საყდარსა დაეურვოს.

---

1) „ბა“-ს დაკარგინე წაუგითხაკად.

მინცა კათოლიკოზის უკითხავად ბიჭინტის წყალი ინადიროს მოსადებლათა ოცი ათასი თეთრი საყდარსა დაეურვოს. მინცა საყდრის ყმა დაკოდოს უდლოს ადგილსა სამი გები დაეურვოს, თუ დალი დაასვას მეთორმეტე სისხლისა დაეურვოს.

აწ დაემტკიცეთ მეოხებითა ბიჭინტის ღეთის-მშობლისათა საკრძალაფი და შესაძრწუნებელი ყოელისა ადამის ტომისაკან იადგარი დაედევით. მითარცა სახლთა საყდართა უწარჩინებულესი არის ბიჭინტის საყდარი ეგრეთვე უმეტესი იადგარი დაედევით და დაემტკიცეთ მტკიცე ბრძანება ესე არა ვისთვის გვიბრძანებია ყველა დაქცევისა და შეუცლელობისა ყოელის ადამის ტომის კაცისაგან თონიერ თანადგომისა და ბეობისაგან კიდე არა სახელითა შემდგომთა ჩვენთა მეფეთა და დედოფალთა. და თქვენ წმინდანო მეჟენო, მღვდელ მთავართ მთავარნო აფხაზეთისა და ქართლისა კათოლიკოზნო თქვენც ასრე დაუმტკიცეთ. ღადიანო—ბურიელო, ათაბეგ—ამირ სპასალარნო თქვენცა ასრე დაუმტკიცეთ და მწე ყეენით ბრძანებასა ამასა ჩვენსა.

რომელმანც გეარმან კაცმან, ანუ მეფემან, ანუ ღადიან-ბურიელმან, ანუ კათოლიკოზმან, ანუ ეპისკოპოსმან, ანუ თავადთა და პაღებულთა, ანუ აზნაურის შეილთა შლათა ხელყოს შლად და შეცლებად და გმობუმად ¹⁾ ჩვენ მეფეთა და ღადიან ბურიელისა შეწირულისა მამულსა ბიჭინტის ღეთის მშობლისა, მასამცა რისხავს თავად ღმერთი და საშინელი ყოელიდ წმ. ღეთის მშობელი და ძე მისი

¹⁾ გმობად.

იესო ქრისტე და ცხოველს მყოფელი პატიოსანი ჯვარი, წმინდანი ზეცისა ძალნი ხორციელნი და უხორცონი და რანიცა წმინდანი სენაქსარსა შინა აღწერილ არიან და აღიწერებიან. რაცა ამა ჩვენგან დამტკიცებულსა იადვარსა შინა სწერიან ანუ დაიწერებიან ამის დაბლად დაქცევად ხელყოს შეჩვენებულმც არის თორმეტ მოციქულთა მადლითა შეიღობათ მადლითა და ოთხთ პატრიარქთ მადლითა. ნურამც ეშლების მის სულსა და ხორცსა ნუცა ლოცუითა, ნუცა მარხვითა, ნუცა გლახაკთ მიცემითა და მთა წმიდის მიცემითა. ღამამტკიცებელნი ამისნი აკურთხნეს ლმერთმან.

განონითა გამტკიცებ კათალიკოზი მალაქია.

განონითა გამტკიცებ კათალიკოზი ეკლემონ.

განონითა გამტკიცებ კათალიკოზი ეფთქკიმი.

განონითა გამტკიცებ კათალიკოზი მალაქია.

განონითა გამტკიცებ კათალიკოზი მაქსიმე.

განონითა გამტკიცებ კათალიკოზი ზაქარია.

განონითა გამტკიცებ კათალიკოზი სკიმეონ.

განონითა გამტკიცებ კათალიკოზი დავით.

სახელითა ლეთისათა ჩვენს ბატონს ღვეითა გვიბოძა ღადიანმან ლიონ და დელოფალმან ბატონმან შინათი ეს წყალპუტია, ჯეფია გვიბოძა მისისა კოლშეილითა, რისის მქონებელიც არის მისის ყოველასურითა და ჩვენ ბიჭვინტისა ღვეთის მშობლისთვისა შევკვიწირავს სახსრად და საოხად სულთა ჩვენთა და დედათა ჩვენთა წარსამართებლად. მინც ეს გამოსწიროს რისხავს ლმერთი.

(სხვა ხელით იწყება).

ნებითა ღვეთისათა არის მედემონ კათალიკოზის შეწირული ერთი ოქროს ხატი ბიჭვინტისა ღვეთისმშობელი ბელათს ასუვენია. მართი ოქროს ჯვარი

მოთვალ-მარგალიტით. ¹⁾ ერთი ბარძიმი ოქროსი მოთვალ-მარგალიტითი. ერთი ოთხთაეი ოქროთი მოკედლილი მოთვალმარგალიტითი. ერთი ოქროთი მოკედლილი ყივარჯენი. ერთი ოქროს ომფორი მომარგალიტული. ერთი ძეგლი ომფორი. ერთი ნახლის ბისონი. ერთი სხვა ბისონი ოქრო-ქსოვილი, ერთი საბეჯური სირმით შეკერული ოქროს ჯვარი აბია. ერთი ოლარი და ერთი ენქერი სირმით შეკერული. ერთი სამკლავე სირმით შეკერული, მომარგალიტებული. ერთი სტიხარი ხუთი მეტაფრასი—წიგნი.

ნებითა ლეთისათა შეესწირე მე აფხაზეთის გათლიგაზმან კუთვამი საყვარელიძემან ბიჭვინტისა ლეთის-მშობელსა: გვირგვინი ოქროს მოთვალ-მარგალიტებული, ომფორი მძიბელ მოთვალ-მარგალიტებული, ბისონი სტაერისა ოქროს ლილებითა. მქერი სირმისა მძიბელ მოთვალ-მარგალიტებული, ოქროთ ქსოვილი სტიხარი. საბეჯური მომარგალიტებული. ოქროს ხატი მძიბელ მოთვალ-მარგალიტებული. სამსჯუდლი და ძელი არის შიდა და პათიოსანი ნაწილები. მეორე კამარი არის მარგალიტისა. მეორე ბისონი არის შავის ატლასისა ოქროს ქსოვილი ვეცხლის თვლებიანი. ძიდევე მესამე ბისონი არის ოქრო-ქსოვილი თეთრი მარგალიტის თვლებიანი, მეოთხე ბისონი არის ორპირი ოქროს ლილებიანი. მეხუთე ბისონი არის მრავალჯვარი ხავერდისა ოქროსი ლილებიანი მოთვალ-მარგალიტებული, მეექვსე ბისონი ხავერდისა მრავალჯვარი ვეცხლისა ლილებითა. სტიხარი ოქრო-ქსოვილი. სამკლავე მრავალ ჯვარი მომარგალიტებული. ბარძიმი ბროლისა ოქროთ მოკედლილი, ერთი ფეშხუმი ოქროსი და ერთი ვეცხლისა. ერთი კამარა ოქროსად მოთვალეით, ლახვარი,

¹⁾ კ. ა. თვალ.

კოეზი, ოდიკი დახატული, ღრუბელი, ერთი საზე-
დაშე, სამი ნახლის პერეკელი, ერთი ოქროს კონ-
დაკი ოქროს მელნით დახატული ოქროს ღერიტა.
ერთი სხვა კონდაკი დახატული, ერთი სხვა ეტრა-
ტისა კონდაკი. ერთი ქამარი, ერთი ღვეითნი, ერთი
კურთხევანი, ერთი სანთლის ჯვარი მოკედილი და
ლამაზი მოჭრით. ერთი პათიოსანი გულანი წიგნი
ლამაზად დახატული სულ ყოველისფრითა უნაკლუ-
ლო, ერთი სჯულის კანონი ¹⁾, ერთი ძართლის
ცხოვრება, ერთი ოქროს დოსტაქანი... ერთი ჯეჯი-
ბი, ცხენის ჯოგი, ზროხას ჯოგი და კამბეშის ¹⁾
ჯოგი.

აქედამ მეორე გვერდი იწყება. იგივე წერილი
ხუცური ასოებია, მხოლოდ სხვა ხელით ნაწერი.
შენ წმიდათა უერცელესო და უზემთაეს შეიღ
ცათა უერცელესო ბიკეინტისა ლეთის მშობელო ჩვენ
ცვაფარვითა შენთა მონდობილმან და მსასოებელმან
სახისა შენისამან ჩვენ ღადიანმან ბატონმან ლე-
ონ და ტკბილის მამის სანაცლომან ბატონმან ბი-
ძამჩემმან ბატონმა ბიორგი ლიპარიტმან გკად-
რეთ და შემოგწირეთ შენ საშინელსა ანგელოზისა
უზილავსა ბიკეინტის ლეთის მშობელსა ჩვენდა სად-
ღენგრძელებლად და განსამარჯვებლად, სახსრად და
საოხად სულისა ჩვენისად შემოგწირეთ კალაკავა
ჯალნისკული მამულითა შეილის ხუტუსეული მამუ-

---

¹⁾ სამწუხაროდ არ არის მოხსენებული, რომელი
«სჯულის კანონია».

ლი, ორი მონასტერი—ერთი ჯვარის პატიოსნისა და მეორე წმიდის ბიორგისა, მისის სასახლითა, მამულთა, საფლაუითა, სათევზითა, საყანითა, სანადიროთა, სახობითა, სათივითა, ბელლითა და მარნითა, ქუჩითა შესაელილითა და გამოსაველითა, როგორცა ხუტუ ჰაიანსა ეხმაროს, ისრე თქვენ იხმარეთ. აწე არის ამის შემავალი გლეხი ხუბუ ჰაიანი, რომ იხმარებოდა, ერთი კუამლი კაცი ბრიგოლ გოგოლდაჲ, მეორე მოსახლე ლომონია ბოგოლდა, მესამე მოსახლე მიხლია ჩანგელია, მეოთხე მოსახლე ძეაქვალთა შანტაჲ, მეხუთე მოსახლე მიკ აღანდი შიელია, მეექვსე მოსახლე მაგიქორდი ძეიკაჲ, მეშვიდე მოსახლე მბიშხვა შიელია, მერვე მოსახლე დაჯიხული ჰაიანა, მეცხრე მოსახლე შ შას. ბიბილია ხუტუს ჰაიანის სეული. აწე ამისი არიან თავათ ღმერთი და ბიქვინტისა ლეთის მშობელი კატაგან ლიპარიტიანი, ბატონი ბიორგი და გაზირთ-უხუცესი და მოღაკთ უხუცესი მირაბ შორთაძე და ძაცია შორთაძე და მესტუმკთ უხუცესი ძაკაუჩა ძეითა. სახლის უხუცესი ძაიხოსრო აფაქიძე, ბოქაულთ უხუცესი ჰაევან შალაძე. აწე ამისი შემწირველი ესენი არიან.

აწე შეწირული ჩვენგან მამული და საყდარი ვინცა გამოსწიროს რისხავს მამაჲ ძე და სული წმიდაჲ. შოვლად წმ. ლეთის მშობელი, ყოველნი წმიდანი ლეთისანი, ზეცისანი და ქვეყანისანი, უბორკონი და ხორციელნი ნურათამცა ეშველების მის სულსა ნურცა წირვითა, ნურცა ლოცვითა და ნურცა გლახაკთა მიცემითა ნურცა იჩლემს წასვლითა და შეწირული-

---

1) ასე იწერება კამბეზი.

თა, ღამამტკიცებელნი ამისნი აკურთხნეს ღმერთმან. ამინ. ამინ. მეღვინეთ უხუცესი ზამიგონი ბუკუჩაა და მზარეული ხუტალვი გვირგვინა.

ჩვენ ჭრისტეს ლეთის მიერ კურთხეულმან აფხაზეთის კათოლიკოზმან მუთეიმი საყვარელის ძემან კალა მონასტერი და რაც მამული შესწირა დადამან ლეონ და ლიპარტიანმან გოარგი ბიკეინტისა ლეთის მშობელსა ჩვენ მისდა ქრთამად გამოვიდეთ, მივეცით მანუჩარ დადიანსა თორმეტს ტყუედ დაფასებული, კარაი, ერთი ბედაური ცხენი და ერთი ბედაური ჯორი. მანუჩარ დადიანი მიიტყალა, მას უკან მის შეილს ლეონ დადიან მივეც ერთი გაუკუფთელი სარასანი და ერთი ყირმიზი იაზადური ხავედი. ლიპარტიანს ბიორგის მივეც ერთი ოქროს მოქედლილი უნაგირი მურასა ვეცხლის ლაგამითა, ვერცხლის საღეფითა, ვერცხლის სამკედლითა, ვერცხლის მათრახითა ოქრო-ქსოვილისა. მართი სიასმურის ხავემის ტყაფი თეთრს ხავემს ეაკრავს. მივეც მირაბ ჭორთაძესა ერთი ბედაური ცხენი მისის უნაგირითა და ასლითა და ბირაქითა შეკაზმული. კაკლის უხუცესსა შაიხოსრო ათაქიძეს მივეცი ერთი დიდი თაფანგამი ერთის კაცის ასაღები.

ძაკაუჩას ძეითას მივეც ერთი კარგი მესხური საუნაგირე მისის იარალითა, ერთი ზემოური ქაფხაჲ და ერთი ჩალილაოს ქეგმო სხვა საბანი და სურმები მოხელეებსა. აწ რამდენიც კაცმან ან დადიანმან, ან სხვამან კაცმან, ან თაფაღმან, ან აზნაურის შეილმან ბიკეინტისა ლეთისი-მშობელსა გამოსწიროს კალა მონასტერი და რაც მაშინა მამული შესწირეს—რის-

ხემცა ლმერთი მამაჲ ძე და სული წმიდაჲ, ყოელად
წმიდაჲ ლეთის მშობელი, ყოელნი წმიდანი ლეთი-
სანი ზეცისანი და ქვეყანისანი, ხორციელნი და უხორ-
ცილნი. ღამამტკიცებელნი ამისნი აკურთხნეს ლმერთ-
მან. ამინ. ამინ.

მკრალი მელნით, უფრო წერილი ხელით და-
წერილია შემდეგი:

აგ^ღვეე გკადრეთ და შემოგწირეთ თქვენ საში-
ნელსა ბიკვინტისა ლეთის მშობელსა ჩვენ ხელმწიფე-
დადიანმან პატრონმან ლევან თეკლათს საყდარი
მთავარ ანგელოზისა საწინამძღვროჲ რუფაჲ კუამლის
კაცითა, ტყითა, ეელითა, საყანთა, სანადიროთა,
გახელთა და გამოსაელითა, საძებრითა და უძებ-
რითა, დღეს რისაც მქონებელი იყონ სამართლიანის
საქმითა ამას გარეთ საკანდელაკოს კლიტათა. შე-
მოგწირეს სახსრად და საოხად სულისა ჩვენისა, ას-
რე რომე სახელი იყო ბატონი კათოლიკოზე მაქ-
სიმე (?) ¹)...

აწე ვინცა შლად ჰყოს წყეულ, კრულ და შე-
ჩენებულ არს მისი სული და ხორცი აქა და მას...

ბქედან იწყება ისეე შავი მელნით, გარკვეული
ხელით, რომელიც წინად გეხედებოდა:

ნებითა, შეწეენითა, წყალობითა ლეთისათა ჩვენ
გურელ კათოლიკოზმან მალაქია შეესწირეთ ბიკვინტისა

---

1) ეს ადგილი მეტად მკრალად არის დაწერილი.
აღაგ-აღაგ აღარა სხანს-რა.

ღეთის მშობელსა მკირე ესე შესაწირავი თავის ერ-
თის წმიდის ანდრია მოციქულის ხატი მომიქედინე-
ბია და თორმეტ საუფლოს კუბოში ჩამისვენებია და
ბიჭვინტას დამისვენებია და სამი კუამლი კაცი იქ
მისთვის შევიწირავს. ამას გარეთ ერთი მძიმედ მო-
მარგალიტებული ოქროს ომფორი ათასის ფლურისა
სრულიად პატროსნის თელითა და მარგალიტითა შემ-
კობილი და მისის ოქროს ბუშტებითა.

მრთი ამისი შეფერებულთ მძიმე ოქროს სირმის
ყარყათათ შეცერული ბისონი ცხრის მურანის ლი-
ლითა და ამ ლილებშიან ნიშაურის ფეროჯისა და
ყორმიზის იაგუნდის მეტი არა ზის-რა. მს ლილები
თვითთა ას-ას მარგალიტად ნასყიდი არის. მრთი წყვი-
ლი სამკლაფები ოქროსი ოთხასის ფლურისა მძიმედ
მოთვალ-მარგალიტებული. მრთი პატროსანი ოლა-
რი ხოშორის მარგალიტითა მძიმედ მომარგალიტე-
ბული. მრთი მძიმე ოქროს მურისა ქამარი პატრო-
სანის ყორმიზისა იაგუნდებითა, ლალებითა, ნაყაურის
ფირუზითა და მარგალიტებითი შემკობილი, შეიდი
ქულუჩა და ორი წინა შესაკრავი აქვს. მრთი მძიმე
ჩარყათის მომარგალიტებული ფქერი. მრთი მძიმე
ქარყათით შეცერილი სტიხარი ორის ოქროს ლილი-
თა. მრთი სირმით შეცერული საბეჭური. მრთი ოქ-
როთა თვალითა დამარგალიტებული შემკობილი პა-
ტროსნის ძელითა დანაწილებული და ოქროს ჯა-
ჭვითა შესაკიდი ხატი.

მრთი სამწირველო ოქროს სარმუჯა მურასა
პატროსნის თელითა და მარგალიტებითა შემკობილი.
მრთი მძიმე ჩარყათისა მომარგალიტებული პორფირი.
მრთი მაზარა შავის ატლასის მომარგალიტებული
სირმისა ღდინარებითა და ოქროს მურის ლილებითა.

ერთი მძიმე ოქროს მურასა კავარჯენი ოქრო კახელის ბატონის მუთვიმე კათოლიკოზისაგან იყო და ზოგ ზოგი თვალი და მარგალიტიცა მისგანვე იყო და მერმე ჩვენ ახლად კიდევ პატიოსნის თვალითა და მარგალიტითა შემიმკია და გამიკეთებია ¹). ერთი სირმისა მომარგალიტებული გვირგვინის ქული. ერთი ოქროს ფეშხუმი ორას სამოცის ფლურისა. ერთი მძიმედ გაცეთებული მოთვალული კოეზი. სამი მძიმედ ხალასათ ყირმიზის ფრანგულის ქამხაზე შეეკრული ჰერეკლები. ერთი მძიმეთ მოქედლი და ოქროთ დაფერილი კონდაკი. სამივე კონდაკი შიგან წერიან მისის ხალასათ შეეკრულის რუფაქითა, მეორე სხვა კონდაკი ოქროს ვარაყითა წერილი.

ერთი პატიოსანი ძილის პირი ქრელის ნუსხითა. ერთი ქამნი, დავითნი. ერთი კურთხევანი. ერთი გულანი ქახელის მუთქვიმე კათოლიკოზისაგან იყო დაწერილი და ხატის შეწირული არ იყო და ბატონის ღადიანს წაეღო და მე ესთხოვე და მიბოძა და აწ მე შემიწირავეს. ერთი ეტრატს ოთხთაფი დახატული აქვს, მერაბ შორთაძისაგან ხალიჩა. ერთი ეცხლის ჯვარი..... ერთი მურასა ტაშტი. ერთი მომარგალიტებული სამხეური. ერთი მომარგალიტებული ჩარყაფი ²)..... ოქროქსოვილი ხალიჩა მომარგალიტებული...

ერთი დიდი ოქროს ბარძიმი (?). ერთი დიდი დაქანაბადა. ერთი ალაქუხი. ერთი ყირმიზის სუფრა ერთი ტაშტი წურწუმა ვეცხლისა და ტაშტი

¹) უკანონო შეთანხმება სიტყვებისა: „ჩვენ შეგვიმკია“ და არა შემიმკია.

²) აქ მკლანი გადასულია. ორი სტრაქონის დასაწყისი ადაკ სწანს.

ჩარხისა. ერთი საყათასი, ერთი დიდი დოსტაქანი. ორი ჩარა დასები. ერთი ცხრა... ჩაღბაქები.

აწ ადგილებისა და მამულებისაგან ბაუჯელს სასახლე აოხრებული იყო და მომცრო ადგილი იყო და გარეშემო სხვისი ადგილი იყო და ჩენის თეთრითა მიყადა და გამომატება და სასახლე ამიშენებია და ქეთკირისა და ქეთკირისა ჯიხური ამიშენებია და დარბაზი დამიდგამს და ორი მოსახლე კაცი ჩენის თეთრითა მიყიღია და დამისახლებია და ჯოგი დამიყენებია. ამას გარეთ თლილის სასახლე გამიკეთებია საყდრისათვის სამრეკლო ამიშენებია და ქეთკირის მარანი ამიშენებია, ზედა კარგი სახლი დამიდგამს და ტახტი ამიშენებია, ერთი კუამლი კაცი ჯაქია გვარადა მანდ მიმიყვანია, მებოსტნეთ დამისახლებია და ჯოგი დამიყენებია. მეორე კუამლი კაცი სურებული გვარადა მანდ დამიყენებია და დამისახლებია.

ამას გარეთ ოღიშს სადაც მე მოეინდომე ღალიძგას, ანაკრას, შოთს, ჰალადიდს ყოველგზის ბალკოლისკარს, ეკალს საქუჩულაროს, ჩენი ამოჩეული მეთევზენი და სხვა კაცები ოცდაათი მოსახლეები ღალიძგამან პატრონმან ლეონ მისდა სადღეგრძელოდ, მისის სულისათვის შესწირა და ყოველ წელიწადსა სულისათვის ტრაპეზი გაიჩინა. ამას გარეთ ღალიძგას სასახლე არეულ და ბატონის ღალიძგანის ძეგლი გაოხრებული სასახლე იყო და ჩენცა შეეხვეწით და ესთხოვეთ და თვითონ ხატსა შესწირა და ჩენცა დაგეამაღლა, მიყუყუით ხელი, დარწყეთ შენება საყდარი გაგვეკეთებია. დარბაზი და ჯიხური ჩენის თეთრითა მიყიღია და დამიდგამს და გარდამიკედინებია. აგრეთვე ბელლები, მარანი და რაც სახლები არის ან საყანე, ან საკრეფი მამული და ქუ-

რები—ყველა ჩვენის თეთრით მიყილია. ერთი მოსახ-
ლე ბატონმან დედოფალმან მიბოძა და სამი მოსახ-
ლე ჩვენი... მიმიყვანია და დამისახლება.

ლორის ჯოგი დამიყენებია და სამუშაო საქმე
ყველა გამიჩენია და გამიროგებია. შვაბები დამიდგამს
და მეთევზენი დამიყენებია. ამას გარეთ ილორის
ჩხოხობისაგან ერთი პარტახი მიყილია და ადგილი
წინამძღერისაგანცა მიყილია და ერთი კუამლი კაცი
მიმიყვანია იქ მეთევზეთ და დამისახლება. ამას გა-
რეთ სუშეებს სასახლე გამიკეთებია, საყდარი დამიდ-
გამს დიდი დარბაზი და ჯიხური დამიდგამს და გარ-
დამიჭედინებია, საყანები მიყილია და ორი კუამლი
კაცი ჩვენის თეთრით მიყილია და დამისახლება. ხა-
რის და ზროხისა და ცხენისა ჯოგი დამიყენებია.

ამის გარეთ ¹⁾ ხოირს სოფელი იყო და სასახ-
ლე არ იყო, მერმე ჩვენის თეთრითა სასახლე ადგი-
ლი ვიყიდე შეგრელებისაგან და დარბაზი ვიყიდე და
დავადგმეინე, ჯიხური დავადგმეინე და გარდავაჭე-
დინე და რაიც სახლები ღვას ყველა ჩვენის თეთრითა
მიყილია და სხვა საყანეები საკრეფი მამულები და
ჭურები მიყილია და შემამატებია. მოსასახლეები და-
მისახლება და ზროხები დამიყენებია. ამას გარეთ
ხიბულას საყდრის იარალისათვის ციხე სალაროთ გა-
მიკეთებია, შიგან ორი კუამლი კაცი დამისახლება,
საყდარი, სახლი და ჩარდახი დამიდგამს და ერთ სა-
სახლეთ ის გამიკეთებია. ამას გარეთ ბიჭვინტას გა-
მოღმა სასახლისათვის გამამატებია დიდა დარბაზი და
დიდი ჯიხური დამიდგამს და გარდამიჭედინებია, ტან-
ტი ამაშენებია და გარდამიჭედინებია, სახლ-კარი გა-
მიკეთებია, მოსახლენი დამისახლება. ქამბეშისა,

¹⁾ გარეთ=გარდა.

ზროხისა ¹⁾), თხისა და ლორის ჯოგი დამოყენების, სალობი გამოიკეთებია, ხარდანი გამოიკეთებია და ერთი მოსახლე კაცი ზედ დამისახლესია, ხარდანი ²⁾ გამოიკეთებია და მეხარდნე იმერეთიდან მომიყვანია და დამისახლესია.

ამას გარეთ საქუჩილორიოს ბატონმან ლადიანმან ერთი სასახლე ოთხის კუამლის კაცითა მიბოძა მისის საყანითა და საკრევის მამულითა და მანის ყოველისფრითა და მე შემიწირაეა. ამას გარეთ ნაგეზაურის სასახლისათვის ბატონს ლიპარტიანსა შევეხვეწეთ და ცარიელი სახლკარი, სასახლე-ადვილი მომაქრთამა ორის მოსახლითა და ერთი მოსახლე მე მიუმატე. მიეჭყაე ხელი და საყდარი ავაშენე და გარდავაჭედინე. ღიდი ჯიხური ავაშენე და გარდავაჭედინე, სხვა სახლეები, ბელელი და მარანი და კიშქარი ავაშენებინე და სასახლე გავაკეთებინე.

ამას გარეთ ბატონმან ლადიანმან ბატონის ლიპარტიანის სულისათვის ხუთი კუამლი კაცი, ზოგი აქვე და ზოგი სხვაგან ხატსა შესწირა და მე მიბოძა და მე შემომომატებია და მყონდიდელის აუაქიძისაგანცა საკრევი მამულები მიშოვნა და შემომატებია. იმ ადგილის ძველის ლიპარტიანებისგანცა ქონდა ხატსა შესწირული კაცები და აწ ჩვენ კარება—სასახლე გავიკეთებია. ამას გარეთ ნაგეზაურს ორი კუამლი კაცი იყო მარტო ბეგარა ჩვენი იყო და სხვა სამსახური ლიპარტიანისა ედგა.

¹⁾ კამბეში—კამბენი (შ=წ); ზრახა—ძრახა (ზ=ძ).

²⁾ ხარდანი—სარდანი კენახი (საბა სულხან არბეღიანის ახსნა).

შევხვეწეთ ძახელსა ბატონსა ლიპარტიანს და ეს კაცებიც სრულიად მკვიდრად დამანება და ახლა ეს მე შემამატებია.

ამას გარეთ ეს ორი კუამლი კაცი საკანონოდა შილაძესა ლომკაცსა დავადებინეთ და შევაწირვინეთ. მრთი კუამლი კაცი რეენოზს შილაძის შეილსა დავადებინეთ ოფისკუქს და შევაწირვინეთ. ამას გარეთ მათხუჯს სასახლე გამიკეთებია და შემიმკია საუდრიოთა, ტახტიოთა, დარბაზიოთა და შეფასახლიოთა, საწოლის სახლიოთა და კიშქრიოთა და მისის ჯიხურითა. სალოზი არ იყო და ახლა სალოზი მე გამიკეთებია და მეთევზეც გამირიგებია. ამას გარეთ ჯაქთუბანს სასახლე არ იყო და სასახლე მე ამიშენებია დარბაზიოთა, ჯახურითა, მარნიოთა, ბელლიოთა და სხვა სახლებითა და კიშქრიოთა. აღგიღები მიშოენია, მეუეზენი გამიჩენია და არიან... 1)

ბეგრის ნუსხაშია სწერია. ამას გარეთ სოფელი ბეგუთს მეფესა ბიორგის ესთხოვე... და სამი კუამლი კაცი მან მიბოძა... ამას გარეთ ნავენახევის დიდი სახლი ამიშენებია სასახლე ამიშენებია.

(აქ ხუთი სტრიქონი სრულიად აღარ სჩანს, ისეა გადასული მელანი. აღგილ-აღგილ გაირჩევა წვალეებით სიტყვები: «მქონდა», «შემიწირავს» და სხვა, მაგრამ აზრის აღდგენა შეუძლებელია. არც ი.ე დიდად სამწუხაროა, რადგან აქაც, როგორც ამას წინ ჩამოთვლილი უნდა ყოფილიყო, რა შეუმატებია და რა გაუკეთებია).

ამას გარეთ ბურიას ოცხანას კუამლი კაცი შევესწირე. სასახლე არ იყო და შევეხვეწეთ ბატონს

1) მელანი გადასულია.

მამია ზურციელს და დიდის ქრთამით მომაქრთამა საყდრით, სახლებით, მოსახლეებით, სათიფითა, საყანითა... და მისის ყოვლისფრითა. (ბოლოში ათი სტრიქონი სრულიად ამოშლილია).

პირველ გვერდზედ მოწერილია ერთს მხრივ შემდეგი: ჩვენ ძრისტეს მიერ კურთხევითა კურთხეულმან ჩრდილოსა და აფხაზეთისა კათოლიკოზმან ლორთქიფანიძემ პატრონმან ბრიგოლ კვალად გვადრეთ და შემოგწირეთ თქვენ საშინელსა ცათა მბაძავსა ბიჭვინტის ლეთისმშობელსა ერთი კუამლი კაცი ნარმანიაჲ ბარეაბიხო და მისი ძმაჲ ასრე რომე შეაპუ შარვაშიძის იყო და ჩვენ ვიშოვენეთ, დავასახლეთ და შემოგწირეთ მათის ცალშვილითა სახსრად და საოხად სულისა ჩვენისათა. ბეგარას და სამსახურს გარეთ სამი ლალარკი ¹⁾ სანთელს ბიჭვინტის ლეთისმშობელს მთარმევედეს, ყოველს წელიწადს ვინცა მის ტომმან კაცმან გამოგწიროს მას რიხხავს თაჲდ ლმერთი მამაჲ, ძე, სულიწმიდაჲ და ბიჭვინტისა ლეთის მშობელი. ნუცა იქნების ხსნა და გამოხსნა სულისა მისისა აწდა უკუნისამდე. ამინ.

მეორე თავახზედ ვკითხულობთ შემდეგ მინაწერს სიტყვებს:

აგრეთვე გვადრეთ და შემოგწირეთ თქვენ საშინელსა და ცათა მობაძავს ბიჭვინტისა ლეთისმშობელსა ჩვენ კათოლიკოზმან ნეესაძემ ლავით ²⁾ თეკლათს ბრიგოლია ბე...ლი ³⁾ შვილი ხოხონაო

¹⁾ «ლაღირკი» მეგრულად წონაჲ, დაახლოვებით ერთი გირვანქა. ნახე ჩემი „ზედ-წარწერათა გარჩევა“ გვ. 57. ბროსსეს საც შეხვედრია ლალარკიონი სთარგმნის «СМО»-დ. ეს შეცდომაა.

²⁾ იწერება ღათ. ³⁾ ორი ასო წაშლილია.

მისის ცოლშვილითა სხვის შვილითა, სახლკართა
ჭურმარნითა, მამულითა, ტყითა, ველითა, საყანითა
გასაელითა და გამოსაელითა, საძებრითა და უძებრი-
თა ღღეს რისიც მკონებელი იყოს მისის საპართლია-
ნის საქმითა და მისის ეკლესიის სასაფლაოთი ასრე
რომე შირან მხეიძემ ბიჭვინტისა ტყეები დაუიდა
ოთხი და იმას გარდა სახლებით გამოვართვით. და
სხვა ნიშანით გაქეთ. აწე ვინცა და რომელმანც
ძეძან კაცისამან ან ღადიანმან, ანუ თავადმან, ანუ
აზნაურმან, ანუ სხვამან ამისდა შლად და ქცე-
ვას და გმობას ხელყოს, მასამც რისხავს თავად
ღმერთი მამაჲ, ძე და სულიწმიდაჲ. წყეულ და
კრულ და შეჩვენებულმც არის მისი სული და
ხორცი და აქა და მას საუკუნოსა. ნუმცა იქნების
ხსნა და გამოხსნა მის აწდა უკუნისამდე ამინ.

მესამე მიწერილი აღგილი ასე იკითხება:

აგრეთვე გკადრეთ და შემოგწირეთ თქვენ სა-
შინელსა ბიჭვინტისა ღეთისმშობელსა ჩვენ კათო-
ლიკოზმან ნეესაძემ ღვით ხარაშედია ქრისტეშია და
მისი ძმისწული ხოსია მათის ცოლშვილითა, სახლ-
კართა, ჭურმარნითა, მამულითა, ტყითა, ველითა,
გასაელით და გამოსაელითა, საძებრითა და უძებრითა
და მისის ეკლესიის კართა, ასე რომე პეპუნა, ჩაჩუამ
ჩენი წულისკარი მოგვპარა, გამოვიჩინეთ და გადა-
სახადშიდ გამოვართვით ბატონის ღადიან-ბურიელის
ნება დართულობით. აწე ვინცა და რამანცა ძემან
კაცისამან ანუ ღიღმან, ანუ მწირემან, ანუ ღადიან-
ბურიელმან ამისნი შლად და ქცევად ხელყოს მასამ-

ცა რისხავს თავად ლმერთი და მისნი წმიდანი ზეცისანი და ქვეყნისანი, ხორციელნი და უხორცოანი.

მეოთხე მოწერილი ეკუთვნის მეფე სვიმონს:

ბკადრეთ და შემოგწირეთ შენ საშინელსა ბიკვინტისა ლეთისმშობელსა ჩვენ მეფეთ მეფემან სვიმონ ჩხარს მქონის საყდარი, მისის გარემო აღგიღებთ ჩვენის სულის საოხად.

მეხუთე მონაწერი შემდეგია:

აგრეთვე ბკადრეთ და შემოგწირეთ ჩვენ ლიპარტიმან ბიორგი და ძემან ჩვენმან შამაყ¹⁾ და თანა მეცხედრემან ჩვენმან ლადიანის ქალმან ბატონმა ანა (ანნა) თქვენ. საშინელსა ბიკვინტისა ლეთისმშობელსა სასახლე ნაგეაზაო რეის კუამლის კაცითა სახსრად და საოხად სულისა ჩვენისა. ამინ.

მეექვსე მონაწერი ფრიალ მოკლვა:

ნამაშევს ოთხი კომლი კაცი შოლაძენი.

მერვე მონაწერი:

მქესი კუამლი კაცი და ერთი სასახლე ზაალ ლულოძისა (ლულოძისა?) შეეწირეთ ბიკვინტისა ლეთისმშობელსა ბოდოგანს.

მეცხრე მონაწერი წერილი ასოებით კარგად შენახულია:

თლილი სასახლე ორმოცის კუამლის კაცითა და ხაუეელი სასახლე ორმოცის კუამლის კაცითა მათის შესავლით და გამოსავლით და სათეეზოთი.

¹⁾ იწერება «გამყი. «გამყე დადიანი» იკითხება გუჯარში 1661 წ. (дерв. гудж. 146) აგრეთვე 1657, 1658 და 1659 წწ. (i.bid., გვ. 145).

მეთე მონაწერი:

უნდა მოიტანოს აშურლამ მახარობელმან დეკანოზის კაცმან ერთი ჩარეკი საკმელი სადიდმარხოთ, ხატის მიწა აქეს, შიგნით ეზოშიდ. ¹⁾

მეთერთმეტე მინაწერი ვრცელია:

ჩვენ ძრისტეს მიერ კურთხევით კურთხეულმან ჩრდილოსა და აფხაზეთისა კათოლიკოზმან პატრონმან ღვით შემოგწირეთ თქვენ საშინელსა ბიკვინტისა ლეთისმშობელსა ოცხანის გლენი სხვედაძე ბიორგი და მისი ძმაჲ მამინა და სახნია მათის ცოლშეილითა მისის სამოსახოთა დღეს რის მქონებელიც იყოს, მისის სამართლიანის საქმითა ასრე რომე სხვედაძეს ჩენი დახსნილი მერეკიფე სეხნია ძალანდაძე შემოაკელა და სისხლშიდ ბეჟან ბერიძეს ჩვენ გამოვართვით და ჩვენ ბიკვინტისა ლეთისმშობელსა შეეწირეთ. აწე ვინცა და რამ-ნცა ძემან კაცისამან ანუ ზურიელმან, ანუ ღადიანმან ან დიდმან, ან მცირემან ეს ჩვენგან შეწირული შლად და გამოზმად ხელყოს, ისიმც შეიშლება რჯულის ქრისტიანობისაგან, ნუმცა იხსნის წირვა და ლოცვა, წყეულ კრულ და შეჩვენებულიმც იქმნების მისი სული და ხორცი ცოლითა და შეილითა რაც ამ დაეთარშიდ წყეველა და შეჩვენება ეწეროს მის თაესა და მის ცოლსა და შეილზედამც აღესრულებების აწდა უკუნისამდე. ამინ.

---

¹⁾ ხშირად ვხდებით ფორმას «შიდ» «ში»-ს მაგიერად («ეზოშიდ» და არა ეზოში). ეს პროვინციალიზმია.

მეთორმეტე მინაწერი მხედრული ასოებით:

აგრეთვე გვადრეთ და შემოგწირეთ თქვენ სა-
შინელსა და ცათა მამაძაქსა ბიჭვინტის ლეთის-
მშობელსა ჩვენ კათოლიკოზმან ნემსაძემ ლავით
ხორგას ერთი კუამლი კაცი აზნაურის შეილი ბერუა
მორღებე ორის მისის გლენებით. მეორე კუამლი
ღასტურაი მომიხილი. მესამე კუამლი ღასტურაი
ბაბუა. მეოთხე კუამლი ღასტურაი ძოჩალია. მეხუთე
კუამლი ხოჩილაეა (?) ბაბაკაჩა. მეექვსე კუამლი
ხახაეა ხუხუტა. მეშვიდე კუამლი ხახაეა ხეახალი.
მერვე კუამლი ხოკილაეა ხეჩა. მეცხრე კუამლი
ცხილონია ჰვიბილგი მათის ცოლშვილითა, სახლ-
კარითა ჭურ-ბელელ-მარანითა, ეკლესიის კარითა,
სასაფლაოთი. ღღეს რისიც მკონებელნი იყენენ მისის
ყოველისფრითა. შეიწირე შენ საშინელო ბიჭვინტისა
ღეთისმშობელო და ნაცვალი გეაგე მადლი ნაშენი
ღღესა მას ღიდსა განკითხვისასა.

მეცამეტე მინაწერი. ისევ, როგორც მომეტებუ-
ლი ნაწილი და თვით გუჯარი ხუცური ხელით: .

მჰაშენ ცათა უერცელესო ყოვლად წმიდაო და
ყოვლად საკვირველო, რომელმან მპყრობელი ცისა
და ქვეყნისა იტვირთე მკლავითა ზედა და მზრდელსა
ყოველთასა ძუძუთა ზრდიდი. საკვირველ არს შობა
შენი და უსაკვირველესი ქალწულად დადგრომა შენი
და გამოუთარგმნელ საიდუმლო შობისა შენისა, ყვაეი-
ლო უხრწნელებისა, ქალწულო სანატრელო, წმიდაო
ახლო ჰირმეტყველსა ცისა ცათასა უმაღლესო, ყო-
ველთა ტომთა ღიდო ღიდებო შენ ჩვენ ცოდვათა

ხსნისა მოსალოდებელო სასოებაო, ბიჭვინტისა ლეთისმშობელო გვედრებით ჩვენ უღირსნი და უხბარნი მონანი შენნი ცვათარვითა მინდობილნი მეფე ბიორგი ძე ბაგრატის და თანამეცხედრე ჩვენი დედოფალი პატრონი აბაშიძის ასულა თამარ შემოგწირეთ ქონათს გლენი ერთი რუხადე ბიჭელა და ბუგუტე იმათის ცოლშეილით, სახლ-კარით, ჳურ-მარნითა ტყითა, ველითა, ვენახითა, სათიბითა, წყლითა, საწისქვილოთი, მისის სამართლიანის სულისას ჩვენის ცოდვილისა საოხად ამ სოფლის წარსამართებლად აწე ვინცა და რამანცა ძემან კაცისამან, ანუ მეფემან, ან დედოფალმან, ანუ დიდმან, ანუ მკირემან მოშლად ხელყოფად იკადროს ანუ სხვისამან კაცმან ძალად და უსამართლოდ გარდაეკიდოს მასამცა რისხავს შობა და განხორციელება ძისა შენისა, ნუცა ამა სოფლისა ძენი აღზრდებიან და ძირითურთ აღიფხერებიან, სულით და ხორციით იმიერ და ამიერა სოლომისებრა დაიმზობიან.

მეორე გვერდზედ შემდეგი მხედრული მინაწერი ეკუთვნის კათოლიკოზს ზრიგოლს:

ჩვენ აფხაზეთისა კათოლიკოზმან ბატონმა ზრიგოლ ესე წიგნი დავდევი და განვაახლეთ ასრე რომე ძოპალა სალდა ქაისოშვილი ღვეითს ქათოლიკოზს ეშოენა და ხატისთვის შეეწირა. მერე ახლა ჩვენ გაგვიახლებია და ჩვენც ხატისთვის შეგვიწირავს ძოპალა სულ და ქაისიშვილი რისიც მქონებელი იყოს ყოველისფრითა, და ვინც გამოსწიროს რისხავს ბიჭვინტისა ლეთისმშობელი.

ძილვე წმინდრული ხელით მინაწერი:

ქველად შემოგწირეთ შენ ცათა მობაძაჲო ბიკ-
ვინტისა ლეთისშობელო, ჩენ ცუფარქათა შენთა
მონდობილმან და განძლიერებულმან და ქველად
განძლიერებრსა მომლოდნელმან მეფემ ზიორგიმ
ძემან ბაგრატიანსამან და თანა მეცხედრეჲან ჩენმან
ასულმან აბაშიძისამან დედოფალთ დედოფალმან
ბატონმან თამარ შემოგწირეთ ერთი გლეხი მარდა-
სანიძე ზოსია ჩხარს ცოლშვილითა და ძძისწულითა,
სახლკართა, ჳურძამულითა, ტყითა, ველითა, ვეღვე-
სიის კართა, უძებარ-საძებარითა, მისის ყოველის-
ფრითა შეიწირე კინი ეყე შესაწირაჲი სასოებაჲო
ჩენო, ბიკვინტისა ლეთისშობელო, ჩენდა სადღე-
გრძელოდ და სულისა სახსრად და საოხად აწე ვინცა
და რამანცა ძემან კაცისამან მეფემან, ანუ დედო-
ფალმან, დიდებულმან ან აზნაურმან ეს ჩეხკან
შემოწირული შენ გამოგწიროს, შენ და ძენი მენი
გაურისხდი და ჩენის ცოდვის ნუქარაბადაძეცა. ის
განიკითხავს დღესა მას ღირსა განკითხვისასა. ამინ. ¹⁾

შენიშვნა: ეს შესანიშნავი გუჯარი დაწერილია
ტყავზედ, რომლის სიგრძე ორი მეტრი და ოც-და-ორი
სანტიმეტრია, სიგანე 18 სანტიმეტრე. ხუთი ცალ-
ცალკე ფურცელი ერთად არის გადაკერილი თეთრი
ძაფით. თავში ამ გუჯარს უძევს ქალაღი, რათა
გახეული გუჯარი მტყიცედ შეინახოს. დაწერილია

¹⁾ თითო ოროლო სიკევა სუსტად სჩანს კიდევ აქა-იქა,
მაგრამ მათი გარჩევა შეუძლებელია, რადგან მელანი სრულე-
ბით გადასულა.

წერილი ხუცური ასოებით, შავი მელანით, ალაგ-ალაგ სინგურით არის გამოყვანილი ასოები და მთელი სიტყვები (ВННОВАРЬ), გვერდებზედ მინაწერი მომეტებული ნაწილი იგივე ხუცური ასოებისანი არიან, თუმცა გვხვება მხედრული ასოებითაც. ასოები, საცა მელანი შენახულა სწორედ არის გამოყვანილი, მხოლოდ «ბ» და «შ», რომელნიც მეტად წააგვანან ხუცურს ანბანში და ძველს ხელთნაწერებში ხშირად ერევიან, აქაც არ არიან გარკვევით განსხვავებულნი, წინააღმდეგ «შ» იწერება ისე როგორც «ბ». სხვათრივ პალეოგრაფიულთა მხრივ ეს ხელნაწერი არ არის შესანიშნავი.

რაც შეეხება მის შინაარსს, მკითხველი უკვე დარწმუნდებოდა, რა მღადას ცნობებს იძლევა იგი ჩვენი ისტორიის შესასწავლად. იგი ერთის თავის ადგილით ავსებს მახტანგ მეფის კანონებს, მეტადრე იმ განყოფილებას, რომელიც შეეხება ეკკლესიას და მის კრებულს. იგი ავსებს ჩვენს კანონპდებლობას იმ გვარად, როგორც уставъ Владимира св. о церковныхъ людяхъ «Русская правда»-ს. მს გუჯარი ცხადათ გვიჩვენებს როგორ უყურებდა ჩვენი მმართველობა საეკკლესიო წესწყობილებას. მართის სიტყვით იგი განძია ჩვენის საისტორიო ლიტერატურისთვის.

ჩვენა ვიცით საქათალიკოზო კანონები, რომელნიც მახტანგ მეფემ ჩაურთო თავის «რჯულის წიგნში». აქ მოხსენებულნი არიან თითქმის სუყველა ის პირნი, რომელთაც შეუდგენიათ ცნობილი საეკკლესიო კანონები. მართი შეხედვით შეიძლება იფიქროთ, რომ ამ გუჯარში გაშეორებულია კათალიკოზთა დადგინება მახტანგის წიგნში მოქცეულნი. მაგრამ რა კი

დააკვირდებინთ მის შინაარსს ადვილად მიხედვით, რომ ეს გუჯარი სულ სხვა მხარეს შეეხება ჩვენი ჩვეულებულებიანს. იგი უფრო ვრცელია და მრავალ მნიშვნოვანი, ვიდრე დაბეჭდილი კანონები კათოლიკოზთა, «ქართლის ცხოვრება» მოკვითხრობს ამ კანონების შედგენის ისტორიას:

ბიორგი მე-III მეფობაში (ბიორგი იყო მხაროსტომისა. 1605—1639) შესდგა სამღვდლო კრება. «ყამებთა ამათ შინა, ამბობს მემატრანე, ვითარცა ვიხილავთ იქმნა განტყევება ცოლთა, კლვა კაცთა და იღუმალ ტყვის-ყიდვა და უჯგრონი სჯულსა-ზედა მრავალნი იმერეთსა შინა. ამისათვის შეკრბენ ქართლისა ათალიკოზნი მალაქია, აფხაზთა კათალიკოზნი ევლომონ და ყაველნი ეპისკოპოსნი იმერეთ-მღიშისანი, ხოლო ეპისკოპოსნი ესენი იყენენ: ქუათელისეიკონ, გენათელი ანტონი, კყონდიდელი, ბელილი, მოქველი, ღრანდელი შილიპე, საგარელი ძოშმან, ხონელი ზაქარია, ნიკორწმინდელი იაკობ, ჩაისელი ძირაღე! ამათ განაჩინეს მოქმედთა მათთვის ჯგროვანი შერისხვანი, დაწერნენ და შეაჩვენეს მოქმედნი მისნი, ვითარცა გვაუწყებს აღწერილი მათი». ¹⁾

იგივე კათოლიკოზნი მალაქია და მედემონ იღებდნენ მონაწილეობას კრებაზე და ამტკიცებენ ჩვენს გუჯარს თავიანთი ხელიწოწერით. ზარდა ამ ორი ცნობილი პირისა რხენიებიან კათოლიკოზნი მუთვიმე ²⁾. მალაქია, მაქიმე, ზაქარია და სეიმეონ

¹⁾ ქართლ. ცხოვ. II, 196.

²⁾ გვარად საყვარელიძე, ნახე თვით გუჯარი.

და დაფით. ზაქარიას და ხეიმეონს ვაცნობეთ ზემო
აღმონაწერიდამაც (ქართლ. ცხოვრებადამ). ღვით
კათოლიკოზი აფხაზეთის გვარად ნემსადე, მაქსიმე
იმერეთის კათოლიკოზი, მალაქია «ზურული კათო-
ლიკოზი» ცნობილნი არიან ისტორიაში¹⁾. რადგან
აქ მოხსენებულნი კათოლიკოზნი სუფელა თანამედ-
როვენიარ იყვნენ, ჩვენ ვფიქრობთ, რომ მათი «ხელ-
მოწერით დამტკიცება» ერთ დროს არ ეკუთვნის მს
შეიძლება ვსთქვათ, რომ ეს გუჯარი შესვლა და
შესრულდა მე-XVI—XVII საუკუნეში. ჯერ კიდევ
ბროსემ შეამჩნია, რომ დაბეჭდილ აწ (კათოლი-
კოზო კანონებში მოხსენებულნი პირნი სხვა-და სხვა
დროს სცხოვრებდნენ: (Bros. Hisf. d. l. Georgie
II, 265, § 4). იგივე ითქმის ამ გუჯარზედაც.

მოხსენებულნი «მეფენიკ» ეკუთვნიან ამეფედროს
მე-XVII საუკ. მამია და ძე მისი ლევან ღადიანი
უნდა იყვნენ მამია მესამე († 1532), და ლევან I
(† 1572), ძენი მისნი, აქ მოხსენებულნი. ბიორგი
მესამე († 1582) და მამია მეოთხე († 1590). ბუ-
რიელი როსტომ († 1564) და ძემისი ბიორგი მეორე
(† 1600). ბიორგი მეფეთ-მეფე ძე ბაგრატიანი უნდა
იყვენ, ბიორგი მეორე, ძე ბაგრატი მესამე. პირველი
ცოლად მისი გარდაცვლილა 1561, თუმცა
სახელი ისტორიაში არ ვიცით, მს გუჯარი ავსებს ამ
ნაკლს და გვაუწყებს, რომ პირველი მისი თანამედ-
როვე იყო ასულია აბაშიძისა თამარ.

რამდენადაც ეს სამეფო პირნი ხრონოლოგიით

¹⁾ ამ მალაქიამ განახლა ჭაიშის მონასტერი, მიწის ძვრით
დანგრეული 1618 წ. შემდეგ წელს იგი ამორჩეულ იქმნა
კათოლიკოზად. Brossef. Voyage archéol. Sup. 29, 32, 34.

უახლოვდებიან, იმდენად ქათოლიკოზნი შორდებიან ერთმანეთს. საკმარისია აღენიშნათ, რომ მკსივე სცხოვრებდა მეთეჟესმეტე საუკ. და მალაქია მეთეჟესმეტე საუკ. (ნახე II ep. r.), ბრიგოლი ატხაზეთის კათოლიკოსი მჭეიდმეტე საუკ. ეს გუჯარი უნდა იყვეს თანდათანობით შედგენილი და შემდეგ გადაწერილი და შემდეგ გადაწერილი ერთის ხელით, როგორც ვხედავთ ახლა ამას. ცალ-ცალკე შეწირულებანი მეფეთა და ქათოლიკოზთა ბიჭინტის ლეთიშშობლის ეკლესიისთვის ერთად მოუქცევიათ და შიგ ჩაურთავეთ საეკლესიო დადგინება, რომლის დასაწყისი ეკუთვნის მეთეჟესმეტე საუკ. შემდეგ კათოლიკოზებსაც იგი მიუღიათ და დაუბტკიცებიათ. აქ მოხსენებული ბრიგოლი ლორთქიფანიძე დაჯდა კათოლიკოზად მედემონის შემდეგ სეიმონ მეფის დროს (ძისა ალექსანდრე მეოცხე) 1699--1701 წ.

ამ გუჯარის გარჩევა «შენიშენაში» არ შეიძლება, ამიტომ ჩვენ გვაქვს აზრად ცალკე წერილი უძღვნათ ამ საყურადღებო ნაშთს.

1809 პატოხანო მღვდელი ნიკილოზ დეკანოზის მეფის ძე იოანნე ბრწყინვალეს მარჯვენას გვამბორები. მერე წინამძღვარი ხომ გამოვიდა მონასტრის ეკლესიიდან და ნაჭაშნობა მისცეს. ახლა ის ეკლესია თავისი რიგით და სამკაულითა და მამულით შენთვის მოგვიბარებია. შენ იცი, როგორც რიგინათა და პირნათლად მოიქცევი ეკლესიასთან და ჩვენთანა, ამ მამულის შემოსავლით. რიგინათ შენახვითა და ან მამულის მუშაობითა მერე თუ ენა.

ხამთ შენს ერთგულებას ეკლესიისას ჩვენგანაც მაგიერის წყალობის მოიძებნე იყავით მარტის ბ. ქორონიკონს უკვ

1605... 1) დადებული და ქებული ყოველთა აგებულითა შემოქმედი, ყოველთა ხილულთა და არა ხილულთა... ქრისტიანი ქრისტიანისა მამისა მზე, სიმაართლისა ნათელი, ქრისტიანი ცხოვრება და ქრისტიანება დიდს ზრახვისა მამისა ანგელოზი, მწყემსი კეთილი, მესია იესო ქრისტე ღმერთი სახიერი კაცთ მოყვარე და საცნაურად მიზეზი ყოველთა მათ კეთილთა და სული წმიდა, რომელსა მამისაგან აქვს არსება და მამისა და ძისათანა თაყვანის ცემული სული წმიდა უფალი ცხოველს მყოფელი, ყოველად ძლიერი ყოველთა მხილველი, რომელი იტყოდა წინასწარმეტყველთა მიერ, თენიერ რომელ მამისა იწოდების, მამა უშობელი და ძესა მამისაგან შობილი და სულსა წმიდასა, სული წმიდა მამისაგან გამოძეული და მამისა და ძისათანა თაყვანცემული, ესე არიან თუთათებანი მათნი გუამოვნება სამგუამოვანი... სამება ერთარსება, ერთი ღთაება, ერთი მეუფება შეურეცენელი, წმიდა სამება, რომლისა დაწყება

1) თუმცა თავი აკლია და არ სჩანს, რა შეუწირავს გიორგის, მაინც ვებჭდავთ ამ გუჯარს, სხვაფრივ შესანიშნავს, ენა მომეტებული მდიდარება ძველი ფორმებით და მართლმწერლობით. გარდა ამისა საყურადღებოა ეს გუჯარი როგორც სრული დაახლოებით «წყევლის წიგნი». მწვალებლებს იგი ახსენიებს მეტათ სასტიკად და გვიჩვენებს მათი სწავლის მცირეოდენ, თუნდ მხოლოდ სასულიეროს ცოდნას» ორიგენი, და ნესტორი ცნობილი უფილან ჩვენში.

უცნაურ არს და ჰგის უკუნითი უკუნისამდე და მეორმეცა ამინ კუალად ყოვლად საგალობელისა და სავედრებელისა და უმეტესად ზეშთა აღმატებულისა ყოვლად წმიდისა, ყოვლად კურთხეულისა, ყოვლად უბიწუხეუხებელისა, რომელი არს მაყუალი ცეცხლი შეუხებელი, უკდაებანი სიწმიდისა, კვერთხი არონისა, ნაყოფისა მის უკუდავისა გამომღებელი, კარავი ღეთისა დამტეენელი, სახლი ღეთისა. საყდარი ქეოროვიმი, ქალწული მარიამ დედა უმაჰაკაცოდ მშობელი, ღეთისა ემანოილისა რომელმან დაიტია მუცელსა დაუტეენელი იგი ცათა და ქვეყანისა ღეთისა დამტეენელისა ღეთისა დედისათა ძლიერებითა და შეწეენითა სამნაწილისა ჯვარისა ძელისა ცხოვრებისათა, რომელსა ზედა განკუართულ იქმნა უფალი ჩენი იესო ქრისტე და განიპყრნა უხრწნელნი მკლავნი თუისნი მას ზედა ხსნისა და ცხოვრებისათვის ჩენისა ძლიერი და შეწეენი ბანაკთა უსხეულოთა და უნიეთოთა მწყობრთაგან ცხრა არვეთა და ცხრათავე დასთა ანგელოზთანა, შეწეენითა და ძლიერებითა სიტყუისა ღეთისა მქადაგებელსა ნაშობთა, ყოველთა უზესთავისა დიდისა მის ქრისტეს ნათლის მცემლისა იოვანესითა, კუალად ძისა მის ქუხილისა მკერდსა ზედა მიყრდნობით ღეთისა მზრახულისა იოანე ქალწულ მახარებელისა და ღეთის მეტყველისათა, თავსმდებობითა და შუამდგომლობითა ათ ორთა მოცუქულთათა, მინდობითა და შუამდგომლობითა ჩენისა სიქადულისა სასოებისა და ცხოვრებისა სუფეტის ცხოველისა ჯუარისა საუფლოსა და მირონისა ღეთით მყოფელისათა, წმიდათა და დიდთა მღვდელთმოდღვართა, დიდისა ბასილი კესარიელისა, გრიგოლი

ლეთის მეტყველოსა, იოვანე ოქროპირისა, ათანასი ალექსანდრიელისა, ნიკოლოზ მირონ ქალაქისა და საკურველ მოქმედისა და სხვათა მათ ყოველად პატიოსანთა ძღვედელთ მოძღუართათა და კანდიდალ მეოხ არიან წინაშე მეუფისა და კვალადცა შემწეთა მხნეთა მხედართათა დიდისა მხნისა გიორგისათა, დიმიტრი, თევდორე და თევდორისათა და დიდისა ეესტათისათა და ყოველთავე ღეთისა სათნოთა მხედართათა და ღირსთა და ყოველად სანატრელთა დედათა და ქალწულთა თეკლა, ირინა, მარინა, ბარბარა და ეკატერინისათა და ყოველთა განშორებულთა, დაყუდებით მდგომარეთა, მესუფეტთა, მეუდაბნოეთა და რაედენნი სათნო ეყუნეს უფალსა ჩვენსა იესო ქრისტესა და კვალადცა სათნო ყოფად... აღმატებულთა დედოფალთა ღეთისმშობელთა მარადის ქალწულთა ძარიამ კრულმცა არს ცათა შინა ზე და ქვეყანასა ზედა ქვემეფეებულ და კრულმცა არს მხედარი და ცოცხალი მისი საყდარი, საძარე, მიწა და ფუცარი, ძისი დაჯდომა და აღდგომა, ძისი სპა და ჭაძა, მისი ძილი და ღუძილი, მისი სავარძელი, სარეცელი და ცხედარი მისი. კრულმცა არს შეიღთა კოებათა შემეფენებითა ოთხთა პატრიარქთა მათთა მიმდგომთა, ძიტროპოლიტთა, ეპისკოპოზთა და ქორეპისკოპოზთა, ¹⁾

¹⁾ ქორეპისკოპოზი და ქორიკოზი ვახუშტისა ყურადღებით უნდა გაიჩიოდეს. ქორიკოზად იწოდებოდნენ შმართველნი ვახუშტისა მერვე და მეთერთმეტე საუკ. ეს სახელი უნდა გავრცელებულიყოს ჩვენში საბერძნეთიდან, სადაც იმპერ. ლევ I ბრძანებით უველა პატარა ქალაქებს დაენიშნა საკუთარი ეპისკოპოზი, არამც თუ ქალაქებში, სოფლებშიაც კი დასხდნენ ეპისკოპოზები. აქედამ წარმოსდგა ტერმინი «ხორეპისკოპოზი» (ეპისკოპოზი დაბისა). ქორეპისკოპოზი ჩვენი უდრის ხორეპისკოპოზს ბერძენთა. ქორიკოზი ვახუშტის აზრით, მეფის მონაცვალე იყო პროვინციაში. უსაბუთოთ მიგვაჩნია ს. ს. ორბელიანის აზრით, რომ ვითომ ქორეპისკოპოზნი უსამწესო ეპისკოპოზნი იყვნენ. ახლი გამოკვლევა, როგორც მოვიხსენეთ, ამის წინააღმდეგია და ქორეპისკოპოზს ასახელებენ ეპისკოპოზებად პატარა ეპარქიებში.

ჯვართა და ქართლისა კათალიკოზ პატრიარქისა და მისთა სამწყსოთა ეპისკოპოზთა შეჩუენებითა და ჯვართა შემცა ედების კეთრი გეზისი შიშთული იუდასი, მეხისტება დიოსკორესი, დანთქმა ფარაოსი და თანამცა აბირონისი მენსდარეისა ფსალმუნისა წყევასა მასზედამცა დაასრულებს ღმერთი ქრისტეს ჯვარის მცველთანამცა აქს ნაწილი და სამკვიდრებელი სულისა და ხორცისა მისისა ნესტორ და ორიგინე უოველთა მწუალებელთა თანამცა დაიმკვიდრებს. სული მისი და უოველმცა გაგებული მისი მოიშლებისი და ნუჯაჯამცა სინანულითა იქმნების ხსნა სულისა მისისა ნუჯამცა აღმოაცენებს ქვეყანა ნაყოფს მის კაცისათვის და უოველიმცა ნაქონები მისი იაფარი და ოხერი იქმნების და ამაზე შემოწერილითა თუით ღეთაებისა პირითა და უოველთა მისთა წმიდათა მადლითა და სხუანი რაოდენნი შეჩუენებანი სწერიან სიგელსა ამას შიგან მათ შეჩვენებით უოველთავე წყეულ და შეჩვენებულ იყოს კაცო იგი სულითა და ხორციითა ¹⁾ და უოველთ სახლეულით მიხითუთ, რომელმანცა ხელუოს შეწირულისა ამის ჩვენის შლად და მოკლებად იკადროს უოველთამცა ამა სიგელეში წერის წყეულით და შეჩვენებით კრულ, წყეულ და შეჩვენებულმცა არს ხოლო დამამტკიცებელი ამისნი

¹⁾ სუველგან ასოს «ხარს» ხანად ესახავ (სიტყუებო: ხორცი, ხელი, მხნე, მხედარი და სხვ.) ენა საფროოდ ქველია, ფორმები იხმარება ხშირად ისეთები, რომელიც დარჩენილია ახლად მხოლოდ მთაში, მაგ. მოიშლებისი მაგიერად „მოიშლების“. შესანიშნავია: «თვის იწერება «თუის»-დ და არა «თეს»-დ. (კაცისათვის).

ღმერთმან აკურთხნეს და წმიდანმან ღვთისშობელმან მარადის ქალწულმან მარიამ. დაიწერა მტკიცე და შეუცვალელებელი შეწირულობისა წიგნი და სიგელი ესე ქარონიკონსა სჰბ. (ხელმოწერილია გიორგი ¹).

1794 წ. ქ. სამი ოთხ აბაზ უზალთუნი

ქ. საპერანგე ოთხი აბაზი

ქ. საკაბე ექვსი აბაზი.

ქ. წითელი ლად იანი ხუთი აბაზი მდარე

ქ. შილი აბაზი

ქ. სუის ჩითი აბაზი.

ქ. ალლის ჩითი აბაზი

ქ. დაოლბანდი ერთი თაეი სამი აბაზი

ქ. აალი განის ხელსახოცი ჩითის ათი შაური

ქ. რკინა ლიტრა ათი შაური

ქ. ტყვია სტილი შაურნახევარი

ქ. მარილი ლიტრა სამი შაური

ამათი გასაღები თორმეტი თუმანი არის ამ თვალგებთა და სოფელთანეე პირობა გამოგირთმეია ნახევარი ამათია და ნახევარი ეკლესიისა არის. ამ საღამათის გამოღებისათვის სხვა უფრო მეტსაც გადაძლევედა, მაგრამ მაგათ რომ პეტალ მოინდომეა, ჩვენ იმათი ვირჩიეთ და ისეე დავეთხოვნეთ და ახლა რაც ამაში სწერია ამის დაკლება არ შეიძლება ყველანი. ხელს ანე ვაწერთ. ქაიხოსრო, ბარამ, იორდან ²).

¹) გიორგი აქ მოხსენებული უნდა იყვეს მეფე გიორგი მეათე (1600—1605), ძე სვიმონ პირველისა.

²) ფულის და საქონლის ფასობის შესწავლისთვის კაი მასაღაა.

ანდერძის წერილი კოჭმა ბერისა.

1785 ქ. წმინდანო მამანო | შემდგომად ჩემსა მოსულნო მე კოჭმან ბერი ესწერ ანდერძს ამას: მე რომ მოველ სამი კვამლი კაცი დამხედა. არიან იყო ეკლესიის შემწე, ჯაფახის შეილი. ¹⁾ პატა მეკალოეთ იდგა. უთხარ. მოდი ეკლესიისათეინ გუთნიდელათ დადგმეთქი უღელი ხარი ვიყიდე და მივეც და სულ უმები ერთად დავაყენე სამწელიწადს უკან მილალატა მე თელავს ბატონთან გახელით და შევეხევეწე აქ ეკლესიასთან გაკრილი მიწა იყო ეს მოხან და არ დეჯერებინა წელსი სხვისი მიწაში და რომ გამაეშო ნიგოზს. ქვეშ შერეკა მეხი დასცემოდა და სამი კანბეჩი და ერთი კაცი მოეკლა და სულ ურმები დაჰეფანტენ და ოცი წელიწადია აღარც ერთი დღეა მიხნია უნდა მქონდეს ხუთი ექვის წლის პური და ახლა აღარც ერთი ლიტრალა მაქვს საქონელი კი დამახოცა ერთი ხარი მეყანდა ლოპონტაზედ იღვენ გზის შესაკრავათ იქ დაკლებოდა ჯაფახი შეილი და ისიც იმის გულისათეინ დამიკლეს მერეთ კიდევ ეს მოგხსენდეს ბატონს განაჩენი ებოძებინა: მორჩადისათეინ და მამული ებოძებინა მე წინ (+) აღუდგე და ის განაჩენი მოეშალე მოვიდა შემოგვეხევეწა და ეკლესიას სამი თუმანი აღუთქვა და მივეც მამული და ახლა სიკვდილის მეტი აღარა გამოიმეტა რა სიკეთის მაგიერათ ეს მიყო ჯაფახის შეილისათეინ ოარი საპალნე კულუხი არ მიუცია: ორმოცი საპალნე დეინო მოუვიდა შარშანწინ ჯაფახის შეილს კიდევ გა-

¹⁾ თითუელ სიტყვებს აქვს დასმული წერტილი.

სამრჯელო ერთი ფული არ მიუცია თევდორეს მიუცია ორი თუმანი კიდევ მორჩადეს მივე ახალი მამული ბეჟან მღივანბეგმა ჩასხა მიჯნები და ორს თუმანს დაპირდა ეკლესიისათვის და არ მოუცია ქ. დათუკაშვილი და მღვდლის შვილი ჩემი დაყენებული არიან მამაშვილს არ უზამდა რომ მე ამათ სიკეთე უყავ ამათ აშენებული მამული მივეც და მე აუშენებელი მიწა დაეიჭირე საენახედ: მაჰის მამულს გარდა დათუკაშვილისათვის მიმიცია ორი ბეითალმანი მამული მორჩალებსათვის და სამსახურის გულისათვის.. და რაც მე შემსახურა და რაც ბატონს სამი წელიწადი კულუხი არც ერთისათვის არ გამომირთმევიან, რომ ახალი დასახლებულნი ხართ და მამულს შევატეთ რამე ან ქვეერი და ან საწნახელი მეტქი ქ. დათუშვილს: ერთი ვენახი დაკარგული ქონდა მე რომ მოველ მოვეკითხე და დაეიხსენ და მივედათოშვილს მგორე მამული და ის ვენახი აქვს დღეს და სქანს ლოპოტაზედა არ წაიდა დარბიეს და ერთი კანბეჩი წაართვეს საბაბი მე დამედო, შენ მიხამო ხუთი მინანთული მე მივე: მასილებს და ის კანბეჩი დაეიხსენ და მივეც ქ. კიდევ ეს მოგხსენდეს მე რომ მიველ ბეჟანას მამა დამთვლი ოქროს მილის იახეს მამა ერთად ჩყენენ სამს და რომ გაიყარნენ ედაეებოდნენ ეს ბიჭები და სხვას მამულზედ დაეიხსენ და წილი არ დაუდევ აბა ბეჟანასთან და სამს დღის მიწაც მიველკი გამარჯვებული ბეჟანას და დაუპირდა ეკლესიას ორს თუმანს და არ მოუცია.

ქმაროელს აქვს ბეითალმანის ქვეერი საპალნისა მანველს მივე ბეითალმანი მამული ხეცს აქეთ ბეი-

თალმანი არის ზემოთაემდინ და ქვემო ხევამდინ დაიწერა წიგნი ესე მეც სიკეთე მიქნია ამათზედა და არც შეუძლიანთ დაფიცება იმიტომ დაესწერე მე ეს წიგნი რომ დამმარხენ დაიწერა წიგნი ესე მაისს 3 ოქტ. ერთი კიდევეს მოგხსენდეს: გუტია ნაცელის დროს რამაზ დიონბეგის სარინან ზალ და დასაული ლალახანის შვილი მობრძანდნენ მანოელს რომ მამული უჭირავს იქა და მაწინ ვაუწყე სადამდინ გუტიას მამული იყო და სადამდინ ბეითალმანი ესე მოახლა გიზავ მანამ მოვეკედები ნუ გამოართმევ და მასუქან ეკლესიას არისო ყველაზედ კინახული დამიღვა ყველამ უნდა დამარხონ და ჩემი სამარხი გაიღონ თუ არა სამართალში ბეითალმანები ისევე ჩამოართოს და ეკლესიასთინ დაიღოს თუ თავის ნებით არ დამარხონ სამართალში გასჯიეთ თუ ასე არ აღასრულოთ საუკუნოსა მამასან პასუხი გამცენ ჩემი მამლეღლი და მლოცველი სოდაშნის მღვდელი მოსე და სიკედელის დღის მოძღვარი ეს არის და ამათზედაც მოწყალეება ყავთ დეკემბრის ექვს ოქტ. 1)

კოზმა ბერა ეფთვიძე.

1787 წ. ღმერთმან ბედნიერის ხელმწიფეს კირი მოსცეს მთაწმინდის იაკობას, ამას მოეახსენებთ მოწყალეს. კოზმა ბერმა, თავის სიცოცხლეში, ჩემგან ერთი თუმანი ვალად აიღო და თამასუქი მომცა და თავისი ყმანი მოწამედ მიწერია და იციან:—

1) იხეჯდება ორი გუჯარი კიდევე, რომელიც შეეხება ამ კოზმა ბერს.

ამას გვევლრებით. ერთი ოქმი და იასაული მი-
ბოდით, რომ ვისაც მისი მამული და მოადგილობა
ქონდეს. და ებაროს:—რომ ეს მისი აღებული თეთრი
გამოგვართვას და მოგვეცეს ივლისის 21-ის შოშ (ბეჭედი)
უფალო წინამძღვარო ეფეთიმე იმისი. მოადგილე.
ხომ თქვენა ბრძანდები. და ამისი. პასუხი თქვენ უნდა
გასცეთ. კათათვის 11 ქ.ს შოშ.

1789 წ. ქ: მე საფარაშვილსა მელქუსი გოზმან
ბერს. ცხრა მინანთული და სამი აბაზი. მართე და
სნეულოაში აღებული წინამძღვარის... ეფთვიმისაგან
სრულიადა: და არის მისი მოწამე. თვალ-ოქროშვი-
ლი. ბეჟან. და ძე გიორგი. ღვდელსა დამიწერია და
მოწამეცა ვარ. აღიწერა თებერვალის 13, ქ.ს შოშ.

წინამძღვარი ეფთვიმე. ¹⁾

1799 წ. ქ: მომეზარა ელიშერ ციციშვილი
სალთხუცეს თქვენ უფალის წინამძღვრის ეფთვიმესაგან
ოც და ექვსი თუმანი თეთრი თავნი იყო და ორი თუმანი
სარგებელი ეს მთლად მოგბარდა თქვენგან თამასუ-
ქი მქონდა, დამეკარგა. თუ გაპოჩნდა ეს სადმე
ბათილი იყოს ის. ამისი დამწერი და მოწამე თუმა-
ნიშვილი მდივანი მაისის 2 ქარონიკონს შპზ
ამისი მოწამე ვარ ნაზირი გლახა.

---

¹⁾ ეს ის წინამძღვარი ეფთვიმე უნდა იყოს, რომელიც
კოზმა ბერის ვალს იხდის. (ნახე სამი გუჯარი შესახებ კოზმა
ბერისა).

1800 წ. მათს უწმინდესობას ბატონს ბიძა ჩვენს მოეწერა სფირილონ ანანიას შეილი რომ თავის განწესებას ითხოვს ესე გასინჯე და ეცადე კიდევ შეარიგო ყოვლად სამღვდელო მთავარ-ეპისკოპოსსაო. დეკანოზის სფირილონის სარჩელი მათს ყოვლად უსამღვდელოესობას მთავარ ეპისკოპოსს ჰაისიფს გამოუცხადეთ და ამათს ლაპარაკში დიაშბეგი ვახუშტი და ჩვენი მოხელენიც თან დავისწარიტ. ყოვლად სამღვდელო მთავარ-ეპისკოპოსმან მოგვიგო იოსებ ანანია შეილი და ნიკოლაოზ მღვდელი ანანია შეილი სფირილონ დეკანოზის სახლის კაცნი არიან მოწილენი არიან და სამს მთავარ-ეპისკოპოსსაც მოსწრებთან იმათ ღმერთი აფიცეთ და მიძინების ხატი და რასაც ისინი ფიცით მოგახსენებენ რომ მთავარ-ეპისკოპოსის კირილეს ბესარიონის და იოსაფის დროს სფირილონს ჰქონდეს სახელო ჯამაგირი, თუ სამწყსოდამ სარგო მეც ხელს მოუწერ და მივსცემო ჩვენ იოსებ ანანია შეილს და ნიკოლაოზ მღვდელს ღვთის ფიცით ვკითხვთ და ასე იმოწმეს დეკანოზობის ჯამაგირი არც ბესარიონ მთავარ-ეპისკოპოსის დროს და არც იოსაფის დროს არ გვინახამს. რომ ამათ ჰივსცეთ რამე სფირილონისათვისაო თორემ ბარათები ექნება და თუ საიდუმლოდ იღებდა არ ვიცითო. დრამილამ მესამედს ვიღებდით და ახლაც ვიღებთ საკანონოში წილი არა გვაქვს მაგრა ჩვენს საგამათ მთავროში საკანონოს ჩვენ გავარტყებდით და რომ მოვართმევდით გვიბოძებდა რასმე თუ არა თავისი ნება იყო და ჩვენს განწესებას სამოხელიოს კანონს ქვეშ მყოფობისაგან ავიღებდითო. ნიშანს

რომ ავიღებდით და მოვართმევდით ერთს რასმეს გვიბოძებდა და ჩვენს განწესებულს სამოხელიოს მიცვალებულის პატრონისაგან ავიღებდითო მთავარ-ეპისკოპოსის წილი სამამათ მთავრო. რომ არის მამა ჩვენებიც ბევრს ცდილან ჩვენც ბევრს ეცადენით ამ სფირიდონის მამაც ბევრს ცდილა და ეს სფირიდონიც ბევრს ეცადა, მაგრამ ვერ ვიშოვეთო. ამ მთავარ-ეპისკოპოსმა პაისიოსმა რა მიზეზით დაიჩემა არ ვიცითო და ჩვენ ასე განვაჩინეთ მთავარ-ეპისკოპოსის წილი მამათ-მთავრომა, რადგან ამ ყოვლად სამღვდელოს მთავარ-ეპისკოპოსს პაისიოსს მიუცია ამისი ნება მისის ყოვლად უსამღვდელოესობის მთავარ-ეპისკოპოსის პაისიოსისა არის, მისცემს თუ არა. ნიშანი თავის სახელოში სფირიდონ დეკანოზს აადებინოს, რომ მიართოს რასაც უბოძებს ნება მთავარ-ეპისკოპოსს, საა და განწესებული სამოხელიო მიცვალებულის პატრონისაგან აიღოს. საკანონოს თავის სამამათ-მთავროში სფირიდონ დეკანოზს გარიგებინებდეს საკანონოში საქმე არა აქვს რა სფირიდონსა და თუ უბოძებს რასმეს ყოვლად სამღვდელო მთავარ-ეპისკოპოსი თავის ნება არის და თავის განწესებას სამოხელიოს კანონს ქვეშ მყოფისაგან აიღებდეს. ღრამიდამ მესამედი თავისი ნაწილი უნდა მიეცეს დეკანოზობის ჯამაგირისა, რადგან სანატრელს პაპას ჩვენს უბრძანებია დეკანოზისა საქმეს ჩვენ მოვკითხვამთო და თუ სამართლიანი მიცემა იქმნება ჩვენ გაუჩენთო ეს მისის უმაღლესობის ბატონის მამის ჩვენისა და მისის უწმიდესობის ბატონის ბიძის ჩვენის ნება არის: ივანისი ძე ქკს-შპზ; რადგან რომე

კურთხეულს ბატონს პაპაჩემს ეკკლესიის შემოსავალი შუა გაუყვია. ნახევარი საყდარს უნდა მოხმარდეს და ნახევარი მთავარ ეპისკოპოსმა უნდა მოიხმაროს ამ ჯამაგირის საქმე ამისთვის დავაგდევით ნება ახლა მისის უმაღლესობისა და მათის უწმიდესობისათვის აღსრულდეს.

ჩვენ მეფე სრულიად ქართლისა კახეთისა და სხვათა შეათსამეტე გიორგი ამ განაჩენს ვამტკიცებთ სეკლემბერს ლ: ქკს შპზ. 1)

ჩვენ სრულიად საქართველოს უფლისწული მეფის ძე დავით ვამტკიცებთ განჩინებას ამას. შარტის 13 ქკს შპს

მეფის ძე ბაგრატ ვამტკიცებთ ნოემბრის 16 წ. 1800

მეფის ძე თეიმურაზ ვამტკიცებთ ნოემბრის 13 ქკს შპს.

სითარხნის გუჯარი.

1798 წ. ქ. ჩვენ მაგიერად მოურავს ფრიდონს ჭანდიერის შეილს ასე ეუწყოს. მერე ამ არზის პატრონი, რადგან ამისთანა ღარიბი და შეუძლებელი ხიზანი კაცი არის იმას ხარჯსა გამოსაღებას ბეგარას და ჯარში ნუ გარევე, რადგან სწული არს და ნურას სთხოვთ და ნურცა რას გამოართმევთ. იელინის კა ქორონიკონს შ. პ. შ. (ბეჭედი).

სითარხნის გუჯარი.

1751 ქ. ესე: წყალობის: წიგნი: დაგიწერეთ: და: გიბოძეთ: ჩვენ: პატრონმან: ერისთავთ: ერის.

1) საყურადღებოა ჩვენი სახელმწიფოს წესწყობილების და სამართლის წარმოების შესასწავლად. ეს არ უნდა იყვეს პაისი იერუსალიმის პატრიარხი.

თაემან: შანშემა: და: ძმისწულმა: ჩენმან: დავითმა:
გოგიამა: შენ: იქეთეს: ბეროშვილებს: თუომანს:
ქოქოსა: და: ბოხოს: და: მეზობელსა: შენსა: ჩო-
ფანშვილას: ბათირსა: გორსა: და: ქუჯასა: ასრე:
რომე: თაობით: იქეთს: მამულს: თქვენ: გეჭირათ:
და: ნარიშამ: ქრთამი: მოგვართვა: და: ნარშას: უბო-
ძეთ: მერმე: ხატის: მამული: ყაფლოც: იკითხეთ: და:
ხატის: ყმანი: ყოფილხართ: ახლა: ნარშასა: თავისი:
ქრთამი: ისრე: უბოძეთ: და: შენ: ქრთამიც: გამო-
გართვით: და: ისრევე: თქვენ: თავს: წყალობა
გვიქნია: და: იქიეც: თქვენი: უწინდელი: აქეთის:
გალმა: მამული: ახოები: ხატის: ყმანი: ყოფილხართ:
და: ისრევე: ხატის: ყმანი: იყავით: ღმერთმა: მოგ-
ცეს: და: გიბედნიეროს: ქრისტემ: აქ: ჩ: ღ: მ: ა:
ქვს: ულთ: ¹).

1797 წ. ქ. ღმერთმან საქართველოს ხემწიფის
ჭირი მომცეს ვანთას მყოფს მახარებელს. ჩემო ხემ-
წიფე იმერეთილამ გადმოვარდი, შვიდი წელიწადია
ფხოველში გახლდი და შვიდი წელიწადი, რომ აქა
ვანთას გახლავარ იმერეთილამ ჩემი ნაბატონევი გად-
მოვიდა, ქრთამი დახარჯა და ორი ვაჟი და ერთი
ქალი ჩემი შვილები დამტაცეს იასაულებმა და მი-
მიცეს იმ ჩემმა ნაბატონევემა იმერეთს გარდაასხა. ჩე-
მი მეუღლე იმაზედ ავად გახდა, ასე მითხრა, თუ
შვილებს არა ენახავ მოვევლებიო. წაველი იმერეთს

---

¹) საუკრადლებოა ფეოდალიზმის შესასწავლად, სი-
თარხნის წიგნია.

იმათი მოპარვა დაეპირე შემიტყეს და მეც დამიჭირეს, გაყიდვას მიპირებდენ გამოვეპარე. აქ რომ გიხხელ შეილები ჯაერიო ცოლი მომიკვდა ერთი ქალი დამრჩა ერთ ორნი ხელნი ჩენი სარჩო და ქონება შენს მზეს ვფიცავ ერთი დღის ყანა არის ისიც ტყისა რომ ნახევარ დღის საეალი არის ის ჩემი ქალიც ექვსის წლისა არის, მე სხვა რიგად სწული გახლავართ გვევდრებით თქვენდა ასამაღლებლად რომ ბეგარიდამ, ხარჯიდამ და ჯარიდან გამომთარხნოთ გამამთავისუფლოთ ივლისის კა ქორონიკონს უპე ²).

ნასყიდობისა.

1688 წ... მარად ქალწულისა მარიამისა ზეცისა ძალთა ანგელოზთა მოწმობითა წმინდისა ათთორმეტთა მოციქულთა პეტრე და პავლესითა მოწმობითა წმ. იოანე ოქროპირისათა... წმ. გარის წმ. გიორგისა... ოქონის ხატის მოწმობითა... ნასყიდობის წიგნი მოგეც მე ტანისხიდელმან ჩემან თამაზამან შეილმან ჩემან ნი (კოლოზმან?). შენ ვანთელსა აღუას შეილსა ჩემსა დისწულსა თევდორესა დაგვეჭირა მოგყიდეთ ტინის ხიდისნატყევიდე გემანის მიწის მადგომამდინ მოგყიდე ქონდეს და გიბედნ (იეროლს?) ღმთმა როგორც მრავალ ალაღსა ნასყიდსა მართებულს... რამანელ გვარმან კაცმან ანუ სხუა-

---

²) ეს წერილი გარგად ასაბუთებს, რანაგრ მდგომარეობაში იყო საბატონო გლეხი.

მან კაცმან... შემოგეცილოს თავად რისხავს ღმერთი ყოველნი მიხნი ანგელოზნი... არიან ამისნი მოწამენი ნონიკა მოგონასშეილი, მე შერმაზუნ დამიწერია მოწამეცა ეარ—ქკს ტოვ, მარტოს ე. 3).

ნასყიდობა.

1737 წ. ნებითა და შეწვევითა მღვთისათა ესე ამიერითგან ქამთა და ხანთა. გასათავებელათ ნასყიდობის წიგნი და სიგელი მოგეცი მე კერხაძემ გიორგიმ შეილმა მამკლამ (?) სახლის კაცმა შენ ბალის შეილს კაციას და ძმასა შენსას გიორგასა ბერიძეს და ბერუასა შეილსა შენსას დაეითსა შენს ჩამომავალსა ასე რომა დამეჭირა და მოგყიდე ჩემი ალალი ნასყიდი ვენახი საბუნქროთა დანრიძის მიღგომამდინ ბოლოს ბრმაშეილის ვენახის მიღგომამდინ ზეითა ბრმადინ თვისი წყლითა. ავიღე ფასი სრული რითაც ჩემი გული შეგეჯერდებოდა მოგეცი და მოგიბედნაეროს ღმერთმა როგორც სხვას მონასყიდეს ქონოდეს ან ქონდეს მოგეცი. ვინც ეს ჩემი მიცემული მოშალოს თითონაც შეიშლიება თავისი სახადამ მას რის ხამს იესო ქრისტე. თავათ არის ამის მოწამე ღმერთი მერე გორელი ჯუღლაბაშეილი მანუჩარა დევიძე ნასყიდ კაციაშეილი დემეტრე ევეშანიანი აეთანდილა მე ლომინაშეილს დამიწერია და მოწამეცა ეარ. ქკს. უკე.

მე ჯუღლაბაბანთ გიორგის შეილი. მანუჩარ ამას მოწამე ეარ 4).

3) ნატუეკაძე, ე. ი. ნატუეკაძან.

4) ეს სიგელი ასო ნაკლულად არის დაწერილი. საბუღალთოდ მოკიუგან დასაწეისს... უმთა და ხნთა გასთავებულათა ნასყიდობას...

ნასყიდობისა.

1645 წ. ნებითა ღეთისათა მამისა ძისათა სუ-
ლისა წმიდისათა ყოვლა წმინდისა ღთის მშობლისა
მარადის ქალწულისა მარიაშისა თავედობითა შუა-
მღვომლობითა ზეცისა ძალთა ანგელოზთა, მთაყარ
ანგელოზთა მიქელ გაბრიელისა მთაყარ ანგელოზის
მოწმობითა შუა მღვომლობითა წმინდისა გიორგისა.
გარიჯურის მოწმობითა შუამღვომლობითა წმინდისა
ესტატისა მოწმობითა შუამღვომლობითა წმინდისა
ოქონისა მოწმობითა წმინდისა იოვანე მახარებლისა
წმინდისა იოვანე ოქროპირისა წმინდისა იოვანე ნათ-
ლის მცემელისა მოწმობითა შუამღვომლობითა
თორმეტთა მოციქულთა პეტრესითა და პავლესითა
წმინდანი რანცი სუნაქსარშიგან წმინდანი მოიხსენე-
ბიან მათსა მოწმობითა შუამღვომლობითა ესე ნას-
ყიდობის წაგნი და სიგელი მოგეცით ჩვენ საკას-
შიელის შვილმა აკას შვილმან საკამან და ჰანამან
თქვენ ტერ-გრიქოლას შვილის შვილსა ოსკანას
შვილსა ტერ დავითასა შვილთა შენტა ოსკანასა
გრიქორასა სახლისა მომავალსა შენისათა დაგეჟირა
მოგყიდეთ თაეაქალია შვილისეული სახლ-კარი ერთი
გვერდი ერყეოდას შვილის სახლის გვერდი ერთი
გვერდი ბასტამას შვილის სახლის გვერდი ქვემო გზამ-
დინ ზემო შენის მიდგომამდისინ ავიღეთ ფასი რი-
თაც ჩვენი გული შეგერდებოდა ქონდეს და გიბედ-
ნიეროს ღმერთმან როგორაც მრავალსა ალალსა
ნასყადსა მამულისა მართებდეს ხელ გეწეუოდეს გას-
ყიდვათ საწოდრათ რითაც ფერათ გინდოდეს მცილე
არაეინა ყვანდეს თვინიერი ერთისა ღეთისა მეტი,

რამაც კაცმან ესე ჩემგან მოცემული წიგნი შეგიშალოს რისხავს თაჲდი ღმერთი ყოველნი მისნი წმინდანი ზეცისა და ქვეყანისანი ვინცა ეღების შიშთული იყიდისა ძრწოლა კენისა ნუმცა იხსნების სული მისი ჯოჯოხეთისაგან ამინ და კიალესიონ არიან ამისნი მოწამენი თაჲდ ღმერთი ყოველნი მისნი წმინდანი კაცთაგან ბატონი თუმანის შეილი მთაჲრ ეპისკოპოსი ფარისელ მისი ძმისწული თუმან გაფრედას შეილი ტერ ზაქარა დავითის შეილი ელიზბარ ხუდადას შეილი პაპინა წატურას შეილი პაპინა ტერ ხეჩატურას შეილი ტერ მაველა მე შერმაზანს დამიწერია და მოწამეცა ვარ ამისი ქკს. ტღგ მარტის ა.

საჩელითა სახიერისა არსება დაუსაბამოსა ღეთისა მამისა ღეთისა ძისა და ღეთისა სულისა წმინდისა მე ქეშმარიტი სული ცხოველის მამისაგან გამოსული უხილავ უსაზღური მიუწდომელი ძალი განუზომელი შემოქმედი ცათა და ქვეყანისა თაედებობითა მინდობითა შუამდგომელობითა და მოწამეობითა ღეთისა და მეოხებითა უმეტესად კურთხეულისა და ზეშთა აღმატებულისა დიდებულისა დედოფლისა ჩენისა ღეთის მშობელისა მარადის ქალწულისა მარიამისათა თაედებობითა მინდობითა და შუამდგომლობათა წმინდა ზეცისათა ძალთა ანგელოზთა და მთაჲრ ანგელოზთა მიქაელ და გაბრიელისათა და ცხრათავე დასთა ანგელოზთა ოხითა და მეოხებითა და ძლიერებითა პატრონისა და ცხოველს მყოფელისა ჯეარისათა რომელსა ზედა განიპყრნა უხრწნელი მკლავნი თვისნი ხსნისათვის ჩენისა თაედებობითა მინდობითა

და შუამდგომლობითა წმინდათა თაეთა მოციქულთა
პეტრე სამოთხეს მპყრობელისა ჭ პავლე რომელსა ესმეს
უსმენელნი სიტყვანი თავდებობითა მინდობითა და შუა-
მდგომლობითა წმინდისა წინასწარმეტყველისა წი-
ნამორბედისა ნათლის მცემელისა იოვანესითა და
იოვან ქალწულ მახარებლისათა და ღეთის მეტყვე-
ლისათა თავდებობითა, მინდობითა და შუამდგომ-
ლობითა ღვაწლით შემოსილისა უძლეველისა წმინ-
დისა გიორგის გორიჯურისათა თავდებობითა და შუა-
მდგომლობითა მამათ მამისა საბასათა, თავდებობითა
და შუამდგომლობითა ყოველთა წმინდათა ხორციელთა
და უხორცოთა რომლისა კენითგან სათნო გვეყენეს
და კვალადცა სათნო ყოფად არიან ამათითა მოწმო-
ბითა და შუამდგომლობითა მოგვეც ესე ნასყიდობისა
წიგნი და სიგელი დრო მოუდევარი მიხეზი შემოუ-
ღებელი ყოვლის კაცისაგან მოუღე ვარ მოუსარ-
ჩლული მე წატურა შეილმა როსტომამა და ჩემმა
შეილმა გიორგი გოდერძიმა და გივმა მოგყიდეთ მი-
წა გორდა მალაში ცხრის დლისა გამარჯვებული,
რომელსაც მხარეს გერჩიოს შენ ბოლიტი შეილმა
ადუასა და შეილსა შენსა ივანეს დათუნასა პავლესა
და თევდორესა და მომავალთა სახლისა თქვენისათა
ყოველთავე და ავიღეთ ფასი სრული და უღებელი
რითიცა ჩვენნი გული შესჯერდებოდა და აღარა
დარჩა რა ჩვენსა და თქვენშია სასარჩლო და სალა-
პარაკო არიან ამისნი მოწამენნი და გარდამწყვეტელნი
და ამხდურნი აზარბეგი შეილი ამისეთ და მისნი შეილ-
ნი გოგია შეილი: დემეტრე მამასახლისი და მისი ძმა
მამის იმედი შეილი.

ზედწარწერა

ზომზორზე რომ ხატი უპოვნიათ იმისი ნუსხა, ესე ხატი გარეჯისა არის.

„უღრღებულესო ნაშობთა დედათასა ქრისტეო ნათლის მცემლო დღეგრძელობით და კეთილად დაიკუყვენ ორთა შინა ცხოვრებათა მეფეთ მეფე ალექსანდრე და დედოფალთა დედოფალი თინათინ ამინ.“

წინამორბედად ქადაგ სინანულისა და უზესთაგის ნაშობთასა წოდებულსა ჰა იოან ქრისტესა ნათლის მცემლო რომელმან ესე შეამკო სახე შენი მეფე შეამკევ დიდებითა ალექსანდრე.“

ნაწერია მსხვილი ასომთავრულითა ხელოვნურად ხატს ოც-და-სამი ფირუზი უზის მსხვილი და წერილი თერამეტი იაგუნდი მსხვილი და წერილი. ნათლისმცემლის თავსა აქეს მოვლებული ორი წერილი ფირუზი ორი წერილი იაგუნდი და სამი წერილი მარგალიტი. უკანიდგან ვერცხლით არის მოჭედილი და ოქროთ დაფერილი, რომელსა შინა არიან ოთხნი ჩინებული ნაწილი. წინადან არის ერთიანად ოქროდ მოჭედილი უცხოს ხელოსნებით. ყოველად სამღვდელსა მეუფესა ბრძანებისაებრ თქვენისა უმონებრივესითა კრძალულებითა გავებდავ მოხსენებას.

ულირსი ეკოდიაკონი დიმიტრი.

ქვაფთახევის ღვთისმშობლის ხატზედ:

1695 წ. ზი ღრუბელო ნათლისაო და კილო-
ბანო სჯულისაო მაყვალო შეუწველო, რომელი
გიხილა მოსე ჩენ ცვა ფარეად ფრთეთა თქვენთა
ქვეშე მოლტოლოვილმან დიდისა და სახელოენისა-
მეფის 12 გიორგის თანა მემცხედრემან, სამის სა-
ხელმწიფოს სარდლის მიქელაძის ასულმან დედო-
ფალმან პატრინმან ხუარაშან, ვინებე შემკობა შენი
ყოველთა შემამკობელო სასოებაო ჩენო ქვაფთახევისა
ღვთისმშობელო, რომელი გიხილე ავაზაკთაგან გან-
ძურცილი პირველ და აწ მეორედ ჩენ შეგამკეთ
პატიოსნად, რათა შემწე გვეყო წინაშე ძისა შენისა
და მეუფისა ჩენისა.

მღეს გამკობდი, მას ეამსა მოიწია ჩენ ზედა
განჩინებული სიკვდილი და ცანსელა უზანოსა სოფ-
ლის-აღვესრულე და არის სამარხო და განსასვენე-
ბელი ჩენი წინაშე შენსა დედაო ნათლისაო, შენ
შემწე მეყავ. ადამის აქეთ შეიდი ათას ორას სამსა:
ქორონიკოსა ტპზ.

აღვესრულე თებერვლის ქდ-სა ღღეს კვირია-
კესა ეამსა პირველსა. მოიხსენე უფალო ხელოვანი
გიორგი.

ბაბილაურისა.

ზორიჯერის დეკანოზს იოსებს მიერთვას უმ-
დაბლესად.

ასო მთავრულად ლურუ ქალაღბედ სწერია:

მ. მოწამეთა 1) შორის და უფალო ეარსკელა-
ვო, კერპთა შემმოუსკრელო და მოწამეთა დიდო
ლმობო ტანისა და ძეალთა ჩემთა ბრძველნი განმ-
კურნე მე მეფესა ალექსანდრეს რომელთა ვინებით
ხატთა თქვენთა მოქელა:

ჩუენ ღეთიე გვირგვინოსანმან მეფეთ- მეფემან
პატრონმან ალექსანდრე უგოულეთ 2) თანაშენწე-
ნითა შენ ძლიერსა და ახოვანსა და ღვაწლ მრავ-
ლისა წმიდისა დიდისა მოწამისა გიორგისათჳ და
მოეპედინეთ ხატი მზგავსებისა თქვენისი თაყვანი-
საცემლადა და საწიდებელად და დაგისიენეთ გორის
ჯვარს პატარასა შინა შენსა რათა განკურნო ჩემ
შორისასა ამის ხორციელისა სალომობისა და მიოხ
მოსელასა მას მისსა დიდებითა რომლისათვის წამა 3)
ახოვანებამან შენმან».

ქვეშ მოწერილია: «თანასწორ გადაღებულ არს».
თარიღი არ არის.

დიმიტრი...

---

1) შიკველი ასოები აგლთ, ღარჩენილთა მხოლოდ...
«წამეთა».

2) შემმოუსკრელო = შემუსკრელო; უგოულეთ = უ-
გულეთ.

3) წამა ე. ი. იწამა.

მეფე ალექსანდრე აფო სამოც-და-მეჩვიდმეტე მეფე.
ამან იმეფა 28 წელი, კარდაიცვალა 1442 წ. ქს 130.
ამ მეფე ალექსანდრემ გაქვო საქართველო სამ სამეფოდ
და ხუთ სამთემკრად. ეს ზედ წარწერა გორიჟურის წმ.
გიორგისა გადმოღებულთა 1799 წ., როგორც შეკვი-
ძლიან დაესენათ შემდეგ მიწერითგან: «მეფის ალექსან-
დრეს კარდაცვალებოდა იქმნება აქამომდე წელი სამას
სამოც-და-ჩვიდმეტე გასული. დიმიტრი». 377+1422
(მ. ალექსანდრეს სიკვდილი) = 1799 წ.